УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК У США

НАТАЛІЯ ОСАДЧА-ЯНАТА

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ НАЗВИ РОСЛИН

Нью-Йорк, 1973

НАТАЛІЯ ОСАДЧА-ЯНАТА

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ НАЗВИ РОСЛИН

THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES
IN THE UNITED STATES

NATALIA OSSADCHA-JANATA

PLANT NAMES IN UKRAINIAN VERNACULAR

Published by
THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES
IN THE UNITED STATES
New York, 1973

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК У США

НАТАЛІЯ ОСАДЧА-ЯНАТА

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ НАЗВИ РОСЛИН

(Зібрав автор на Україні в роках 1927-1939)

Видано
УКРАЇНСЬКОЮ ВІЛЬНОЮ АКАДЕМІЄЮ НАУК У США
Ню-Йорк, 1973

Присвячую цю працю пам'яті мого головіка
ОЛЕКСАНДРА ЯНАТИ,
одного з основоположників української ботанічної термінології та номенклятури

Автор

Copyright 1973,
by the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S., Inc.

Printed in U.S.A.

SVOBODA — 81-83 Grand Street, Jersey City, N.J. 07306

ЗМІСТ

Передмова ---- 7

I. До історії Словника української ботанічної номенклатури 1928 року 9

II. Доповнення до Словника 1928 р. ---- 14

1. Експедиційні обслідування в Україні, як організоване збирання народних назв рослин ---- 16

2. Опрацювання зібраних експедиціями матеріялів ---- 27

III. Ботанічна номенклятура слов'янських народів ---- 35

IV. Характеристика ухвалених назв у словниках: 1928 р., Мельника 1922 р., Флори УРСР, Російсько-українському словнику ботанічної термінології і иоменклатури 1962 р. ---- 39

V. Пояснення, як користуватися матеріялами ---- 41

VI. Розшифрування скорочень місцевостей ---- 43

VII. Українські народні назви рослин ---- 47

VIII. Іншомовні назви рослин ---- 122

1. Молдавські (румунські) народні назви рослин ---- 122

2. Болгарські народні назви рослин ---- 125

3. Народні назви рослин марінопільських греків ---- 129

IX. Список літератури ---- 132

X. Індекс українських та іншомовних назв рослин ---- 137

XI. Індекс латинських назв рослин ---- 153

XII. Summary ---- 165

XIII. Zusammenfassung ---- 169

ПЕРЕДМОВА

Українські народні назви рослин були зібрані в Україні експедиціями 1927-1939 років.

Харківські Науково-Дослідні Інститути та заготівельні організації почали 1927 року систематично вивчати наявність диких лікарських рослин і вживання їх у народній медицині в спосіб організації експедиційних досліджень — „праці в полі" ("field-work"). Розпитуючи населення, як використовує воно рослини для лікування, записували народні назви в тій чи тій місцевості.

Ці записані народні назви є доповненням до українського Словника ботанічної номенклатури, що його видав Інститут Української Наукової Мови Української Академії Наук у Києві 1928 року. Хоч цей словник містить багато українських літературних і народних назв рослин, зібрані назви не охоплюють багатьох місцевостей України. Зокрема, зібрано мало назв з Лівобережжя.

Вивчаючи праці й словники слов'янських дослідників (болгарських, геських, словенських, польських) і шведського вченого Olof'a Wallmen'a за останні 90 років, я виявила, що автори використовували для українських назв рослин тільки польські та російські словники і лише в одному випадку — український словник Мельника 1922 року. Академічний словник 1928 року не було використано.

Збирають рослини й знаються на їх лікувальних властивостях переважно селяни старшого віку. Мені пощастило записати в обслідуваних 158 місцевостях України велику кількість українських назв рослин (а також молдавських-румунських, болгарських і назв маріюпільських греків) до 810 видів рослин. Відомості подали коло 600 селян.

Автор складає найщирішу подяку всім учасникам експедицій , які в тій або іншій мірі брали участь або допомагали в праці експедицій ,перебуваючи часто в дуже несприятливих умовах. Також висловлює подяку всім тим особам, які в часи експедицій і в інші часи подавали народні назви рослин і тим спричинились до появи цієї праці.

Вважаю за приємний обов'язок подякувати тим особам у США, які допомагали мені своєю консультацією: Dr. David D. Keck, Acting Director and Head Curator of the New York Botanical Gar-

den, New York, U.S.A., Олександрові Архімовичу, Голові Природничого Відділу Української Вільної Академії Наук в США.

Висловлюю свою сердечну подяку тим, що переглянули та перевірили іншомовні назви: за молдавські назви (румунські) — Олексі Горбачеві та його дружині Анні-Галі Горбач; за болгарські назви — Якову Гурському, Омелянові Пріцакові і Юрієві Шевельову; за назви маріюпільських греків — Олександрові Домбровському, Омелянові Пріцакові і Юрієві Перхоровичу.

Згадую з подякою і допомогу в грецьких назвах сл. п. Андрія Коцевалова.

Сердечно дякую Григорові Колодієві за виготовлення карт експедиційних обслідувань.

Щиро дякую за мовну редакцію Володимирові Сенику й за цінні поради редакторові В'ячеславу Давиденко.

Складаю сердечну подяку І. Л. Замші за допомогу у виданні цієї праці.

АВТОР

І. ДО ІСТОРІЇ СЛОВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ БОТАНІЧНОЇ НОМЕНКЛЯТУРИ 1928 РОКУ

В революцію 1904-05 рр. в Росії скасовано заборону на друковане українське слово. Поруч з широким потоком мистецької літератури, що з'явилася тоді в Україні, почали писати рідною мовою й численні фахівці, вчені з різних ділянок науки. Але відразу ж виявилось, що бракує українських термінів, назв у різних галузях науки, особливо для книжок з сільського господарства, природознавства і, зокрема, ботаніки. Постала доконечна потреба збирати народні й літературні терміни та назви, опрацювати зібрані матеріяли і укласти відповідні словники.

Року 1928 Українська Академія Наук у Києві видала Словник ботанічної номенклатури (52, Сл. 1928).[1]

Проєкт словника ухвалила Ботанічна Секція Природничого відділу Інституту Української Наукової Мови УАН. Словник присвячено „Світлій пам'яті Івана Верхратського, першого збирача української народної природничої номенклятури й термінології".

Спочатку цю працю провадили окремі особи, а далі й ширші кола громадянства: студенти, професори, вчителі, аґрономи, які об'єднувалися в так звані „термінологічні гуртки" в Україні, Москві, як от: 1. Термінологічна Комісія „Кружка натуралистів" при Київській Політехніці (існувала з 1910 року). Проф. **О. Яната** розпочав працю в цій Комісії ще з студентських років. 2. „Термінологічна Комісія Аґрономічного Гуртка для вивчення України" (під назвою „Український Аґрономічний Гурток") при Петрівсько-Розумовській Сіль.-Госп. Академії, Москва, від 1911 року. 3. „Природнича секція Науково-Літературного Відділу Товариства імени Квітки-Основ'яненка" в Харкові, від 1912 року.

Ці термінологічні гуртки працювали кожен сам по собі й в досить обмеженому обсягу: вони виписували українські назви й терміни з літературних джерел і занотовували матеріяли з різних ділянок. З початком війни 1914 року ця праця зовсім припинилася. І тільки з 1917 року знову відновилася.

---

[1] Словник ботанічної номенклатури, Матеріяли до української термінології та номенклатури, т. VII, Проєкт, Українська Академія Наук, Інститут Української Наукової Мови, Державне Видавництво України, Київ, 1928, XXXI + 313 стор. (52, Сл. 1928).

З ініціятиви проф. **О. Янати** — секретаря Українського Наукового Товариства в Києві — року 1917 зорганізовано Термінологічну комісію. Усі зібрані картки з літератури і записані на картках народні матеріяли передано до Ботанічної Секції Природничого відділу Міністерства Земельних Справ у Києві, де з 1918 року і продовжувалась праця над термінологією.

Восени того ж року всю працю зосереджено у згаданій вище Термінологічній комісії Природничої Секції Українського Наукового Товариства у Києві на чолі з **О. Янатою.** Перші збори Ради Природничої Секції в питаннях термінології відбулися 11-го серпня 1918 року. На цих зборах Рада ухвалила зорганізувати Термінологічну комісію з підкомісіями по окремих галузях. **О. Янаті** доручено зорганізувати Ботанічну підкомісію. На засіданні Термінологічної комісії 5-го вересня обрано до складу Ботанічної підкомісії: **Я. Куду, Я. Лепченка, О. Янату.** Перші збори Підкомісії відбулися 11-го травня 1919 року в складі: **Я. Куда, Я. Лепченко, Т. Неводовський, О. Яната.** Праця над ботанічною термінологією продовжувалася і організаційний центр не мінявся. Ботанічна підкомісія (згодом, як Природнича Секція, перейменована на Відділ) стала зватися Секцією і разом з іншими термінологічними групами Товариства увійшла 1921 року в склад Інституту Української Наукової Мови Української Академії Наук, як Ботанічна Секція Природничого Відділу. З 1917 року, коли термінологічна праця почалася в Українському Науковому Товаристві, вона починає набувати плянового характеру і дедалі виразніше накреслюються методи збирання та опрацювання здобутих матеріялів.

З 1921 року, коли вся термінологічна праця перейшла до Інституту Української Наукової Мови, вся ботанічна термінологічна праця була зосереджена в Ботанічній секції Природничого Відділу Інституту.

Ще в Науковому Товаристві і далі в Інституті Української Наукової Мови в Ботанічній Секції працювали, як члени її: **В. Вовчанецький** (від листопада 1924-го року; секретар Секції від 25-го лютого до 25-го грудня 1925-го року); **О. Запорожець** (від травня 1919-го року до травня 1920-го року; секретар Підкомісії до квітня 1920-го року); **Д. Зеров** (від лютого 1925-го року); **Ю. Клеопів** (від березня 1925-го року); **Я. Куда** (від травня 1919-го року); **А. Лазаренко** (від березня 1925-го року); **Л. Левицький** (від жовтня 1919-го року до березня 1920-го року); **Я. Лепченко** (від травня 1919-го року; від 25-го лютого 1925-го року голова Секції); **П. Оксіюк** (від лютого 1925-го року; від 25-го лютого 1925-го заступник голови секції й скарбник); **А. Окснер** (від березня 1925-го року); **Н. Осадча** (від березня 1921-го року; секретар Секції від 1-го березня 1921-го року до 25-го лютого 1925-го року); **М. Підоплічка** (від березня 1925-го року; секретар Секції від 25-го грудня 1925-го року); **О. Соколовський** (від травня 1919-го року; секретар Секції від квітня 1920-го року до березня 1921-го року); **М. Холодний** (від грудня 1925-го року); **О. Яната** (від травня 1919-го року; голова Секції до 25-го лютого 1925-го року; член Президії Секції до 16-го квітня 1926-го року).

Крім того в науковій праці Секції брали участь: філолог **О. Курило** (від травня 1919-го року) та співробітники Секції **П. Масюк** (від грудня 1924-го року) та **В. Дирдовський** (від лютого 1925-го року). Періодично в наукових засіданнях Секції брали участь: **Г. Величко, Г. Неводовський та Ю. Стоянів.**

Члени Секції продовжували виписувати ботанічні терміни-назви частин квітки, форма листків, овочів та ін. і назви рослин з літературних джерел.

Року 1922-го Ботанічна Секція обрала на упорядників Словника ботанічної номенклатури проф. **О. Янату** та **Н. Осадчу.** Невдовзі **О. Яната** виїхав до Харкова, і з того часу до грудня 1926-го року упорядником Словника стала **Н. Осадча.**

До цього Словника використано всі матеріяли з ботанічної номенклятури, передані гуртками, комісіями, окремими особами та зібрані кореспондентами безпосередньо серед місцевого населення.

Над виписуванням карток з джерел і збиранням народних назв працювало близько 150 осіб. Використано 226 літературних джерел, а з того найбільше з Ботаніческого словаря **Анненкова,** вид. 1878 року, словників — **Грінченка, Уманця** та інших, а також з праць **Верхратського, Роговича, Горницького, Янати, Шестерикова, Срединського, Семенова.**

Ботанічна Секція отримала і використала цінний рукопис латинсько-українського номенклятурного ботанічного словника **Стефана Маковецького.** До цього словника Маковецький подав українські та латинські назви, виписавши їх з літературних джерел, як і багато народних українських назв, що їх збирав протягом сорока років (1877-1917 р. р.) на Поділлі, на Київщині та в Галичині. З рукопису цього словника, що містить за підрахунком самого Маковецького 3.109 назв латинських та 11.553 назви українські, виписано 17.328 назв на картки. Крім того Секція використала рукопис малого ботанічного словника Маковецького (Ботанічний Словник латинсько-український, 1877-1917, рукопис); цей словник становить витяг із зазначеного допіру більшого рукопису.[2]

Так само чимало використано номенклятурного матеріялу з рукопису Сільсько-Господарського словника **В. Яблоновського.**

Щойно закінчено випис карткового матеріялу, Секція одержала працю **М. Мельника** „Українська номенклатура висших ростин", що її видала 1922 року Природописна-Лікарська Секція Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові (33). Ця поважна праця становить першу спробу дати повний науковий словник української ботанічної номенклятури. З цього словника виписано всі оригінальні назви, яких у нас не було.

Крім назв з літературних джерел, до словника прилучили численну кількість назв, записаних кореспондентами безпосередньо від людности. До Словника 1928 року вміщено народні назви, записані в 164 місцевостях Східньої України, крім тих, що їх зіб-

[2] Пізніше, 1936 року, С. Маковецький видав у Польщі Ботанічний словник латинсько-малоруський польською мовою (77).

рав С. Маковецький, та в 267 місцевостях Західньої України, які зібрав і подав у своїх працях **Іван Верхратський. Іван Верхратський** перший почав збирати в Західній Україні народні матеріяли з природничої термінології та номенклятури. Він невпинно працював над удосконаленням наукової мови і подав багато влучних новотворів-назв і термінів.

Увесь картковий матеріял становив 66 тисяч карток. Матеріяли з українськими назвами рослин переглянула й виправила філолог **Олена Курило.** Треба було до кожної картки визначити або перевірити вписану латинську назву, перевірити українську й надати їй відповідної літературної форми. Всю цю редакторську працю виконала упорядник **Н. Осадча.** На допомогу вона запросила в грудні 1924-го року **П. Масюка,** а від лютого 1925-го року **В. Дирдовського.**

Спочатку укладено українсько-латинську частину словника. І тоді виявилося ще наочніше, що в народі під одну назву підпадає багато різних рослин, як наприклад: бабкою називають 15 рослин, буквицей — 12, васильками — 12, кадилом — 11 і т. д. Якщо коло одної української назви стояла кілька латинських назв, себто цією назвою звали різні рослини, то латинські назви ставили в порядку, що відповідав би зовнішньому виглядові рослини або властивостям її, компетентності та кількості джерел, з яких назву виписано або ж з наявности народних записів.

Маючи вже такий український покажчик, почали укладання основної частини латинсько-української, в якій коло однієї латинської назви подано українські. Перша українська назва, узята з готового матеріялу або утворена, ухвалювалася Ботанічною Секцією; коли ж Секція не могла з певністю устійнити якусь назву, вона подавала її, як рекомендовану. Наступні назви подавано з огляду на їх поширеність в народі, етимологічну їх спорідненість, наприклад: буркун, буркунець, бурунчик, бурунчук; інші меншовартісні назви з їх спорідненими, як от — окладник, окладник жовтий. Упорядник словника мусів вибрати для кожної рослини найбільш влучну та поширену серед народу назву і подати цей матеріял на розгляд та ухвалу Секції. Ухвалюючи головну українську назву для рослини, Секція мала на увазі перевагу однослівної народної назви, проте вона не уникала давати й двослівні (бінарні) назви для окремих видів одного роду. Це було потрібно, щоб відрізнити різні види, що належать до родів: **молочаю Euphorbia** L., **осоки Carex** L., **горошку Latyrus** L. та ін.

До кожної української назви подаються спочатку ботанічні літературні джерела, потім словникові і народні (місцеві), прізвища осіб, які записали цю назву та місцевість, в якій її записано.

Засідань Ботанічнаї Секції, на яких ухвалювано проєкт словника, відбулося всього 38. Доповідачем на 26 засіданнях була упорядник **Н. Осадча.** Коли ухвала словникового матеріялу була доведена до латинської літери Р, упорядник в грудні 1926 року занедужала і не була спроможна далі працювати. За дорученням Секції її заступили **Д. Зеров та П. Оксіюк.**

Основні матеріяли до укладання словника були такі:

1. Спеціяльні праці з ботанічної номенклятури та термінології, в яких чільне місце належить **І. Верхратському,** що в своїх працях подає багато народних назв із Західньої України, Лемківщини, зі Східньої Угорщини. Найбільше народних назв записав Верхратський у праці „Нові знадоби номенклятури і термінольогії природописної, народної, збирані між людом", Львів, 1908.

2. Ботанічні наукові праці, пов'язані з визначеними місцевостями України: **Ф. Августиновича** — Полтавщина, **К. Горницького** — Курщина, Харківщина, Полтавщина, **К. Ліденмана** — Херсонщина, **О. Янати,** який послідовно занотовував народні назви, обслідуючи Мелітопільщину, Херсонщину, Бердянщину, Таврію.

3. Народні матеріяли кореспондентів з різних місцевостей На першому місці в Словнику 1928 року подано назви з Полтавщини, Київщини, Волині, Поділля, Катеринославщини, Харківщини, Херсонщини, Таврії, Вороніжщини, Курщини. А проте, місцевий матеріял далеко не був вичерпаний. Збирання його мало випадковий характер, узалежнений від перебування тієї або іншої особи в якійсь місцевості.

Ботанічна Секція Природничого Відділу Інституту Української Наукової Мови так закінчила передмову до Словника 1928 року:

„Секція вважає за свій обов'язок відзначити тут особливе значення роботи над цим словником **О. Янати** та **О. Курилової.**

„Ініціятиві й енергії О. Янати завдячує словник першими потужними своїми кроками. Чимало матеріялу виписав сам О. Яната, багато матеріялу виписали інші за його підкресленням. У свій час О. Яната вишукував і потрібні на словникову роботу кошти. Та й сливе через усю словникову роботу О. Яната допомагав, по змозі, методичними своїми порадами.

„О. Курилова від самого початку словникової роботи й до кінця її брала найактивнішу участь і як філолог, що його уваги не минуло сливе ні одно слово в словнику, і ще й разом з іншими членами Секції, брала вона найактивнішу участь в інших поверх словникових, наукових і організаційних засіданнях Секції. Упорядники словника через усю словникову роботу мали методологічну й філологічну пораду від О. Курилової завжди, як тільки вони тієї поради потребували. О. Курилова зредаґувала, як уже згадувалося, увесь картковий до словника матеріял. Вона зредаґувала також увесь матеріял зведених карток і переглянула та поробила потрібні філологічні поправки в рукописі словника".

II. ДОПОВНЕННЯ ДО СЛОВНИКА 1928 РОКУ

Треба згадати, що Словник 1928 року був виданий малим тиражем, і тому в Європі і у США його лише кілька примірників.

Цінність цього словника в тому, що на той час це був один із перших ботанічних словників українською мовою, де подані українські головні поширені назви рослин. На підставі великої кількости назв рослин з літературних джерел і записаних з „уст народу" народних назв вибрано для рослини головну, найбільш розповсюджену й влучну назву; її ухвалено або рекомендовано на засіданнях Ботанічної Секції Інституту Української Наукової Мови УАН.

Словник Мельника, 1922 року (33), вийшов з друку в той час, коли почалося упорядкування матеріялів до Словника 1928 року. **Мельник** укладав сам словник, і в його розпорядженні не було стільки народного матеріялу, як в Словнику 1928 року.

Словник Маковецького, 1936 року (77), виданий у Польщі, подає українські назви рослин польською мовою, в абетковому порядку, не зазначаючи, яку назву він вважає за головну чи більш поширену на Україні.

Щодо Словника Маєвського, 1889-1898 рр. (76), який видано польською мовою, то, як пише **Olof Wallmen** (див. прим. 17), „його найбільш цікавили польські назви". Крім того, треба додати, що ботанічна латинська номенклятура в Словнику Маєвського була застаріла для наших часів (81).

Проте, Словник 1928 року має також свої неґативні риси. Він застарілий для 1968 року, бо з того часу, як його почали укладати, минуло 40 років. За ці роки дослідження в ботанічній систематиці внесли чимало змін у латинських назвах рослин. І численні знахідки рослин ботаніками в різних місцевостях дали можливість уточнити їх ареали поширення. Через те, зміна латинських назв рослин і поправки або зміни в самих ареалах поширення рослин вимагають деяких виправлень у Словнику 1928 року. В тексті праці ми залишаємо старі назви рослин, в нотатки виносимо сучасні зміни за „Флорою УРСР" (64а) або „Флорою СССР" (63).

Наведемо кілька прикладів з того, що виявилось про деякі рослини, подані під певною латинською назвою. Стара латинська назва деяких рослин не відповідає тепер цим рослинам, що ростуть на Україні; цією назвою звуться рослини, які ростуть в ін-

ших місцевостях, навіть в інших країнах. Тому сучасні систематики називають ці рослини іншою назвою або тією, яку їм дали при описуванні їх попередники систематики чи пізніше українські та російські дослідники, даючи їм нові назви (species nova = sp. nova), вважаючи ці види за нові.

Не ростуть в Україні рослини, що були раніше визначені як: **Carex arenaria** L. **Осика піскова, Carduus acanthoides** L. **Будяк звичайний, Artemisia austriaca** Jacq., **Полинець, Anthemis tinctoria** L. **Жовтило.** Тепер вони подаються у „Флорі УРСР" під іншими назвами.

Тепер виявилось, що рослина під назвою **Valeriana officinalis** L., **Овер'ян лікарський** є збірний вид (s. l.), з якого виділено кілька окремих видів. Видова назва **Valeriana officinalis** L. належить шведському ботанікові Карлу Ліннею (1707-1778), який описав цей вид у "Species plantarum" 1753 року.

Коли з'ясувалось, що ліннеївський вид в розумінні різних авторів є дуже збірним, виникло, не розв'язане і до цього часу, питання, що являє собою **овер'ян лікарський, V. officinalis** s. str. (у вузькому розумінні), до якого конкретного виду він належить. Можна вважати, що він був описаний Ліннеєм з Швеції. Ворошилов наводить місця його поширення: Швеція, Фінляндія, Фінська затока, Естонія (9, стор. 142-144).

У першій половині минулого століття над вивченням **V. officinalis** L. (в широкому розумінні) працювало багато ботаніків різних країн і наслідки їх дослідження були різні.

Починаючи з 20-х років XX ст., проведено розчленування цього збірного виду за рахунок східніх і півн.-східніх форм Скандинавії і СРСР (Фл.У., т. X, стор. 314-337). З збірного виду овер'яну лікарського виділено 8 видів, що ростуть на Україні. Так само визнають за збірний вид **Paeonia officinalis** L. **Півонію лікарську та ін.**

До негативних особливостей Словника 1928 року треба віднести й недостатню кількість народного матеріялу. В Словнику 1928 року найбільше подається назв рослин, записаних з „уст народу" з Київщини, Полтавщини, Чернігівщини, дуже рідко з Харківщини й зовсім немає з півд.-східньої України (Маріюпільщини).

Зважаючи на позитивні та негативні риси Словника 1928 року, підставою опублікування цієї праці було бажання:

а) доповнити академічний Словник 1928 року народними матеріялами, зібраними під час плянових обслідувань лікарської фльори України.

б) подати зміни в назвах рослин, що їх внесли дослідження сучасних систематиків-ботаніків.

в) внести корективи й виправлення до ботанічної номенклятури в працях і словниках різних слов'янських народів, що подавали українські назви переважно за російськими та польськими словниками, очевидно, не знаючи про академічний Словник 1928 року та про Словник Мельника з 1922 року (33).

Джерелами були матеріяли, що їх зібрали різні установи в Україні під час експедиційних обслідувань протягом 1927-1939 років.

У цій праці, поруч з місцевими народними назвами рослин, подано назви, ухвалені Ботанічною Секцією Інституту Української Наукової Мови УАН, вміщені в Словнику 1928 року і, в разі їх відмінности, назви з „Флори УРСР" (Фл.У., 64, 64а).

1. ЕКСПЕДИЦІЙНІ ОБСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ, ЯК ОРГАНІЗОВАНЕ ЗБИРАННЯ НАРОДНИХ НАЗВ РОСЛИН

Як уже зазначено, в Словнику 1928 року вміщено багато народних назв рослин, що їх зібрали **І. Верхратський** в Західній Україні та **О. Яната** на півдні України — на Мелітопільщині, Херсонщині, в Таврії. Вони записували назви послідовно в одній місцевості за другою. Такий спосіб збирання назв давав уявлення про географічне поширення певної назви рослини. Ті ж народні назви, що потрапили від окремих осіб (т. зв. „кореспондентів"), були припадковими, уривчастими з тих або інших обставин. Зокрема, треба відмітити, що в Словнику 1928 року дуже мало назв з Лівобережної України.

Академік **Павло Тутковський** у передньому слові до Словника 1928 року підкреслив конечність систематичного збирання українських народних назв рослин по всій Україні. Але Інститут Української Наукової Мови, за браком коштів, не спроможний був провадити спеціяльні дослідження в місцевостях, де їх ще не збирали.

1-го грудня 1927 року закінчено складання Словника 1928 року. В ці часи кілька наукових установ у Харкові взялися до вивчення диких лікарських рослин з метою виявити де саме вони ростуть, їх уживання в народній медицині та можливості їх заготівлі. Це здійснювалось в спосіб широких експедиційних обслідувань. Під час таких обслідувань записувалось і назви рослин, що їх уживає місцеве населення. Поміж виявленими лікарськими рослинами, що їх уживає медицина, знайдено й такі, про лікувальні властивості яких медицина ще не знала.

До таких рослин, що їх до цього часу медицина ще не використовувала, належить виявлена нами в 1930 році рослина **реберник, гармала звичайна Peganum harmala** L. (37), яка росте на Мелітопільщині та Херсонщині (маршрут II). Після відповідного вивчення різними науковими установами, ця рослина була введена в медицину. Солянокислий гармін, який добувають з насіння гармали, описаний п. н. „хлористоводородный гармин" в „Государственной Фармакопее Союза ССР", вид. VIII, М., 1946, 1952 (11а, 34б), вживають для лікування паркінсонізму та мерехтливого паралічу (16, 34 б, 51 б, 68). З зілля рослини виділяють алькальоїд пеганів, яким лікують міопатію і міостенію (51б).

Виявлення нових лікарських рослин провадиться у трьох напрямках:

1. Вивчають рослини, що їх використовує народна медицина, наслідуючи досвід багатьох поколінь. Більша частина рослин, що увійшла в „Государственную Фармакопею СССР", IX вид., 1961 року, уживались в народній медицині.

2. Переглядають та докладно вивчають ще не досліджені рослини з тих родин, в яких є види, що вже вживаються в медицині, як, наприклад: з родини **Liliaceae лілієватих**, до якої належить **Convallaria majalis** L. **Конвалія, Veratrum** L. **Чемериця.**

У XIX ст. почато вивчення африканських рослин: строфанта **Strophanthus Kombe** Oliver і **S. hispidus** DC. з родини **барвінкуватих Apocynaceae**, насіння й кору яких місцеве населення вживає як стрільну отруту. Фармакологічне вивчення насіння й кори встановило їх позитивну дію на хворе серце. Пізніше з строфанта виділено фізіологічну активну речовину ґлюкозидної природи, яку названо строфантином. Це дуже важливий серцевий лікувальний засіб (51 а). До родини барвінкуватих належать ще: **олеандер Nerium oleander** L., **кендир конопляний Apocynum cannabinum** L., різні барвінки **Vinca** sp. Олеандер, за дослідженням наших учених (Сила, Мурликин, Харків), має серцеві ґлюкозиди близькі до дії **наперстника Digitalis** sp. (15, 29 б, 34 а). Вивчення німецькими вченими в 1911 році (Тавб і Фікевірт) кендиря конопляного, виявило, що ця рослина має ґлюкозид близький своєю дією до строфантину (15, 34 а, 51 а).

В кінці XIX ст. (Е. Шацький) і в XX ст. (Н. Болдирев, Н. Говоров) виходили з того, що між близькими в ботанічному відношенні рослинами можуть бути близькі в хемічному відношенні речовини. Через те почато вивчення рослин з родини **ластівнюватих Asclepiadaceae** (29 б, 34 а). Родина ця в ботанічному відношенні дуже близька до родини барвінкуватих, бо ластівнюваті належали раніше до родини барвінкуватих. Після фармакологічного вивчення рослин з родини ластівнюватих — **ваточника Asclepias syriaca** L. = A. cornuti Decsn. і **ластівня звичайного Vincetoxicum officinale** Moench = Cynanchum vincetoxicum Pers., Говоров довів, що ваточник і ластовень мають в більшій або в меншій мірі дію подібну до дії строфантину (34 а, 29 б). Проте, деякі автори цього не підтверджують (15).

3. Після того як **А. П. Орехов** (1881-1939, Всесоюзний науково-дослідчий хеміко-фармацевтичний інститут, Москва), довів, що низка рослин різних ботанічних родин має одні й ті ж діяльні хемічні речовини, як, наприклад, алькальоїд ефендрин знаходиться не тільки в рослинах з родини **ефедруватих Ephedraceae**, а також у рослин з родини **макуватих Papaveraceae** і **маренуватих Rubiaceae**, кофеїн зустрічається у рослин різних родин, почато вивчення великої кількости різних видів (29 б).

З цією метою провадились в різних республіках СРСР експедиційні обслідування. Збиралося різні види рослин, досліджувалось їх хемічні складники, фізіологічну дію й можливості використання їх, як нових лікувальних засобів (29 б).

На Україні протягом 1927-1939 років різні організації провели низку експедиційних обслідувань, збираючи рослини для хемічних аналізів. Головним же завданням експедицій було вивчення народної медицини й на підставі цього — виявлення нових лікарських рослин. Вивчення народних засобів мало характер „праці в полі" ("field work")[3]. Отже, такий метод праці був цілком відмінний від попереднього вивчення й виявлення нових лікувальних засобів, коли вивчалось давні рукописні та літературні джерела і в них вишукувалося рецепти вживання лікарських рослин.

До того, як рекомендувати медицині ту або іншу рослину вживану в народній медицині, потрібно вивчити в хемічній лябораторії її складники і дослідити її діяльні властивості в фармакологічних лябораторіях на тваринах. Коли досліди дають ефективні наслідки, аж тоді рослину досліджують і випробовують на тваринах та людях в клініках, і лише після цього рекомендують вживати в медицині.

Вивчали фльору переважно в околицях сіл і зрідка в околицях районових центрів — в радіюсі 5-10 клм. Обслідувачі запрошували до обстеження й селян, обізнаних на рослинах. Переважно це були жінки, які збирали зілля для власних потреб або ж і для лікування людей. Іноді вони збирали лікарські рослини для заготівельних організацій. В СРСР суворо заборонено лікувати особам, які не мають фахової освіти та дозволу. З огляду на це, жінки уникали розповідати про лікувальні властивості рослин, на які ми натрапляли та про способи їх уживання. Проте, в більшості випадків нам щастило умовити їх і одержати відповіді. Запитували за певною опрацьованою програмою: місцева назва рослини, де саме росте, в яких екологічних умовах (степ, ліс, луки тощо), як багато її в тій місцевості росте, як готують з неї ліки, як і від чого ті ліки вжитають і т. ін.[4] Назви рослин записувалось так, як їх називали, незалежно від того, чи то відповідало назві в українській мові або ботанічній назві. Траплялись і російські назви. Так до **вонючки Lepidium ruderale** L. були записані в різних місцевостях назви: лихорадочник (Черкас., Богусл. рр.), трава від лихорадки (Печен. р., близькість від м. Харкова), пропасник (Теофіп. р.), зілля проти трясці (Бердич. р.). До інших рослин були подані в різних місцевостях назви: **зілля від лихорадки (Ranunculus acer** L., **Potentilla argentea** L., **Trifolium campestre** Schreb., **Teucrium chamaedrys** L.), **лихорадочна трава (Trifolium** sp.), **лихорадочник (Ranunculus repens** L.), **лихорадник (Ra-**

---

[3] Так схарактеризував ці обслідування рецензент праці "Herbs Used in Ukrainian Folk Medicine" (79) в індонезійскому журналі (75a).

[4] Програма запитів, яка була складена мною і за якою велося вже перше обслідування Конотопщини в 1927 році, була надрукована в 1929 році (38). Пізніше, коли організовано Бюро вивчання народної медицини в Українському інституті експериментальної медицини при Відділі фармакології під головуванням проф. О. І. Черкеса, надруковано програму запитів у зверненні „До лікарів, ветеринарних лікарів, фармацевтів та ін.", Експериментальна медицина, 1935 р. (29a).

nunculus pseudobulbosus Schur.), **зілля від панії-лихорадки (Dianthus membranaceus** Borb.), **зілля від пропасниці (Pimpinella saxifraga** L., **Adenophora lilifolia** L., **Hieracium umbellatum** L.), **зілля від лихоманки (Ranunculus sceleratus** L.), **зілля від малярії (Linaria vulgaris** Mill.).

При критичному опрацюванні сумнівні українські назви, що не відповідали ботанічним назвам рослин, відкидалось. Деякі назви були залишені, наприклад, **трав'яна папороть** до **Lysimachia nummularia** L.; ця рослина не є папороть і не подібна до папороті, на жаль, при записуванні цієї назви не з'ясовано, чому так названо рослину.

Деякі труднощі були при записуванні молдавських (румунських), болгарських та грецьких назв у Молдавській АРСР, в Бердянщині та Маріюпільщині, а також при опрацюванні їх. Експедиції мали основним своїм завданням виявлення лікарських рослин і вживання їх у народній медицині, а не мовознавчий характер. Виявлення й записування назв рослин в інших мовах потребувало б і праці відповідних спеціялістів, мовознавців.

Отже, учасники експедиції виявляли наявність лікарських рослин, збирали їх, сушили в спеціяльних сітках. Так складалось гербарій для дальшого визначення рослин у Харкові. Експедиції замовляли селянам збирати деякі рослини для хемічних та інших аналіз і досліджень дії їх на організм тварин і людини. Тривалість експедицій становила 30-67 днів, що залежало від багатьох умов: маршруту, природного ляндшафту, кількости учасників експедиції. Здебільша експедиційна група, з трьох, а іноді й більшого числа осіб, обслідувала за літо 16-21 сіл з околицями, що забирало на кожне село пересічно два дні і ще один день витрачалось на переїзд до іншого місця. Як на приклад, пошлюся на обслідування кол. Шепетівської округи в 1930 році, коли три ботаніки (Осадча, Кучерява, Морозова, кожна самостійно обслідувала за своїм окремим маршрутом), впродовж місяця дослідили 40 сіл, а подорож кіньми винесла близько 1000 клм. Переїжджали з села до села перші роки на найманих селянських підводах, а пізніше на найманих у колгоспах вантажних автах.

Експедиції виїздили переважно 22-го червня і повертались в останніх числах серпня. Обслідування провадилось спочатку в південних районах — в Злаково-Лучному Степу або в Лісостепу, а далі пересувалось за маршрутом на північ, де вегетація рослин починалась пізніше.

Проте, зважаючи на особливості характеру рослинности в намічених районах обслідування, експедиція виїздила й раніше. Так було при обслідуванні 1928 року, коли експедиція виїхала 1-го червня. Обслідувані села знаходилися в південній смузі Злакового та Полинового Степу (див. Експедиція II, стор. 23). В червні якраз буває розквіт багатьох степових рослин.

Експедиція 1938 року обслідувала місцевості в Ворошиловградській та Харківській областях, які за геоботанічним районуванням Лавренка та Погребняка (26, 27) належать до Злаково-

Лучного Степу (Експедиція IX, стор. 26). Тут переважає злаково-лучний степ або ковиловий степ.

На правих берегах річок (Дінця і його заток) у деяких місцях знаходяться крейдяні відслонення. На цих відслоненнях — велика інсоляція і специфічна рослинність, що, рано починаючи свою вегетацію, дуже швидко її закінчує. Тому експедиція мусіла виїхати в обслідування вже 4-го червня.

Експедиція 1939 року в Запорізькій та Сталінській (Донецькій) областях також виїхала раніше — 16-го червня (Експедиція X, стор. 27). Місцевості в обслідованих районах належать за геоботанічним районуванням Лавренка та Погребняка (26, 27), до Бердянсько-Маріюпільського степового й скелясто-гранітного району й до Приозівського степового та кам'янисто-вапнякового району Лівобережного Злаково-Лучного степу. В обслідуваних селах знаходяться кам'янисті степи, гранітні й кам'янисто-вапнякові відслонення. Тут росте специфічна рослинність кам'янистих степів, гранітних та вапнякових відслонень, яка внаслідок більшої інсоляції прискорює свій розвиток.

Експедиції провадились коштом і за пляном н.-д. інститутів, що вивчали дикі лікарські рослини. Але іноді за пропозицією деяких установ, як Шепетівський Округовий Земельний Відділ у 1930 році або заготівельної організації технічної та лікарської сировини в 1932 році, провадились дослідження певних районів з метою виявити наявність лікарських рослин і можливостей їх заготівлі. Тоді, за їх бажанням, значно збільшувано число обслідуваних сіл, порівнюючи з обслідуваннями, проведеними інститутами.

Підготовча праця складалась з вибору місцевостей для обслідування й плянування точного маршруту експедиції. Я користувалася для вибору місцевостей такою літературою: Карта ботанічно-географічних районів України, що її склала Ботанічна Секція Сільсько-Господарського Наукового Комітету, Харків, 1925 (додається), праці **Є. Лавренка**: Геоботанічна районізація України, з мапою, 1927 (22), Рослинність України, 1927 (24), Нарис рослинности України, 1930 (23), Характеристика ботаніко-географічних районів України, 1936 (25).

Року 1930 опубліковано праці **Є. Лавренка** і **П. Погребняка** Матеріяли до детальної геоботанічної районізації України, 1930 (27) і **Є. Лавренка** і **П. Погребняка** Карта геоботанічного районування України, в фарбах, 1930, (26). Пізніше вийшли в світ праці **Ю. Клеопова** Про геоморфогенетичні мотиви розвитку рослинного вкриття УССР, 1935 (17), **Ю. Клеопова** і **Є. Лавренка,** Легенда до карти рослинности УРСР (1938) (18).

Року 1957 надруковано Карту ботаніко-географічних районів УРСР у „Флорі УРСР", 1957, т. VIII (64а), де вміщені західні області та Крим. Року 1962 **Г. І. Білик** і **Е. М. Брадіс** опублікували в статті „Геоботанічне районування Української РСР", 1962 (5), карту-схему ботаніко-географічних районів УРСР.

Дані про типи лісів на Україні ми знаходили в працях: **Д. В. Воробйов** і **П. С. Погребняк,** Лісовий типологічний визначник

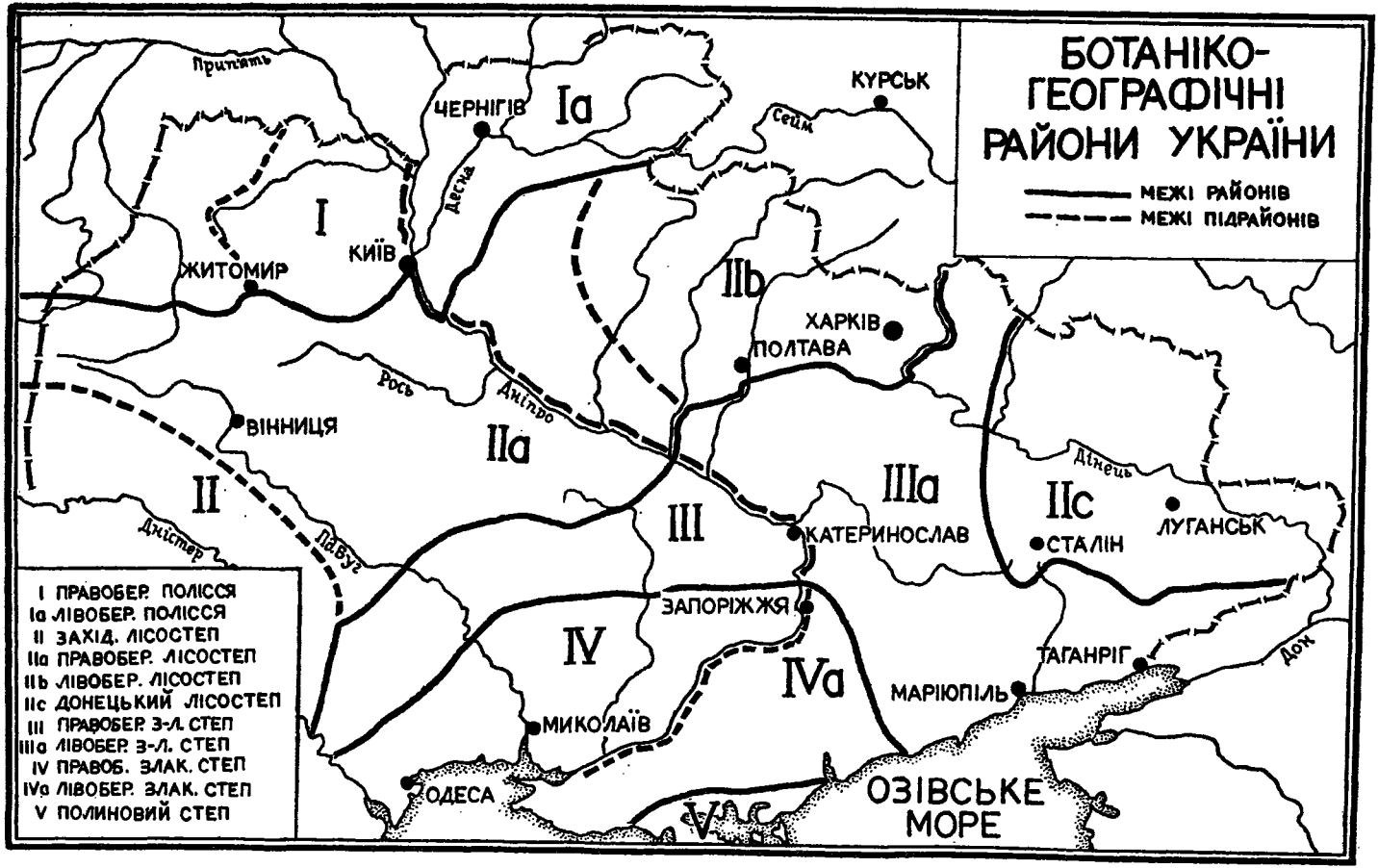
БОТАНІКО-ГЕОГРАФІЧНІ РАЙОНИ УКРАЇНИ
МЕЖІ РАЙОНІВ
МЕЖІ ПІДРАЙОНІВ
Прип'ять
ЧЕРНІГІВ
Ia
КУРСЬК
Сейм
Десна
I
КИЇВ
ЖИТОМИР
IIb
ХАРКІВ
ПОЛТАВА
Рось
Дніпро
ВІННИЦЯ
IIa
II
Дністер
Південний Буг
III
IIIa
IIc
Дінець
КАТЕРИНОСЛАВ
СТАЛІН
ЛУГАНСЬК
ЗАПОРІЖЖЯ
IV
IVa
ТАГАНРІГ
Дон
МАРІЮПІЛЬ
МИКОЛАЇВ
ОДЕСА
V
ОЗІВСЬКЕ МОРЕ
I ПРАВОБЕР. ПОЛІССЯ
Ia ЛІВОБЕР. ПОЛІССЯ
II ЗАХІД. ЛІСОСТЕП
IIa ПРАВОБЕР. ЛІСОСТЕП
IIb ЛІВОБЕР. ЛІСОСТЕП
IIc ДОНЕЦЬКИЙ ЛІСОСТЕП
III ПРАВОБЕР. З-Л. СТЕП
IIIa ЛІВОБЕР. З-Л. СТЕП
IV ПРАВОБ. ЗЛАК. СТЕП
IVa ЛІВОБЕР. ЗЛАК. СТЕП
V ПОЛИНОВИЙ СТЕП

Українського Полісся, 1929 (8), **П. П. Кожевніков,** Типи лісу та лісові асоціації Поділля, 1931 (19). Цією літературою ми користувались і під час експедиційних обслідувань в лісових районах.

Щоб ознайомитися з ґрунтами України, я користувалась картами: **Ф. Левченка,** Почвенная карта Шепетовского Округа, 1926 (28), картою ґрунтів **Г. Махова,** що була складена Секцією Ґрунтознавства Сільсько-Господарського Наукового Комітету України, 1926 (31) і працею **Г. Махова** Ґрунти України, 1930 (32).

На підставі характеристики ботаніко-географічних районів і карт ґрунтів та рослинности я докладно вибирала місцевості, щоб охопити різні ботаніко-географічні райони й різні типи рослинности.

Довелось переглядати й відповідну ботанічну літературу, щоб ознайомити учасників експедиції з тими рослинами, що ростуть у вибраних місцевостях.

Треба відмітити, що чимало західньоевропейських рослин і дерев ростуть в Україні тільки на Правобережжі і на лівий берег Дніпра заходять рідко, наприклад: **Carpinus betulus** L., **Граб звичайний** трапляється в Лівобережному Поліссі на захід від лінії Новгород-Сіверський-Ромен — досить звичайно і в Лівобережному Лісостепу на схід до лінії Кременчук-Полтава-Ромен — досить звичайно (Фл.У., т. IV, стор. 97); **Fagus silvatica** L. **Бук лісовий** росте в західніх областях України, зрідка в Кам'янець-Подільській області (Фл.У., т. IV, стор. 118); **Staphylea pinnata** L. **Клокичка пірчаста** трапляється зрідка в Західньому та Правобережному Лісостепу (Фл.У., т. VII, стор. 206).

Вибравши місцевості, я мусіла скласти детальний маршрут експедиції. Для цього я користувалась 3-верстовими та 1-верстовими військовими мапами, в яких зазначено топографію місцевостей: річки, схили, болота, ліси й села[5].

Складаючи маршрути кожного року, я брала до уваги не тільки географічні та природні умови (рослинність, ґрунти), але й інші фактори, як наявність природної рослинности, незайманої діяльністю людини (оранка, вируб лісів, утворення луків), як довго живе місцеве населення на цьому місці, чи збереглись у нього традиції, звичаї; коли почалась в цих місцях колективізація, що внесла великі соціяльні зміни в склад населення.

---

[5] Перед виїздом інститути, які організували такі обслідування, мусіли звертатись до НКВД за дозволом для переведення експедиції та користування військовими мапами. Щойно одержавши дозвіл, експедиція могла виїхати. Не зважаючи на те, ми мусіли реєструватися в кожному селі у сільраді і часом у великих містах, як Шепетівка, Олевськ(е), Котовськ(е). Іноді доводилось переривати працю і їхати на виклик районового НКВД, де перевіряли наші мандати і маршрути.

В селах та районових центрах ми відвідували лікарів, що розповідали нам, якими рослинами лікують „баби-знахурки". В одному селі лікар НН. поінформував нас, що в нього була „бешиха" (рожисте запалення), яку він сам не міг вилікувати, вилікувала його місцева знахурка. Ми потім її бачили. До неї привозили хворих здалека і вони залишалися в селі на лікування. Цей випадок вилікування „бешихи" можна пояснити тими новими дослідженнями та відкриттями, що й вищі рослини мають антибіотики (35).

Зважаючи на все це, почалось обслідування з Правобережного Полісся, Правобережного Лісостепу та Західнього Лісостепу: Кам'янець-Подільська, Житомирська, Вінницька, Київська області (за адміністративним районуванням 1940 року), бо тут більше збереглися природні займища, є ще багато лісів, склад населення стародавній, колективізація почалася пізніше.

Далі обслідування провадилися в Лівобережній Україні, в Лівобережному Лісостепу і в Степу — в Полтавській, Харківській, Запорізькій, Сталінській (Донецькій) та Ворошиловградській (Луганській) областях, де збереглося менш природних займищ, менше лісів, є більше заораної землі, а з огляду на відмінність природи й характеру праці склад населення плинний, етнічно не монолітний (греки, болгари на півдні, до того і колективізація почалася тут раніше.

Частково обслідовано Сумську (Експедиція I) і Миколаївську (Експедиція II) області.

В праці подаються карти (6) за роками експедицій з позначенням на кожній карті (цифрами) місця обслідування й району. 7-а карта — „Ботаніко-географічні райони України".

Обслідування провадили такі установи:

I. Року 1927 Науково-дослідча катедра сільсько-господарської ботаніки (Харків) доручила науковому співробітникові ботаніку **Н. Осадчій** дослідити лікарські рослини та їх уживання на ліки місцевим населенням в селі Шевченкове (кол. Гирявка) та в м. Конотопі з їх околицями (38)[6]. (Карта 3, чч. 1, 2).

II. Року 1928 за дорученням Науково-дослідчої катедри сільсько-господарської ботаніки (Харків) обслідувано лікарські рослини в Державному Заповіднику „Чаплі" — Асканія-Нова і в районі Присивашшя.

При дослідженні використано наїзд селян, що з'їхались на косовицю степових трав в Асканію-Нову; з цією метою відвідано селянські табори в степу Заповідника й записувалось відомості про лікувальне значення рослин та їх народні назви.

Крім того обслідувано 12 сіл з околицями на Мелітопільщині та Херсонщині. В Мелітопільській окрузі — райони Ново-Троїцький, Іванівський (за районуванням 1940 року — Запорізької области). В Херсонській окрузі — Чаплинський район (пізніше Миколаївської області).

Склад експедиції: ботанік **Н. Осадча,** аспірантка Катедри с.-г. ботаніки **О. Свистунова** та студентка Московського Державного університету **Т. Рибакова.** (37, 40, 41). (Карта 4, чч. 3-14).

III. Року 1929 Відділ диких рослин Українського інституту прикладної ботаніки (Харків) доручив своєму науковому співробітникові **Н. Осадчій** обслідувати лікарські рослини на Шепетівщині — м. Славуту з околицями (40, 42). (Карта 1, ч. 15).

---

[6] Народні назви, що їх записала Н. Осадча на Чернігівщині до 1927 року, залучено до Словника 1928 року. На Чернігівщині записано: в м. Батурині та його околицях і в повітах — Городнянському, Бахмацькому та Конотопському. На Харківщині — в околицях Харкова.

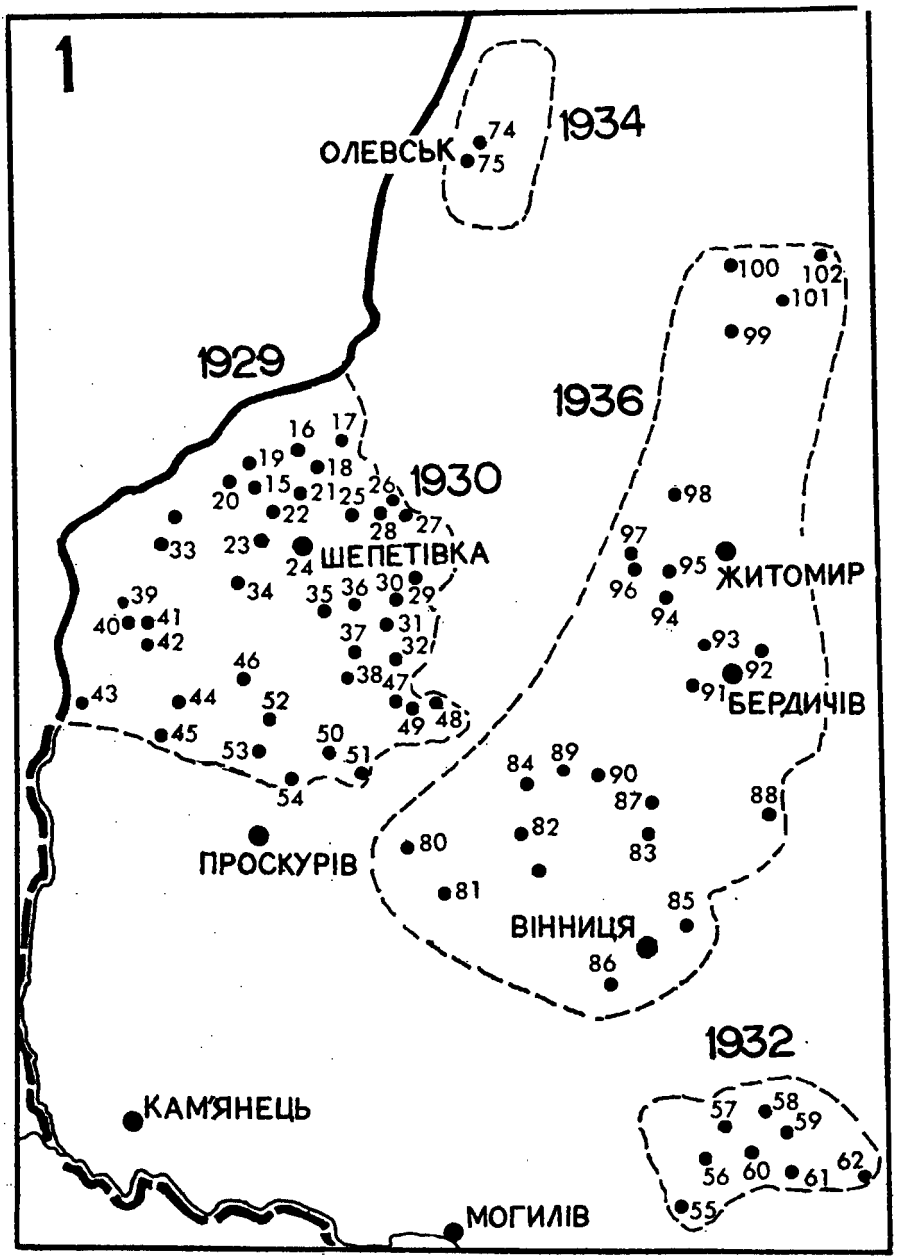

Роки 1927-1939

1929 рік (Експедиція III)

15. Славут. р. м. Славута та околиці

IV. Року 1930 за пропозицією Шепетівського Округового Земельного Відділу та його агронома Д. Мартинюка Відділ диких рослин Українського інституту прикладної ботаніки досліджував лікарську фльору та народну медицину Шепетівщини. Обслідувано 40 сіл з околицями в районах: Аннопільському, Славутському, Плужнівському, Ляхівецькому, Заславському, Гриців-ському, Полонському, Теофіпільському, Базалійському, Красилів-

---

1930 рік (Експедиція IV)

16. Аннопіл. р.	с. Янушівка	34. Заслав. р.	с. Тележінці
17. „ „	с. Мал. Правутин	35. Гриців. р.	с. Макіївці
18. „ „	с. Яблунівка	36. „ „	с. Новоселиця Лабунська
19. Славут. р.	с. Крупець	37. „ „	с. М. Шкарівка
20. „ „	с. Хоровиці	38. „ „	с. В. Мацевичі
15. „ „	м. Славута	39. Ляхів. р.	м. Ляхівці
21. „ „	с. Міньківці	40. „ „	с. Семенів
22. „ „	с. Цвітоха	41. „ „	х. Тростянка
23. „ „	с. Радошівка	42. Теофіп. р.	с. Поляхівка
24. Судил. р.	м. Шепетівка	43. „ „	с. Гаврилівка
25. Полон. р.	с. Майдан Вилка	44. Базал. р.	с. Волиця Вонсовича
26. „ „	с. Майдан Ст. Лабунський	45. „ „	с. В. Зозулинці
27. „ „	с. Буртин	46. Антон. р.	м. Антоніни
28. „ „	хутір Помістовка	47. Старокост. р.	с. Сахнівці
29. „ „	м. Полонне	48. „ „	с. Калинівка
30. „ „	с. Березна	49. „ „	с. Самчики
31. „ „	с. Лабунь	50. „ „	с. Жеребки
32. „ „	с. Воробіївка	51. „ „	с. Семеринки
33. Плуж. р.	с. В. Гнійниця	52. Красил. р.	с. Циценівка
		53. „ „	м. Красилів
		54. „ „	с. Западинці

1932 рік (Експедиція V, другий маршрут)

55. Брацл. р.	с. Сільниця	59. Брацл. р.	с. Самчинці
56. „ „	с. Жабокрич	60. „ „	м. Брацлав
57. „ „	с. Вишківці	61. „ „	с. Гриненки
58. „ „	с. Бугаків	62. „ „	с. Мачуха

1934 рік (Експедиція VI)

74. Олев. р.	м. Олевськ	75. Олев. р.	с. Лопатичи

1936 рік (Експедиція VII, другий маршрут)

80. Лятич. р.	с. Марківці	91. Бердич. р.	м. Бердичів
81. „ „	с. Вербка	92. „ „	с. Чехи
82. Літин. р.	с. Трибухи	93. „ „	с. Райки
83. Калин. р.	с. Гущинці	94. Троян. р.	с. Чорнодуб
84. Хмільн. р.	с. Сьомаки	95. „ „	с. Коща
85. Вінниц. р.	с. Стадниця	96. Житом. р.	с. Буки
86. „ „	с. Селище	97. „ „	с. Тригурря
87. Комсом. р.	с. Кутище	98. „ „	с. Дубовець
88. Козят. р.	с. Журбинці	99. Корост. р.	с. Лісовщина
89. Улан. р.	с. Воронівці	100. „ „	м. Коростень
90. „ р.	с. Лозна	101. Чопов. р.	с. Шершні
		102. „ „	с. Чоповичі

ському, Старокостянтинівському та Судилківському (за районуванням 1940 року Кам'янець-Подільської області).

Склад експедиції: керівник-ботанік **Н. Осадча,** ботаніки — **М. Кучерява** та **Л. Морозова** працювали за окремими маршрутами (40, 42). (Карта 1, чч. 15-54).

V. Року 1932 Сектор рослинних ресурсів Українського н.-д. інституту рослинництва (Харків) за дорученням заготівельної організації лікарської й технічної сировини перевів дослідження лікарські фльори Манастирищинського та Брацлавського районів на Вінниччині. Обслідувано 19 сіл з околицями.

Поруч з виявленням лікарських рослин та можливостей їх заготівлі, розпитували населення й занотовували відомості про вживання рослин в народі та їх назви.

Склад експедиції: керівник-ботанік **Н. Осадча,** ботанік **М. Кучерява** (40, 43). (Карта 1, чч. 55-62, карта 2, чч. 63-73).

VI. Року 1934 за дорученням Всесоюзного н.-д. інституту етероолійної промисловости (Москва) та Українського етероолійного тресту (Харків) **Н. Осадча** провадила ботанічне вивчення **Azalea pontica** L. в Олевському районі Київської области, де так само записувалось народні назви рослин (36). (Карта 1, чч. 74, 75).

VII. Року 1936 Український інститут експериментальної медицини та Український інститут експериментальної фармації (Харків) вислали експедицію з метою дослідити наявність лікарських рослин та їх уживання в народі й виявити нові лікарські рослини в Київській та Вінницькій областях. Обслідувано в Київській області райони: Бабанський, Христинівський, Ладижинський, Житомирський, Коростенський, Чоповецький, Троянівський. У Вінницькій області райони: Вінницький, Хмільниківський, Літинський, Уланівський, Калинівський, Комсомольський, Лятичівський, Бердичівський та Козятинський. Усього 27 сіл з околицями.

Склад експедиції: керівник-директор Українського інституту експериментальної фармації **д-р М. Луганський,** ботаніки — **Н. Осадча, М. Михайленко,** аспірант Українського інституту експериментальної фармації **О. Шварцман,** технік **Б. Луганський** (44). (Карта 1, чч. 80-102, карта 2, чч. 76-79).

VIII. Року 1937 Український інститут експериментальної фармації (Харків) з аналогічним, як і попереднього року, завданням вислав експедицію до Одеської, Київської, Чернігівської областей та Молдавської республіки. Обслідувано 23 села з околицями, а саме: в Одеській області райони: Троїцький, Врадіївський, Любашівський, Савранський; в Київській області райони: Звенигородський, Корсунський, Богуславський, Канівський, Черкаський; в Чернігівській області: Батуринський і в МАРСР: Котовський, Балтський, Ананьївський.

Склад експедиції: керівник-ботанік **Н. Осадча,** ботанік **М. Михайленко,** фармацевт **С. Бараненко** (45). (Карта 2, чч. 103-117, 118-125, карта 3, ч. 126).

IX. Року 1938 вищезгаданий Інститут з тією ж метою пере-

вів обслідування на теренах Полтавської, Харківської, Сталінської (Донецької), Ворошиловградської (Луганської) областей.

Обслідувано 16 сіл з околицями в районах Полтавської області — Диканьківському, Опішнянському; в районах Харківської області — Куп'янському, Боровському, Печенізькому, Охтирському; в районах Ворошиловградської (Луганської) області — Старобільському, Містківському; в Сталінській (Донецькій) області — Слов'янському районі.

Склад експедиції: керівник-хемік фармацевт **З. Сова**, ботаніки — **Н. Осадча, М. Михайленко** і ляборант **А. Вязенцева** (46). (Карта 3, чч. 127-133, карта 5, чч. 134-142).

X. Року 1939 Український н.-д. хеміко-фармацевтичний інститут (раніше Український інститут експериментальної фармації), продовжував з тією ж самою метою вивчення фльори України, розпочате 1937 року. Продовжувалось обслідування Полтавської та Сталінської (Донецької) областей в районах: Комишнянському, Зіньківському, Гадяцькому, Миргородському на Полтавщині. У Волноваському, Маріюпільському, Будьоновському, Мангушському Сталінської області та в Бердянському районі Запорізької області. Обслідувано 16 сіл з околицями.

Склад експедиції: керівник-ботанік **Н. Осадча**, ляборанти-студенти Харківського державного університету **Г. Олексієнко, О. Циркаль** і хемік **Т. Гавриляк** (47). (Карта 3, чч. 143-148, карта 6, чч. 149-158).

XI. Року 1944 автор цієї праці записував народні назви рослин від людей з районів Перемишля, Ярослава та на Лемківщині в селах: Криниця, Андріївка, Мушина.

2. ОПРАЦЮВАННЯ ЗІБРАНИХ ЕКСПЕДИЦІЯМИ МАТЕРІЯЛІВ

Кожна експедиція збирала пересічно 2.400-3.000 гербарних аркушів, а кількість зібраних видів коливалась від 499 до 749 (у 1938 році). Це залежало від природнього ляндшафту і рослинности в обслідуваних місцевостях. Хоч на місцях обслідування видові назви рослин були більш-менш відомі, проте, з поверненням до Харкова, цей гербарний матеріял мусів був точно визначений. Камеральне опрацювання рослин провадили ботаніки-учасники експедицій під керівництвом автора цієї праці.

Рослини, до яких подано тут місцеві назви, визначено в 1927-1939 роках. Визначаючи гербарний матеріял у Харкові, ми користувались визначниками: **Шмальгаузен** (67), **Федченко и Флеров** (62), „Флора Юго-Востока" (65), „Флора СССР" (Фл. С., 63), т. I, 1934 — т. IX, 1939, „Флора УРСР" (Фл. У., 64, т. I, 1935, т. II, 1940), та іншою ботанічною літературою, залежно від природньо-географічних умов та рослинности обслідуваних районів.

Пізніше, в Нью-Йорку ми переглянули та перевірили наші латинські назви рослин за всіма томами „Флори УРСР". „Флора

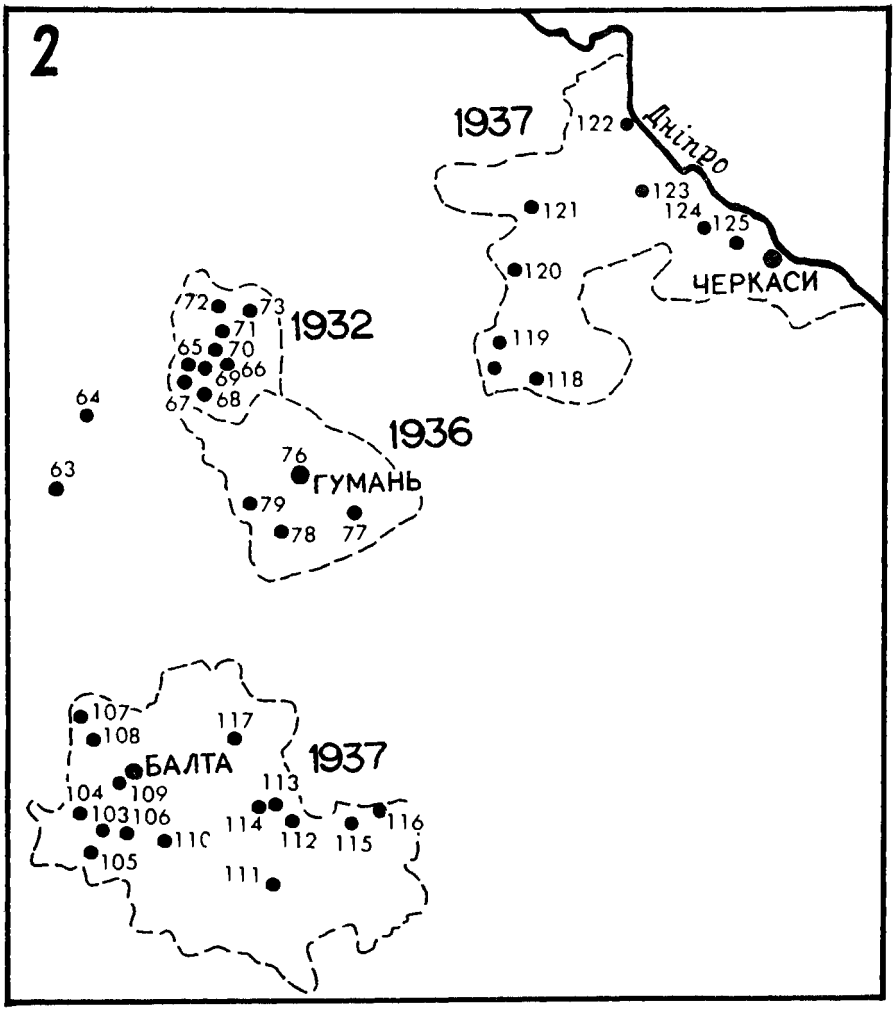

1932 рік (Експедиція V, перший маршрут)

63.	Гайсин р.	ст. Затьківці	68.	Манаст. р.	с. Попудня
64.	„ „	с. Могильна	69.	„ „	с. Завалля
65.	Манаст. р.	ст. Манастирище	70.	„ „	с. Антоніни
66.	„ „	м. Манастирище	71.	„ „	с. Цибулів
67.	„ „	х. Покровський	72.	„ „	с. Івахни
			73.	„ „	с. Зубриха

1936 рік (Експедиція VII, перший маршрут)

76.	Уман. р.	м. Умань	
77.	Бабан. р.	с. Заячківка	
78.	Ладиж. р.	с. Синиця	
79.	Христ. р.	с. Заячківка	

УРСР" має 12 томів, які виходили в світ протягом 1935-1965 років. Також користувались „Флорою СССР", в міру потреби.

В цій праці подано українські народні назви рослин, записані серед місцевого населення до 810 видів рослин.

З того часу, як наші гербарні матеріяли були визначені в Харкові, ботаніки-систематики Совєтського Союзу, зокрема України, доклали багато праці для вивчення та критичного перегляду фльори союзних республік. Виділено багато нових видів зі старих збірних видів та описано їх; уточнено описи видів та ареали їх поширення; у деяких видів змінено їх латинські назви, наприклад: **Matricaria chamomilla** L. **Ромашка лікарська** названа тепер **M. recutita** L. **Ромашка обідрана; M. inodora** L. **Ромашка польова,** назва змінена на **Tripleuspermum inodorum** (L.) Schultz Bip. **Трипереберник непахучий.**

Про виділення великого числа нових видів ботанік **М. І. Котов** пише: „За роки радянської влади українські ботаніки на території України (без Криму) описали 300 видів нових рослин. Така велика кількість нових описаних видів пояснюється насамперед тим, що вид тепер розуміється більш вузько, як реально існуюча географічна раса, що має морфологічні відмінності і свій ареал, а попередні автори фльори України вид розглядали здебільшого в широкому розумінні, включаючи в нього близькі раси. Однак, не всі описані на Україні нові види визнані науково..." (21, стор. 8).

Як видно з наведеного, **М. І. Котов,** пояснюючи поняття вид як "species", а новий вид як "nova species", мусів визнати, що не

1937 рік (Експедиція VIII, перший маршрут)

103.	**МАРСР**	**Котов. р.**	**м. Котовськ (к. Вирзуля)**
104.	**„**	**„ „**	**с. Любомирка**
105.	**„**	**„ „**	**с. Косси — 2-й**
106.	**„**	**„ „**	**с. Липецьке**
107.	**„**	**Балт. р.**	**с. Смолянка**
108.	**„**	**„ „**	**с. Лісничівка**
109.	**„**	**Анан. р.**	**с. Байтали**
110.	**„**	**„ „**	**м. Ананьїв**
111.	**„**	**Троїц. р.**	**с. Мар'янівка**
112.	**„**	**Любаш. р.**	**м. Любашівка**
113.	**„**	**„ „**	**с. В. Бобрик**
114.	**„**	**„ „**	**с. Арчепитівка**
115.	**„**	**Врадіїв. р.**	**с. Ново-Михайлівка**
116.	**„**	**„ „**	**с. В. Врадіївка**
117.	**„**	**Савран. р.**	**с. Гетьманівка**

1937 рік (Експедиція VIII, другий маршрут)

118.	**Звениг. р.**	**с. Козацьке**	**123.**	**Черкас. р.**	**с. Гута-Межиріївська**
119.	**„ „**	**с. Хлипнівка**			
120.	**Корсун. р.**	**с. Комарівка**	**124.**	**„ „**	**с. Шелепухи**
121.	**Богусл. р.**	**с. Москаленки**			
122.	**Канів. р.**	**м. Канів**	**125.**	**„ „**	**с. Будище**

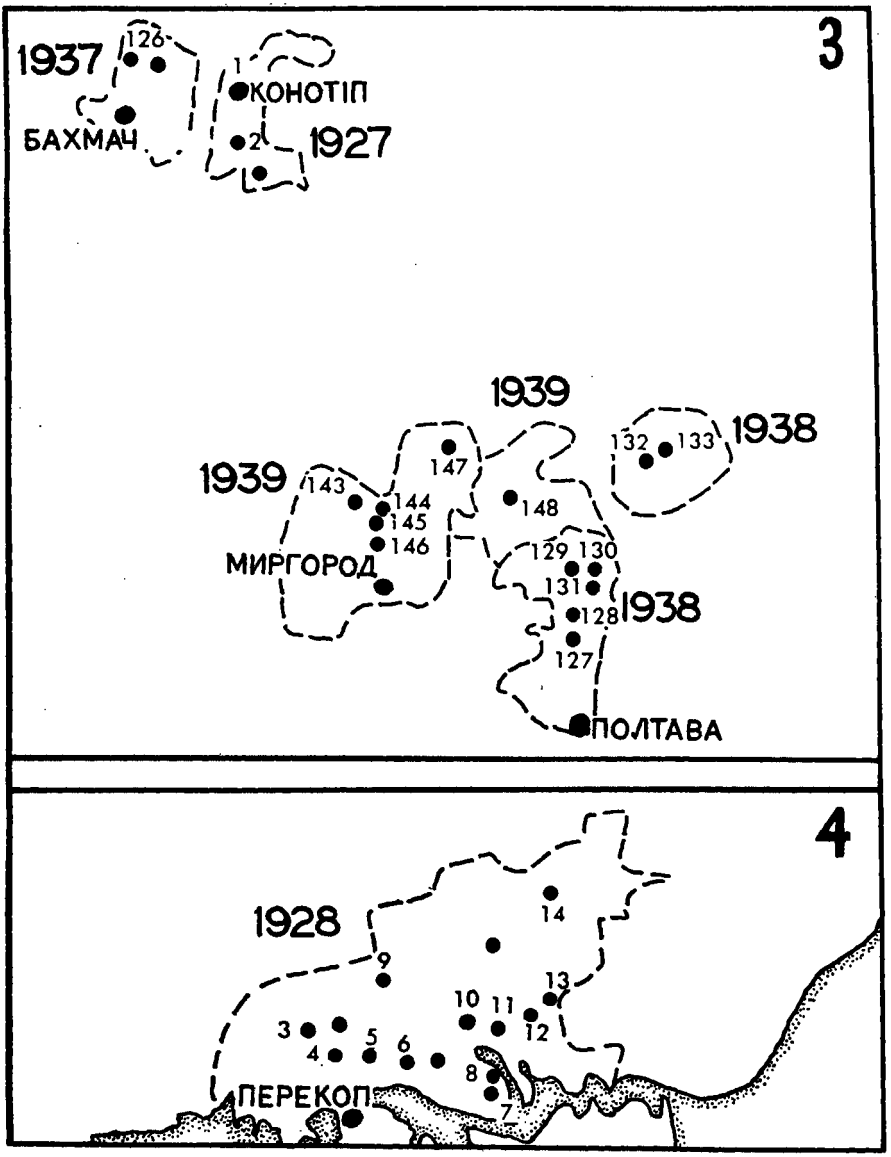

1927 рік (Експедиція I)

1. **Конот. р.** — м. Коноtіп
2. **Дубов. р.** — с. Шевченкове

1937 рік (Експедиція VIII, третій маршрут)

126. **Батур. р.** — с. Головеньки

всі погоджуються з новими виділеними видами, і що немає одностайности в поглядах відносно терміну "species".

Антон Ланг (Anton Lang, Michigan St. University) в своїй рецензії на книжку — **Shetler Stanwyn G.**, The Komarov Botanical Institute, 250 Years of Russian Research, який 1964 року відвідав Інститут Ботаніки ім. Комарова в Ленінграді, висловлює кілька критичних зауважень щодо 30-томової „Флори СССР" (80).

Рецензент визнає, що Комаров був безсумнівно видатним систематиком, і 30-ти томна „Флора СССР", є його досягненням, хоча його безпосередня участь в ній була невелика. Це є найвидатнішим вкладом у російську ботаніку. Проте, його принципи в систематиці не можуть бути використані в будь-якій або в усіх таксономічних групах. Тому в „Флорі СССР" не визначено ясно, що автори розуміють під поняттям "species". Рецензент вважає це за головний недолік. До того, він пише, що не можна позбавитись почуття, що не були використані новітні і найбільш надійні методи систематики, прийняті тепер в інших місцях (80).

У випадках, коли подана нами рослина є тепер уже збірним видом (s. l.), ми залишаємо в тексті стару назву збірного виду, а в примітці зазначаємо, що тепер цей вид поділено на кілька нових видів (sp. nova)[7]. Тепер такі рослини, як **Potentilla recta** L.

---

[7] У „Флорі УРСР" зазначається, де рослину було знайдено: область, район, село і в дужках прізвище ботаніка, який знайшов цю рослину, і після знак!. Знак оклику означає, що систематик, який описує рослину, бачив цей гербарний зразок. Між прізвищами досить часто згадується імена учасників експедицій: **Осадча, Кучерява, Михайленко, Морозова, Бараненко, Сова.** Коли місцезнаходження рослини збігається з нашим (іноді навіть, коли немає зазначених прізвищ), ми припускаємо, що наша рослина може бути віднесена до цього описаного виду або до нововиділеного, якщо йдеться про нову латинську назву рослини.

1938 рік (Експедиція IX, другий маршрут)

127.	**Дикан. р.**	**с. Диканька**	**131.**	**„ „**	**х. Безрук**
128.	**„ ,**	**х. Плакидівка**	**132.**	**Охтир. р.**	**м. Охтирка**
129.	**Опішн. р.**	**х. Іжняки**			
130.	**„ „**	**х. Гармашів**	**133.**	**„ „**	**с. Лутище**

1939 рік (Експедиція X, другий маршрут)

143.	**Комиш. р.**	**с. Комишня**	**146.**	**Миргор. р.**	**с. В. Сорочинці**
144.	**„ „**	**с. Черевки**	**147.**	**Гадяч. р.**	**с. Млини**
145.	**„ „**	**с. Зуївці**	**148.**	**Зіньк. р.**	**с. Лютенські Будища**

1928 рік (Експедиція II)

3.	**Чаплин. р.**	**с. Григорівка**	**9.**	**Ново-Троїц. р.**	**Асканія-Нова (Чаплі)**
4.	**„ „**	**с. Перша Константинівка**	**10.**	**„ „**	**с. Громівка**
5.	**„ „**	**с. Строганівка**	**11.**	**„ „**	**с. Сергіївка**
6.	**„ „**	**с. Іванівка**	**12.**	**„ „**	**с. Ново-Троїцьке**
7.	**„ „**	**с. Ново-Миколаївка**	**13.**	**„ „**	**х. Відрада**
8.	**„ „**	**х. Морозів**	**14.**	**Іванів. р.**	**с. Агаймани**

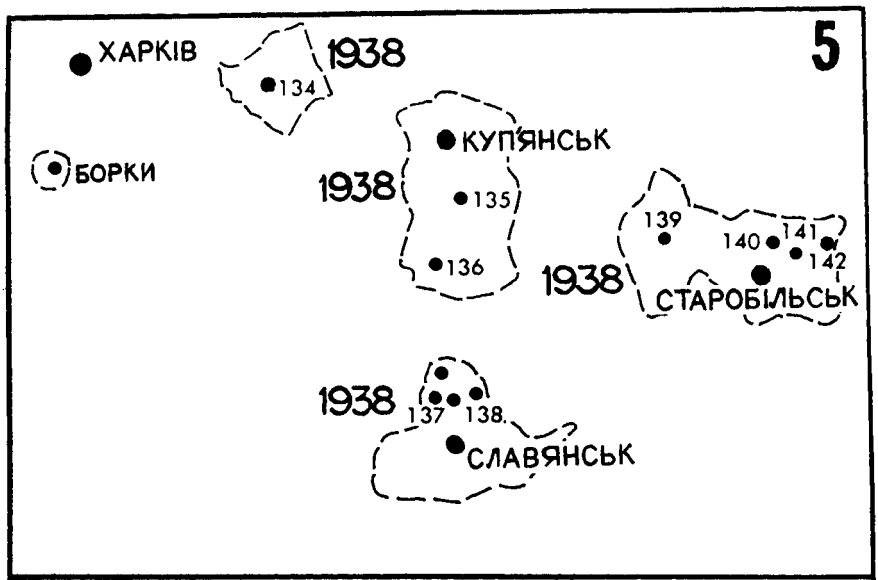

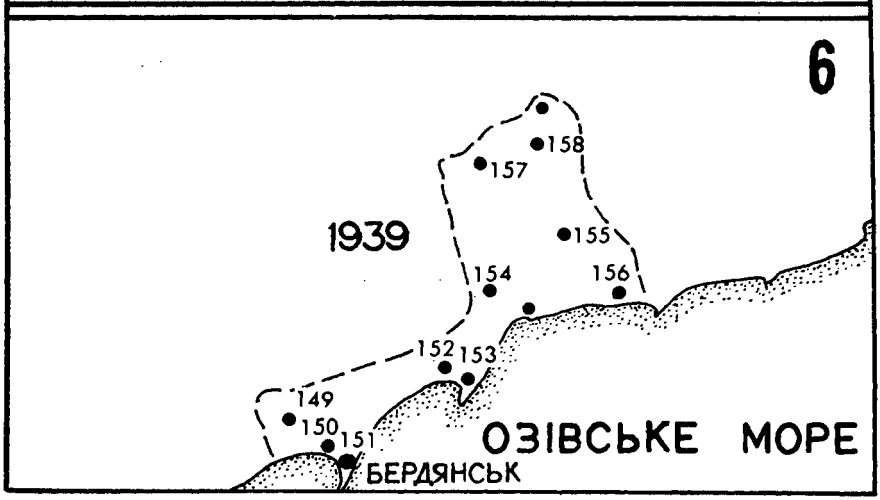

1938 рік (Експедиція IX, перший маршрут)

134. Печен. р.	с. Печеніги	138. Слов'ян. р.	с. Банне
135. Куп'ян. р.	с. Сеньково	139. Містк. р.	с. Містки
136. Боров. р.	с. Гороховатка	140. Староб. р.	х. Балакирів
137. Слов'ян. р.	Гори Артема (Святі Гори, Святогорськ)	141. „ „	с. Лиман
		142. „ „	с. Голодаїв

1939 рік (Експедиція X, перший маршрут)

149. Бердян. р.	с. Трояни	154. Мар'юп. р.	с. Ст. Крим
150. „ „	с. Осипенко	155. „ „	с. Чермалик
151. „ „	м. Осипенко (Бердянськ)	156. Будьон. р.	с. Широкинське
152. Мангуш. р.	с. Ялта	157. Волнов. р.	с. Свободное
153. „ „	пос. Юр'ївка	158. „ „	с. Гнатівка

(s.l.) **перстач прямий,** **Alchemilla vulgaris** L. (s.l.) **приворотень звичайний,** **Helianthemum chamaecistus** Mill. (s.l.) **сонянка звичайна** та інші є збірні види.

Після визначення рослин опрацьовано матеріяли з народної медицини. Після цього написано кожного року звіт про переведену експедицію, де подано латинські, місцеві українські та інші назви рослин, місцезнаходження рослин і вживання їх у народній медицині за записаними в обслідуваних місцевостях матеріялами (список рукописів цих звітів подано в списку літератури (від 41 до 47)[8].

У цій праці латинські назви родин та видові назви рослин розташовані за системою **Engler'a** і подані за **„Определителем Федченка и Флерова"** (62). Іноді зроблено зміни, навіть у родинах, згідно з сучасною клясифікацією, наприклад: **Juniperus communis** L. **Яловець звичайний** належав раніше до родини **Pinaceae сосновatих,** його віднесено тепер до **Cupressaceae кипарисуватих. Lathraea squamaria** L. **Петрів хрест** входив у родину **Orobanchaceae вовчкуватих,** тепер належить до родини **Scrophulariaceae ранникуватих,** згідно з Шмальгаузеном (67) і „Флорою УРСР" (64а).

Експедиції обслідували 158 пунктів (сіл і міст), які належали до 68 адміністративних районів. Коли порівняти список кореспондентів, які подали народні назви до Словника 1928 року з різних місцевостей з нашими обслідуваними районами (68), то в Словнику немає народного матеріялу з 48 районів, де провадилися наші експедиційні обслідування.

Крім назв, що їх записано з народних уст серед місцевого населення під час обслідування, нотувалось назви від людей, які походили з інших місцевостей, знали рослини та їх назви (в розділі VI ці місцевості позначено ч. 22).

Серед численних українських назов траплялись і іншомовні (57), записані серед молдован (румунів), болгар, маріюпільських греків, та була одна чеська й одна татарська. В деяких випадках подавали й російські назви. Залежно від приналежности цих назов до певної національної групи населення та етимологічного їх характеру, ми поділили їх на три групи: молдавська або румунська, болгарська і назви маріюпільських греків (див. VIII, Іншомовні назви).

Обслідувані 158 сіл належали до областей: Кам'янець-Подільської, Житомирської, Київської, Вінницької, Одеської, Миколаївської, Полтавської, Сумської, Харківської, Сталінської (Донецької), Ворошиловградської (Луганської), Запорізької та Молдавської республіки (МАРСР).

Серед поданих назв у цій праці трапляються й такі, що є в Словнику 1928 року, а проте там переписано їх зі словників, не зазначаючи місцевостей. Частіше подано назви рослин, ще ніде

---

[8] Зібрано багато відомостей про вживання лікарських рослин у народній медицині України (близько 650 видів). Частину цих матеріялів вже опубліковано і дещо з них є в поданому списку літератури (35, 36, 37, 38, 39, 40, 79).

не зазначені. Наприклад, до **Lepidium ruderale** L. **Вонючка.** М.н.: лихорадочник, пропасник, зілля від трясці, курячий поміт, до **Polygonum orientale** L. **Гірчак східній.** М.н.: котики, червоні бульбашки, комарові носики, васильки, китятки, гречечка, починочки; до **Calla palustris** L. **Образки,** ще дві нові назви.

Більш поширені рослини в багатьох місцевостях мають одну назву, хоч у різних районах і, навіть, в селах назви різняться. Особливо це впадає в око при порівнянні назв Правобережної й Лівобережної України, як наприклад:

Nymphaea alba L. **Латаття біле.** Це загальна назва на Правобережжі та на Лівобережжі, але на Правобережжі і в кількох районах рослина відома й під назвою момич білий, момич жіночий.

Nuphar luteum Sm. **Глечики жовті.** Назва момич жовтий, момич чоловічий поширена в кількох районах Правобережжя. У Словнику 1928 року цих назв до цього виду не зазначено.

Consolida arvensis Opiz. **Сокирки польові.** Назва відома по обох боках Дніпра. На Молдавщині й Правобережжі рослина має назву косарики, косирки.

Hypericum perforatum L. **Заяча крівця звичайна.** Назву заяча крівця вживають в 7 адміністративних районах на півдні Лівобережжя і в центральній частині Правобережжя. Крівавником у 6 адміністративних районах тільки на Правобережжі. Свістоянське зілля в 13 районах (в 36 селах) тільки на Правобережжі. Свентоянське зілля в 11 районах Правобережжя. Назву звіробой вживають по всій Україні (в 14 районах). Зверобой, зверобойник в кол. Росії (1, стор. 172).

Hyoscyamus niger L. **Блекота чорна.** Назва блекота вживана по всій Україні. Німиця — на Правобережжі. Люльок, люлик — тільки на західньому Правобережжі.

Leontodon autumnalis L. **Любочки осінні.** Не маючи влучних поширених для цієї рослини назв, Ботанічна Секція для Словника 1928 року ухвалила назву любочки, записані автором 1926 року в селі Бірки, поблизу Харкова. Пізніше, 1937 року під час експедиційного обслідування ми записали цю назву в селі Хлипнівка Звенигородського району (стор. 120).

III. БОТАНІЧНА НОМЕНКЛЯТУРА СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ

За останні 90 років надруковано кілька словників і праць з ботанічної номенклятури слов'янських народів: болгар, сербів, словенів (словаків), чехів, українців, росіян.

Коли укладалось український Словник 1928 року, Болгарська Академія Наук (Софія) видала 1925 р. працю **П. Козарова** „Болгарські народні назви рослин", де подано назви рослин, що їх збирав і виписував з літературних джерел сам автор та інші ботаніки[9]. В передмові він пише про важливість збирання народних назв для науки, школи і вивчення народної медицини. Обізнаність з народними назвами рослин важлива і для філологів при дослідженні особливостей болгарської мови та різних лінґвістичних питань.

Року 1939 у виданні Болгарської Академії Наук вийшла праця **Б. Давидова** і **Я. Явашева** „Матеріяли до болгарського ботанічного словника"[10]. Крім болгарських назв рослин, вміщено відомості про вживання їх у болгарській народній медицині і, навіть вірші, в якій згадується та чи інша рослина. Подається також назви й інших народів, зрідка українські та російські. Автори говорять, що народні ботанічні назви потрібні не лише фахівцям, які вживають у наукових працях не тільки латинські назви, але й народні, що ними користуються лікарі, аптекарі, агрономи, лісівники, письменники, поети та перекладачі. Вони виясню-ють історію походження назов рослин і клясифікують їх за морфологічними, мітичними ознаками та різними властивостями. Як у першій, так і в другій болгарській праці в списку використаної літератури зазначено „Ботанический Словарь" **Н. Анненкова**, СПБ, 1878, з якого взято українські назви (1).

Року 1954 в Берліні видано працю Джана Лайнерта „Назви рослин, сербські, німецькі, латинські", з передмовою сербською і німецькою мовами[11]. Автор зазначає, що в словнику подано типові сербські назви рослин і, по можливості, народні (популярні).

---

[9] Козаровъ, П., Български народни названия на растенията (20).

[10] Давидовъ, Б. і Явашевъ, А., Материали за български ботаниченъ речникъ (12).

[11] Lajnert, Jan, Rostlinske mjená, serbske-němske-łacánske (73).

Того ж 1954 року Словенська Академія Наук в Братиславі видала працю **Джана Новацького** „Словенська ботанічна номенклятура"[12]. Автор використав народні назви рослин, які сам збирав і вибрані з літератури. Словенські (словацькі) назви схвалила Термінологічна комісія, спеціяльно утворена для того при Словенській Академії Наук.

Водночас із тим, як болгарські, сербські, словацькі вчені працювали над укладанням словників ботанічних назв, чеські дослідники вивчали склад назв, їх походження, утворення, споріднення чеських і словенських назв з назвами тих же рослин у слов'янських та інших народів. Першою такою філологічною працею була праця Вацлава Махека „Три назви рослин", Прага, 1936[13].

Друга його праця „Чеські й словенські назви рослин", Прага, 1954[14]. Автор вияснює етимологію назв рослин чеських і словенських, походження цих назв (з словенських або інших мов), порівнюючи назви в 21 мовах, зокрема українські й російські назви. Для українських назов автор користався **„Ботаническим Словарем" Н. Анненкова,** Москва, 1859 (1), **Словником Еразма Маєвського,** „Словник назв зоологічних і ботанічних польських", Варшава, 1889-1894[15] і **Словником Стефана Маковецького** „Словник ботанічний латинсько-малоруский, Краків, 1936[16]. Останні два словники польською мовою.

Як видно. з передмови Словника **С. Маковецького,** автор збирав назви рослин у 1860-1919 роках в районах Кам'янець-Подільського, Немирова, Брацлава, Києва, в Карпатах у гуцулів. Частину народних матеріялів передав до **Словника Маєвського,** а пізніше — Термінологічній Комісії Українського Наукового Т-ва у Києві, і вони були використані при укладанні Словника 1928 року.

С. Маковецький до свого словника видання 1936 року використав ще багато літературних джерел. Про цей словник він пише так в заголовку: „зібрав і зложив в роках 1877-1932". Латинські й українські назви розміщено в словнику за абеткою. Маковецький не виділяє найбільш поширених назов. При українських народних назвах зазначено, з яких літературних джерел їх виписано. С. Маковецький вибирав назви з словників **Анненкова, Маєвського**[17] і українського словника **Миколи Мельника** „Україн-

---

12 Novacký, Ján Martin, Slovenská botanická nomenklatúra (78).

13 Machek, Václav, Tři jména rostlin (74).

14 Machek, Václav, Česka a slovenská jména rostlin (75).

15 Majewski, Erazm, Słownik nazwisk zoologichnych i botanichnych polskich (76).

16 Makowiecky, Stefan, Słownik botaniczny łacińsko-małoruski (77).

17 **Маковецький** до словника 1936 р. використав вже друге видання Словника Маєвського — Варшава, 1889-1898, т. І, т. ІІ (76). Шведський дослідник **Olof Wallmen,** що 1954 року користався Словником Маєвського, так пише про цей словник: „Маєвський використав ботанічну та медичну літературу, але його найбільш цікавили польські назви. На визначення видів рослин Маєвським все таки не можна завжди покладатись. Як ботаніки Від-

ська номенклатура висших ростин", Львів, 1922, виданого Українським Науковим Товариством ім. Шевченка (33). В ньому подано чимало народного й літературного матеріялу.

Н. Анненков видав 1858 року зібрані ним народні назви рослин п. н. „Простонародныя названія русских растеній". Року 1859 він, зібравши назви не тільки „русских растеній", але й назви рослин різними мовами, видав 1-е видання словника (1). Протягом 28 років він підготовляв 2-ге видання, яке здійснив 1878 року. Цей клясичний словник містить назви рослин не лише слов'янських народів, а й всіх 53 народів тодішньої Росії. До того в словнику подано: фармацевтичні назви рослин, назви, вживані стародавніми народами, їх властивості, вживання їх у народній медицині, в сільському господарстві та ін.

Року 1928, як сказано вище, видано в Києві „Словник ботанічної номенклатури" (52).

Предметом етимологічного вивчення назов рослин, можуть бути не тільки сучасні вживані назви рослин, але й стородавні їх назви.

Дослідження старочеських назв рослин було темою дисертації **Олофа Вальмена** п. н. „Стародавні чеські назви рослин і рецепти в ботанічній книзі Дорстена", Упсала, 1954, надрукованій 1954 року при Стокгольмському університеті (81)[18]. Цей ботанікон, написано латинським друкованим шрифтом XV стол., а старочеські назви рослин написані німецьким курсивом XVI стол. Автор досліджує походження, утворення назов рослин і порівнює старочеські назви з назвами 30-ма мовами, між ними українською і російською мовами. Автор добирав назви слов'янських мов із словників Анненкова, Маєвського і „модерних словників" (81, стор. 14).

Як бачимо з огляду розвитку ботанічної номенклятури у слов'янських народів, автори словників і інших праць користувались переважно словниками: російським — **Анненкова,** польськими — **Маєвського** і **Маковецького.** Український словник **М. Мельника** був відомий і доступний тільки **С. Маковецькому,** а Словник 1928 року, виданий у Києві, був їм всім невідомий. Можливо, що сталось так через його малий тираж, а, що вірогідніше, із-за політичних обставин.

З усього сказаного вище випливає, що наші українські народні назви потрібні не лише нам самим, але й іншим народам. Це твердження дуже добре висловив учений D. De. V. S. в індонезійському журналі "Madjalah Ilmu Alam Untuk"[19] в рецензії на працю **Н. Осадчої-Янати** „Рослини, що їх уживають в українській народній медицині"[20].

родження не могли ідентифікувати (визначити) античний рослинний світ, так і Маєвський наприкінці XIX стол. не міг дати правильні визначення давнім рослинам". (81, стор. 12).

[18] Olof Wallmen, Alte tschechische Pflanzennamen und Rezepten in Botanicon Dorstens (81).

[19] "Madjalah Ilmu Untuk Indonesia" (Indonesian Journal for Natural Sciences), Review by D. De. V. S., 1953 (75a).

Рецензент пише: „В додаток ми маємо бажання, щоб автор до 2-го видання дав не тільки наукові назви раслин, але **якнайбільше народних та їх синонимів, що дуже потрібне для інтеґрації даних у літературі в різних часах і країнах"**. (Переклад з голляндської на англійську і українську мову).

Найновіша відома мені праця, в якій подано українські назви рослин, це праця **Ванди Будзішевської** „Слов'янські назви живої природи", Варшава, 1965[20], [21], на жаль, автор використав у ній лише словники Б. Грінченка й Маковецького (72).

[20] Ossadcha-Janata, Natalia, Herbs Used in Ukrainian Folk Medicine, 1952 (79).

[21] Budziszewska, Wanda, Słowianskie Słownictwo dotyczące żywej przyrody (71).

IV. ХАРАКТЕРИСТИКА УХВАЛЕНИХ НАЗВ У СЛОВНИКАХ: 1928 РОКУ (52), МЕЛЬНИКА 1922 (33), ФЛОРИ УРСР (64а), РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВНИКУ БОТАНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ І НОМЕНКЛАТУРИ 1962 (50).

Народ уживає переважно однослівної назви рослин, наприклад: **коноплі Cannabis sativa** L., **кріп Anethum graveolens** L., **Сокирки Consolida arvensis** L., іноді — подвійну (бінарну), щоб відрізнити один вид рослини від другого, дає одну назву для роду, а другу для виду, наприклад: **м'ята холодна Mentha piperita** L., **м'ята кучерява M. crispa** L., **сосонка польова Equisetum arvense** L., **папороть правдива Dryopteris filix mas** (L.) Schott.

При укладанні Словника 1928 року упорядник і Ботанічна Секція, ухвалюючи проєкт словника, вибирали найбільш поширену народну назву рослини, залишаючи для неї однослівну назву, коли ця рослина (цей вид) була єдиним представником свого роду в Україні, наприклад: на Україні росте тільки один вид **чистотілу Chelidonium majus** L., один вид **білозору Parnassia palustris** L., **любистку Levisticum officinale** Koch. Коли ж в роді є кілька видів і їх треба відрізнити, то додавали видову назву — **подорожник великий Plantago major** L., **подорожник середній P. media** L., перекладаючи латинську назву на відповідну українську (це також відповідає морфологічним особливостям подорожників). Зважаючи на морфологічні та інші властивості, надавались такі назви: **буркун жовтий Melilotus officinalis** (L.) Desr., **кропива велика Urtica dioica** L. або **череда звичайна Bidens tripartitus** L., **борщівник звичайний Heracleum sibiricum** L.

В Словнику 1928 року, коли рід має в Україні тільки один вид, рослині давано однослівну назву, а проте, як що росте в Україні кілька видів цього роду рослин і **назва її дуже поширена в народі**, то так і **залишали однослівну народну назву**: наприклад: **ребрик Peganum harmala** L., **свиріпа Sinapis arvensis** L., **рогачка Sisymbrium altissimum** L.

У „Флорі УРСР" майже до всіх таких рослин подається, згідно з модерною міжнародною номенклатурою, бінарні назви, перекладені з латинської на українську мову, як: чистотіл більший, білозір болотний, любисток лікарський тощо. Перекладені на українську мову назви рослин відповідають різним прикметам рослин чи їх морфологічним ознакам (висока, зігнута, вирізана, дріб-

ненька), чи пояснює, в яких екологічних умовах вона трапляється (лісова, лучна, степова, болотяна) та ін. значення. Так само подають Мельник і Академічний словник 1962 р. (50).

Переклад же терміну "vulgaris" — звичайний, не завжди характеризує те, що ця рослина в Україні росте звичайно, є звичайною. Автори з інших країн, що описують рослину, подаючи до неї "vulgaris" — звичайна, мають на увазі широке поширення рослини, наприклад: Середня й Східня Европа, Середня й Південна Европа. Це вказує на те, що ця рослина є звичайною для перелічених місцевостей.

Але в деяких випадках, що стосуються рослин української фльори, це не збігається, наприклад: рід **золототисячник Centaurium** Hill., **золототисячник звичайний Centaurium vulgare** Raf. = Erythraea linariaefolia Pers. Флора УРСР, т. VIII, стор. 234, пише про **золототисячник звичайний:** „Росте на солонцюватих луках. — Спорадично зустрічається в лісостеповій і степовій частинах УРСР". Але більш звичайною рослиною є **золототисячник малий Centaurium minus** Moench = C. umbellatum Gilib. = Erythraea centaurium Pers. Флора УРСР, т. VIII, стор. 233, 234 пише про неї: „ На луках, узліссях, галявинах, схилах. — По всій УРСР". Сл. 1928 р. подає до **C. minus золототисячник звичайний,** а до **C. vulgare золототисячник льонолистий,** Сл. Мельника подає **жарка льонцевата.**

Трапляються розходження не тільки в перекладі видової назви рослин, але в самій назві роду, до якого ця рослина належить. Йдеться про рід **Artemisia** L. **Полин.** У Флорі УРСР, т. XI, стор. 312-315, подано до **A. absinthium** L. **Полин гіркий.** Рудеральний бур'ян. — По всій Україні досить звичайно. А до **A. vulgaris** L. **II. звичайний.** По берегах річок, на вогких луках, як бур'ян по городах і садках. По всій Україні б. м. звичайно. Переклад правильний слова "vulgaris", але **A. absinthium** звуть всюди в народі **полин,** а **A. vulgaris чорнобиль.** Сл. 1928 р. і Сл. Мельника подають до **A. absinthium полин звичайний;** до **A. vulgaris** Сл. 1928 р. — **чориобиль.** Сл. Мельника дає до цієї рослини дуже влучну назву **чорнобиль звичайна.** Сл. 1962 р. дає ті ж українські назви рослинам, що й Флора УРСР, за вийнятком назви до золототисячника **Centaurium umbellatum** синоніму **C. minus,** подаючи назву **золототисячник зонтичний.**

Іноді в Флорі УРСР подаються латинські назви рослин, написані українськими літерами, наприклад: **коронарія Coronaria** L., **віскарія Viscaria** Roele, **меландріум Melandrium** Roel. Сл. 1962 р. дає до **Robinia pseudoacacia** L. **робінія звичайна і біла акація.**

V. ПОЯСНЕННЯ, ЯК КОРИСТУВАТИСЯ МАТЕРІЯЛАМИ

Після латинської назви рослини, надрукованої чорним шрифтом, подано українські назви рослин теж чорним шрифтом. Першу здебільшого взято зі Словника 1928 року (не зазначаючи джерела), а другу назву (в дужках) з „Флори УРСР" (зазначено Фл.У.) подається тоді, коли назва з „Флори УРСР" різниться від першої або ж коли у Словнику 1928 року не було назви до цієї рослини, бо, як згадано вище, багато рослин виділено зі старих збірних видів і надано їм нові латинські назви.

Українські назви надруковано також чорним шрифтом, відповідно до Словника 1928 року, якщо вони ухвалені Ботанічною Секцією, і звичайним шрифтом тільки рекомендовані. Українські назви, запозичені з „Флори УРСР", надруковано також чорним шрифтом або звичайним шрифтом згідно з „Флорою УРСР".

Іноді, коли у Словнику 1928 року не було ухваленої або влучної рекомендованої української назви або ж через те, що тепер змінено латинську назву рослини, то на першому місці поставлено назву, взяту з „Флори УРСР", і тоді позначено (Фл.У.).

Траплялось, що бракувало української назви. В таких випадках брали російську назву з „Флори СССР" (позначено Фл.С., 63), або з „Энциклопедического Словаря" (Энц. Сл., 68), „Определителя Станкова и Талиева" (Стан., Тал., 55), „Дикорості лікарські рослини УРСР" Катіної (Кат., 16) та ін. і перекладали на українську мову.

Після цих українських назв подано народні назви, записані під час експедицій, і позначено їх М.н. (Місцеві назви). Після кожної назви зазначено адміністративний район, до якого належало село, де записано назву за адміністративним районуванням 1940 року, наприклад: **Juniperus communis** L. **Яловець звичайний.** М.н.: яловець (м. Бердичів, Славут. р.), бужевельник (Звениг. р.), можевельник (Христ. р.).

Зазначено здебільшого назви районів, а не сіл, бо райони більше відомі, ніж села, і до того ж, коли рослина має однакову назву в багатьох селах, то всі ті села треба було б зазначити.

Іноді зазначено і село і район, якщо рослина має неоднакові назви в різних селах того ж району, наприклад:

Nymphaea alba L. **Латаття біле.** Рослина має назву біле жіноче латаття — у с. Вишківці Брацл. р. і баньки, водяний корінь — в с. Сільниця того ж району.

Consolida arvensis Opiz. **Сокирки польові.** Називають сокирками в багатьох районах і в селах — Бугаків і Сільниця Брацл. р., косирками — в селах Вишківці і Самчинці Брацл. р., серпиками в с. Вишківці то го ж району.

Sedum maximum (L.). Suter. **Заяча капуста велика.** Рослину називають заяче сало — в с. Майд. Ст. Лабунський Полон. р., цецель — в с. Воробіївка, Западинці, Семеринки Старокост. р., тлуста Іван — в с. Жеребки того ж району.

Деякі рослини мають по три назви в одному селі:

Datura stramonium L. **Дурман звичайний.** В с. Лабунь Полон. р. рослину називають: дивдерево, диндерево, коров'як, а в с. Буртин того ж району — дивдерина.

Cynanchum vincetoxicum (L.) R. Br. **Ластовень звичайний.** В с. Гута-Межиріївська Черкас. р. рослину називають: ластовень, бородач, борода.

При розпитуванні про лікарські властивості рослин місцеве населення подавало їх українські назви, але в деяких місцевостях люди не знали українських назв і називали так, як знали і до яких звикли. Це були назви: молдавські (румунські), болгарські й назви маріюпільських греків. Натрапили, навіть, на одну татарську й одну чеську.

Іншомовні назви рослин зазначено в тексті після українських і в показчику (розділ X).

Молдавські назви позначені в тексті (молдав. наз.), і в розділі X М.

Болгарські назви позначені в тексті (болгар. наз.), і в розділі X Б.

Назви маріюпільських греків позначені в тексті (М-грец. наз), і в розділі X М-Г.

Татарська назва позначена в тексті (татар. наз.), і в розділі X Т.

Чеська назва позначена в тексті (чеська наз.), і в розділі X Ч.

Російські назви позначено в тексті (рос. наз.), і в розділі X Р.

Список скорочення назов місцевостей подано окремо в розділі VI.

VI. РОЗШИФРУВАННЯ СКОРОЧЕНЬ МІСЦЕВОСТЕЙ

(Адміністративний поділ 1940 р.)

Місцевості, позначені на картах (див. прим. 7, 22, 23)

Район	Район і села	Область
Анан.	Ананьївський, м. Ананьїв, с. Байтали.	Басарабія (Молдавська Автономна РСР)
Анноп.	Аннопільський, села: Янушівка, Малий Правутин, Яблунівка.	Кам'янець-Подільська
Базал.	Базалійський, села: Великі Зозулинці, Волиця Вонсовича.	Кам'янець-Подільська
Бабан.	Бабанський, с. Заячківка.	Київська
Балт.	Балтський, села: Лісничівка, Смоляика.	Басарабія (Молдавська Автономна РСР)
Батур.	Батуринський, с. Головеньки.	Чернігівська
Бердич.	Бердичівський, м. Бердичів, села: Чехи, Райки.	Житомирська
Бердян.	Бердянський, села: Осипенко, Трояни.	Запорізька
Богусл.	Богуславський, села: Москаленки, Киданівка[22].	Київська
Боров.	Боровський, с. Гороховатка.	Харківська
Брацл.	Брацлавський, села: Бугаків, Самчинці, Сільниця, Жабокрич, Вишківці, Гриненки. Мачуха, м. Брацлав.	Вінницька
Будьон.	Будьонівський, с. Широкинське.	Сталінська (Донецька)
Вінниц.	Вінницький, села: Стадниця, Селище.	Вінницька
Волнов.	Волновахський, села: Свободне, Гнатівка.	Сталінська (Донецька)
Врадіїв.	Врадіївський, села: В. Врадіївка, Ново-Михайлівка.	Одеська

Район	Район і села	Область
Гадяч.	Гадяцький, села: Млини, Рашівка[22].	Полтавська
Гайсин.	Гайсинський, село Могильна[22], ст. Затьківці.	Вінницька
Гриців.	Гриців ський, села: Макіївці, Новоселиця Лабунська, Мала Шкарівка, Великі Мацевичі.	Кам'янець-Подільська
Днкан.	Диканьківський, с. Диканька, хут. Плакидів.	Полтавська
Дубов.	Дубов'язівський, с. Шевченкове (колишня Гирявка).	Сумська
Житом.	Житомирський, села: Тригур'я, Дубовець, Буки.	Житомирська
Заслав.	Заславський, с. Тележинці.	Кам'янець-Подільська
Звеиг.	Звенигородський, м. Звенигородка, села: Козацьке, Хлипнівка.	Київська
Зіньк.	Зіньківський, с. Лютенські Будища.	Полтавська
Іван.	Іванівський, с. Агаймани.	Запорізька
Калин.	Калинівський, с. Гущинці.	Вінницька
Канів.	Канівський, м. Канів.	Київська
Козят.	Козятнпнський, с. Журбинці.	Вінницька
Комишн.	Комишнянський, села: Комишня, Зуївці, Черевки, хутір Мелешки[22].	Полтавська
Комсом.	Комсомольський, с. Великі Кутища.	Вінницька
Конот.	Конотіпський, м. Конотіп.	Сумська
Корост.	Коростенський, м. Коростень, с. Лісовщина.	Житомирська
Корсун.	Корсунський, с. Комарівка.	Київська
Котов.	Котовський, м. Котовськ (колишня Вірзула), села: Любомирка, Липецьке, Коси 2-гі.	Басарабія (Молдавська Автономна РСР)
Красил.	Красилівський, м. Красилів, села: Циценівка, Западинці.	Кам'янець-Подільська
Куп'ян.	Куп'янський, с. Сенькове.	Харківська
Ладиж.	Ладижинський, с. Синиця.	Вінницька
Лемківщина	села: Криниця[23], Андріївка[23], Мушина [23].	Польща, Краківський дистрикт
Лисич.	Лисичанський, м. Лисичанське[22].	Ворошиловградська (Луганська)
Літин.	Літнпський, с. Трибухи.	Вінницька

Район	Район і села	Область
Лозів.	Лозівський, с. Краснопавлівка[22], хут. Петрівка[22].	Харківська
Лохвиця	м. Лохвиця[22].	Полтавська
Луцьк.	Луцький, с. Угринів[22].	Волинь
Любаш.	Любашівський, села: Великий Бобрик, Арчепитівка, м. Любашівка.	Одеська
Лятич.	Лятичівський, села: Вербка, Марківці.	Кам'янець-Подільська
Ляхів.	Ляхівецький, м. Ляхівці, села: Тростянка, Семенів.	Кам'янець-Подільська
Маиаст.	Манастирищинський, ст. Манастирище, м. Манастирище, села: Завалля, Попудня, Івахни, Антоніни, Зубриха, хут. Покровський.	Вінницька
Мангуш.	Мангушський, с. Ялта, внсел. Юр'ївка.	Сталінська (Донецька)
Маріюп.	Маріупільський, села: Чермалик, Старий Крим.	Сталінська
Мирг.	Миргородський, с. Великі Сорочинці.	Полтавська
Містк.	Містківський, с. Містки.	Ворошиловградська (Луганська)
Немир.	Немирівський, ст. Кароліна[22].	Вінницька
Н.-Троїц.	Ново-Троїцький, запов. Асканія Нова (Чаплі), села: Ново-Троїцьке, Громівка, Сергіївка, хут. Відрада.	Запорізька
Олев.	Олевський, м. Олевськ, с. Лопатичі.	Житомирська
Охтир.	Охтирський, с. Лутище.	Сумська
Опіш.	Опішнянський, хутори: Іжняки, Гармашів, Безруків.	Полтавська
Перемишль	м. Перемишль[22].	Надсяння
Печен.	Печенізький, с. Печеніги.	Харківська
Плуж.	Плужнівський, с. Велика Гнійниця.	Кам'яиець-Подільська
Полон.	Полонський, села: Буртин, Велика Берізна, Лабунь, Воробіївка, Майдан Вилка, Майдан Лабунський, хут. Помістовка.	Кам'янець-Подільська
Путивль	м. Путивль[22].	Сумська
Ромен	м. Ромен[22].	Сумська
Савран.	Савранський, с. Гетьманівка.	Одеська
Славут.	Славутський, м. Славута, села: Крупець, Міньківці, Хоровиці, Радошівка, Цвітоха.	Кам'янець-Подільська

Район	Район і села	Область
Слов'ян.	Слов'янський, села: Банне, Гори Артема (колишні Святі Гори).	Сталінська (Донецька)
Староб.	Старобільський, села: Лиман, Голодаїв, хут. Балакирів.	Ворошиловградська (Луганська)
Старокост.	Старокостянтинівський, села: Жеребки, Семеринки, Сахнівці, Самчики, Калинівка.	Кам'янець-Подільська
Судилк.	Судилківський, м. Шепетівка.	Кам'янець-Подільська
Теофіп.	Теофіпільський, села: Поляхівка, Гаврилівка.	Одеська
Троїц.	Троїцький, с. Мар'янівка.	Одеська
Троян.	Троянівський, села: Чорнодуб, Кощa.	Житомирська
Турч.	Турчанський, с. Либохора[22].	Бойківщина Галичина
Улан.	Уланівський, села: Лозна, Воронівці,	Вінницька
Умань	м. Умань.	Київська
Харк.	м. Харків, околиці.	Харківська
Хмільн.	Хмільниківський, с. Сьомаки.	Вінницька
Хрнст.	Христинівський, с. Заячківка.	Київська
Чапл.	Чаплинський, села: Григорівка, Перша Костянтинівка, Строганівка, Ново-Миколаївка, хут. Морозівський.	Миколаївська
Черкас.	Черкаський, села: Гута Межирівська, Шелепухи, Будище, Кумейки[22].	Київська
Черніг.	с. Чернігівка[22].	Запорізька
Чопов.	Чоповецький, села: Шершні, Чоповичі.	Житомирська
Яким.	Якимівський, хут. Азів.	Запорізька
Ярослав	м. Ярослав[22].	Надсяння

[22] Позначено місцевості, не обслідувані автором. Особи, які жили в цих місцевостях, подали назви рослин, що їх вживає місцеве населення.

[23] Місцевості обслідувані автором. На картах вони ие зазначені.

SPOROPHYTA. СПОРОВІ РОСЛИНИ.

Fungi. Гриби.

Род. **Hypocreaceae. Гіпокріїві** (29).

Claviceps purpurea Tul. **Ріжки.** М.н.: ріжки (м. Ляхівці, с. Семенів Ляхів. р., Манаст., Теофіп. рр.), спориння (с. Семенів Ляхів. р.), спориш (Лемківщ.).

Род. **Phallaceae. Веселкуваті** (29). Сопушники.

Ityphallus impudicus Fr. = Phallus impudicus L. **Вонюча веселка.** М.н.: денський гриб (м. Славута, с. Міньківці Славут. р.), денська губка (м. Славута), земляне серце (Манаст. р.).

Род. **Polyporaceae. Трутуваті.**

Polyporus squamosus (Huds.) Fr. **Губка луската.** М.н.: піддубень (Дубов. р.).

Musci. Мохи.

Polytrichum commune Ehrh. **Рунянка звичайна.** М.н.: росичка (Теофіп. р.).

Eutodon Schreberi Moenk. М.н.: мох (Славут., Полон. рр.).

Род. **Polypodiaceae. Папороті. (Справжні папороті.** Фл.У.).

Cystopteris fragilis (L.) Bernh. **Паперушина крихка. (Пухирник крихкий.** Фл.У.). М.н.: папороть (Брацл., Старокост. рр.).
var. anthriscifolia Koch. М.н.: папороть (Бабан. р.).
var. cynapifolia Koch. М.н.: папороть (Черкас., Житом. рр.).

Dryopteris thelypteris (L.) A. Gray = Aspidium thelypteris Sw. **Папороть болотяна. (Щитник болотний, болотна папороть,** Фл.У.). М.н.: папороть (Вінниц. р.), болотяна папороть (Черкас. р.), папоротник (Троян. р.).

Dryopteris filix mas (L.) Schott. = Nephrodium filix mas Rich. **Папороть глисник. (Чоловіча папороть, папороть глисник.** Фл.У.). М.н.:папороть правдива (с. Радошівка Славут. р.), справжня папороть (с. Воробіївка Полон. р.), папороть (Бердич. р., села: Вербка, Марківці Лятич. р., Бабан., Анноп., Літин. рр.), чоловіча папороть, чортова борода (с. Лабунь Полон. р.), папоротник (с. Марківці Лятич. р.), маточник (Улан. р.), глисник (Черкас. р.), папороть самча (Лемківщ.).

var. crenata Milde. М.н.: чорна папороть (Черкас. р.).

var. deorsolabata Moor. М.н.: папороть (Анноп., Лятич., Черкас., Старокост. рр.), папоротник (Корсун. р.), папороть правдива (с. Радошівка Славут. р.).

Dryopteris spinulosa (Mull.) O. Kuntze = D. euspinulosa (Diels.) Fom. **Папороть остиста. (Щитник гольчастий.** Фл.У.). М.н.: папороть (Брацл., Бердич., Комсом. рр.), лукова папороть (Корост. р.).

Dryopteris cristata (L.) Gray. **Папороть гребеняста. (Щитник гребенястий.** Фл.У.). М.н.: папороть (Корсун., Корост. рр.).

Athyrium filix femina (L.) Roth. = Asplenium filix femina Bernh. **Папороть жіноча. (Безщитник жіночий, жіноча папороть.** Фл.У.). М.н.: папороть — всюди, чортова борода, жіноча папороть Полон. р.).

f. **versus multidentatum** Milde. М.н.: папороть (Полон. р.).

f. **multidentatum** (Doll.) Milde М.н.: справжня папороть (Базал. р.).

Asplenium trichomanes L. **Занігтиця волосинчаста.** М.н.: папороть (Брацл., Бабан. рр.).

Pteridium aquilinum (L.) Kuhn. = Pteris aquilina L. **Орляк. (Орляк звичайний.** Фл.У.). М.н.: орляк (Вінниц. р.), папороть (Богусл., Звениг., Троян. рр., села: Шелепухи, Будище Черкас. р.), зілля від уразу (Житом. р.), брилики (с. Гута Межирівська Черкас. р.).

Polypodium vulgare L. **Солодиця звичайна. (Багатоніжка звичайна, солодиця.** Фл.У.).

f. **commune** Milde. М.н.: папороть (Брацл. р.).

f. **rotundatum** Milde. М. н.: солодкий корінь, лакричка (Житом. р.), аницький солод (Літин. р.).

Род. **Equisetaceae. Хвощуваті. (Хвощеві.** Фл.У.).

Equisetum arvense L. **Сосонка польова. (Хвощ польовий.** Фл.У.). М.н.: сосонка (Житом., Бердич., Улан., Хмільн., Вінниц., Гриців., Старокост., Опішн., Дикан., Куп'ян., Богуслав. рр., села: Завалля Манаст. р., Будище Черкас. р.), сосонка польова (с. Завалля Манаст. р., с. Хлипнівка Звениг. р.), полевий хвощ (Слов'ян., Христ., Котов. рр., с. Козацьке Звениг. р.), хвощ (м. Канів), хвищ (Боров. р.), хрост, ялинка (Лемківщ.), майові губки - весняні спороносні гони (Лятич. р.).

var. nemorosum A. Br. М.н.: сосонка (Батур., Брацл., Богусл. рр.).

var. ramulosum Rupr. М.н.: сосонка польова (Красил. р.).
var. adscendens Klinge. М.н.: хвощ (Полон. р.).
Equisetum heleocharis Ehrh. **Хвощ багновий.** М.н.: сосонка (Корсун., Улан. рр.).
Equisetum silvaticum L. **Хвощ лісовий.** М.н.: сосонка (Славут. р.), лісовий хвощ (Лятич. р.), хвощанка (Чопов. р.).
Equisetum palustre L. **Хвощ болотяний (Хвощ болотний.** Фл.У.). М.н.: сосонка (Брацл., Старокост. рр.), береговий хвощ (Звениг. р.).
Equisetum ramosissimum Desf. **var. procerum** Aschers. **Хвощ гільчастий. (Хвощ гіллястий.** Фл.У.). М.н.: семибратная трава (с. Трояни Бердян. р.), кедра (с. Осипенко Бердян. р.).

Род. **Lycopodiaceae. П'ядичеві. (Плаунові.** Фл.У.).

Lycopodium clavatum L. **П'ядич звичайний. (Плаун-п'ядич булавовидний, дереза звичайна.** Фл.У.). М.н.: дереза (Полон. р.).
Lycopodium annotinum L. **П'ядич колючий (Плаун колючий, дереза.** Фл.У.). М.н.: дереза (Полон. р.).

SPERMATOPHYTA. НАСІННІ РОСЛИНИ.

Род. **Pinaceae. Соснуваті. (Соснові.** Фл.У.).

Pinus silvestris L. **Сосна звичайна.** М.н.: сосна, соснина (Вінниц., Анноп., Славут. рр.).
Larix decidua Mill. = Larix europaea Lam. et DC. **Модрина європейська.** М.н.: модрина (Лемківщ.).
Larix sibirica Ledb. **Модрина сибірська.** М.н.: лиственниця (Черкас. р.).
Picea excelsa Link. **Ялина звичайна. (Європейська ялина.** Фл.У.). М.н.: ялина (Брацл., Вінниц. рр.), ель (Дикан. р.), смеречина (Славут. р.), смерека (Лемківщ.).
Abies alba Mill. **Смерека біла (Ялиця біла.** Сл. 1962). М.н.: яличе (Лемківщ.).

Род. **Cupressaceae. Кипарисуваті. (Кипарисові.** Фл.У.).

Juniperus communis L. **Яловець звичайний.** М.н.: яловець (м. Бердич., Славут. р.), бужевельник (Звениг. р.), можевельник Христ. р.).
Juniperus sp. М.н.: яловець (Лемківщ.).

Род. **Ephedraceae. Ефедруваті. (Ефедрові.** Фл.У.).

Ephedra distachya L. = E. vulgaris Rich. **Ефедра. (Ефедра двоколоса.** Ф.У.). М.н.: декохт (Чаплин., Ново-Троїц. рр.).

Род. **Typhaceae. Рогозуваті. (Рогозові.** Фл.У.).

Typha latifolia L. **Рогіз широколистий.** М.н.: рогоза (Старокост. р.), камиш (Мангуш. р.).
Typha angustifolia L. **Рогіз вузьколистий.** М.н.: палки (Бабан. р.).

Род. **Potamogetonaceae. Рдесникуваті.** (**Рдесникові.** Фл.У.)

Potamogeton lucens L. **Рдесник блискучий.** М.н.: парник (Літин. р.).

Род. **Alismataceae. Бишникуваті.** (**Частухові.** Фл.У.).

Alisma plantago-aquatica L. = A. Michaletii Asch. et Graebn. **Бишник звичайний.** (**Частуха подорожникова, бишняк.** Фл.У.). М.н.: частуха (Заслав. р.), бабки (Троїц. р.), болотник (Савран. р.), бобовник (Містк. р.), ложки (Корост. р.), шильник (Дубов. р.).
Alisma Loeselii Gorski = A. arcuatum Michal. **Частуха Лезеля.** Фл.У. Шильник. М.н.: росечка (Троян. р.).
Sagittaria sagittifolia L. **var. terrestris** Klinge. **Стрілиця.** (**Стрілиця звичайна.** Фл.У.). М.н.: стрілець (Літин. р.), стрілолистник (Ляхів. р.).

Род. **Butomaceae. Сусакуваті.** (**Сусакові.** Фл.У.).

Butomus umbellatus L. **Сусак.** (**Сусак звичайний.** Фл.У.). М.н.: смикалочка (Чопов. р.), водяні батожки (Любаш. р.), приворотне зілля (Охтир. р.).

Род. **Hydrocharitaceae. Жабурникуваті.** (**Жабурникові.** Фл.У.).

Hydrocharis morsus-ranae L. **Жабурник.** (**Жабурник звичайний.** Фл. У.). М.н.: кропивка (Лятич. р.).

Род. **Gramineae. Трави.** (**Злаки.** Фл.У.).

Panicum miliaceum L. Просо сійне. (**Просо посівне.** Фл.У.). М.н.: просо, пшено-очищені зерна (Любаш., Троїц. рр.).
Digraphis arundinacea (L.) Trin. **var. picta** L. **Шовкова трава.** (**Очеретянка.** Фл.У.). М.н.: садовая трава, букетна трава (Троїц. р.).
Hierochloë odorata (L.). Wahlb. **Чаполоч пахуча.** (**Чаполоч запашна.** Фл.У.). М.н.: зубровка (Слов'ян., Богусл., Звениг. рр. і всюди), різак (Зіньк. р.).
Phragmites communis (L.) Trin. **Очерет.** М.н.: очерет (Вардіїв., Бердич. рр.), комиш (Черкас. р.).
Apera spica venti (L.) Pall. Beauv. **Метлюг.** (**Метлюг звичайний.** Фл.У.). М.н.: мітлиця (Полон. р.).
Avena fatua L. **Вівсюг.** (**Вівсюг звичайний.** Фл.У.). М.н.: вівсюг (с. Осипенко Бердян. р.).
Avena sativa L. **Овес сійний.** (**Овес звичайний посівний.** Фл.У.). М.н.: овес (Бердич. та інші рр.), говес (Врадіїв. р.).

Glyceria aquatica (L.) Wahlb. **Лепешняк звичайний. (Лепешняк водяний, лепешняк високий.** Фл.У.). М.н.: осока (Черкас., Бабан. рр.).

Glyceria arundinacea (M.B.) Kunth. **Лепешняк очеретяний.** М.н.: комиш (Літин. р.).

Festuca sulcata Hack. **Типчина. (Типчак борознистий.** Фл.У.). М.н.: типчина (Літин. р.).

Bromus inermis Leyss. **Стоколос безостий.** М.н.: пирійка (Бабан. р.).

Agropyrum repens (L.) P.B. **Пирій звичайний. (Пирій повзучий.** Фл.У.). М.н.: пирій (Красил., Балт., Корсун., Зіньк., Ново-Троїц. рр.), пирей (Маріюп. р.), пирійка (Врадіїв. р.), пристрітник (Чопов. р.).

Agropyrum intermedium (Host.) P.B. **Пирій сизий. (Пирій середній.** Фл.У.). М.н.: пирей (Бабан. р.).

Secale silvestre Host. = S. fragile M.B. **Жито дике.** М.н.: дике жито (Слов'ян. р.).

Secale cereale L. **Жито. (Жито посівне.** Фл.У.). М.н.: жито (Бердич. р. і всюди).

Triticum L. **Пшениця.** М.н.: пшениця (Літин. р. та багато інших).

Triticum L. Пшениця = Поліморфний рід. У всьому світі вирощують 16 видів цього роду (14). В природі зустрічаються також дикі види роду **Triticum** (72). В Україні вирощують майже виключно **звичайну або м'яку пшеницю. T. vulgare** (Vill.) Host.[24] З двох форм даного виду — озимої та ярої в Україні переважає озима форма. Значно менш поширеним в Україні є другий вид пшениці — **T. durum** Desf. Невеликі посіви ярої пшениці **T. durum** зустрічаються на сході України. Реліктовими для України є два види пшениці з ламким колосом: **T. dicoccum** Shübl. **двозерна пшениця** або **еммер**[25] та **T. spelta** L. **полба** або **голомша.** Згідно з даними д-ра О. Архімовича (3) двозерну пшеницю в невеликій кількості висівали до колективізації в селянських господарствах на Правобережжі. За даними Л. В. Грицак полбу або голомшу висівали в гірських місцевостях Карпат, в селі Либохора Турчанського повіту на Бойківщині.[26]

---

[24] С. А. Невський у другому томі Флори СССР, 1934, змінив назву цього виду на **T. aestivum** L. Акад. М. І. Вавілов в своїй праці „Научные основы селекции пшеницы", 1935, справедливо заперечує доцільність такої зміни на тій підставі, що назва **aestivum** мала би відноситись лише до ярої пшениці, тоді як в склад **T. vulgare** входять, як ярі так і озимі форми. Є. М. Лавренко (Флора УРСР, т. II, 1940), покликаючись на працю Невського, підтверджує зміну назви **T. vulgare** на **T. aestivum.**

Через те, що питання про види пшениці та їх латинські назви є дискусійним, як видно з наведеного вище д-ром О. Архімовичем, подаємо відомості з інших джерел. Питання йде про те які види пшениці сіють на Україні і які вони мають латинські назви, зокрема чи це є **Triticum vulgare** чи **T. aestivum.** Словник 1928 року подає: **Triticum vulgare** Vill. **Пшениця звичайна.** Флора УРСР пише: „В межах УРСР культивують два види пшениць **Triticum durum** Desf. **Пшеницю тверду** і **T. aestivum** L. **Пшеницю літню, м'яку. Triticum aestivum** L. = T. vulgare Vill. **Пшениця літня, м'яка.** Головна хлібна рослина УРСР, що широко культивується по всіх районах. (Фл.У., т. II, 1940, стор. 372, 373).

Triticum spelta L. **Полба. (Пшениця спельта, полба. СЛ. 1962). М.** н.: голомша (с. Либохора Турчанського повіту на Бойківщині, в Галичині, з слів п. Л. В. Грицак)[26].

Zea mays L. **Кукурудза.** М.н.: кукуруза (Лятич. р.), кукуруджа (М-грец. наз. — Мангуш. р.), пшеничка (Лохвиця, Ромен. р.), пшінка (Ставищ. р.).[27]

Род. **Cyperaceae. Осокові.**

Scirpus maritimus L. = Bolboschaenus maritimus (L.) Palla. **Ситняг прибережний. (Комиш морський.** Фл.У. М.н.: тирлич (Троїц. р.).

Carex brizoides Juslen ex L. **Осока трясучкувата. (Осока трясучковидна.** Фл.У.). М.н.: волосінь (Олев. р.)[27a].

Carex canescens L. **Осока сірозелена. (Осока шершава.** Фл.У.). М.н.: осока (Батур. р).

Carex hirta L. **Осока мохната.** М.н.: декохт (Черкас., Корсун., Дубов., Звениг., рр., м. Канів).

Carex acutiformis Ehrh. **Осока приболотна. (Осока болотна.** Фл.У.). М.н.: декохт (с. Осипенко Бердян. р.).

Carex Michelii Host. **Осока гайова. (Осока Мікелі.** Фл.У.). М.н.: скорода (Балт. р.).

Carex colchica Gay = C. arenaria Boiss.[28] = C. ligerica Kük. **Осока колхідська.** М.н.: декохт (Охтир., Печен. рр.).

Triticum durum Dest. **Пшениця тверда.** Культивують в значно меншій кількості, ніж **T. aestivum** L. — переважно в східній і чорноморській частині степу. (Фл.У., т. II, стор. 371, 372). В Словнику 1962 р. подається назва до **Triticum aestivum L. Пшениця літня, м'яка.**

[25] С. А. Невський розподіляє **T. dicoccum** на два самостійні види: **T. vulgare** Nevski і **T. armeniacum** Nevski (Флора СССР, т. II, 1934). Акад. М. І. Вавілов вважає, що ці „види" Невського є лише географічними расами і, що як би слідувати за Невським, то довелось би такий вид, як **O. vulgare** розподілити на десятки самостійних видів („Научные основы селекції пшеницы", 1935).

[26] Виступ п. Л. В. Грицак на доповіді д-ра О. Архімовича в УВАН 11-го листопада 1967 р.

[27] До **Zea mays** L. І. Л. Замша подає назву **пшінка**, яка поширена в селі Роскішному і м. Ставище Ставищанського району Київськ. области. Назвою Пшінка звуть також „куток" (околиці) м. Ставища.

[27a] Ця осока стебло має 30-60 см. зазв. Листки її значно довші за стебло. В Олевському районі Житомирської області населення, яке ходить в постолах, вживає листки, замість онуч, обмотуючи ними ноги. Використовують листки також, як товсту підстилку, в ліжка, замінюючи матраци. В 1934 році в харківській лябораторії провадили дослідження листків для використання їх як текстиль. Але спроби не дали бажаних результатів, бо довжина волокна як текстиль була за коротка.

[28] Наші рослини були визначені як **Carex arenaria** L. (Шмальг.), але за Фл.С., т. III, стор. 133-134 і Фл.У., т. II, стор. 464-465, ця осока не росте на Україні, а росте на приморських і річних незакріплених пісках на Атлянтичному узбережжі в Півн.-захід. і Західній Європі і в СССР (узбережжя Фінськ. протоки, Чудськ., Ладож. озера).

Carex compacta Lam. = C. vulpina L. var. orientalis Pacz. **Осока стиснена. (Осока лисяча.** Фл.У.). М.н.: оситна (**Куп'ян.** р.).

Род. **Araceae. Кліщинцюваті. (Клішинцеві.** Фл.У.). (Ароїдні. Сл. 1962.).

Acorus calamus L. **Лепеха (Лепеха звичайна,** аїр звичайний. Фл.У.). М.н.: татарське зілля (Звениг., Літин., Бердич., Базал., Красил., Гриців., Ляхів., Славут., Старокост. та інші рр. колишньої Шепетівської округи, села: Івахни, Завалля Манаст. р., Самчинці Брацл. р., Лабунь Полон. р., Хлипнівка Звениг. р.), татар-зілля, татарове зілля (села: Івахни Манаст. р., Мачуха Брацл. р.), татарка (села: Семенів Ляхів. р., Гута Межірівська Черкас. р.), татарський корінь (Житом. р.), аїрний корінь (Христ. р.), лепеха (с. Шевченкове Дубов. р., с. Гута Межирівська Черкас. р., с. Лабунь Полон. р., с. Семенів Ляхів р.), лепех (с. Будище Черкас. р.), явор (Батур. р.), аляр (с. Шевченкове Дубов. р).

Calla palustris L. **Образки. (Білокрильник болотний.** Фл.У.). М.н.: лугові рачки (Корост. р.), бобівник (Троян. р.).

Arum maculatum L. **Кліщинець плямистий.** М.н.: арум, арон (Літин. р.).

Род. **Lemnaceae. Ряскуваті. (Ряскові.** Фл.У.).

Spirodela polyrrhiza (L.) Schleid. = Lemna polyrrhiza L. **Ряска корінчаста. (Спіродела багатокоренева.** Фл.У.). М.н.: ряска (Слов'ян. р.).

Род. **Juncaceae. Ситникуваті. (Ситникові.** Фл.У.).

Juncus effusus L. **Ситник розкидистий.** М.н.: ситник (Лятич. р.).

Juncus inflexus L. = Juncus glaucus Ehrh. **Ситник пониклий.** Фл.У. **Ситник сизий.** М.н.: різак (Заслав. р.).

Род. **Liliaceae. Лілієваті. (Лілійні.** Фл.У.).

Veratrum nigrum L. **Чемериця чорна.** М.н.: чемериця — всюди.

Veratrum Lobelianum Bernh. **Чемериця Льобелієва.** М. н.: чемериця — всюди.

Veratrum sp. М.н.: чемериця (Савран., Опішн., Комишн. рр.).

Allium scorodoprasum L. **Часник еспанський. (Цибуля рокамболь.** Фл.У.). М.н.: часник (Бабан. р.).

Allium sphaerocephalum L. **Часник круглоголовий. (Цибуля круглоголова.** Фл.У.). М.н.: часник (Бабан. р.), лук польовий (Троїц., Савран. рр.).

Allium rotundum L. **Цибуля гадюча. (Цибуля кругла.** Фл.У.). М.н.: лук польовий (Врадіїв. р.), лучок (Троїц. р.), чеснок, лук (Котов. р.).

Allium montanum Schm. = A. fallax Roem. et Schult. = A. senescens var. glaucum et serotinum Rgl. **Часник гірський. (Цибуля гірська.** Фл.У.). М.н.: лучок (Житом. р.).

Allium oleraceum L. **var. augustifolium Koch. Часник польовий. (Цибуля польова.** Фл.У.). М.н.: лук польовий (Троїц.).

Allium paniculatum L. **var. longispatum** (Red.) Rgl. **Часник мітелкуватий. (Цибуля волотиста.** Фл.У.). М.н.: дика цибуля (Брацл. р.).

Allium cepa L. **Цибуля городня.** М.н.: цибуля — скрізь, лук (Бердян., Комишн. рр.).

Allium sativum L. **Часник городній.** М.н.: часник — скрізь, чеснок (Бердян. р.).

Lilium martagon L. **Лілія лісова.** М.н.: маслянка — всюди.
f. **hirsutum** (Mill.) Asch. et Gr. М.н.: маслянка (Бердич., Комсом., Бабан. рр.), часничок (Вінниц. р.).

Hyacinthella leucophaea (C. Koch.) Schur. = Hyacinthus leucophaeus Stev. et Kunth. = Bellevalia leucophaea Boiss. = B. leucophaea *α.* scabra Zapal. **Гіяцинт блідий. (Гіацинтик блідий.** Фл.У.). М.н.: гадяча цибуля (Троїц., Балт. рр.), дикий часник (Анан. р.), рябчики (Бабан. р.).

Asparagus tenuifolius Lam. **Холодок тоиколистий.** М.н.: заячий холодок (Анан. р.), Адамове ребро (Савран. р.), колибаепурлы (молдав. наз. — Анан. р.).

Asparagus officinalis L. **Холодок звичайний. (Холодок лікарський.** Фл.У.). М.н.: заячий холодок (Черкас., Боров., Врадіїв., Чаплин., Будьон. рр.), холодок (Опішн., Куп'ян., Дубов., Миргор. р.), польовий хвощ (Богусл. р.).

Majanthemum bifolium (L.), F. W. Schmidt. **Веснівка дволиста.** М.н.: сердечник (Хмільн., Літин., Калин. рр., с. Лабунь Полон. р.), горілочка (Славут. р., с. Буртин Полон. р., Троян., Житом. рр.), горілочки (Лятич. р.), маціцник (м. Красилів, с. Лабунь Полон. р., Красил. р.), каміниці (с. Міньківці Славут. р.), валер'ян (Старокост. р.).

Polygonatum officinale All. **Купина звичайна. (Купина лікарська.** Фл.У.). М.н.: зубник (Літин., Корсун., Красил. рр.), вдарник (Теофіп. р.), кукурудза (Брацл. р.), заяча кукурудзка (Лятич. р.), ребро (Черкас. р.), лісові півники (Манаст. р.), натягач (Троян. р.), ракові шийки-кореневище (с. Гута Межирівська Черкас. р.), дев'ятижильник (Звениг. р.), зілля від задишки (Хмільн. р.), межіперсниця (Чопов. р.), зілля від падучої (Манаст. р.), гладишник (с. Дубовець Житом. р.), лізочки (с. Буки Житом. р.), Божої Матері ребра (Славут. р.).

Polygonatum latifolium Desf. **Купина широколиста.** М.н.: купина (Врадіїв. р.), кукурузка (Савран. р.), любка (с. Завалля Манаст. р.), Адамове ребро (Балт., Анан., Ладиж. рр.), тропар (Ладиж. р.), зілля від падучої (с. Попудня Манаст. р.).

Polygonatum multiflorum (L.) All. **Купина рясноцвіта. (Купина багатоквіткова.** Фл.У.). М.н.: купена (Слов'ян., Містк. рр.), зубник (Комсом., Літин. рр.), зілля від задишки (Хмільн. р.), лісові півники (Дикан. р.), Адамів корінь (Бабан. р.), спирт

(Комишн. р.), чистотіл (Комсом. р.), ребро (Черкас. р.), зілля від ряботиння (Брацл. р.).

Polygonatum sp. М.н.: соколів горошок (Корост. р.), зубник (м. Бердичів), Адамове ребро (Бабан. р.).

Convallaria majalis L. **Конвалія.** М.н.: ландиш, ландуш — всюди, ланташ (с. В. Березна Полон. р.), ландаш (Красил. р.), конвалія (Троян., Комсом., Славут. рр., с. Буртин Полон. р.), кукурузка (Лятич., Комсом. рр.), кукурудза (с. Зозулинці Базал. р.), качанчики (Старокост. р., с. В. Вонсовича Базал. р.), паровишник (Чопов. р.), любка (Боров. р.).

Paris quadrifolia L. **Вороняче око.** М.н.: бишишник (Полон., Старокост. рр.), одноягідник, гачки (Лятич. р.).

Hemerocallis fulva L. **Лілійник рудий. (Лілійник рудуватий.** Фл.У.). М.н.: лілія (Печен. р.).

Aloe arborescens Mill. **Алое деревовидне.** Фл.У. Алоя деревувата. М.н.: алоя, алоісь, сабур (Лемківщ.), столітник[29] (Полон. р.), столетник (Бердян., Марюп., Миргор., Мангуш. рр.), кактус (Звениг. р.), ранник (Батур. р.), каксуль (Лятич. р.), доктор (Дикан., Охтир., Харк. рр. і по багатьох інших), рашпіль (Слов'ян. р.).

Род. **Amaryllidaceae. Марилькуваті. (Амарилісові.** Фл.У.).

Narcissus poëticus L. **Нарциз білий. (Нарцис білий.** Фл.У.). М.н.: нарциз (Комсом. р.), нарцизи, марцизи (Бердич. р.).

Род. **Iridaceae. Півникуваті. (Півникові.** Фл.У.).

Gladiolus imbricatus L. **Косарики менші. (Косарики черепичасті.** Фл.У.). М.н.: різець, зубровник (Вінниц. р.), півники (Бердич., Куп'ян. рр.).

Iris pseudacorus L. **Півники болотяні.** М.н.: півники (Бердич. р.), корпус (Комсом. р.), різак (Вінниц. р.), калган, буряк (м. Бердичів).

Iris germanica L. **Півники німецькі. (Півники садові або німецькі.** Фл.У.). М.н.: синій косатник (Корост. р.), косиці (Троїц. р.).

Iris halophila Pall. **Півники солончакові.** Фл.У. М.н.: помилля (Врадіїв. р.).

Iris hungarica Waldst. et Kit. = I. aphylla L. subsp. hungarica Graebn. **Півники угорські.** Фл.У. М.н.: касатик (Котов. р.), коситень, півники (Дикан. р.), косиці (Бабан. р.).

Crocus sativus L. **Шафраи сійний.** М.н.: шахран (Комишн. р.).

Род. **Orchidaceae. Зозулинцюваті. (Зозулинцеві.** Фл.У.).

Orchis latifolia L. **Зозулинець широколистий.** М.н.: польові качанчики, жильник (Теофіп. р.).

---

[29] Помилково плутають з американським столітником Agave americana L. (Н. О.-Я.).

Plantanthera chlorantha Cust. ek Rchb. **Любка зеленоцвіта.** М.н.: дойка (Літин. р.).

Epipactis helleborine (L.) Crantz. = E. latifolia All. = Serapias Helleborine A. latifolia L. **Коручка широколиста.** М.н.: любка (Брацл. р.), чемериця (Комсом. р.).

Neottia nidus-avis (L.). Rich. **Гніздівка. (Гніздівка звичайна.** Фл.У.). М.н.: вовчий зуб (Брацл. р.), стожильник (Лятич. р.).

Род. **Salicaceae. Вербуваті. (Вербові.** Фл.У.).

Populus tremula L. **Осика.** М.н.: осика (с. Самчики Старокост. р., Троян., Черкас., Корсун., Звениг. та інші рр.), госика (Полон., Улан., Анноп. рр., с. Жеребки та інші села Старокост. р., Брацл. р.).

Populus nigra L. **Осокір. (Тополя чорна,** осокір. Фл.У.). М.н.: осика (Ладиж., Корсун. рр.), госика (Лятич. р.), тополя (Куп'ян. р.).

Populus alba L. **Тополя біла.** М.н.: осокор (Черкас. р.), явір (Корсун. р.).

Salix triandra L. **var. viridis** Spenn. **Білотал. (Верба тритичинкова,** білолоз. Фл.У.). М.н.: верба (Троїц. р.).

Salix pentandra L. **Верболіз. (Верба п'ятитичинкова,** верболоз. Фл. У.). М.н.: рокита (Бердич. р.), ракита (Базал. р.), верба червона (Полон. р.).

Salix fragilis L. **Верба крихка. (Верба ламка.** Фл.У.). М.н.: верба (Лятич., Анан., Полон., Мантуш. рр.), біла верба (Ладиж., Бабан. рр.), ломка крушина (Христ. р.), верба жовта (Бабан. р.), верболіз (Звениг. р.), ива (Лятич. р.).
var. latifolia Anders. М.н.: верба біла (Бабан. р.).

Salix caprea L. **Верба козяча.** М.н.: гива (Анноп., Полон., Славут., Базал., Старокост., Лятич., Христ., Ладиж. рр.), ивина (Дикан., Зіньк., Богусл. рр.), ива (Старокост. р.), шведина (Славут. р.).

Salix alba L. **Верба біла.** М.н.: верба (Черкас. р.), верба жовта, верба червона (Бабан. р.), лоза (Печен. р.).

Salix cinerea L. **Верба сіра. (Верба попеляста.** Фл.У.). М.н.: гива (Літин., Ладиж. рр.), гивина (Черкас. р.), біла гива (Манаст. р.), госика (Вінниц. р.), сива лоза (Комсом. р.), чорна лоза (Заслав. р.), лоза (с. Буртин Полон. р., Базал., Лятич., Савран. рр.), верболоз (с. Воробіївка Полон. р.).

Salix viminalis L. **Верба кошикарська. (Верба прутовидна.** Ф.У.). М.н.: лоза жовта (Звениг. р.).

Salix sp. М.н.: ивина (Опішн., Печен. рр.).

Род. **Juglandaceae. Горіхуваті. (Горіхові.** Фл.У.).

Juglans regia L. **Горіх волоський. (Горіх волоський або грецький.** Фл.У.). М.н.: волоський горіх (Гриців., Ново-Троїц., Чаплин., Лозів. рр., села: Попудня, Івахни Манаст. р.), грецький орех

(Дикан. р., с. Зубриха Манаст. р.), орех (Мангуш. р.), грецький горіх (м. Котовськ), волошський горіх (Христ. р.).

Род. **Betulaceae. Березуваті. (Березові.** Фл.У.).

Carpinus betulus L. **Граб звичайний.** М.н.: граб — скрізь.

Corylus avellana L. **Ліщина звичайна.** М.н.: ліщина (Полон., Балт., Черкас., Корсун. рр. і багато інших), лещина (Слов'ян. р.), горішина (Бердич., Славут., Бабан., Старокост. рр.), горіх (Старокост. р.), лісовий горіх (Зіньк. р.).

Betula verrucosa Ehrh. **Береза бородавчаста.** М.н.: береза, берізка — скрізь.

Alnus glutinosa (L.) Gaertn. **Вільха звичайна. (Вільха клейка або звичайна.** Фл.У.). М.н.: вільха — всюди, ольха (Богусл. р.), ильха (Батур. р.).

Род. **Fagaceae. Букуваті. (Букові.** Фл.У.).

Quercus robur L. **Дуб звичайний.** М.н.: дуб — всюди.

Quercus petraea Liebl. = Q. sessiliflora Salisb. **Дуб сидячоцвітий. (Дуб скельний.** Фл.У.). М.н.: дуб ярий (Балт. р.) (можливо помилка, бо до цього виду дуба в інших джерелах подаються назви: дуб зимній, дуб осенчук через те, що засохлі листки залишаються на дереві до весни. Фл.У. т. II, стор. 131).

Род. **Ulmaceae. В'язуваті. (В'язові.** Фл.У.).

Ulmus foliacea. Gilib. = U. campestris L. = U. glabra Mill. **Берест. (В'яз листуватий, берест.** Фл.У.). М.н.: берест (Брацл. р.).

Ulmus scabra Mill. **Ільма. (В'яз шорсткий,** ільм. Фл.У.). М. н.: берест (Звениг., Боров. рр.), бересток (Слов'ян., Житом., Лятич. рр.).

Ulmus laevis Pall. = U. pedunculata Foug. = U. effusa Willd. **В'яз. (В'яз гладенький.** Фл.У.). М.н.: в'яз (Чопов. р.), ільмень (Манаст. р.), берест (Корсун. р.).

Род. **Moraceae. Шовковицюваті. (Шовковицеві.** Фл.У.).

Morus alba L. **Шовковиця біла.** М.н.: шовковиця чорна (Черкас. р.)[30].

Humulus lupulus L. **Хміль. (Хміль звичайний.** Фл.У.). М.н.: хміль — скрізь, дикий хміль (Миргор. р.).

Cannabis sativa L. **Коноплі. (Коноплі звичайні.** Фл.У.). М.н.: коноплі (Котов., Анан., Манаст., Анноп., Черкас. рр.), плоскінь — чоловічі рослини (м. Канів, Анноп., Полон. рр.), прядиво

---

30 У **Morus alba** L. „супліддя чорне, біле або червонувате", Фл.У., т. IV, стор. 152. Там же зазначено, що **Morus nigra** L. (українська назва шовковиця чорна), вирощують на півдні Української РСР, можливо, тільки в приморській її частині. Нашу назву „шовковиця чорна" Черкас. р. до **Morus alba** треба віднести до чорноплідної форми **Morus alba.**

(Староб., Анан. р.), кыныпа (молдав. наз. — Анан. р.), конопля жіноча (Зіньк. р.), матірка — жіноча рослина (м. Канів., Зіньк. р.), конопляне сім'я — насіння (Містк. р.), гайдури (с. Могильна Гайсин. пов. — подала Л. В. Грицак), коноплина — одно стебло з корнем (с. Угринів Луцького пов. на Волині — подала Л. В. Грицак).

Cannabis ruderalis Janisch. **Дикі коноплі.** Фл.У. М.н.: конопля дикая (Мангуш. р.), конопа (болгар. назва — Бердян. р.).

Род. **Urticaceae. Кропивуваті. (Кропивові.** Фл.У.).

Urtica urens L. **Кропива жигавка. (Кропива жалюча.** Фл.У.). М.н.: кропива дрібненька (Черкас., Опішн., Звениг., Бабан., Ладиж., Дубов., Дикан. рр.), кропива дрібна (Звениг., Любаш., Дикан., Слов'ян. рр.), кропива (Ново-Троїц., Манаст., Староб., Слов'ян. рр.), дрібна кропивка (Батур., Черкас. рр.), кропива уртидзика (молдав. наз. — Анан. р.), кропивка (Лятич. р.), кропива жалка (Звениг. р.), кропива жижавка (Старокост. р.), жижавка (Ляхів., Теофіп., с. Воробіївка Полон., Бердич., Хмільн. рр., м. Красилів), гижавка (Вінниц. р.), джигавка (с. Майдан Ст. Лабунський Полон. р.), жигавка (Мангуш. р.), жигалочка, жигалка (Манаст. р.).

Urtica dioica L. **Кропива велика. (Кропива дводомна.** Фл.У.). М.н.: кропива (Теофіп., Брацл., Анан. рр., с. Хлипнівка Звениг. р. і багато інших), кропива велика (Анноп., Черкас., с. Козацьке Звениг. р., м. Канів, м. Котовськ), кропива проста (Полон. р.), кропива живуча (Христ. р.), кропива жгуча (с. Стадниця Вінниц. р.), кропива звичайна (с. Селище Вінниц. р.), кропива жалка (Богусл., Корсун. рр.), кропива листата (с. Козацьке Звениг. р.), кропива чорна (Базал. р.), жалива (Савран. р.), урзик (молдав. наз. — Анан. р.), коприва (Лемківщ.), жигалка (Манаст., Брацл. рр.).

Urtica sp. М.н.: стара кропива (Хмільн. р.).

Род. **Loranthaceae. Омелуваті. (Ремнецвітові.** Фл.У.).

Loranthus europaeus Jacq. **Дубова омела. (Ремнецвіт европейський.** Фл.У.). М.н.: омела дубова (Брацл. р.).

Viscum album L. **Омела звичайна. (Омела біла.** Фл.У.). М.н.: гомела (Христ. р.), імела вербова (на вербі) (Черкас. р.), імела (м. Київ, Бердян. р.), емела (Лемківщ.).

Род. **Aristolochiaceae. Хвилівникуваті. (Хвилівникові.** Фл.У.).

Asarum europaeum L. **Копитняк звичайний. (Копитень европейський.** Фл.У.). М.н.: копитень (с. с. Майдан Ст. Лабунський, В. Березна Полон. р., Ляхів., Теофіп., Красил. рр., с. Вербка Лятич. р., Літин., Ладиж., Бабан., Брацл. рр.), кінський копитень (с. Вербка Лятич. р.), копитник (Старокост., Троян.,

Славут. рр., с. Березна Полон. р.), копитняк (Корост. р.), копитки (с. Лісничівка Балт. р., Комишн., Опішн., Черкас., Дикан., Куп'ян., Слов'ян., Хмільн., Ладиж., Житом., Чопов., Старокост., с. Марківці Лятич. р., села: Майдан Ст. Лабунський, В. Березна Полон. р.), кінські копита (с. Хлипнівка Звениг. р.), кінські копитки (Комишн., Манаст. рр., с. Козацьке Звениг. р.), конячі копитки (Бабан., Манаст. рр.), копитці (Зіньк. р.), копитничок (Троян. р.), купина, півник (Христ. р.), капитон (с. Смолянка Балт. р.).

Aristolochia clematitis L. **Хвилівник звичайний.** М.н.: хвилівник (Маріюп., Бердян., Волнов., Дикан., Мангуш., Комишн., Миргор., Охтир., Куп'ян., Містк., Староб., Опішн., Врадіїв., Черкас., Богусл., Троїц., Умань. рр.), хвилильник (Куп'ян., Боров., Слов'ян., Дикан. рр.), філійник (Манаст., Бабан. рр.), хвилійник (Комишн. р.), філильник (Брацл., Житом. рр.), хвилінник (Миргор., Мангуш. рр.), хвилейник (Будьон. р.), котові яйця (Куп'ян., Боров., Слов'ян. рр.), куркубецікэ (молдав. наз. — Котов. р.).

Род. **Polygonaceae. Гречкуваті. (Гречкові.** Фл.У.).

Rumex confertus Willd. **Щавель купчастий. (Щавель кінський.** Фл.У.). М.н.: кінський щавель (Дикан., Печен., Комишн., Слов'ян., Троян., Батур., Черкас., Богусл., Гриців. рр., м. Бердичів), щавель (Лятич., Літин., Бердян., Хмільн., Савран., Миргор., Охтир., Дубов. рр.), дикий щавель (Христ. р.), щавель людський (Лятич. р.), круглий кінський щавій (Троян. р.), щавій (Літин., Старокост., Хмільн., Бабан. рр.), береговий щавель, береговий щавій (Савран. р.), жовтвило (Мангуш. р.), чефель лапат (болгар. наз. — Бердян. р.), кінський квасець (Бердич. р.), калган (Улан. р.), круглий щавель (Троїц. р.).

Rumex crispus L. **Щавель кучерявий.** М.н.: кінський щавель (Анноп., Манаст., Містк., Печен., Слов'ян. рр., с. Хлипнівка Звениг. р.), щавель (Будьон., Охтир. рр.), кінський щавій (Старокост., Манаст. рр.), щавій конячий (Улан. р.), щавій (Ладиж., Балт., Дикан. рр.), косиці (Слов'ян. р.), щавель береговий (с. Козацьке Звениг. р.).

Rumex hydrolapathum Huds. **Щавель прибережний.** М.н.: буряковий корінь (Троян., Бердич. рр., села: Буки, Дубовець Житом. р.), кінський щавель (Корост., Черкас. рр.), болотяний щавель (Черкас. р.), чорний корінь (Чопов. р.), ставовий буряк (с. Буки Житом. р.).

Rumex sylvestris Wallr. = R. obtusifolius (s. l.). **Щавель лісовий.** Фл.У.). М.н.: кінський щавель (Батур. р. і багато інших), гіркий щавель (Бердич. р.), щавій (Теофіп., Улан., Лятич., Красил. рр.), щавій польовий (Лятич. р.).

Rumex maritimus L. **Щавель морський.** М.н.: щавель (Бердич. р.).

Rumex acetosella L. **Щавель гороб'ячий. (Щавель горобиний.** Фл.У.). М.н.: квасець (Вінниц. р.), щавель (Охтир. р.).

Rumex acetosa L. **Щавель кислий. (Щавель кислий або звичайний.** Фл.У.). М.н.: квасець, волоський щавель (Житом. р.).

Rumex thyrsiflorus Fingerth. = R. acetosa var. auriculata Wallr. = R. haplorhisus Czern. **Щавель пірамідальний.** Фл.У. М.н.: щавель (Славут., Маріюп. рр.), щавель кислий (Маріюп. р.), квасець, волоський щавель (Житом. р.).

Rumex sp. М.н.: щавій (Брацл. р.), кінський щавель (Житом. р.).

Rheum sp. **Ревінь.** М.н.: ревіль (Христ. р.), ревкорінь (Манаст. р), кисло-солодкий корінь (Теофіп. р.).

Polygonum aviculare L. **Спориш звичайний.** М.н.: спориш (колишня Шепетівська округа (в 1940 році північна част. Кам'янець-Подільської області) та райони: Ново-Троїц., Манаст., Брацл., Старокост., Балт., Черкас., Звениг., Троїц., Дикан., Миргор., Маріюп., Будьон., Охтир., Дубов., Лозів., Стороб., Савран.), шпориш (колишня Шепетівська округа та рр.: Черкас., Богусл., Печен., Куп'ян., Боров., Слов'ян., Миргор.), пориш (Чопов. р.), подорожник (Брацл., Балт. рр.), кукош трава (куряча трава, болгар. наз. — Бердян. р.).

Polygonum patulum M. B. **Спориш розлогий. (Спориш розчепірений.** Фл.У.). х **P. aviculare** L. **Спориш звичайний.** М.н.: спориш (Печен. р.).

Polygonum hydropiper L. **Собачий перець. (Гірчак водяний перець.** Фл.У.). М.н.: гірчак (Бердич., Черкас. рр.), водяний перець (Манаст. р.), вербичка (Манаст., Брацл. рр.).

Polygonum persicaria L. **Гірчак почечуйний.** М.н.: гірчак (Калин., Вінниц., Батур., Богусл. рр.), кошульник (Звениг. р.).

Polygonum scabrum Moench = P. lapathifolium L. = P. tomentosum Schrk. **Гірчак шорсткий. (Гірчак повстистий.** Фл.У.). М.н.: гірчак (Троян., Літин., Лятич., Батур., Богусл., Черкас., Славут., Ляхів., Полон., Базал., Красил. рр.), кушильник дівочий (Балт. р.), рубашник (Корсун. р.), череда (Брацл. р.).

Polygonum bistorta L. **Ракові шийки. (Ракові шийки,** змійовик. Фл. У.). М.н.: ракові шийки (Комишн. р.), зміїний корінь (Богусл. р.).

Polygonum dumetorum L. **Гірчак зарісниковий. (Витка гречка чагарникова.** Фл.У.). М.н.: дика березка (Зіньк. р.), дика гречка (Брацл. р.).

Polygonum orientale L. **Гірчак східній.** М.н.: котики (Славут. р.), червоні бульбашки (Полон. р.), комарові носики (Заслав. р.), васильки (Корост. р.), китятки (Чопов. р.), гречка (Літин. р.), починки (Батур. р.).

Polygonum neglectum Besser. **Спориш занедбаний.** Фл.У. **Спориш непомітний.** Фл.С. М.н.: спориш (Черкас. р.).

Fagopyrum sagittatum Gilib. = F. esculentum Moench = Polygonum Fagopyrum L. **Гречка сійна. (Гречка звичайна.** Фл.У.). М.н.: гречка — всюди.

Род. **Chenopodiaceae. Лободуваті. (Лободові. Фл.У.).**

Beta vulgaris L. **Буряк звичайний.** М.н.: буряки звичайні (Брацл. р.), буряк (Житом., Маріюп. рр.), буряк, свекла (рос.) (Охтир., Слов'ян. рр.), буряк столовий (Ново-Троїц.).
Chenopodium polyspernum L. **Лобода многонасінна. (Лобода багатонасінна.** Фл.У.). М.н.: тимпончики (Бердич. р.).
Chenopodium album L. **Лобода біла.** М.н.: лобода (Богусл. р.).
Chenopodium hybridum L. **Бешишник. (Лобода гібридна.** Фл.У.). М.н.: бишишник (Полон. р.).
Chenopodium botrys L. **Лобода кудрявець. Лобода клейка.** Фл.У.). М.н.: кудрявець (Славут. р.).
Chenopodium foetidum Schrad. **Лобода вонюча.** М.н.: кудрявець (Звениг., Манаст. рр.), ласкавець (Манаст. р.).
Chenopodium bonus Henricus L. **Лобода перелета. (Лобода доброго Генріха.** Фл.У.). М.н.: перелета (м. Красилів, Гриців., Заслав. рр.), перелет (Старокост., Полон. рр.).
Atriplex hortensis L. **Городня лобода. (Лутига садова.** Фл.У.). М.н.: лобода (Гриців., Старокост. рр., села: Лабунь, Воробіївка Полон. р.), справжня лобода (с. Воробіївка Полон. р.).
Atriplex tataricum L. = A. laciniatum p. p. **Лутига татарська.** М.н.: лобода (м. Ананьїв.).
Kochia scoparia (L.) Schrad. **Віниччя правдиве. (Віниччя справжнє.** Фл.У.). М.н.: віниччя (Манаст., Звениг., Савран. рр.).
Salsola ruthenica Iljin. **Курай український** (6). **(Курай руський.** Фл. У.). М.н.: курай, перекотиполе (Звениг. р.).

Род. **Amaranthaceae. Щирицюваті. (Щирицеві.** Фл.У.).

Amaranthus caudatus L. **Краса. (Щириця хвостата.** Фл.У.). М.н.: червоний щир (Балт. р.), червоне просо (м. Славута).
Amaranthus paniculatus L. **Щириця садова. (Щириця волотиста.** Фл.У.). М.н.: щириця (Чопов. р.), червона щириця (Звениг. р.), червона щариця (Миргор. р.), щир (Троїц. р.), васильки (Дикан., Богусл., Містк. рр.), городні васильки (с. Шелепухи Черкас. р.), червоні васильки (с. Будище Черкас. р.), дикий васильок (Староб. р.), дике червоне просо (Гриців. р.), руські васильки (Мангуш. р.), васильки-кетяхи (Славут. р.).
Amaranthus albus L. **Щириця біла.** М.н.: щириця біла (Чаплин. р.).

Род. **Cactaceae. Кактусуваті.**

Opuntia phaeacantha Engel. = O. camanchica Engel. and Big. (70a). **Опунція каманська.** М.н.: кактус (Богусл. р.), ракові шийки, столітник (Батур. р.). (Див. прим. 29).

Род. **Nyctaginaceae. Ніктагінові.** (Фл.У.).

Mirabilis jalapa L. **Нічна краса. (Мірабіліс ялапа.** Фл.У.). М.н.: лазорики (Опішн. р.).

Род. **Portulacaceae. Портулякуваті. (Портулакові.** Фл.У.).

Portulaca oleracea L. **Портуляка звичайна. (Портулак городній.** Фл.У.). М.н.: глазун (Черкас. р.), зілля від водянки (Врадіїв. р.).

Род. **Caryophyllaceae. Гвоздикуваті. (Гвоздичні.** Фл.У.).

Malachium aquaticum (L.). Fries = Stellaria aquatica Scop. **Слабник. Слабник водяний.** Фл.У.). М.н.: зірочки (Хмільн. р.), мокрець (с. Сьомаки Хмільн. р., Вінниц., Черкас. рр.).

Stellaria media (L.) Cyr. **Мокрець. (Зірочник середній.** Фл.У.). М.н.: мокрець (Красил. р.).

Stellaria holostea L. **Трав'янка. (Зірочник лісовий.** Фл.У.). М.н.: чистець (Звениг. р.).

Arenaria ucrainica Spreng. = A. graminifolia auct. p. p., non Schrad. **Пісчанка українська. (Піщанка українська.** Фл.У.). М.н.: зірки польові (Черкас. р.).

Herniaria Besseri Fisch. = H. incana Шмальг. ex parte, non Lam. **Остудник Бессерів. [Грижниця, (остудник) Бессера.** Фл.У.]. М.н.: мило (Троїц. р.).

Herniaria suavis Klok. = H. glabra auct. fl. ucr. pro max. parte., non L. s. str. **Остудник приємний. [Грижниця (остудник) приємна.** Фл.У.]. М.н.: чистець (Житом. р.).

Herniaria polygama J. Gay = H. odorata Andrz. **Остудник багатошлюбний. [Грижниця (остудник) багатошлюбна.** Фл.У.]. М. н.: собаче мило (Черкас. р.).

Sclerantus annuus L. **Червець однорічний.** М.н.: чистець (Житом. р.).

Agrostemma githago L. **Кукіль. (Кукіль звичайний.** Фл.У.). М.н.: кукіль (Житом. р.).

Viscaria viscosa (Scop.) Aschers. = V. vulgaris Roehl. = Lychnis viscaria L. = L. viscosa Scop. **Смолянка. (Віскарія клейка.** Фл.У.). М.н.: смілка (Анноп., Вінниц. рр.).

Silene latifolia (Mill.) Rendle et Britt. = S. venosa Aschers. = S. inflata Sm. **Хлопунець. (Смілка широколиста.** Фл.У.). М.н.: стрілець (Чопов. р.), димочки (Заслав. р.),

Silene ucrainica Klok. = S. longiflora Schmalh. **Смілка українська.** М.н.: парій (Троїц. р.).

Otites chersonensis (Zapal.) Klok. = Silene densiflora var. f. chersonensis Zapal. = S. chersonensis Klp. **Смілка херсонська. (Ушанка херсонська.** Фл.У.). М.н: смолка (Врадіїв. р.).

Coronaria flos cuculi (L.) A. Braun = Lychnis flos cuculi L. **Бузьків вогонь. (Коронарія зозулин-цвіт.** Фл.У.). М.н.: маточник, братики (Полон. р.).

Lychnis chalcedonica L. **Зірки городні. (Зірки городні,** татарське мило. Фл.У.). М.н.: сірка (Базал. р.).

Melandrium album (Mill.) Garcke = Lychnis alba Mill. = Melandrium pratense Roehl. **Куколиця звичайна. (Меландріум білий.** Фл. У.). М.н.: горобиний горох (Житом., Чопов. рр.), бульбашки (Брацл. р.), рогач (Містк. р.).

Gypsophila stepposa Klok. **Лищиця степова.** Фл.У. М.н.: земляна трава (Чаплин. р.).

Vaccaria segetalis (Neck.) Garcke = V. pyramidata Medic. **Стоголовник. (Стоголовник посівний.** Фл.У.). земляна жовч (Корсун. р.), тирлич (Заслав. р.).

Dianthus armeria L. **Гвоздики пучкуваті. (Гвоздика армерійовидна.** Фл.У.). М.н.: гвоздичка (Балт. р.).

Dianthus Borbasii Vand. = D. carthusianorum L. f. borysthenica Pacz. **Гвоздики темночервоні. (Гвоздика Борбаша.** Фл.У.). М.н.: зірки (Чопов. р.), смілка, пропуск (Черкас. р.).

Dianthus membranaceus Borb. = D. carthusianorum L. var. glomeratus Шмальг. **Гвоздики перепончасті. (Гвоздика перетинчаста.** Фл. У.). М.н.: гвоздичка (Бабан. р.), зілля від панії — лихорадки (Канів. р.).

Dianthus deltoides L. **Гвоздики рябі. (Гвоздика дельтовидна.** Фл.У.). М.н.: гвоздичка (Житом. р.), гвоздички (Лятич. р.).

Dianthus barbatus L. **Каштанчики. (Гвоздика бородчаста.** Фл.У.). М.н.: гвоздички (Теофіп. р.).

Saponaria officinalis L. **Собаче мило. (Мильнянка лікарська.** Фл.У.). М.н.: мильний корінь (м. Канів), мило (Печен. р.), тирлич (Старокост., Теофіп. рр.), зірки (с. Антоніни Манаст. р., с. Вишківці Брацл. р.), біла зірка (с. Бугаків Брацл. р.), терлич (Теофіп. р.), пінка (Славут. р.).

var. puberula Simpl. М.н.: ключ зілля (Богусл. р.).

Род. **Nymphaeaceae. Лататтюваті. (Лататтеві.** Фл.У.).

Nymphaea alba L. **Латаття біле.** М.н.: латаття біле (Комишн., Зіньк., Черкас., Богусл., Миргор. рр., с. Івахни Манаст. р.), латаття (с. Антоніни Манаст. р., Куп'ян., Бабан. рр., м. Котовськ), біле жіноче латаття (с. Вишківці Брацл. р.), латач білий (с. Селище Вінниц. р.), латаки білі (Зіньк. р.), латахи (Комишн. р.), лотаки жіночі (Калин. р.), лататник (Славут. р.), момич (с. Стадниця Вінниц. р., Полон., Ляхів. рр.), момич білий (с. Сахнівці Старокост. р., Красил р., с. Стадниця Вінниц. р.), момич білий жіночий (Улан. р., м. Бердичів), баньки (м. Котовськ, с. Сільниця Брацл. р.), баньки білі, біленькі квітки (Лятич. р.), маківки, маківки білі (м. Бердичів), сплавник (с. Семеринки Старокост. р.), волові очка (Анноп. р.), підбіл (Балт. р.), водяний корінь (с. Сільниця Брацл. р.).

Nuphar luteum (L.) Sm. **Глечики жовті.** М.н.: момич жовтий (Красил., Гриців., Вінниц. рр., села: Сахнівці, Калинівка Старокост. р., м. Бердичів), момич чоловічий (Красил., Гриців., Улан. рр., села: Сахнівці, Калинівка Старокост. р.), момич жіночий, маточник (с. Сахнівці Старокост. р.), латаття жовте (Манаст., Богусл. рр.), чоловіче латаття (Брацл. р.), сплавник (с. Семеринки Старокост. р.), пловник (Корост. р.), водяний мак (Житом. р.), маківки (м. Бердичів, Полон., Бердич. рр.), баньки жовті (Лятич. р.).

Род. **Ranunculaceae. Жовтцюваті. (Жовтецеві.** Фл.У.).

Paeonia officinalis L. (за **Шмальгаузеном**).[31] **Півонія лікарська.** М.н.: півонія (Троян., Бердич., Улан., Балт., Черкас., Миргор. рр., міста: Котовськ, Канів, Диканька), червона півонія (Анноп. р.), певонія (Теофіп., Охтир. рр.), біла певонія (Старокост. р.), пивонія (Дубов. р.), павонія (Опішн. р.), півник (Батур. р.), піон (Дикан., Комишн. рр.).

Caltha palustris L. **Калюжниця звичайна. (Калюжниця болотна.** Фл.У.). М.н.: латаття (Красил. р.), лотать (Корост., Троян. рр.), лотаття (Бабан. р.), гусиний молочай (Староб. р.), сліпота (Корсун. р.), лотач (Лемківщ.).

Trollius europaeus L. **Вовча лапа. (Вовча лапа европейська.** Фл.У.). М.н.: волові очки (Комсом. р.).

Nigella arvensis L. **Чорнушка польова.** М.н.: чорнушка (Заслав. р.).

Nigella sativa L. **Чорнушка сійна. (Чорнушка посівна.** Фл.У.). М.н.: чорнушка сійна (Красил. р.), чорнушка сіяна (Балт. р.), чорнушка (Брацл., Манаст., Чаплин., Охтир., Ляхів., Полон., Теофіп., Базал. рр.).

Nigella damascena L. **Чорнушка нечоса. (Чорнушка дамаська. Нечоса.** Фл.У.). М.н.: мацьки (Манаст. р.).

Actaea spicata L. **Чернець. (Актея колосиста.** Фл.У.). М.н.: чорнички лісові (Манаст. р.), камінюки (Старокост. р.).

Cimicifuga foetida L. = C. europaea N. Schipcz. = Actaea cimicifuga L. **Клопогін вонючий.** Фл.У. Вонючка. М.н.: воронячі ягоди (Житом. р.), матошник (Улан. р.).

Consolida arvensis Opiz. = Delphinium consolida L. **Сокирки польові.** М.н.: сокирки (Старокост., Заслав., Гриців., Полон. Базал., Плуж., Троян., Бердич., Улан., Літин., Комсом., Калин., Дубов., Миргор., Охтир., Куп'ян., Волнов., Гадяч., Зіньк. та інші рр., села: Бугаків, Сільниця Брацл. р.), житні сокирки (Батур. р.), сокирки синенькі (м. Бердичів), косарики (Балт., Христ., Бабан., Ладиж. рр.), косирки (Балт., Вінниц., Манаст. рр., села: Вішківці, Самчики Брацл. р.), серпоріз (Корост. р.), серпики (с. Вишківці Брацл. р.), сенець (Анноп. р.), синя вода (Плуж. р.), тоя польова (Базал. р.), козельці (Красил. р.).

Consolida paniculata Schur. = Delphinium paniculatum Host. **Сокирки волотисті.** Фл.У. М.н.: сокирки (Будьон., Мангуш. рр.), чистець (Маріюп. р.),

Delphinium cuneatum Stev. = D. elatum Шмальг. **Сокирки високі. (Дельфіній клиновидний.** Фл.У.). М.н.: царь-зілля (Куп'ян. р.).

---

[31] Так назвав Лінней збірний вид, який поділено на кілька видів. Тепер вирощують в Україні по садах такі види: **Paeonia suffruticosa** Andrews. **Півонія кущовидна.** Фл.У., **P. albiflora** Pall. **Півонія білоцвіта.** Фл.У., **P. Mlokosewitschi** Lomak. **Півонія Млокосевича.** Фл.У., **P. Wittmanniana** Hartwiss. **Півонія Віттмана.** Фл.У., **P. corallina** Retz. **Півонія коралева.** Сл. 1928. **Півонія коралова.** Фл.У., т. V, стор. 17.

Aconitum lasiostomum Rchb. = A. lycoctonum auct. fl. ucr., non L. p.p. **Вовкобой. (Аконіт шерстистовустий.** Фл.У.). М.н.: вовчі лапи (Базал. р.).

Aconitum odontandrum Wissjul. = A. Stoerckianum auct. fl. ucr., non Rchb. **Тоя. (Аконіт зубчастотичинковий.** Фл.У.). М.н.: тоя (Полон., Корост. рр., с. Новоселиця Гриців. р., м. Ляхівці), тойка (Аннoп. р., с. Шкарівка Гриців. р.), зозулині капці (Аннoп. р.).

Aconitum nemorosum M.B. = A. anthora Schmalh. **Тоя дрібнолиста. (Аконіт гайовий.** Фл.У.). М.н.: тоя (Брацл. р.).

Pulsatilla latifolia Rupr. = Anemone patens L. **Сон-трава. (Сон широколистий.** Фл.У.). М.н.: сон (Черкас., Богусл. рр.).

Pulsatilla ucrainica (Ugrinsky) Wissjul. **Вовчий сон. (Сон український.** Фл.У.). М.н.: сон (с. Млини Гадяч. р., Словян. р.), сон-трава (с. Рашівка Гадяч. р.).

Pulsatilla nigricans Stoerck. = P. pratensis (L.) Mill. = Anemone pratensis Roth. **Сон лучний. (Сон чорніючий.** Фл.У.). М.н.: сон (Черкас., Савран. рр., с. Банне Слов'ян. р., с. Млини Гадяч. р.), сон-трава (с. Рашівка Гадяч. р., окол. м. Слов'янська), чорнобривці (Черкас. р.).

Anemone silvestris L. **Сон білий. (Анемона лісова.** Фл.У.). М.н.: сон (Черкас. р.).

Anemone ranunculoides L. **Жаб'яче зілля. (Анемона жовтецева.** Фл. У.). М.н.: польовий декохт, вітряний декохт (Анан. р.), повітряний бальзам (Савран. р.).

Hepatica nobilis Garsault = H. triloba Bilib. = Anemone hepatica L. **Перелiска. (Печіночниця звичайна.** Фл.У.). М.н.: копитник (Славут. р.).

Clematis integrifolia L. **Забій круча. (Ломиніс суцільнолистий.** Фл. У.). М.н.: сон (Комсом., Савран. рр.), тирлич (Троїц. р.), дзвоники (Врадіїв. р.), ласкавець (Староб. р.).

Clematis recta L. **Ломиніс прямий.** М.н.: ломиніс (Житом., Улан., Комсом., Бабан., Вінниц., Троян., Черкас., Богусл., Звениг., Троїц., Савран. рр., с. Смолянка Балт. р.), ломинус (Заслав., Славут., Полон., Гриців., Житом., Улан., Комсом., Бабан., Вінниц., Троян., Черкас., Троїц. рр.), ломоніс (Дубов., Зінк. рр.), ломонос (Бердич., Бабан. рр.), ломинос (Лятич., Бабан. рр.), крутиніс (Вінниц. р.), ломиз (с. Лісничівка Балт. р.), нашатир (Літин., Калин. рр.), Матері Божої крісло (Красил. р.), вовчий табак (м. Канів).

Clematis sp. М.н.: спирт (Куп'ян. р.).

Ceratocephalus orthoceras DC. = Ranunculus orthoceras Benth. et Hook. **Реп'яшок звичайний. (Реп'яшок пряморогий.** Фл.У.). М.н.: реп'яшки (Ново-Торіц., Маріюп., Чаплин. рр.), реп'яшок Ай (Черніг. р.).

Ficaria verna Huds. = Ranunculus Ficaria L. **Жовтець-пшінка. (Пшінка весняна.** Фл.У.). М.н.: коров'ячі пшенички (Балт. р.).

Ranunculus sceleratus L. **Жовтець отруйний.** М.н.: зілля від лихоманки (Троїц. р.).

Ranunculus flammula L. **Жовтець вогнистий. (Жовтець вогнистий. Прищинець**[32]. Фл.У.). М.н.: ложечки (Чопов. р.), кріавник (Житом. р.).

Ranunculua repens L. **Жовтець повзучий.** М.н.: лихорадочник (Черкас. р.), вовча ступа (Манастр. р.).

Ranunculus polyanthemus L. = R. nemorosus auct. fl. ucr., non DC. **Жовтець рясноцвітий. (Жовтець багатоквітковий.** Фл.У.). М. н.: сліпота борова (Черкас. р.).

Ranunculus acer L. **Жовтець гострий. (Жовтець їдкий.** Фл.У.). М.н.: жовток (Улан. р.), жовті квіточки (Комишн. р.), ложечки (Чопов. р.), зілля від лихорадки (Звениг. р.), чорнобривці, мушка (Черкас. р.), береговий мокрець (Богусл. р.).

Ranunculus pseudobulbosus Schur. = R. sardous Crantz. **Жовтець несправжньобульбистий.** Фл.У. **Жовтець сардинський.** М.н.: лихорадник, люта травка, жовтець (Дубов. р.).

Thalictrum minus L. = T. collinum Wallr. **Рутвиця мала.** М.н.: степна петрушка (Мангуш. р.), польова петрушка (Будьон. р.), заяча петрушка (Чаплин. р.), дика петрушка (Корсун. р.), берегова петрушка (Богусл. р.), морковка польова (Савран. р.), дрік (Звениг. р.), звіробой (Ново-Троїц. р.), матка (Старокост. р.), сцикун (Чаплин. р.), петрушка, пантрижей (молдав. наз. — Анан. р.), женська петрушка (Слов'ян. р.).

Thalictrum lucidum L. = T. angustifolium L. **Рутвиця блискуча.** Фл.У. **Рутвиця вузьколиста.** М.н.: польова петрушка (Хмільн. р.), глистник (Христ. р.), пристрітник коров'ячий (Чопов. р.), біле свентоянське зілля (Базал. р.), заячий щавель (Славут. р.).

Adonis vernalis L. **Горицвіт весняний.** М.н.: горицвіт — всюди, зілля від остуди, пристрітник, горькая трава (Чопов. р.).

Adonis wolgensis Stev. **Горицвіт волзький.** М.н.: горицвіт (Волнов. р.).

Род. **Papaveraceae. Макуваті. (Макові.** Фл.У.).

Chelidonium majus. L. **Чистотіл. (Чистотіл більший.** Фл.У.). М.н.: чистотіл (Житом., Лятич., Літин. Бабан., Батур., Богусл., Дикан., Охтир., Печен., Слов'ян. рр.), бородавник (Балт. р.), чистяк (Аноп. р.), молочне зілля (Лятич. р.), жовтець (Бабан. р.), живе зілля (Черкас., Охтир. рр.), жовто-зілля (Брацл. р.), жовте зілля (с. Майдан Ст. Лабунський Полон. р.), ранник (Боров., Містк. рр.), йод (Куп'ян., Опішн. рр.), росторопша (Дикан. р.), целідонія (Дубов. р.), целідоній (с. Воробіївка Полон. р.).

Glaucium corniculatum (L.) Curt. **Мачок дикий. (Мачок рогатий.** Фл.У.). М.н.: мачок (Троїц. р.).

---

[32] Назву „Прищинець" подає Фл.У., т. V, стор. 115, запозичивши з ботанічного словника Анненкова, стор. 291. Анненков подає назву „прьщинец" з Словника Кондратовича.

Papaver somniferum L. **Мак городній. (Мак снотворний.** Фл.У.). М. н.: мак сіяний (Красил., Батур., Староб. рр.), мак городній (Полон. р.), мак скакун (Охтир. р.), білий мак (Славут. р.), мак (Манастр. р.).

Papaver rhoeas L.**Мак самосійка.** М.н.: польовий мак (Лятич., Хмільн. рр.), дикий мак (Бабан. р.), мак (Полон., Старокост., Хмільн., Маност. рр.).

Род. **Cruciferae. Хрестоцвіті.**

Cardaria draba (L.) Desv.. = Lepidium draba L. **Хріниця сіра. (Кардарія крупковидна.** Фл.У.). М.н.: кашка, кошульник (Троїц., Чаплин. рр.).

Lepidium ruderale L. **Вонючка. (Хріниця вонюча.** Фл.У.). М.н.: лихорадочник (Черкас., Богусл. рр.), вінички (Врадіїв., Дикан. р.), пропасник (Теофіп. р.), зілля від трясці (Бердич. р.), трава од лихорадки (Печен. р.), перчик (Чаплин. р.), цапове зілля (Троян. р.), чортове зілля, заячі вінички, слідочки цапові (Хмільн. р.), нечуйвітер (Миргор. р.), гарджама (М-грец. або болгар. наз. — Маріюп. р.), гречечка (Черкас. р.), вонюче зілля (Корсун. р.), червишник (Будьон. р.), бродка (Звениг. р.), нехворощ польова (Охтир. р.), курячий поміт (Котов. р.).

Lepidium perfoliatum L. **Хріниця жовта. (Хріниця пронизанолиста.** Фл.У.). М.н.: кресс (Врадіїв. р.).

Lepidium latifolium L. **Хріниця широколиста.** М.н.: гірчак (Печен. р.).

Thlaspi arvense L. **Талабан польовий.** М.н.: тарахкало (Плуж. р.).

Sisymbrium officinale (L.) Scop. **Сухоребрик звичайний. (Сухоребрик лікарський.** Фл.У.). М.н.: зілля від сухот (Чопов., Вінниц. рр.).

Sisymbrium wolgense M.B. **Сухоребрик волзький.** М.н.: ростороппа (Бердян. р.).

Sinapis arvensis L. = Brassica Sinapistrum Boiss. **Свнріпа. (Гірчиця польова.** Фл.У.). М.н.: сурепа (Котов. р.), польова горубка (м. Ляхівці), горубка (Базал., Старокост. рр.), гірчиця (м. Красилів.).

Sinapis alba L. = Brassica alba Boiss. (за Шмальг.). **Гірчиця біла.** М.н.: гірчиця (Ляхів., Базал., Старокост., Красил. рр.), с. Майдан Ст. Лабунський Полон. р.), синя гірчиця (с. Воробіївка Полон. р.), біла гірчиця (Старокост. р.), ярий ріпак (Базал. р.).

Brassiga nigra (L.) Koch. = Sinapis nigra L. **Гірчиця чорна.** М.н.: гірчиця (м. Красилів), лопуцьки (Гриців. р.).

Brassica campestris L. = B. Rapa L. var. campestris Koch. = B. Rapa L. var. oleifera f. annua Metzg. **Суріпка польова. Фл.У. Гірчиця лубенська.** М.н.: ріпак (Полон. р.).
var. oleifera DC. **Суріпок, ріпак.** М.н.: ріпак (с. В. Березна Полон. р.), горубка (с. Воробіївка Полон. р., Базал. р.), чорна гірчиця (с. В. Березна Полон. р.).

Brassiga napus L. **Ріпак. (Ріпак, бруква.** Фл.У.).

var. oleifera Metz. **Ріпак звичайний. (Ріпак.** Фл.У.). М.н.: ковза (Ляхів. р.), бронза (Полон. р.).

subsp. rapifera Metz. = Brassica napus var. esculenta DC. **Бруква.** Фл.У.

Brassica oleracea L. **Капуста городня:** М.н.: капуста — всюди.

Raphanus sativus L. **Редька городня. (Редька посівна.** Фл.У.). М.н.: буквиця (Полон. р.).

Raphanus sativus L. **subsp. niger** Pers. **Редька чорна. (Редька.** Фл.У.). М.н.: чорна редька (Врадіїв., Слов'ян., Дикан. рр.), редька (Куп'ян. р.).

Rapistrum perenne (L.) All. = Myagrum perenne L. **Ріпиця довгорічна.** М.н.: покотиполе (Любаш. р.).

Armoracia rusticana (Lam.) Gaertn. Mey.-Scherb. = Cochlearia Armoracia L. = Nasturtium Armoracia Fries. **Хрін. (Хрін звичайний.** Фл.У.). М.н.: хрін (Староб., Полон., Базал., Зіньк., Манаст. р., м. Красилів), хрон (Любаш., Охтир., Опішн. рр.).

Capsella bursa-pastoris (L.) Medik. **Грицики. (Грицики звичайні.** Фл.У.). М.н.: гречички (м. Красилів, Старокост. р.), зозульник (Дубов. р.), червишник (Ново-Троїц. р.).

Berteroa incana (L.) DC. **Гикавка. (Гикавка сіра.** Фл.У.). М.н.: икавка (Бабан. р.), бабишник (Ладиж., Черкас., Врадіїв. рр.), бабешник (Брацл. р.), бабівник (с. Івахни Манаст. р., Звениг. р.), бабій (Звениг. р.), бабник (Калин. р.), бородавник (Бердич. р.), панша (Чопов. р.), маточне зілля (с. Завалля Манаст. р.), маленький деревієць (Вінниц. р.).

Род. **Resedaceae. Резедуваті. (Резедові.** Фл.У.).

Reseda lutea L. **Резеда жовта.** М.н.: не-знай вітер (Бердян. р.), бурени-ди-талан (молдав. наз. — Котов. р.).

Род. **Crassulaceae. Товстолисті.**

Sedum maximum (L.) Suter. **Заяча капуста велика.** М.н.: заяча капуста (Черкас., Корост., Чопов., Житом., Бердич., Улан., Бабан. рр.), заяча капустка (Охтир. р.), заяче сало (с. Майдан Ст. Лабунський Полон. р.), вороняче сало (Гриців., Красил. рр., села: Западинці, Семеринки Старокост. р., Літин. р.), заяча картопля (Звениг. р.), вороняче масло (с. Семеринки Старокост. р.), відьмине або чортове сало (с. Лабунь Полон. р.), ранник (Комсом., Манаст., Брацл., Улан., Хмільн., Лятич., Вінниц. рр.), коров'яче вим'я (Брацл., Комсом. рр.), коров'ячі дійки, дідове сало (Балт. р.), жирна трава (Анан. р.), сисай (Славут. р.), сита трава (Троїц. р.), тлуста Іван (с. Жеребки Старокост. р.), цецель (с. Воробіївка Полон. р.), масельник (Вінниц. р.), бобик (с. Жеребки Лятич. р.), вимник (Корсун. р.).

Sedum sexangulare L. = S. boloniense Loisl. **Очиток шестирядний. (Очиток болонський.** Фл.У.). М.н.: розхідник (Ляхів., Гриців., Полон. рр.).

Sedum acre L. **Очиток гострий. (Очиток їдкий.** Фл.У.). М.н.: очиток — в багатьох селах, розхідник (Житом., Улан., Комсом., Манаст. рр.), ранник (Калин. р.), жаб'ячий ліс (Бабан. р.), чистотіл (Богусл. р.), щиточки (Звениг. р.), заяча капуста (Печен. р.), очитки-розхідник (Брацл. р.).

Sedum sp. М.н.: доброчинник (Гриців. р.).

Род. **Saxifragaceae. Ломіноваті. (Ломикаменеві.** Фл.У.).

Parnassia palustris L. **Білозір. (Білозір болотний.** Фл.У.). М.н.: белозор (м. Котовськ), зорьки (Корост. р.), фрибрик (Троян. р.).

Ribes vulgare Lam. = R. silvestre Hedl. = R. rubrum Schmalh., ex parte, non L. = R. domesticum Jancz. **Порічки червоні. (Порічки звичайні.** Фл.У.). М.н.: червона смородина (Полон. р.).

Ribes pubescens Hedl. = R. rubrum B. silvestre Wimm. et Grab. = R. rubrum B. pubescens Swartz. = R. rubrum Schmalh., p. p., non L. **(Порічки пухнасті.** Фл.У.). **Космівки.** М.н.: порічки (Полон. р.), пужички (Старокост. р.), смородина (Славут. р.).

Ribes nigrum L. = R. olidum Moench. **Смородина чорна.** М.н.: чорна смородина (Ляхів., Манаст., Дикан., Житом., Лятич. рр.), дика смородина (Звениг. р.), смородина (Охтир., Комишн. рр.).

Philadelphus coronarius auct.[33] **Садовий жасмін.** М.н.: жасмін — всюди, засмір (Гриців. р.).

Род. **Rosaceae. Розоцвіті. (Розові.** Фл.У.).

Cotoneaster melanocarpa Lodd. **Ірга чорноягідна. (Кизильник чорноплодий.** Фл.У.). М.н.: жорстіль, терен (Брацл. р.), дика слива (Бабан. р.).

Pyrus communis L. **Груша. (Груша звичайна.** Фл.У.). М.н.: груша, дика груша — всюди.

Pyrus malus L. = Malus communis Lam.[34] **Яблуня дика.** Фл.У. М.н.: дика яблуня (Балт., Троян., Лятич. рр.).

Malus domestica Borkh. = M. pumilla var. domestica C.K. Schneider = M. dasyphylla var. domestica Koidz. **Яблуня домашня.** Фл.У. М.н.: яблуня — всюди, яблуня солодка (Дубов. р.).

Crataegus kyrtostyla Fingerh. = Mespilus oxyacantha var. monogyna Шмальг.[35]. **Глід зігнутостовпчиковий.** Фл.У. М.н.: глід Манаст., Брацл., Славут., Полон., Старокост., Миргор., Звениг., Черкас., Опішн., Дикан., Охтир., Печен., Містк., Слов'ян., Бердич. рр.), глодина (Балт., Анан., Савран. рр.), глод (Миргор. р.).

---

[33] Лінней застосував цю назву до культурних зразків, що належать до цього виді. Фл.С., т. XI, стор. 221.

[34] Це є поліморфний вид, який поділяють на 2-3 дрібних видів: **Malus silvestris** Mill., **M. pumilla** Mill. і **M. dasyphylla Borkh.** Фл.С., т. IX, стор. 358.

Crataegus monogyna Jacq. = Mespilus oxyacantha var. monogyna Шмальг[35]. **Глід одноматочковий.** Фл.У. М.н.: глід (Брацл., Дикан., Боров., Лятич., Бабан. рр.), глод (Корсун. р.), глодина (Балт., Савран., Любаш., Троїц. рр.).

Crataegus sp. М.н.: глід (м. Канів).

Sorbus aucuparia L. = Pyrus aucuparia Gaertn. **Горобина звичайна.** М.н.: горобина (Дубов. р.), оробина (Троян. р.), рябина (Манаст., Чопов., Аннов. рр.), рябинка (с. Жеребки Старокост. р.), ограб (Базал., Старокост. рр., м. Красилів).

Rubus saxatilis L. **Кам'яниця. (Костяниця.** Фл.У.). М.н.: кам'яниця (с. Міньківці Славут. р.), каменці (с. Родашівка Славут. р.), костяника (Комсом., Вінниц., Черкас. рр.).

Rubus nessensis W. Hall. = R. suberectus Anders. **Ведмежина. (Ожина несійська,** ведмежина. Фл.У.). М.н.: драпаки (Полон., Лятич. рр.), ожина, вужина (Лятич. р.).

Rubus idaeus L. **Малина.** М.н.: дика малина (Житом., Троян. рр.), лісна малина (Лятич. р.), польова малина (Ладиж. р.), малина — всюди, малиник (Полон. р.).

Rubus caesius L. **Ожина звичайна. (Ожина сиза.** Фл.У.). М.н.: ожина — всюди, вужина (Лятич. р.), ожинник (Дикан., Боров., Містк. рр.), ожинина (Полон., Старокост. рр.), ожини — Петрів батіг (Базал. р.).

Fragaria vesca L. **Суниця. (Суниці лісові.** Фл.У.). М.н.: суниці (Славут., Полон., Ляхів., Чопов., Манаст., Брацл. рр.), суничник (Корост. р.), позьомки (Гриців., Житом., Троян. рр.), полуниці (Ляхів. р.), лісна полуниця (Слов'ян. р.), полуничник (Куп'ян. р.), ягоди (Черкас., Житом. рр.), червоні ягоди (Аннов. р.), ягідник (Гриців., Старокост. рр., Лемківщ.), земляника (Дубов., Вінниц., Слов'ян. рр.).

Fragaria moschata Duch. = F. elatior Ehrh. **Полуниця садова. (Суниці мускусні.** Фл.У.). М.н.: полуниці (Балт., Анан., Корсун.

---

[35] Наші гербарні матеріяли визначила А. Пояркова — автор Crataegus. Фл.С., т. IX, стор. 451, і ми, як **C. kyrtostyla** і **C. monogyna.** Тепер в Фл.У., т. VI. стор. 58-73, М. В. Клоков виділив нові види **Crataegus**, і відносить наші рослини до:

1. **C. ucrainica** A. Pojark. **Глід український.** Фл.У. — рослини з с. Гетьмановка Савран. р.

2. **C. pseudokyrtostyla** Klok. sp. nova = C. kyrtostyla Пояркова (non Fingerh.) = Mespilus oxyacantha var. monogyna Шмальг. **Глід несправжньо-кривостовпчиковий.** Фл.У. — рослини з с. Смолянка Балт. р. (тепер — Кодим. р.).

3. **C. subrotunda** Klok. sp. nova **Глід заокруглений.** Фл.У. — рослини з с. Будище Черкас. р. і с. Млини Гадяч. р.

4. **C. fallacina** Klok. sp. nova = C. monogyna auct. fl. ucr., p.p. (non Jacq.) = C. kyrtostyla auct. fl. ucr. p.p. (non Fingerh.). **Глід обманливий.** Фл.У. — рослини з с. Шелепухи Черкас. р. і с. Лютенські Будища Зіньк. р.

5. **C. Lipskyi** Klok. sp. nova = C. monogyna auct. p.p. (**non** Jacq.). (**Глід Липського.** Фл.У. — рослини з с. Байтали Анан. р., с. Смолянка Балт. р. (тепер Кодим. р.), с. Гетьманівка Савран. р.

6. **C. leimonogyna** Klok. sp. nova = C. monogyna auct. fl. ucr. pro min. parte (non Jacq.). **Глід гладенький.** Фл.У. — рослини з с. Комарівка Корсун. р. (тепер Корсунь-Шевченківський).

pp.), полуниця (Бабан. р.), полуничник (Котов. р.), суниці (Манаст., Анноп. pp.), червоні ягоди, позьомки (Троян. р.).

Fragaria viridis Duch. = F. collina Ehrh. **Полуниця звичайна. (Суниці зелені, полуниці.** Фл.У.). М.н.: полуниці (Манаст., Брацл., Балт., Анан., Корсун. pp.), полуничник (Савран. р.), ягоди (Звениг. р.), ягідник (Бердич., Гриців. pp.), позьомки (Славут., Гриців. pp.), суниці (Корсун. р.), земляника (м. Бердичів).

Potentilla orientalis Juz. = P. bifurca Шмальг. et auct. pl., non L. **Перстач східній.** Фл.У. М.н.: золототисячник (Ново-Торіц. р.).

Comarum palustre L. = Potentilla palustris Scop. **Вовче тіло. (Вовче тіло болотяне.** Фл.У.). М.н.: вітка (Корост. р.), дівоча вітка (Полон. р.), декохт (Бердич. р.), ворванець (Анноп. р.).

Potentilla alba L. **Перстач білий.** М.н.: п'ятирник, п'ятірник (Анноп., Славут., Заслав., Ляхів., Полон., Базал., Красил., Троян., Калин., Вінниц. pp.), п'ятипальник (Корост., Бердич. pp., с. Івахни Манаст. р., села: Мачуха, Сільниця Брацл. р., Балт., Анан., Черкас., Савран. pp.), п'ятисильник (Бердич., Комсом., Лятич., Ляхів. pp.), х. Покровський Манаст. р., села: Бугаків, Самчинці Брацл. р.), п'ятилисник (Старокост. р.), п'ятірка (Полон. р.), п'ятирик (Улан., Звениг., Вінниц. pp.), п'ятиперсник (Троян., Вінниц. pp.), п'ятолиственник (Літин. р.), п'ятижильник (с. Гриненки Брацл. р.), п'ятирушник (х. Покровський Манаст. р.), п'ять пальців (м. Канів), вразник (Гриців. р.), золотопупник (Бердич. р.), семисильник, порушник (Дубов. р.).

Potentilla argentea L. **Червичник. (Перстач сріблястий.** Фл.У.). М.н.: сіре зілля (м. Ляхівці, с. Воробіївка Полон. р.), червишник (Опішн. р.), вітряний декохт (Балт., Котов. pp.), сердечник (с. Чорнодуб Троян. р.), лапчатка (Дикан. р.), попилюха (Ладиж. р.), перевійка (Комсом. р.), бедренець (с. Коща Троян. р.), підвередник (Ляхів. р.), польова рута (с. В. Вонсовича Базал. р.), сухітник (с. В. Березна Полон. р.), простудник (Старокост. р.), п'ятопал, простужена кость (Анан. р.), гризник (с. В. Зозулинці Базал. р.), зілля від лихорадки (Троїц. р.), трава для свиней (Волнов. р.), бур'яник кусинсинде-житэ (молдав. наз. — Анан. р.), Матері Божої п'ятка (Черкас. р.).

Potentilla recta L. (s.l.)[36] **Перстач прямий.** М.н.: п'ятипальник (Ладиж., Троїц. pp.), карапант (Базал. р.).

Potentilla arenaria Borkh. **Перстач піщовий.** М.н.: декохт (Котов. р.).

Potentilla erecta (L.) Hampe = P. Tormentilla Necker = P. silvestris Necker. **Перстач зав'язиик. (Перстач прямостоячий,** калган. Фл.У.). М.н.: дубрівка (Корост., Чопов. pp.), дібрівка (Житом. р.), терментилля (с. Лабунь Полон. р., Гриців., Комсом. pp.), термутелія (Анноп. р.), терментилька (села: В. Березна, Ла-

---

[36] Це є дуже складний збірний вид, який має багато відмін. З них найбільш поширена **Potentilla obscura** Willd. = P. recta L., p.p., auct. fl. Ross. et Ucr. **Перстач темний.** Фл.У., Фл.С., т. X, стор. 161, Фл.У., т. VI, стор. 118.

бунь Полон. р.), терметулька, терметелька, термотеля, зв'язний корінь (Комсом. р.), термутель, термутеля, калган (с. Чорнодуб Троян. р.), терметиля (Улан. р.), галдан (с. В. Березна Полон. р.), крементуля (Ляхів. р.), підгрудник (Базал. р.), простудник (Бердич. р.), удобниця (Чопов. р.), курзілля (Вінниц. р.), сердечник (Славут. р.), зілля від кровавого поносу (с. Буртин Полон. р.), стародуб (с. Майд. Ст. Лабунський Полон. р.), бобрівка (с. Коща Троян. р.), куре зілля (Лемківщ.).

Potentilla reptans L. **Перстач повзучий.** М.н.: п'ятилистка (Маріюп. р.).

Potentilla anserina L. **Гусячі лапки. (Перстач гусяча лапка.** Фл.У.). М.н.: гусячі лапки, гусині лапки (Куп'ян., Троїц. рр.), гусяча лапка (Анноп. р.), гусятник (Дикан. р.), біле зілля, спинки (Чопов. р.), крівавник (Корост. р.), земляна грабинка (с. **Дубовець Житом.** р.), бедренець (с. Буки Житом. р.), чистець (Улан. р.), перевійка (Комсом. р.), золотник (с. Будище Черкас. р., Богусл., Звениг., Батур. рр.), братські пальчики (с. Шелепухи Черкас. р.), вразник (Гриців. р.).

Geum rivale L. **Гребінник прибережний. (Гравілат річковий.** Фл.У.). М.н.: підгрудник (Комсом. р.), урван (Корост. р.), ружа (Ладиж. р.), балабан (Анноп. р.), моруг (Заслав. р.).

Geum urbanum L. **Гребінник звичайний. (Гравілат міський.** Фл.У.). М.н.: стожильник (Містк., Комишн. рр., с. Диканка Дикан. р.), маточник (х. Плакидів Дикан. р.), золотник (Звениг. р.), вовчуг (Троян. р.), гравилат (Слов'ян. р., с. Диканька Дикан. р.), польова кротовина (Хмільн. р.), синьоцвіт (с. Марківці Лятич. р.), простріл (Літин. р.), волові очка (с. Вербка Лятич р.), череда (Балт. р.), бур'ен вэтэмэтоаре (молдав. наз. — Котов. р.), миколайчики (Черкас. р.), зілля від підвію (Корсун. р.), чистець (Савран. р.), артишок! (с. Диканька Дикан. р.), права середа (Полон. р.), денник (Базал. р.).

Geum allepicum Jack. = G. strictum Ait. **Гребінник прямий. (Гравілат алепський.** Фл.У.). М.н.: гребінник (Полон. р.), зілля від порухи (Комишн. р.).

Filipendula ulmaria (L.) Maxim. = Spiraea Ulmaria L. **Болотяна бузина. (Лабазник в'язолистий.** Фл.У.). М.н.: маточник (Комсом., Вінниц. рр., с. Трибухи Літин. р.), Париж (Житом. р.), чоловічий бедринець (Базал. р.), матка (Теофіп. р.), золотник (Літин. р.), огірочник (Брацл. р.).

Filipendula hexapetala Gilib. = Spiraea Filipendula L. = Ulmaria Filipendula Kostel. **Гадючник. (Лабазник шестипелюстковий.** Фл. У.). М.н.: балабани (Анноп., Славут., Ляхів., Гриців., Полон., Базал., Красил., Старокост. рр.), балабан (Чопов., Хмільн. Комсом., Лятич. рр.), балабанчики (Комсом. р.), балабанчик (Троян., Комсом. рр.), балабон (села: Самчинці, Вишківці, Бугаків, Сільниця Брацл. р., Манаст. р.), балабони (Лятич. р.), балабончики (Чопов., Троян., Бердич., Калин., Літин. рр.), талабан (Черкас., Заслав., Корсун. рр.), бобони (Ладиж. р.), горішок (Батур. р.), золотник (Балт. р.), стожильник (Зве-

ниг. р.), майській бальзан (Савран. р.), ранник (Волновах. р.), починочки, горілочки, кашка-квіти (Дубов. р.), буранчики (Анноп. р.), земляне серце (м. Конотіп Конотіп. р.), порушник (с. Мачуха Брацл. р.), формулівка (Житом. р.).

Alchemilla vulgaris L. s.l.[37] **Приворотень звичайний.** М.н.: приворотень (Базал., Красил. рр.), наворотень (Анноп. р.), дев'ятисильник (Старокост. р.).

Agrimonia eupatoria L. **Парило звичайне.** М.н.: парило (Чопов., Ладиж., села: В. Березна, Воробіївка Полон. р.), парник (Балт., Бердич. рр.), гладушник (Анноп., Базал., Старокост. рр.), гладишник (Лятич., Славут. рр.), ладишник (с. Воробіївка Полон. р.), ранник (Корсун. р.), лугова трава (Батур. р.), зілля від підриву (Житом. р.), лісовий коров'як (Христ. р.), реп'яшки (Брацл. р.), бородавник (Калин. р.), вербина, вербич (Христ. р.).

Sanguisorba officinalis L. **Родовик звичайний. (Родовик лікарський.** Фл.У.), М.н.: різак (села: Янушівка, Яблунівка, Правутин Анноп. р., Полон., Славут., Гриців., Старокост. рр.), крівавник (с. Янушівка Анноп. р.), кровопійка, кур зілля (Комсом. р.), маточник (Корост. р.), декохт, ясинець (Чопов. р.), огірки, огірочник (Бердич. р.), уразник (Заслав. р.), дев'ятосильник (Улан. р.), бур зілля (Калин. р.), калган, чорний корінь (Батур. р.), чорнокорінь (Дубов. р.), бедринець (Богусл. р.), жіночий бедренець (Базал. р.), романів корінь (Красил. р.), рачки (Манаст. р.), ракові шийки (Комишн. р.).

Rosa centifolia L. = R. gallica *β.* centifolia Koehne. **Троянда столиста. Шипшина столиста.** Фл.У.). М.н.: роза (Чаплин., Ново-Троїц. рр.), рожа (Бабан. р.).

Rosa pomifera Herm. **Шипшина яблонювата. (Шипшина яблучна.** Фл.У.). М.н.: шипшина (Житом. р.).

Rosa mollis (L.) Smith. = R. mollissima Fries.[38]. **Шипшина м'яка** Фл. У. М.н.: шипшина (Савран. р.).

Rosa tomentosa Smith. **Шипшина повстиста.** М.н.: шипшина (Комсом. р.).

Rosa canina. L. **Шипшина звичайна. (Шипшина собача.** Фл.У.). М.н.: шипшина (Звениг., Троїц., Базал., Троян., Манаст. рр., с. Мачуха Брацл. р.), шиповник (Старокост., Христ. рр.), свербиус (Базал., Котов. рр., с. Самчики Брацл. р.), рожа городня (Троїц. р.).

Rosa corymbifera Borkh. = R. dumetorum Thuill. **Шипшина рівнянкова. (Шипшина щитконосна.** Фл.У.). М. н.: шипшина (Сла-

---

[37] Рослина під назвою **Alchemilla vulgadis** L. описана Ліннеєм, не росте на Україні. Фл.С., т. X, стор. 356. Види **Alchemilla** відносяться до 2-х різних груп, в склад яких входить секція **Vulgares Buser.**, до якої належать види, що ростуть на Україні: **Alchemilla pastoralis** Bus. **Манжетка пастушача.** Фл. У., **A. micans** Bus. **Манжетка блискуча.** Фл.У., **A. propinqua** Lindb. **Манжетка близька, A. acutangula** Bus. **Манжетка гострокутна.** Фл.У., т. VI, стор. 156-159.

[38] Визначено за Федченко Б. М. и Флеров А. Ф., Флора Европейской России, стор. **537 (62).**

вут., Бердич. рр., с. Бугаків Брацл. р.), свербиус (Анан. р., с. Самчики Брацл. р.), свербигуз (Балт. р.), шиповник (Бабан. р.).

Rosa cinnamonea L. **Шипшина цинамонова. (Шипшина корична.** Фл.У.). М.н.: ружа (Троян. р.).

Rosa sp. М.н.: ружа — культурна рослина (Лемківщ.), роза (Мангуш., Бердян. рр., с. Сільниця Брацл. р.), роза дика (Бердян. р.), червона рожа (Анноп. р.), біла садова рожа (Теофіп. р.), рожа дерев'яна (Гриців. р.), рожа (Троїц. р.), шипшина (Богусл., Опішн., Красил. рр., с. Вишківці Брацл. р.), трандафил (болгар. наз. — Мангуш. р.), свербивус (м. Котовськ — Бирзула.).

Prunus spinosa L.[39] **Терен. (Терен колючий.** Фл.У.). М.н.: терен (Звениг., Врадіїв., Любаш. рр., с. Лісничівка Балт. р., с. Коси 2-і Котов. р., с. Байтали Анан. р., Бердич., Улан., Ладиж., Бабан., Брацл., Манаст., Дикан., Печен., Куп'ян., Староб., Волнов., Будьон., Славут., Полон., Базал., Красил. рр.), терен чорний (с. Смолянка Балт. р.), тернов корінь (Комишн. р.), дегтярник (Бердян. р.).

Prunus insititia L. = P. domestica, p.p., non L. **Тернослива.** М.н.: дика слива (Полон. р.), терен (Брацл., Манаст. рр.).

Prunus domestica L. **Слива. (Слива звичайна.** Фл.У.). М.н.: слива — всюди.

Amygdalus nana L. = Prunus nana Stokes. **Бобчук. (Мигдаль низький,** степовий мигдаль, бобчук. Фл.У.). М.н.: черсики (Врадіїв., Троїц. рр.), орешки (Староб. р.).

Cerasus fruticosa (Pall.) G. Woron. = Prunus fruticosa Pall. = P. Chamaecerasus Jacq. **Вишня степова.** М.н.: степова вишня (Бабан. р.), польові вишні (Балт., Котов. рр.), зишен де-дял (молдав. наз. — Котов. р.).

Cerasus vulgaris Mill. = Prunus cerasus L. **Вишня. (Вишня звичайна.** Фл.У.). М.н.: вишня — всюди.

Cerasus avium (L.) Moench = Prunus avium L. **Черешня.** М.н.: черешня (Бердич., Христ., Балт. рр.).

Cerasus mahaleb (L.) Mill. = Prunus mahaleb L. **Кучина. (Вишня антипка, кучина.** Фл.У.). М.н.: маголетка (Волнов. р.).

Padus racemosa (Lam.) Gilib. = Prunus padus L. **Черемха. (Черемха звичайна.** Фл.У.). М.н.: черемха (Чопов., Ладиж. рр., с. Циценівка Красил. р., села: Козацьке, Хлипнівка Звениг. р.),

---

[39] **Prunus spinosa** L. = Prunus spinosa a. typica Aschers. und Graebn. росте в Прикарпатських, Закарпатських, Карпатських лісах, в Західньому Поліссі (Волинська область). Фл.У., т. VI, стор. 282. Вказівки для інших районів України помилкові і відносяться до видів: **Prunns moldavica** Kotov. sp. nova = P. spinosa c. dasyphylla Schur. **Терен молдавський.** Фл.У., т. VI, стор. 282 і **P. Stepposa** Kotov. sp. nova = P. spinosa Шмальг. = P. spinosa a. dasyphylla Петунников. **Терен степовий,** т. VI, стор. 285. Наші рослини з с. Смоляника Кодим. р. (Балт. р.), с. Байтали Анан. р. і с. Коси 2-і Котов. р. належать до **P. moldavica** Kotov. sp. nova. Фл.У., т. VI, стор. 282-285. Більшість же рослин з інших районів треба віднести до **P. stepposa** Kotov. sp. nova. Фл.У., т. VI, стор. 285.

черемшина (Бердич., Балт., Черкас. рр., с. Западинці Красил. р.), черемша (Бердич. р.), очеремша (Батур. р.), черемуха (Базал. р.).

Armeniaca vulgaris Lam. = Prunus Armeniaca L. **Мореля. (Абрикос звичайний.** Фл.У.). М.н.: абрикоса (Ново-Троїц. р.).

Род. **Leguminosae. Стручкові. (Бобові.** Фл.У.).

Genista germanica L. **Дрік колючий. (Дрік германський.** Фл.У.). М.н.: колючий дрік (Славут., Корост., Житом. рр., села: Коща, Чорнодуб Троян. р., Бердич., Калин. рр.), кущівник (Полон. р.), дрік (с. Чорнодуб Троян. р.).

Genista tinctoria L. **Дрік жовтий. (Дрік красильний.** Фл.У.). М.н.: жовтий дрік (с. Буртин Полон. р.), дрік (села: Самчинці, Бугаків, Мачуха, Сільниця Брацл. р., Анноп., Славут. рр., с. Лабунь Полон. р., Гадяч, Комсом., Охтир., Печен., Балт., Черкас., Богусл., Звениг., Корост., Троян., Бердич., Лятич., Літин., Калин. рр., села: Стадниця, Селище Вінниц. р.), дрок (Печен., Слов'ян. рр.), зіновать (с. Стадниця Вінниц. р., Куп'ян. р.), дрочиця (села: Бугаків, Самчики Брацл. р.).

Sarothamnus scoparius (L.) Wimm. = Spartium scoparium L. = Cytisus scoparius Link. **Зіновать віничкова. (Жарновець віничковий.** Фл.У.). М.н.: заяча сосна (Манаст. р.).

Lembotropis nigricans (L.) Griseb. = Cytisus nigricans L. **Зіновать чорнушка. (Лемботропіс чорніючий.** Фл.У.). М.н.: зіновать (Бердич., Улан., Черкас. рр.), зілля від скаженини, сказу (Славут., Полон. рр.), дрік (Красил. р.).

Cytisus austriacus L. **Зіновать австрійська. (Рокітник (зіновать) австрійський.** Фл.У.). М.н.: зіновать (Троїц. р.), польова квасолька (Хмільн. р.), дрік (Манаст. р.), дрочиця (Брацл. р.), зілля від простуди (Балт. р.), зілля від скаженини (Славут. р.).

Cytisus albus Hacq. = C. leucanthus Bess. = C. austriacus *β.* leucanthus Led. **Зіновать біла. (Рокитник (зіновать) білий.** Фл.У.). М.н.: білий дрік (Вінниц. р.), зілля від скаженини (Славут. р.).

Cytisus ruthenicus Fisch. ex Bess. = C. biflorus Led. **Зіновать українська. (Рокитник (зіновать) руський.** Фл.У.). М.н.: зіновать (Богусл. р.).

Cytisus podolicus Blocki. **Зіновать подільська. (Рокитник (зіновать) подільський.** Фл.У.). М.н.: білий дрік (Базал. р.).

Cytisus sp. М.н.: зіновать (Черкас. р.), дереза (Куп'ян. р.).

Ononis arvensis L. **var. inermis** Ledb. = O. hircina Jacq. **Вовчуг вонючий. (Вовчуг польовий.** Фл.У.). М.н.: вовчуг (Черкас., Богусл. рр.), вовчуга (Вінниц. р.), вовцюга (Анноп. р., с. Жеребки Старокост. р.), вовчинник (Полон. р.), вовчивня (Вінниц. р.), вовчий (Комсом. р.), гостець (Бердич. р.), череда (Заслав. р.), декохт, садич (с. Калинівка Старокост. р.).

Trigonella coerulea (Desr.) Ser. **Гуньба. (Гуньба голуба.** Фл.У.). М.н.: сіре зілля (Врадіїв. р.).

Trigonella sp. М.н.: козератка (Лемківщ.).

Medicago falcata L. **Люцерна серпата, (Люцерна серповидна,** люцерна жовта. Фл.У.). М.н.: бурунчук (Чаплин., Ново-Троїц. р.), буркун (Чаплин., Ладиж., Печен. рр.), в'язіль (Балт. р.), ямурка (Куп'ян. р.), зілля від сказу (Старокост. р.),

Medicago lupulina L. var. Willdenowii (Bönn.) Aschers. **Люцерна хмелик. (Люцерна хмелевидна,** буркунчик. Фл.У.). М.н.: гарбузики (Савран. р.).

Melilotus albus Desr. **Буркун білий.** М.н.: буркун білий (Чаплин. р., всі села кол. Шепетівської округи[40], і Манаст., Брацл., Мангуш., Будьон., Камишн., Богусл., Куп'ян., Слов'ян. рр.)., буркун білий жіночий (Брацл. р.).

Melilotus officinalis (L.) Desr. **Буркун жовтий.** М.н.: буркун жовтий (Комсом., Літин., Печен. та інші рр.), буркун жіночий (Житом. р.), буркун (Славут., Старокост. рр.).

Trifolium arvense L. **Котики. (Конюшина польова,** котики. Фл.У.). М.н.: котики (Анноп., Заслав., Балт., Котов., Звениг., Хмільн., Літин., Комсом., Лятич., Манаст., Брацл., Слов'ян., Печен. рр.), коточки (Чопов. р.), огірочки пэпэнаш (молдав. наз. — Котов. р.).

Trifolium pratense L. **Конюшина лучна.** М.н.: рожева конюшина (Полон., Базал. рр.), конюшинка (Троян. р.), клевер (Черкас., Богусл. рр.), клевер, конюшина (Старокост. р.), клевер червоний (Черкас. р.), баранчики (Комишн. р.).

Trifolium medium L. **Конюшина середня.** М.н.: червона конюшина (Полон. р.), червона лісова конюшина (Базал. р.), клевер, конюшина (Старокост. р.), клевер польовий, клевер дикий (Корсун. р.), кливорот (Балт. р.), лісова конюшина (Чопов., Хмільн. рр.), лісна конюшина (с. Марківці Лятич. р.), конюшина (Хмільн. р.), трилистник (с. Вербка Лятич. р.), клевер (Бердич., Бабан. рр.).

Trifolium alpestre L. **Конюшина альпійська.** Фл.У. **Конюшина альпейська.** М.н.: червона конюшина (Ляхів., Полон. рр.), конюшина (с. Марківці Лятич. р.), конюшинка (с. Селище Вінниц. р.), горішина трилистник (с. Вербка Лятич. р.), клевер (с. Стадниця Вінниц. р.).

Trifolium pannonicum Jacq. **Конюшина угорська. (Конюшина паннонська.** Фл.У.). М.н.: біла конюшина (Полон., Базал. рр.).

Trifolium fragiferum L. **Конюшина суничкувата. (Конюшина суницевидна.** Фл.У.). М.н.: розова, рожева конюшина (Анноп., Полон. рр.).

Trifolium ambiguum M.B. **Конюшина непевна. (Конюшина мінлива.** Фл.У.). М.н.: побел (Ново-Троїц. р.).

Trifolium montanum L. **Конюшина гірська.** М.н.: біла конюшина (Ляхів. р.), біла конюшина польова (Троян. р.), одкасник (Анноп. р.), чортополох (Ладиж. р.).

---

[40] Про райони кол. Шепетівської округи див. розділ II, IV маршрут обслідування Шепетівської округи (стор. 23, 25). Про села цих районів в розділі VI. Розшифрування скорочень місцевостей (стор. 43-46).

Trifolium repens L. **Конюшина біла. (Конюшина повзуча,** конюшина біла. Фл.У.). М.н.: біла конюшина (Полон., Базал., Вінниц. рр., с. Буки Житом. р.), біла конюшинка (Балт., Корост., Літин. рр., с. Дубовець Житом. р.), конюшина (Савран. р.), клевер білий (Черкас., Корсун. рр.), горішки (Лятич. р.), горошок, орішина (Красил. р.), орішина біла (Старокост. р.), білі коснички (Улан. р.), кіснички (Вінниц. р.), волошки (Слов'ян. р.).

Trifolium hybridum L. = T. fistulosum Gilib. **Конюшина шведська. (Конюшина гібридна,** к. шведська. Фл.У.). М.н.: біла конюшина, біла горошина (Полон. р.).

Trifolium elegans Savi = T. hybridum β. elegans Шмальг. **Конюшина стрункa.** Фл.У. М.н.: рожева конюшина (Лятич. р.), розова конюшина (Аннoп. р.).

Trifolium strepens Crantz = T. agrarium L. **Хмелик польовий. (Конюшина шарудлива.** Фл.У.). М.н.: конюшина (Чопов., Лятич. рр.), конюшинка, конюшник від жовтяниці (Чопов. р.), рубашишне (Троян. р.), зілля від скаженини (Житом. р.), жовте зілля (Бердич. р.), польова крутовина (Хмільн. р.), польовий клевер (Лятич. р.), тародай (Комсом. р.), дикий клевер польовий, дикий чай (Батур. р.), польовий хмелик (Балт. р.), дикий хміль (Звениг. р.).

Trifolium campestre Schreb. = T. procumbens L. **Конюшина польова. (Конюшина рівнинна.** Фл.У.). М.н.: зілля від лихорадки Житом. р.), сердечник польовий (Славут. р.), пипики (Лях ів. р.), буркунець (Гриців. р.), польова крутовина (Хмільн. р.).

Trifolium borysthenicum Gruner = T. pallidum Led. **Конюшина дніпровська.** Фл.У.). М.н.: розочки (Троїц. р.).

Trifolium sp. М.н.: лихорадочна трава (Дикан. р.).

Anthyllis polyphylla Kit. = A. vulneraria Шмальг. **Перелет. (Заяча конюшина багатолиста.** Фл.У.). М.н.: перелет (Богусл. р.), п'ятисильник (Лятич. р.).

Lotus corniculatus L. **Лядвенець звичайний. (Лядвенець рогатий.** Фл.У.). М.н.: зілля од скаженини (Троян. р.), лишайник (Улан. р.), куряча сліпота (Звениг. р.).

Galega officinalis L. **Козлятник. (Козлятник лікарський.** Фл.У.). М.н.: горошок (Савран. р.), загранична акація (Троїц. р.).

Caragana frutex (L.) C. Koch. **Дереза. (Карагана кущова,** дереза. Фл.У.). М.н.: дереза (Врадіїв. р).

Astragalus glycyphyllus L. **Астрагал солодколистий.** М.н.: дикий горошок (Житом. р.), чортов зуб (Корост. р.), Матері Божої коси (Лятич., Вінниц., Брацл., Комсом. рр.), баранчики (Балт. р.), чорне зілля (Анан. р.), варварина коса (Черкас. р.), семижильник (Корсун. р.), ріжечки (Троїц. р.), тирлич (Маназт. р.).

Astragalus onobrychis L. **Гадючий горох. (Астрагал еспарцетний.** Фл.У.). М.н.: парцет (Бабан. р.).

Glycyrriza glabra L. **Солодець голий. (Солодка гола.** Фл.У.). М.н.: солодкий корінь (Мангуш. р.).

Glycyrriza sp. М.н.: афіон (Врадіїв. р.), солодкий корінь (Маріюп. р.).

Coronilla varia L. **Кучерявий горошок. (В'язіль різнобарвиий.** Фл. У.). М.н.: горошок (Базал. р.), рожочки (Котов. р.), семисильник (Корсун. р.).

Onobrychis viciaefolia Scop.[41] = O. sativa Lam. **Еспарцет сійний. (Еспарцет виколистий).** Фл.У.). М.н.: вараксія польова (Заслав. р.).

Vicia villosa Roth. **Вика волохата. (Горошок волохатий.** Фл.У.). М. н.: в'яз (Дикан. р.).

Vicia cracca L. **Горобиний горошок. (Горошок мишачий.** Фл.У.). М.н.: горошок (Чопов. р.), польовий горошок (Лятич. р.).

Vicia faba L. **Біб. (Боби.** Фл.У.). М.н.: біб (Базал., Батур. рр.).

Lathyrus tuberosus L. **Горошок бульбистий. (Чина бульбиста.** Фл. У.). М.н.: степний горошок (Звениг. р.), земляні орішки (м. Лисичанськ), вразник (Старокост. р.).

Lathyrus pratensis L. **Горошок лучний. (Чина лучна.** Фл.У.). М.н.: вразник (Старокост. р.), лісний горошок (Вінниц. р.).

Lathyrus silvestris L. **Горошок лісовий. (Чина лісова.** Фл.У.). М.н.: коси (Полон. р.), журавлиний горошок, журавлиний горох, горошок (Чопов. р.).
var. oblongus Ser. М.н.: дев'ятисильник (Славут. р.).

Lathyrus vernus (L.) Bernh. = Orobus vernus L. **Горошок весняний. (Чина весняна.** Фл.У.). М.н.: зозулині черевички (Містк. р.), горошок (Базал. р.), суховершики (Ляхів. р.).

Lathyrus niger (L.) Bernh. = Orobus niger L. **Чорнозілля. (Чина чорна.** Фл.У.). М.н.: чорне зілля (Бердич., Старокост., Балт., Котов., Савран. рр.), чорнозілля (Брацл. р.), чорний горошок (Бердич. р.), грудний чай (Троян. р.), лакричник (Комсом. р.), лакориця (Вінниц. р.), крівавник (Лятич. р.).

---

[41] Рослини було визначено раніш за Шмальгавзеном, т. I, стор. 259, як **Onobrychis viciaefolia** Scop. = O. sativa Lam., де й подано до цієї назви багато відмін (var.), і зазначено, що росте „на холмах, степях і полях". Так само й Федченко (62), стор. 581, 582 до **O. viciaefolia** Scop. подає, що „росте по сухим известковым холмам и склонам". Тепер Фл.С., т. XIII, стор. 341 пише, що **O. viciifolia** Scop. = O. sativa Lam. **Эспарцет виколистный, посевной"** дико не зустрічається в СССР і розводять його як кормову рослиу. Батьківщина його — прибалтійські країни. На Україні поширені 7 видів **Onobrychis.** З них **O. viciifolia** Scop. = O. sativa Lam. **Еспарцет виколистий,** Фл.У., т. VI, стор. 507, 508, культивують як кормову рослину в багатьох районах України. На думку Ширяєва Г. І. **O. viciifolia** є культурною формою **O. arenaria** Ser. Наші рослини, що ростуть в Правобережному Лісостепу в Зяславському районі дико на луках, можна було б віднести або до **O. tanaitica** Spr. = O. viciifolia auct., non Scop. **Еспарцет донський,** Фл.У., т. VI, стор. 508, або скоріше до **O. arenaria** (Kit.) Ser. = O. sativa Lebed., Fl. Ross. = O. sativa var. arenaria Kranitz. **Еспарцет піщаний,** Фл.У., т. VI, стор. 507.

Lathyrus pannonicus (Kramer) Garcke[42]. = Orobus pannonicus Kramer. **Горошок угорський.** М.н.: зілля від поганюки (Староб. р.).

Robinia pseudoacacia L. **Біла акація. (Робінія звичайна, біла акація.** Сл. 1962). М.н.: акація — всюди, біла акація (Старокост., Манаст., Брацл. рр.), біла вакація (Бердич., Літин. рр.), вакація (Бабан., Балт. рр.), біла вокація (Гриців., Красил. рр.), акацие, флоаре де акацие (молдав. наз. для цвітучої акації — Балт. р.), акація чичатта (М-грец. наз., для квіток акації — Маріюп. р.).

Cicer arietinum L. **Нагут. (Нут звичайний,** турецький горох. Фл.У.). М.н.: турецький горох, нут (Опішн. р.).

Phaseolus coccineus L. = P. multiflorus Willd. **Королів цвіт. (Квасоля вогнено-червона,** королів цвіт. Фл.У.). М.н.: квасоля витка м. Красилів).

Lupinus polyphylus Lindl. **var. tricolor** Aschers. **Лупин ряснолистий. (Люпин багатолистий.** Фл.У.). М.н.: кава (Старокост. р.).

Lupinus perennis L. **var. gracilis Aschers. Лупин довгорічний. (Люпин багаторічний.** Фл.У.). М.н.: кава (Красил. р.).

Lupinus sp. М.н.: лубняк (Полон. р.).

Род. **Geraniaceae. Журавцюваті. (Геранійові.** Фл.У.).

Geranium Robertianum L. Журавець смердючий. (Гераиь Робертова. Фл.У.). М.н.: зілля від серця (Черкас. р.).

Geranium pusillum Burm. **Журавець дрібний. (Герань низенька.** Фл. У.). М.н.: косарики (Полон., Чопов. рр.), зілля од лихорадки (Троїц. р.), гризник-зілля, сіре зілля (Полон. р.).

Geranium sanguineum L. **Журавець кривавий. (Герань криваво-червона.** Фл.У.). М.н.: декохт (Полон., Житом., Бердич., Вінниц., Калин., Черкас., Брацл. рр.), тайний декохт (с. Буки Житом. р.), радка, радочка (Гриців. р.), уразник (Славут. р.), сильник (Базал. р.), зензіум, дзіндзівер (Звениг. р.), маточник (Манаст. р.).

Geranium collinum Steph. **Журавець горбковий. (Герань горбкова.** Фл.У.). Розрізняють:
var. englandulosum Led. М.н.: герань (Боров. р.).
f. **glandulosum** Led. М.н.: декохт (Савран., Троїц. рр.), вовцюг (Корсун. р.), п'ять пальців (Троїц. р.).

---

[42] Подаємо назву рослини, як **Lathyrus pannonicus** (Kramer) Garcke за Фл.С., XIII, стор. 510. Тепер автори Фл.У. з цього збірного виду виділили кілька видів поширених на Україні: **Lathyrus austriacus** (Crantz) Wissjul. comb. nova = L. pannonicus Шмальг = L. pannonicus A. austriacus Maly in Aschers. u. Graebn. = Orobus albus f. p. p. **Чина австрійська.** Фл.У., **L. versicolor** (Gmel.) Beck. = Orobus versicolor Gmel. = L. pannonicus Шмальг. **Чина різнобарвна.** Фл.У., **L. lacteus** (M.B.) Wissjul. comb. nova = Orobus lacteus M.B. = L. pannonicus Шмальг. **Чина молочна біла.** Фл.У., т. VI, стор. 558-560. Наш зразок рослини, виходячи з ареалу розповсюдження цих видів і нашої рослини, очевидно, належить до **Lathyrus versicolor** (Gmel.) Beck.

Geranium pratense L. **Журавець лучний. (Герань лучна.** Фл.У.). М.н.: вовча стопа (с. Івахни Манаст. р.), вовча лапа (Лятич. р.), вовче лико (с. Попудня Манаст. р.), грабки (Корост. р.), жіночий враз (Хмільн. р.), маточниця (Базал. р.), кленовий лист (Ладиж. р.), пліснявка (с. М. Правутин Анноп. р.), ранник (с. Янушівка Анноп. р.), вразник (Старокост. р.), гостець (Брацл. р.), тоя берегова (Богусл. р.), вовчуг (Корсун. р.), дзіндзівер (Звениг. р.).

Geranium palustre L. **Журавець болотяний. (Герань болотяна.** Фл. У.). Герань болотна (Сл. 1962). М.н.: журавельник, грабельник (с. В. Березна Полон. р.), грабки польові (Корост. р.), косарці (Славут. р.), волосник (Заслав. р.), косарики (с. Воробіївка Полон. р.), маточник (Базал. р.), декохт (Улан., Брацл. рр.), жіночий враз (Хмільн. р.), вовча ступа (с. Стадниця Вінниц. р., Комсом. р.), синецвіт (Лятич. р.), підгрудник (с. Селище Вінниц. р.).

Geranium sp. М.н.: стародуб (Черкас. р.).

Erodium cicutarium (L.) L'Herit. **Грабельки звичайні.** М.н.: грабки (Корост. р.), гадючник (Чопов. р.), бузьків вогонь (Бердич. р.).

Род. **Oxalidaceae. Квасеницюваді. (Квасеницеві.** Фл.У.).

Oxalis acetosella L. **Квасениця борова. (Квасениця звичайна.** Фл. У.). М.н.: кислиця (Славут. р.), квасник (Полон. р.).

Род. **Tropaeolaceae. Красолеві.** Фл.У.

Tropaeolum major. L. **Красоля. (Красоля велика.** Фл.У.). М.н.: красоля (Опішн., Дикан., Охтир. рр.), турчин (Полон. р.).

Род. **Linaceae. Льонуваді. (Льонові.** Фл.У.).

Linum nervosum Waldst. te Kit. **Льон жилкастий. (Льон жилкуватий.** Фл.У.). М.н.: льон степний (Містк. р.).

Linum usitatissimum L. **Льон сійний. (Льон звичайний,** довгунець. Фл.У.). М.н.: льон сійний (Улан., Містк. рр.), льон (Дубов. р.), довжик, лущик (В. Соколова подає для українського Полісся[43]).

Род. **Zygophyllaceae. Паролистуваді. (Паролистові.** Фл.У.).

Peganum harmala L. **Ребрик. (Гармала звичайна.** Фл.У.). М.н.: вонючка (села: Громівка, Сергіївка, Чаплі, Ново-Троїцьке Ново-Троїц. р., с. Григорівка Чаплин. р.), татарська картошка,

---

[43] Д-р О. Архімович в праці „Культура льону довгунця в УССР", Український Збірник Інстнтуту для Вивчення СССР, Мюнхен, 1958, кн. 12, стор. 153-171 (4), на стор. 164 приводить за В. Соколовою (В. Соколова, „Льны Украинского Полесья", Вестник Льняного и Пенькового Дела, 1930, апрель, стор. 306-311 (53), місцеві назви льону в Українському Поліссі: 1. Форми льону довгунця або ті що наближаються до нього звуть довжик. 2. більш розгалужені формн, що їх місцеве населення використовує на насіння, мають назву лущик.

смердюха (с. Григорівка Чаплин. р.), собакарій, собачий холодок, вонюча лобода (с. Ново-Троїцьке того ж р.), артеган буцюрлук (татар. наз. — Чаплі Ново-Троїц. р.).

Род. **Rutaceae. Рутуваті. (Рутові.** Фл.У.).

Ruta graveolens L. **Рута городня. (Рута пахуча.** Фл.У.). М.н.: рутка (Ладиж. р.), рута (Полон., Звениг., Брацл. рр.).

Dictamnus albus L.[44] = D. Fraxinella Pers. **Ясенець.** М.н.: ясенець (Містк. р.).

Citrus limon Burm. = C. medica var. Limon L. **Цитрина звичайна. (Лимон.** Фл.У.). (Цитрина, лимон. Сл. 1962). М.н.: лимон (Чаплин. р.).

Род. **Polygalaceae. Китяткуваті. (Китяткові.** Фл.У.).

Polygala comosa Schkur. **Китятки чубаті.** М.н.: дзвоники (Троян., Хмільн. рр.).

Род. **Euphorbiaceae. Молочаюваті. (Молочайні.** Фл.У.).

Euphorbia helioscopia L. **Молочай досонячний. (Молочай сонцегляд.** Фл.У.). М.н.: молочай (Ляхів., Гриців. рр.), дрок (Старокост. р.), підроман (Красил. р.).

Euphorbia palustris L. **Молочай болотяний. (Молочай болотний.** Фл.У.). М.н.: молочай (Бердич. р.), роман-зілля (Комсом. р.).

Euphorbia semivillosa Prokh.[45] **Молочай напівмохнатий.** Фл.У. М.н.: молочай (Троїц. р.), молочій (села: Смолянка, Лісничівка Балт. р.), зілля од дання (як хтось дасть отруйне) (Богусл. р., с. Смолянка Балт. р.).

Euphorbia procera М.В.[46] **Молочай високий.** М.н.: молочай, молочне зілля (с. Мачуха Брацл. р.), молочійка (с. Самчинці Брацл. р.), данник (од дання) (Дубов. р.), корінь від простуди (Манаст. р.), дрок (Старокост. р.).

---

[44] Зібрані нами 1938 р. гербарні зразки **Dictamnus** в. с. Лиман Староб. р. Ворошиловград. обл. і в с. Містки тієї ж обл., були визначені, як **D. albus.** В Фл.У., т. VII, стор. 91-93 зазначено, що **D. albus L. Ясенець білий,** Фл.У., росте на південному заході Лісостепу та в Прикарпатських лісах (півд.-сх. част.). В Лісостепу (півд. ч.) та степових районах північного й південного сходу УРСР росте **D. gymnostylis** Stev. = D. Fraxinella Pers. = D. albus Шмальг. (Шмальг., т. I, стор. 187) = D. albus ssp. gymnostylis Винтер. **Ясенець голостовпчиковий.** Фл.У.). Не маючи можливости перевірити зазначені зразки, але, виходячи з місценаходження, думаємо, що наша назва стосується до **D. gymnostylis.**

[45] Рослини було визначено, як **Euphorbia semivillosa.** Тепер наші екземпляри з с. Лісничівка Балт. р. і с. Смолянка Балт. р. (тепер с. Смолянка Кодим. р.)) визначені у Фл.У., т. VII, стор. 132, як **Ephorbia pseudovillosa** Klok. sp. nova. **Молочай несправжньомохнатий.** Фл.У.

[46] Ми визначили рослини, як **Euphorbia procera** М.В. (за Шмальгаузеном). Тепер визнається, що рослини від назвою **Euphorbia procera** М.В. ростуть тільки на Кавказі. Фл.У., т. VII, стор. 132. Наші рослини, можливо, відносяться до **Euphorbia pseudovillosa** Klok. **Молочай несправжньомохиатий** або до **Euphorbia semivillosa** Prokh. **Молочай напівмохнатий.** Фл.У., т. VII, стор. 130-132.

Euphorbia Seguieriana Neck. = E. Gerardiana Jacq. **Молочай гостролистий. (Молочай Сегвієрів.** Фл.У.). М.н.: молочай (Чаплин., Ново-Троїц., Куп'ян. рр., села: Шелепухи, Гута Межирівська Черкас. р. і багато інших), молочак (с. Шелепухи Черкас. р.), молочко, зілля від головного болю (Печен. р.).

Euphorbis stepposa Zoz = E. glareosa M.B. var. elatior M.B. = E. pannonica auct. fl. ucr. **Молочай степовий.** М.н.: молочай (Врадіїв., Будьон., Куп'ян., Боров., Містк. рр., с. Ст. Крим Маріюп. р.), гадючий молочай (Будьон. р.), молочій (Котов., Троїц. р.), сичак (Дикан. р.), галатина (М.-грец. наз. — с. Чермалик Маріюп. р.).

Euphorbia salicifolia Host. **Молочай верболистий.** М.н.: роман-зілля (села: Самчики, Семеринки Старокост. р.).

Euphorbia cyparissias L. **Молочай сосонка. (Молочай кипарисовидний.** Фл.У.). М.н.: молочай (Брацл., Звениг. рр.), молочак (Бабан. р.), дідові вошi (Хмільн. р.), романець (Старокост. р.).

Euphorbia esula L. **Молочай гострий.** М.н.: молочай дикий (Комишн. р.).

Euphorbia Kaleniczenkii Czern. = E. esula auct. fl. ucr., p.p. **Молочай Калиниченка.** Фл.У. М.н.: гірчак (Зіньк. р.).

Euphorbis virgata Waldst. et Kit.[47] **Молочай лозовий.** М.н.: молочай (Куп'ян., Слов'ян., Охтир., Троїц. рр.), молочай дикий (Комишн. р.), молочій (Анан. р.), зілля від лишаїв (Теофіп. р.), лемыкенелы (молдав. назв. — Анан. р.).

Euphorbia lucida Waldst. et Kit. **Молочай блискучий. (Молочай глянсуватий.** Фл.У.). М.н.: роман-зілля (Старокост., Улан. рр.).

Euphorbia sp. М.н.: молочай (Охтир. р.).

Euphorbia sp. М.н.: зілля від дання (Балт. р.).

Род. **Anacardiaceae. Сумахуваті. (Сумахові.** Фл.У.).

Rhus hirta (L.) Sudw. = Rhus typhina Torner. **Оцтове дерево. (Сумах волосистий.** Фл.У.). М.н.: уксусне дерево (Печен. р.).

Cotinus coggygria Scop. = Rhus Cotinus L. **Райдерево. (Скумпія, райдерево.** Фл.У.). М.н.: скомпія (Котов. р.).

Род. **Celastraceae. Бруслинуваті. (Бруслинові.** Фл.У.).

Euonymus europaea L. **Бруслина європейська.** М.н.: проскурина (Полон., Бердич., Хмільн., Ладиж., Бабан., Старокост., Манаст., села: Бугаків, Мачуха Брацл. р.), порусина (Славут. р.), бруслина (с. Будище Черкас. р., Дубов. р., бруслинник (с.

---

[47] Подаємо ці назви до рослин, що були зазначені, як **Euphorbia virgata** Waldst. et Kit. Тепер це є збірний вид **Euphorbia virgata** auct. fl. ucr., non Waldst. Тимчасом південносхідні різновидності збірної **Euphorbia virgatae** вже виділені в окремі види. Одна з різновидностей росте в УРСР **Euphorbia virgultosa** Klok. sp. nova. **Молочай прутовидний.** Фл.У., т. VII, стор. 164.

Будище Черкас. р.), бруславина (Богусл. р.), черемшина (с. Шелепухи Черкас. р.), вовче лико (с. Вишківці Брацл. р.).

Euonymus verrucosa Scop. **Бруслина бородавчаста.** М.н.: проскурина (Полон., Житом., Манаст. рр., села: Самчинці, Гриненки Брацл. р.), бруслина (Опішн., Слов'ян., Староб. рр.), бруслинина (с. Гута Межирівська Черкас. р.), ракові очі (с. Будище Черкас. р.), вовче лико (села: Самчинці, Вишківці, Сільниця (Брацл. р.).

Род. **Staphyleaceae. Клокичкуваті. (Клокичкові.** Фл.У.).

Staphylea pinnata L. **Клокичка. (Клокичка пірчаста.** Фл.У.). М.н.: клокичка (Балт. р.).

Род. **Aceraceae. Кленуваті. (Кленові.** Фл.У.).

Acer tataricum L. **Чорноклен. (Клен татарський,** неклен, чорноклен. Фл.У.). М.н.: чорноклен (Троїц., Савран., Бабан., Куп'ян., Брацл. рр.), клен (Котов. р.).

Acer pseudoplatanus L. **Явір. (Клен несправжньоплатановий,** явір. Фл.У.). М.н.: явір (Хмільн., Ладиж., Манаст., Брацл. рр.).

Acer platanoides L. **Клен звичайний. (Клен гостролистий,** клен платановидний. Фл.У.). М.н.: клен гостролистий (Лятич. р.), клен (Черкас., Полон., Корсун. рр.), кленок (с. Попудня Манастр. р.), щирий клен (Зіньк. р.), чорноклен (села: Бугаків, Вишківці Брацл. р. і м. Манастирище Манаст. р.).

Acer campestre L. **Паклен. (Клен польовий.** Фл.У.). М.н.: клен польовий (Черкас. р.), клен (Корсун., Лятич. рр., с. Манастирище того ж р., с. Сахнівці Старокост. р.), кленок (с. Бугаків Брацл. р.), клинок (Ладиж. р.), чорноклен (села: Антоніни, Попудня Манаст. р., Гриненки Брацл. р., Жеребки Старокост. р.).

Acer negundo L. **Клен американський. (Клен ясенолистий,** негундо. Фл.У.). М.н.: американський клен (Корсун., Бабан. рр.).

Род. **Hippocastanaceae. (Гіркокаштанові.** Фл.У.).

Aesculus hippocastanum L. **Гіркокаштан звичайний.** М.н.: каштан (Батур. р.), кінський каштан (Комишн. р.).

Род. **Balsaminaceae. Бальзамінуваті. (Бальзамінові.** Фл.У.).

Impatiens noli-tangere L. Розрив-трава звичайна. М.н.: Не тронь мене, зілля од дання (Чопов. р.), живе зілля (Троян. р.).

Род. **Rhamnaceae. Жостіруваті. (Жостерові.** Фл.У.).

Rhamnus cathartica L. **Жостір. (Жостір проносний.** Фл.У.). М.н.: жостір — майже всюди, зостір (Ляхів., Теофіп., Старокост., Красил. рр.), жорстіл (Троїц. р.), жостіль (Савран., Анан. рр.,

с. Коси 2-і Котов. р.), собаче дерево (с. Липецьке Котов. р.), аливець (молдав. наз. — с. Байтали Анан. р.).

Frangula alnus Miller = Rhamnus Frangula L. **Крушина. (Крушина ламка.** Фл.У.). М.н.: крушина — всюди, черемша (Христ. р.), черемшина (Брацл., Христ. рр.), ялівець (Звениг. р.).

Род. **Tiliaceae. Липуваті. (Липові.** Фл.У.).

Tilia cordata Mill. = T. parvifolia Ehrh. = T. europaea L. **Липа звичайна.** М.н.: липа — всюди.

Род. **Malvaceae. Калачикуваті. (Мальвові.** Фл.У.).

Lavatera thuringiaca L. **Собача рожа. (Лаватера тюрингська.** Фл.У.). М.н.: собача рожа (Літин., Ладиж., Бабан., Христ., Батур., Черкас., Канів., Богусл., Корсун., Звениг., Маност., Дикан., Містк., Слов'ян. рр., села: Западинці Красил. р., Чехи Бердич. р., Марківці Лятич. р., Смолянка Балт. р., Мачуха Брацл. р.), польова рожа (Старокост., Полон., Бердич., Хмільн., Комсом., Лятич., Савран., Любаш., Врадіїв. рр., села: Лісничівка Балт. р., Самчики, Сільниця Брацл. р.), рожа (Котов., Анан. Савран., Троїц. рр., с. Вишківці Брацл. р.), шелудова рожа (с. Вербка Лятич. р.), рожа дика (с. Козацьке Звениг. р.), алтейний корінь (Богусл. р.), сляз (Ляхів. р., м. Красилів).

Althaea officinalis L. **Проскурняк. (Алтея лікарська.** Фл.У.). М.н.: собача рожа (Богусл., Миргор. рр., с. Гута Межирівська Черкас. р.), дика біла рожа (с. Будище Черкас. р.), альтей (Богусл. р.), польова рожа (Врадіїв. р.), рожа (Троїц. р.).

Alcea rosea L. = Althaea rosea Cav.. **Рожа городня. (Рожа рожева,** шток-роза. Фл.У.). М.н.: рожа чорна (Житом., Чаплин., Лятич., Дубов. рр.), городня рожа (Черкас., Звениг., Дикан. рр.), рожа (Будьон. р.), мальва (Христ. р.).

Alcea rugosa Alef. = A. ficifolia auct., non L. **Рожа жовта. (Рожа зморшкувата.** Фл.У.). М.н.: жовта польова рожа (Ново-Троїц., Чаплин. рр.), жовта рожа (Маріюп. р.).

Malva excisa Reichenb. = M. Alcea Шмальг. **Калачики заячі. (Калачики вирізні.** Фл.У.). М.н.: рожа, тягун (Чопов. р.).

Malva silvestris L. **Калачики лісові.** М.н.: калачики (Лятич. р.), дзінзівер (Ляхів. р.).

Malva mauritiana L. = M. silvestris var mauritiana Шмальг. = M. sinensis Cav. **Дзіндзівер. (Калачики мавританські.** Фл.У.). М.н.: дзіндзівер (Дубов., Славут. рр.).

Malva neglecta Wallr. = M. rotundifolia L. p. p. = M. vulgaris Tenore. **Калачики звичайні. (Калачики занедбані.** Фл.У.). М.н.: калачики (Чопов., Черкас., Дикан. рр.).

Malva pusilla Sm. = M. borealis Wallm. = M. rotundifolia L. p. p. = M. rotundifolia β. pusilla DC. **Калачики круглолисті. (Калачики дрібненькі.** Фл.У.). М.н.: калачики (Полон., Ладиж., Балт., Любаш., Манаст. рр.), калачик (Опішн. р.), бишишник (Троян. р.), камбулбаба (болгар. або М-грец. наз. — Бердян. р.).

Malva crispa L. = M. verticillata L. β. v. crispa L. **Калачики кучеряві.** М.н.: горда (Манаст. р.).

Род. **Guttiferae. Крівцюваті. (Звіробойові.** Фл.У.). **(Звіробійні.** Сл. 1962.).

Hypericum hirsutum L. **Заяча крівця кошлата. (Звіробій волосистий.** Фл.У.). М.н.: крівавник, горобій (с. Лісничівка Балт. р.), звіробой (Печен. р.), Божа крівця (с. Смолянка Балт. р.).

Hypericum elegans Steph. **Заяча крівця стрункa. (Звіробій стрункий.** Фл.У.). М.н.: крівавник (Бабан. р.), крівці (Слов'ян. р.), звіробой, кровавець, різак (Волнов. р.), калачка (болгар. наз. — Бердян. р.).

Hypericum perforatum L. **Заяча крівця звичайна. (Звіробій звичайний.** Фл.У.). М.н.: заяча крівця (Чаплин., Дикан., Куп'ян., Миргор. рр., села: Гута Межирівська Черкас. р., Козацьке Звениг. р.), заяча кровця (Дубов. р.), Божа крівця (села: Гриненки, Мачуха, Сільниця, Бугаків Брацл. р., Смолянка Балт. р.), крівця (Слов'ян. р., с. Вишківці Брацл. р.), крівавник (Корост., Чопов., Савран. рр., села: Івахни, Антоніни, х. Покровський Манаст. р., Самчики Брацл. р., Лісничівка Балт. р.), кровавник (Чопов. р.), кровавець (с. Зубриха Манаст. р.), крівавець (Ладиж. р., с. Хлипнівка Звениг. р.), кроволин (Богусл. р.), кровопій (Корсун. р.), світоянське зілля (Троян., Лятич., Комсом. рр., села: Воронівці, Лозна Улан. р., с. Буки Житом. р.), свістоянське зілля — 33 села кол. Шепетівської округи, що належать до 10 адміністративних районів і в районах: Житом., Хмільн., Літин.), свентоянське зілля (скрізь в селах кол. Шепетівської округи — 12 районів і в с. Самчиках Брацл. р.), світянське зілля (Лятич. р.), свінтояиське зілля (Бердич. р.), жовте свентоянське зілля (Базал. р.), звіробой (Батур., Богусл., Дикан., Охтир., Печен., Врадіїв., Літин., Зіньк., Будьон. рр.), села: Будище Черкас. р., Хлипнівка Звениг. р., Попудня Манаст. р., Бугаків Брацл. р., Вербка Лятич. р., м. Котовськ), звіробой тонколистий (Христ. р.), звіробій (с. Будище Черкас. р.), зверобой, громобой (Калин. р.), горобій (Савран. р., с. Лісничівка Балт. р.), жовте зілля, зілля від скаженини (с. Майдан С. Лабунський Полон. р.), пожарниця (с. Коси 2-і Балт. р.), покровка (с. Вишківці Брацл. р.).

Род. **Cistaceae. Чистуваті. (Чистові.** Фл.У.).

Helianthemum chamaecistus Mill. (s. l.)[48] = H. vulgare Gaertn. **Сонянка звичайна. (Сонцецвіт (сонянка) звичайний.** Фл.У.). М.н.: порванець (Славут. р.), нечуйвітер (Старокост. р.),

Род. **Violaceae. Фіялкуваті. (Фіалкові.** Фл.У.).

Viola hirta L. **Фіялка мохната. (Фіалка волосиста.** Фл.У.). М.н.: фіялка (Лятич., Боров., Ладиж. рр.), фіялочки (Богусл. р.), черевички (Ладиж. р.), жирицвіт (Гадяч. р.), мудики (Черкас. р.).

Viola odorata L. **Фіялка пахуча. (Фіалка запашна.** Фл.У.). М.н.: фіялка (Комишн., Корсун. рр.).

Viola sylvestris Lam. emend. Reichenb. = V. silvatica Fr. = V. Reichenbachiana Jord. **Фіялка лісова. (Фіалка лісова.** Фл.У.). М.н.: зозульчині черевички (Бердич. р.), золотушник (Полон. р.), сердечник (Базал. р.).

Viola mirabilis L. **Фіялка дивовижна. (Фіалка дивовижна.** Фл.У.). М.н.: фіялка (Літин., Лятич., Корсун. рр.), сердечник (Комсом., Ляхів., Полон. рр.), зозулині черевички (Звениг. р.), польові лісові калачики (с. Райки Бердич. р.), зараза (с. Чехи Бердич. р.), бишишник (Старокост. р.).

Viola arvensis Murray. **Братки польові. (Фіалка польова,** братки польові. Фл.У.). М.н.: братики польові (Полон. р.), полуцвіт (Красил. р., с. Жеребки Старокост. р.), ранник (с. Калинівка Старокост. р.), золотушник (Охтир. р.), Анютині глазки (рос. наз.) (Дубов. р.), польовики братки (Лемківщ.).

Viola tricolor L.[49] **Братки трибарві. (Фіалка триколірна.** Братки триколірні. Фл.У.). М.н.: братки городні, черевички, фіялка (Ладиж. р., с. Козацьке Звениг. р.), братики (Вінниц., Полон., Черкас. р., с. Козацьке Звениг. р.), полуцвітки (Лятич. р.), зозульчині черевички (Житом. р., с. Козацьке Звениг. р.), братчики (с. Смолянка Балт. р., Савран. р.), Іван да Марія (Дикан., Староб., Містк., Слов'ян. рр.).

f. **lutescens** Wittr. М.н.: братики (Манаст., Брацл., Черкас., Звениг. рр.), братчики (Хмільн. р., с. Лісничівка Балт. р., с. Самчинці Брацл. р.), жовті зозулині черевички (с. Гриненки Брацл. р.), братки, Іван-Марія, полуцвітки (с. Сільниця Брацл. р.).

---

[48] Цей збірний вид (s. l.) тепер поділяється на кілька видів. На Україні ростуть: **Helianthemum nummularium** (L.) Mill. = H. chamaecistus subsp. nummularium var. tomentosum Gross. = H. vulgare subsp. nummularium Thel. = Cistus nummularius L. **Сонцецвіт звичайний.** Фл.У., **H. hirsutum** (Thuill.) Merat. = H. vulgare B. hirsutum Koch. = H. chameacistus var. hursutum Шмальг. = Cistus hirsutus Thuill. **Сонцецвіт жорстковолосий.** Фл.У., **H. grandiflorus** (Scop.) Lam. et. DC. = H. vulgare B. grandiflorum Roth. = Cistus grandiflorus Scop. **Сонцецвіт великоквітковий.** Фл.У. Наші назви рослин з Славутського району (м. Славута, с. Крупець) відносяться, за місценаходженням мабуть, до **Helianthemum hirsutum.** Фл.У., т. VII, стор. 328-333.

[49] Було визначено ці рослини, як **Viola tricolor.** У Фл.У., т. VII, стор. 373, написано, що „певних екземплярів цього вида на території УРСР ми ще

Род. **Thymelaeaceae. Тимелеюваті. (Тимелейові.** Фл.У.).

Daphne mezereum L. **Вовче лико. (Вовче личко звичайне.** Фл.У.). М.н.: вовче лико (Анноп., Теофіп., Славут. рр.).

Daphne cneorum L. **Боровик запашний. (Вовче личко борове.** Фл. У.). М.н.: боровник (села: Гута Межирівська, Шелепухи Черкас. р.), боровинка (с. Гута Межирівська Черкас. р.), боровничок (с. Будище Черкас. р.).

Род. **Elaeagnaceae. Маслинкуваті. (Маслинкові.** Фл.У.).

Elaeagnus angustifolia L. **Маслинка вузьколиста.** М.н.: лох (Староб. р. та інші).

Род. **Lythraceae. Плакунуваті. (Плакунові.** Фл.У.).

Lythrum virgatum L. **Плакун лозовий. (Плакун прутовидний.** Фл. У.). М.н.: побережник (Врадіїв. р.).

Lythrum salicaria L. **Плакун-трава. (Плакун верболистий.** Фл.У.). М.н.: залізняк (Славут., Літин., Гриців., Полон., Манаст., Корост., Житом., Троян., Улан., Хмільн., Комсом., Лятич. рр., м. Бердичів, с. Яблунівка Анноп. р.), червонохвіст (с. Яблунівка Анноп. р.), різак (Ляхів., Хмільн. рр.), снитник хлопчачий (Базал. р.), тверде зілля (Чопов. р.), польові повнячки (с. Чехи Бердич. р.), хвостачі (Вінниц. р.), кудрик, вербоміз (Ладиж. р.), стягач (Дикан. р.), червоні васильки (Комишн. р.), красні васильки (Миргор. р.), берегові васильки (с. Шелепухи Черкас. р.), польові васильки (с. Гута Межирівська Черкас. р.), васильки (с. Будище Черкас. р.), плакун-трава, зюзник (Савран. р.).

Род. **Onagraceae. Знітуваті.** (Онагрові. Фл.У.).

Epilobium hirsutum L. **Зніт шерсткий. (Зніт жорстковолосистий.** Фл.У.). М.н.: хлопчачий знітинник, хлопчаче зілля (Лятич. р.), зітельник чоловічий (Брацл. р.), зілля від болю голови (м. Ляхівці), снитник дівоцький (Базал. р.), золототисячник (Вінниц. р.).

Epilobium parviflorum (Schreb.) DC. **Зніт дрібноцвітий. (Зніт дрібноквітковий.** Фл.У.). М.н.: одкасник (Житом. р.), сахват-трава (Улан. р.).

Epilobium montanum L. **Звіт гірський.** М.н.: студник (Балт. р.).

Epilobium adnatum Gris. = E. tetragonum L. **Зніт спориднений. (Зніт чотиригранний.** Фл.У.). М.н.: Іван-зілля (Корсун. р.), росадка (Звениг. р.), зітельник чоловічий (Брацл. р.).

не бачили". Не маючи можливости перевірити визначення, ми не змінюємо назви **Viola tricolor.** Можливо, що наші рослини відносяться до **Viola matutina** Klok. **Фіалка ранкова,** братки або до **V. arvensis** Murr. **Фіалка польова** або до якихось гібридних форм (там же стор. 375).

Epilobium palustre L. **Зніт болотяний. (Зніт болотний.** Фл.У.). М.н.: кійло (Корост. р.).

Chamaenerium angustifolium (L.) Scop. = Epilobium angustifolium L. **Зніт вузьколистий. (Хаменерій вузьколистий,** Іван-чай, Копорський чай[50]. Фл.У.). М.н.: ницелоза (Житом. р., с. Чорнодуб Троян. р.), ницлоза (с. Коща Троян. р.), червоне зілля (Чопов. р.), залізняк (с. Марківці Літич. р.), дівче зілля, дівчачий знітинник (с. Вербка Лятич. р.), верболіз (Ладиж. р.), первоцвіточник красний (Христ. р.), жнитий (м. Красилів), рубанець (Черкас. р.).

Oenothera biennis. L. = Onagra biennis Scop. **Енотера дволітня. (Енотера дворічна.** Фл.У.). М.н.: ослинник (Вінниц. р.), бобовник, миколайки (Чопов. р.), натягач (с. Коща Троян. р.), коров'як (с. Чорнодуб Троян. р.), бурячки (Житом. р.), коров'яче масло (Хмільн. р.).

Род. **Halorrhagidaceae. Столисникуваті. (Столисникові.** Фл.У.).

Myriophyllum verticillatum L. **Водопериця кільчаста.** Фл.У. Водопериця кругоцвітна. М.н.: кушир (Манастр. р.).

Род. **Araliaceae. Прочитануваті. (Аралійові.** Фл.У.).

Hedera helix L. **Прочитан. (Плющ звичайний,** прочитан. Фл.У.). М.н.: прочитан (Літин. р.).

Род. **Umbelliferae. Окружкові. (Зонтичні.** Фл.У.).

Sanicula europaea L. **Підлісник. (Підлісник европейський.** Фл.У.). М.н.: крівавник (Лятич. р.), сердечник (Полон. р.).

Eryngium campestre L. **Миколайчики польові.** М.н.: миколайки (Врадіїв. р.), зілля від кольок (Богусл. р.), будячки (Звениг. р.), колючка (Мангуш. р., с. Чермалик Маріюп р.), колючки (Чаплин. р.), ханьда (М-грец. наз. — с. Чермалик Маріюп. р.), читенник (М-грец. наз. — с. Гнатівка Волнов. р.).

Eryngium planum L. **Миколайчики сині. (Миколайчики плоскі.** Фл. У.). М.н.: миколайчики (по всіх селах кол. Шепетівської окр.), Манаст., Троян., Комсом., Улан. рр.), миколайки (Заслав., Полон., Базал., Красил., Старокост., Корсун., Звениг., Бердич., Хмільн. рр.), миколаївки (Бердич. р., с. Гута Межирівська Черкас. р.), зілля від кольок, кольки (Богусл. р.), колючки (Чаплин., Комишн. рр.), колючка (Дикан. р.), колючий будяк (с. Лютенські Будища Зіньк. р.), колючі будяч-

[50] Ця назва „Копорский чай", як пише Анненков (1, стор. 132): „от села Копорь в Петерб. губ. Даль II, 768". В кн. Лекарственные растения СССР, С. Е. Землинского (15, стор. 424) зазначено: „В дореволюционное время листья этого растения служили фальсификатом настоящего чая и приготовлялись для этой цели в селе Копорье Петербургской Губ. (ныне) Ленинградской обл., откуда и название „Копорский чай".

ки (Лятич. р.), синій перельотник (Ново-Троїц. р.), синяк (Миргор. р.), перелет (Містк. р.), будяки (Брацл. р.).

Chaerophyllum bulbosum L. **Морквяник бульбистий. (Бутень бульбистий.** Фл.У.). М.н.: білий буркун (Котов. р.).

Chaerophyllum aromaticum L. **Морквяник пахучий. (Бутень пахучий.** Фл.У.). М.н.: хробуст (Лятич. р.), декохт польовий (Хмільн. р.), бугила (Корсун. р.), снитка (Базал. р.), лісна блекота (Старокост. р.).

Anthriscus silvestris (L.) Hoffm. **Бугила лісова.** М.н.: вразник (Богусл. р.).

Torilis japonica (Houtt.) DC. = T. Anthriscus (L.) Gmel. **Опуцьки. (Торіліс японський.** Фл.У.). М.н.: бедренець (Житом. р.).

Coriandrum sativum L. **Коляндра. (Коріандр посівний.** Фл.У.). М.н.: коляндра (Врадіїв., Бабан. рр.).

Conium maculatum L. **Болиголов. (Болиголов плямистий.** Фл.У.). М.н.: болиголов (Бабан., Дикан. рр.), блекот (Троїц. р.), блекота (Манаст. р.), лобода (Літин. р.).

Bupleurum rotundifolium L. **Ласкавець круглолистий.** М.н.: ласкавець (Хмільн., Богусл. рр.).

Trinia Kitaibelii М.В.[51] **Кучерявець Китайбелів.** М.н.: степова морква (Чаплин., Ново-Троїц. рр.).

Petroselinum crispum (Mill.) Nym. = P. hortense Hoffm. = P. sativum Hoffm. **Петрушка. (Петрушка кучерява.** Фл.У.). М.н.: петрушка — всюди.

Cicuta virosa L. **Віха. (Цикута отруйна.** Фл.У.). М.н.: вех (Троїц. р.).

Falcaria sioides (Wib.) Aschers. = F. vulgaries Bernh. = F. Rivini Host. **Різак. (Різак веховий.** Фл.У.). М.н.: різак (с. Шелепухи Черкас. р., Богусл., Корсун., Звениг., Волнов., Манаст., Ново-Троїц., Куп'ян., Містк. рр.), польовий різак (с. Гута Межирівська Черкас. р.), різець (Ладиж., Бердич. рр.), перекотиполе (Опішн., Дикан. рр.), бедринець (Корсун. р.).

Carum carvi L. **Кмин. (Кмин звичайний.** Фл.У.). М.н.: кмин (Анноп., Славут., Манаст., Брацл., Полон., Гриців., Старокост., Красил., Житом., Троян. рр., Лемківщ. та інші), тмін (Черкас., Звениг., Анноп., Ляхів., Теофіп., Старокост., Лятич., Христ. рр.), городній кмин (Корсун. р.), кмон, кмінок (Старокост. р.), кминянка (Лемківщ.).

Pimpinella saxifraga L. **Бедринець звичайний. (Бедринець ломикамінь.** Фл.У.). М.н.: бедринець (Богусл., Черкас., Корсун. рр.), бедрина (Черкас. р.), бедрене зілля (Чопов. р.), зілля від пропасниці (Брацл. р.), смовдь (Житом. р.), цап (Хмільн. р.), цап-зілля (Комсом. р.).

---

[51] Подаємо назву рослини за визначенням за Шмальг. Фл.Ср и Ю.Р., т. I, 388, як **Trinia Kitaibelli** М.В. На Україні ростуть за Фл.У., т. VII, 524-526: **Trinia ucrainica** Schischk. = T. Hoffmannii Шмальг. = T. Kitaibelii Котов, non М.В. **Тринія українська.** Фл.У.; **T. multicaulis** (Poir.) Schischk. = T. Henningii Hoffm. **Тринія багатостебла.** Фл.У.; **T. hispida** Hoffm. = T. Hoffmanni М.В. **Тринія щетинисто-волосиста.** Фл.У.

Pimpinella sp. М.н.: бедринець (Лемківщ.).

Anisum vulgare Gaertn. = Pimpinella anisum L. **Ганус. (Аніс звичайний.** Фл.У.). М.н.: ганус (Дикан. р.), аніш (Лемківщ.).

Aegopodium podagraria L. **Яглиця (Яглиця звичайна.** Фл.У.). М.н.: яглиця (Манаст. р.), шнирка (Комсом. р.), лебеда (Брацл. р.).

Berula erecta (Huds.) Coville = B. angustifolia Mert. et Koch. = Sium angustifolium L. **Вех вузьколистий. (Берула пряма.** Фл.У.). М. н.: костоправ (Куп'ян. р.).

Sium latifolium M.B. **Вех широколистий.** М.н.: бугила (Черкас., Охтир. рр.), бугила речная (Охтир. р.), свербиус (Вінниц. р.), різак (Звениг. р.).

Sium sisaroideum DC. = S. lancifolium M.B. **Вех ланцетолистий. (Вех сизаровидний.** Фл.У.). М.н.: вех (Любаш. р.).

Foeniculum vulgare Mill. = F. officinale All. **Копрій. (Фенхель звичайний.** Фл.У.). М.н.: копрій волоський (Лемківщ.).

Anethum graveolens L. **Кріп. (Кріп пахучий.** Фл.У.). М.н.: кріп, укроп — всюди, окріп, укріп (Анноп. р.), кроп (Бердян. р.).

Angelica silvestris L. **Дудник лісовий.** М.н.: дзенґель (Базал., Старокост., Манаст. рр.), бальзан (Улан., Комсом., Літин., Калин. рр.), лісовий бальзан (Літин. р.), дягіль (Брацл. р.), бугила (Богусл. р.), ангеліка (Анноп. р.), уразник (Корсун. р.).

Ostericum palustre Bess. = Angelica pratensis M.B. **Дудник лучний. (Маточник болотний.** Фл.У.). М.н.: бальзан (Комсом. р.).

Archangelica officinalis (Moench) Hoffm. = Angelica Archangelica L. **Дудник лікарський. (Дягіль лікарський.** Фл.У.). М.н.: ягель (Брацл. р.), бальзан (Літин. р.), булиголова (Стороб. р.).

Levisticum officinale Koch. **Любисток. (Любисток лікарський.** Фл. У.). М.н.: любисток — всюди, любчик, млеколина (Лемківщ.), люблин (Ярослав), небесна зорька (Дикан. р.).

Peucedanum ruthenicum M.B. **Смовдь українська** (51, 6) **(Смовдь руська.** Фл.У.). М.н.: дрік (Ново-Троїц. р.).

Peucedanum cervaria (L.) Cuss. **Смовдь оленяча.** М.н.: бобівник лісовий (Бердич. р.), бедран (Чопов. р.), порушник, сивий бальзан (Комсом. р.).

Peucedanum oreoselinum (L.) Moench. **Смовдь гірська.** М.н.: смовдь (Черкас. р.), заячий холодок (Лятич. р.), гірке зілля (Савран. р.).

Heracleum sibiricum L. **Борщівник звичайний. (Борщівник сибірський.** Фл.У.). М.н.: борщевик (Літин. р.), борщик (Богусл. р.), урван зілля (Базал. р.), порван-зілля (с. Калинівка Старокост. р.), дзенґель (с. Семеринки Старокост. р.), билина (Балт. р.).

Laser trilobum (L.) Borkh. = Siler trilobum Crantz = S. trilobum Scop. **Кінський кмин. (Лазуриик трилопатевий.** Фл.У.). М.н.: стародуб (Балт. р.).

Laserpitium latifolium L. **Стародуб широколистий.** М.н.: стародуб — всюди, дзенґель (Полон. р.).

Daucus carota L.[52] = D. silvestris Mill. **Морква дика.** Фл.У. М.н.: морква (Манаст., Брацл., Маріюп. рр. та ін.), дика морква (Ляхів., Базал., Старокост., Савран. рр., села Звениг. р.: Козацьке, Хлипнівка, м. Канів), польова морква (Славут., Корсун., Звениг., Житом., Хмільн. рр.), дівоцька честь (с. Козацьке Звениг. р.).

Daucus sativus (Hoffm.) Roel. = D. carota var. sativa Hoffm. **Морква посівна.** Фл.У. М.н.: морква — всюди.

Род. **Cornaceae. Деренуваті. (Кизилові.** Фл.У.).

Thelycrania sanguinea (L.) Fourr. = Cornus sanguinea L. **Свидина. (Свидина кривавочервона.** Фл.У.). М.н.: свидина (Зіньк., Корсун., Брацл. рр., села: Антоніни, Манастирище Манаст. р.), шведина (с. Попудня Манаст. р.), швидина (Анноп. р.).

Cornus mas L. **Дерен звичайний. (Кизил справжній,** дерен. Фл.У.). М.н.: червоний дерен. красний дерен, кизил (с. Лісничівка Балт. р.), дерен (с. Смолянка Балт. р.).

Род. **Pyrolaceae. Грушанкуваті. (Грушанкові.** Фл.У.).

Chimaphila umbellata (L.) Nutt. = Pyrola umbellata L. **Порушник. (Зимолюбка зонтично.** Фл.У.). М.н.: воронець (Корост. р.), вільчастий лісовий барвінок (Чопов. р.), підвередник чоловічий (Славут. р.).

Ramischia secunda (L.) Garcke = Pyrola secunda L. **Грушанка однобока. (Рамішія однобока.** Фл.У.). М.н.: солодка яблунька (Чопов., Лятич. рр.), чоловічий вразник (Полон. р.).

Род. **Ericaceae. Вересуваті. (Вересові.** Фл.У.).

Ledum palustre L. **Багно. (Багно звичайне.** Фл.У.). М.н.: багно — всюди.

Rhododendron luteum Sweet = Azalea pontica L. = R. flavum G. Don. **Азалія. (Рододендрон жовтий,** азалія понтійська. Фл.У.). М. н.: драпоштан (Чопов. р.), штанодран, штанодрап, багно, багун (Олев. р.).

Andromeda polifolia L. **Андромеда. (Андромеда білоповстиста.** Фл. У.). М.н.: багниця (Олев. р.).

Arctostaphylos uva-ursi (L.) Spreng. **Мучниця. (Мучниця звичайна.** Фл.У.). М.н.: мученик (Чопов. р.).

Calluna vulgaris (L.) Salisb. **Верес. (Верес звичайний.** Фл.У.). М.н.: верес (Полон., Корост., Чопов., Житом., Троян., Бердич., Ка-

---

[52] Раніш (за Шмальгавзеном, т. I, стор. 416, та ін. авторами) під назвою **Daucus carota L. Морква звичайна.** (Сл. 1928) були об'єднані рослини більш поширеного дикого виду моркви **Daucus carota L.** і культурні рослини, що є різновидністю цього виду. Тепер у Фл.У., т. VII, стор. 617, 618 подається окремо: **Daucus carota L. Морква дика,** має корінь білуватий, тонкий, неїстівний і **D. sativus** (Hoffm.) Roel. **Морква посівна,** має корінь м'ясистий, їстівний, забарвлений.

лин. рр.), вереск (Чопов., Троян. рр.), верест (Анноп., Заслав., Черкас. рр., с. Хоровиці Славут. р.), вересь (Троян. р.), устюкове зілля (Теофіп. р.), дереза (с. Міньківці Славут. р.).

Род. **Vacciniaceae. Брусничні.** Фл.У. (Бруснецеві. Сл. 1962).

Oxycoccus quadripetalus Gilib. = Oxycoccus palustris Pers. = Vaccinium Oxycoccus L. **Журавина. (Журавлина чотирипелюсткова.** Фл.У.). М.н.: журахвина (Анноп., Славут., Полон. рр.).

Vaccinium vitis-idaea L. **Брусниця.** М.н.: бруслинник (Чопов. р., села: Крупець, Хоровиці Славут. р., Янушівка Анноп. р.), брусника (Полон. р.), брусниці, бруслини (с. Міньківці Славут. р.), брусничник (с. Янушівка Анноп. р.).

Vaccinium myrtillus L. **Черниця. (Чорниця.** Фл.У.). М.н.: чорниці (Корост., Чопов., Троян., Славут. рр., с. Буртин Полон. р.), чорничник (с. Лабунь Полон. р.), афина (Лемківщ.).

Vaccinium uliginosum L. **Лохина. (Буяхи,** лохина. Фл.У.). М.н.: голубиця, буйки (Полон. р.), буяхи (Троян. р.), будяхи (Славут. р.).

Род. **Primulaceae. Первоцвіті. (Первоцвітні.** Фл.У.).

Primula veris L. = P. officinalis (L.) Hill. = P. veris var. officinalis L. **Первоцвіт весняний. Фл.У. Первоцвіт лікарський.** М.н.: первоцвіт (Брацл. р.), сліпота (Лятич., Літин., Брацл. рр.), миколайки (Чопов., Житом. рр.), баранчики (Комишн. р.), дзвоники, підойма (Ладиж. р.), бабки (Богусл. р.), буквиця (Черкас. р.), лопуцьок (Славут. р.), підсалат (Красил. р.), зозулині черевички (Полон. р.), барбадинки (Перемишль).

Lysimachia nummularia L. **Пристрітник. (Вербозілля лучний чай.** Фл.У.). М.н.: перерва (Балт., Гриців. рр., с. Гриненки Брацл. р.), повій, перерви-гарячка (Ладиж. р.), сплавник (Анноп., Полон. рр.), вразник (Старокост., Полон. рр.), вразник водяний (Заслав. р.), трав'яна папороть (с. Шелепухи Черкас. р.), огірочник (с. Будища Черкас. р.), мокрець (Богусл. р.), сердечник (Корсун. р.), стелюшки (Савран. р.), зітельник жіночий (с. Вишківці Брацл. р.), різак (Анноп. р.), плетенець (Житом. р.), ураз жіночий (Троян. р.), утрясник (Комсом. р.).

Lysimachia vulgaris L. **Вербозілля звичайне.** М.н.: вербич (Христ. р.), різак (Анноп. р.), жовті квітки (Теофіп. р.), свиняче зілля (Вінниц. р.).

Trientalis europaea L. **Одинарник. (Одинарник европейський.** Фл. У.). М.н.: грушки (Корост. р.).

Anagallis arvensis L. = A. arvensis var. phoenicea Ledeb. **Курячі очки. (Курячі очки польові.** Фл.У.). М.н.: кушильник хлоп'ячий (Балт. р.), мачок (Манаст. р.).

Род. **Plumbaginaceae. Кермекуваті. (Кермекові.** Фл.У.).

Goniolimon tauricum Klok. sp. nova = G. Besserianum Кузнецов = G. tataricum Кузнецов. **Кермек кримський. (Гоніолімон кримський.** Фл.У.). М.н.: кермек (Ново-Троїц. р.).

Goniolimon Besserianum (Schult.) Nuse. = G. tataricum β. angustifolium Boiss. **Кермек Бессерів. (Гоніолімон Бессерів.** Фл.У.). М. н.: кермек (Троїц. р.).

Goniolimon tataricum (L.) Boiss. = Statice tatarica L. **Кермек татарський. (Гоніолімон татарський.** Фл.У.). М.н.: кермек (Бердян., Мангуш., Маріюп., Будьон., Ново-Троїц., Волнов. рр.), мундернак (М.-грец. або болгар. наз. — Бердян. р.).

Limonium hypanicum Klok. sp. nova. **Кермек південнобузький.** Фл. У.). М.н.: стародуб (Врадіїв. р.).

Limonium Meyeri (Boiss.) Ktze., emend. Klok = Statice Meyeri Boiss. **Кермек Мейера.** Фл.У. М.н.: кермек (Ново-Троїц., Чаплин. рр.).

Limonium sareptanum (Becker) Gams. = Statice sareptana Becker. **Кермек сарептянський. (Кермек сарептський.** Фл.У.). М.н.: кермек (Чаплин., Ново-Троїц. рр.).

Limonium latifolium (Sm.) Ktze. = Statico latifolia Smith. **Кермек широколистий.** М.н.: кермек (Боров. р.).

Limonium czurjukiense (Klok.) Lavr. = Statice tschurjukiense Klok. **Кермек чурюцький.** Фл.У. М.н.: кермек (Чаплин., Ново-Троїц. рр.).

Род. **Oleaceae. Маслинуваті. (Маслинові.** Фл.У.).

Fraxinus exelsior L. **Ясень звичайний. (Ясен звичайний.** Фл.У.). М.н.: ясень (Манаст., Брацл., Хмільн., Старокост. рр.), ясінь (Перемишль).

Syringa vulgaris L. **Бузок звичайний.** М.н.: бузок — всюди, бузок красний (Звениг. р.), без (Брацл., Бердич., Гриців., Полон., Славут. рр.), білий без (Гриців., Старокост. рр., м. Красилів), буз (Комишн. р.), бузина (Славут. р.), сирень (рос. наз. — Печен., Троїц., Батур., Мангуш. рр.), ялилас (Батур. р.).

Род. **Gentianaceae. Тирличуваті. (Тирличеві.** Фл.У.).

Centaurium pulchellum (Swartz) Druce = Erythraea pulchella Horn. = E. ramosissima var. pulchella (Fr.) Griseb. **Золототисячник гарний. (Золототисячник дрібненький.** Фл.У.). М.н.: центурія (Житом., Бердич., Славут., Плуж., Заслав., Полон. рр.).

Centaurium minus Moench = Erythraea centaurium Pers. = Centaurium umbellatum Gilib. **Золототисячнік звичайний. (Золототисячник малий.** Фл.У.). М.н.: золототисячник (Богусл. р., с. Гута Межирівська Черкас. р., м. Конотіп), центурія (Богусл., Брацл., Манаст., Корост., Чопов., Житом., Троян., Калин., Лятич., Вінниц., Анноп., Полон., Плуж., Заслав., Красил., Базал., Старокост. рр., с. Чехи Бердич. р.), цвінтурія (Хмільн.

р., м. Бердичів), цвентарія (с. Шелепухи Черкас. р.), цвентурія (Лятич. р.), центорія (Брацл., Манаст. рр.), глисник (Ляхів. р.).

Gentiana pneumonanthe L. **Тирлич вузьколистий. (Тирлич голубий.** Фл.У.). М.н.: тирлич (Чопов. р., с. Мачуха Брацл. р.), тоя (Житом. р., с. Мачуха Брацл. р.), лісові дзвоники (Бердич. р.), дівоцьке зілля (с. Мачуха Брацл. р.).

Gentiana cruciata L. **Лихоманник. (Тирлич лихоманник.** Фл.У.). М.н.: тирлич (Ляхів., Заслав., Базал., Комсом. рр.).

Menyanthes trifoliata L. **Бобівник. (Бобівник трилистий.** Фл.У.). М.н.: бобівник (Корост., Житом., Бердич., Хмільн., Комсом., Анноп., Славут., Полон., Заслав., Ляхів., Гриців., Теофіп., Старокост., Красил. рр.), бабник (Манаст. р.), бобовчук, бобовчик (Вінниц. р.), трьохлистник (Корсун., Миргор. рр.), трилисник (Манаст. р.).

Род. **Apocynaceae. Барвінкуваті. (Барвінкові.** Фл.У.).

Vinca minor L. **Барвінок хрещатий. (Барвінок малий.** Фл.У.). М. н.: барвінок — всюди.

Vinca herbacea Waldst. et Kit. **Барвінок степовий. (Барвінок трав'янистий.** Фл.У.). М.н.: барвінок — всюди, барвінок лісовий (Котов. р.).

Nerium oleander L. **Олеандер. (Олеандр.** Фл.У.). М.н.: олеандра (Дикан. р.).

Род. **Asclepiadaceae. Ластівнюваті (Ластовневі.** Фл.У.).

Asclepias syriaca L. = A. Cornuti Decsn. **Ваточник. (Ваточник сірійський.** Фл.У.). М.н.: товарячий молочай (Чопов. р.).

Vincetoxicum officinale Moench = V. vulgare Jundz. = Cynanchum vincetoxicum. Pers. = Antitoxicum officinale Pobed. **Ластовень лікарський.** Фл.У. **Ластовень звичайний.** М.н.: ластовень (Баліт., Котов. рр., с. Гута Межирівська Черкас. р.), ласкавець (с. Волиця Вонсовича Базал. р.), ласка (с. В. Зозулинці Базал. р.), бородач (с. Гута Межирівська Черкас. р., Звениг. р.), борода (с. Гута Межирівська Черкас. р.), ранник (Богусл., Врадіїв. рр.), шпора (Христ. р.).

Род. **Convolvulaceae. Берізкуваті. (Березкові.** Фл.У.).

Convolvulus arvensis L. **Берізка польова. (Березка польова.** Фл.У.). М.н.: берізка — всюди, городня берізка (Батур. р.), повійка (Лятич. р.), повитиця (с. Мачуха Брацл. р.), повилиця (с. Сільниця Брацл. р.), грудний чай, берізка (Старокост. р.).

Calystegia sepium (L.) R. Br. **Плетуха звичайна.** М.н.: лісова берізка (Лятич. р.).

Род. **Polemoniaceae. Синюхуваті. (Синюхові.** Фл.У.).

Polemonium coeruleum L. **Синюха. (Синюха голуба.** Фл.У.). М.н.: Адамове ребро (Корост. р.).

Род. **Hydrophyllaceae. Водолисті.** Фл.У.

Phacelia tanacetifolia Benth. **Фацелія. (Фацелія пижмолиста.** Фл.У.). М.н.: фацелія — всюди.

Род. **Borraginaceae. Шерстколисті. (Шорстколисті.** Фл.У.).

Heliotropium Stevenianum Andrz. = H. europaeum var. Stevenianum Schmalh. = H. europaeum var. micranthum Ledeb. **Геліотроп Стевенів.** Фл.У. М.н.: тоя (Чаплин. р.).

Cynoglossum officinale L. **Чорнокорінь лікарський.** М.н.: чорнокорінь (с. Мачуха Брацл. р.), воловий язик (Бабан., Черкас. рр., с. Вишківці Брацл. р.), собачий язик (Черкас. р.), реп'яшник (Анноп. р.), язичник (Славут. р.), лишайник (Дикан. р.), майник (Містк. р.), золотник (Балт. р.), гадючий бур'ян (Анан. р.), бородавник (Богусл. р.), білий корінь (Троїц. р.), бідник (с. Вишківці Брацл. р.), ранненик (Корост. р.), натягач (Чопов. р.), медвеже вушко (Комсом. р.), живокість (Літин., Ладиж. рр.), заложник, сіре зілля (Ладиж. р.), гав'язь (с. Містки Містк. р.).

Lappula echinata Gilib. = L. Myosotis Moench = Echinospermum lappula Sw. **Липучка звичайна. (Липучка їжакова.** Фл.У.). М.н.: бабині воші (Бабан. р.), дідові воші (Боров. р.), туриця (Врадіїв. р.), ториця (Котов. р.).

Symphytum officinale L. **Живокіст лікарський.** Фл.У. **Живокіст звичайний.** М.н.: живокіст (Анноп., Славут., Полон., Ляхів., Базал., Красил., Старокост., Староб., Корост., Житом., Троян., Манаст., Брацл., Бердич., Улан., Лятич., Вінниц. рр.), живокіст., живокост (Батур., Богусл., Корсун., Звениг. рр.), живокіст чоловічий (Улан. р.), живокість (Комсом., Комишн., Печен., Староб., Лятич. рр.), жилове зілля (Красил. р.), стяглич, живокіст (Теофіп. р.), куряча сліпота (Бердян. р.), живожил, живокість (Староб. р.), болотні васильки (Куп'ян. р.), чорний корінь, чорне зілля (Троїц. р.), авязь (Савран., Врадіїв. рр.), коштивал (чеськ. наз. — Лемківщ.).

Anchusa officinalis L. **Воловик лікарський.** Фл.У. **Воловик звичайний.** М.н.: кучерява медунка (Лятич. р.), медунка (Звениг. р.), медяник (Богусл. р.), куряча сліпота (Будьон., Бердян. рр.), синяк (Мангуш. р.).

Anchusa procera Bess. = A. officinalis Ledeb. **Воловик високий.** Фл.У. М.н.: сліпота (м. Славута).

Nonnea pulla (L.) DC.[53] **Куряча сліпота. (Куряча сліпота звичайна** Фл.У.). М.н.: куряча сліпота (Куп'ян. р.), Іванова трава (Дикан. р.), серпоріз, ранник (Дубов. р.).

Pulmonaria officinalis L.[54] **Медунка звичайна.** М.н.: медунка (Улан., Хмільн., Брацл. рр.), бабник (Улан. р.), медвеже вушко (Комсом. р.), воловий язик (Зіньк. р.), гуман (Черкас. р.).

Myosotis palustris With. **Незабудька болотяна. (Незабудка болотна.** Фл.У.). М.н.: незабудка (Літин., Корост. рр.), мудики (Полон. р.).

Myosotis caespitosa Schult. **Незабудька дерниста. (Незабудка дерниста.** Фл.У.). М.н.: чистик (Чопов. р.).

Myosotis silvatica Hoffm. **Незабудька лісова. (Незабудка лісова.** Фл. У.). М.н.: незабудка (Лятич. р.).

Onosma tinctorium M.B.[55] **Громовик красильний.** М.н.: красноко-рінь (Ново-Троїц. р.).

Cerinthe minor L. **Вощанка менша. (Вощанка мала.** Фл.У.). М.н.: вощанка (Бабан. р.), заяча капуста (Корсун., Містк. рр.).

Echium vulgare L. **Синяк звичайний. М.н.**: синяк (Славут., Куп'ян. рр., вис. Юр'ївка Мангуш. р.), синяк золотий (Ладиж. р.), синютка (Улан. р.), воловий язик (Гадяч. р.), куряча сліпота (Будьон., Бердян. рр., с. Ялта Мангуш. р., Маріюп. р.), зілля від нудьги (Чопов. р.), шарило (Котов. р.), дряпаки, дряпчики (Звениг. р.), костоправ (Будьон. р.).

Род. **Verbenaceae. Вербенуваті. (Вербенові.** Фл.У.).

Verbena officinalis L. **Порпличник. (Вербена лікарська.** Фл.У.). М. н.: суховершки (Черкас. р.), лісові реп'яшки (Звениг. р.), станівник (Заслав. р.).

---

[53] За Фл.У., т. VII (8), стор. 430-433 **Nonnea pulla** (L.) DC. росте лише в південно-західних лісостепових і степових районах, а подекуди і в лісових районах. Наші місценаходження дають підставу віднести ці рослини до **N. rossica** Stev. = **N.** pulla var. rossica (Stev.) M. Pop. **Куряча сліпота російська.** Фл.У., яка росте в західньому Правоб., Лівоб., Поліссі, в Правоб., Лівоб., і Донец. Лісо-степу — звичайно. У. Фл. С., т. XIX, стор. 338 про **N. rossica** Stev. зазначено, як **N. pulla var rossica** (Stev.) M. Pop.

[54] За Фл.У., т. VIII, стор. 439-441 **Pulmonaria officinalis** L. є західньоевропейський вид, може зустрічатись тільки на крайньому заході УРСР. На території УРСР росте по лісах, чагарниках, звичайно в лісових та лісостепових районах, рідше в степу — **P. obscura** Dumort. = P. officinalis subsp. obscura Murb. = P. officinalis L. var. J. L. **Медунка темна. Фл.У.**

[55] **Onosma tinctorium** M.B. В примітці до цього виду в Фл.У., т. VIII, стор. 365-370 написано, що „для Середньодніпровського, Причорноморського і Бессарабських районів флори СРСР цей вид наводиться М. Г. Поповим помилково. В цих районах зустрічаються його вікаріанти, з одного боку — **O. Lypskyi** Klok. **Громовик Ліпського.** Фл.У. і **O. pseudotinctorium** Klok. = O. tinctorium auct. fl. ucr. p. p., non M. B. **Громовик несправжньокрасильний.** Фл.У.. а з другого — **O. subtinctorium** Klok. = O. tinctorium auct. fl. ucr. p. p., non M. B. = O. pseudotinctorium Klock. у Визн. росл. УРСР, 364, р. р. **Громовик напівкрасильний.** Фл.У. Наші рослини, вірогідніше, відносяться до **O. subtinctorium** Klok. **Громовик напівкрасильний. Фл.У.**

Ajuga chia (Poir.) Schreb.[56]. **Горлянка хіоська. Фл.У. Горлянка пальчастолиста.** М.н.: ладан (Троїц. р.), горчак (Слов'ян. р.), нечуйвітер (Мангуш. р.).

Ajuga genevensis L. **Горлянка женевська. Фл.У. Горлянка синя.** М.н.: суховершки (Вінниц. р.).

Ajuga reptans L. **Горлянка повзуча.** М.н.: ранник (Полон. р.), гадюче зілля (Житом. р.), золотник (Брацл. р.).

Teucrium polium L. **Паклун. (Самосил повстистий. Фл.У.).** М.н.: грудний чай (Врадіїв. р.), яблучка (Троїц., Чаплин. рр.), зубник (Котов. р.), мушецел (молдав. н. — Котов. р.).

Teucrium chamaedrys L. **Самосил. (Самосил гайовий. Фл.У.).** М.н.: поруха (Ляхів., Красил. рр.), польові васильки (Старокост. р., села: Сільниця, Бугаків, Мачуха, Вишківці Брацл. р.), підвередник (Славут. р.), дрібненьке (Ладиж. р.), чоловічі суховершки (с. Самчинці Брацл. р.), дубровка (с. Сільниця Брацл. р.), хинник (м. Канів, с. Будище Черкас. р.), лісовий хинник (с. Шелепухи Черкас. р.), зілля від лихорадки (Котов. р.), гірке зілля (Троїц. р.), маточник (Балт., Савран. рр.), польовий маточник (Корсун. р.), замінник (Богусл. р.), золотник, паршишник (Звениг. р.), буран (Анан. р.).

Scutellaria altissima L. **Шоломниця висока.** М.н.: дикий чай (Анан. р.).

Marrubium vulgare L. **Шандра звичайна.** М.н.: шандра (м. Красилів, Дикан., Чаплин. рр., Лемківщ.), шанта (Троїц. р.), маточник (Полон. р.).

Marrubium praecox Janka. **Шандра рання.** М.н.: шандра (Троїц., Чаплин. рр.), шанта (Котов. р.), чистець (Мангуш. р.), маточник, материнка (Врадіїв. р.).

Sideritis montana L. **Залізниця гірська.** Фл.У. Сідеріті́с гірська. М.н.: польовий васильок (Анан., Троїц. рр., села: Коси 2-і, Липецьке Котов. р.), чистець (Мангуш. р.), буссуйок-де-дял (молдав. наз. — с. Липецьке Котов. р.).

Nepeta cataria L. **Котяча м'ята звичайна. (Котяча м'ята справжня.** Фл.У.). М.н.: шандра (Літин., Хмільн., Вінниц., Бабан., Батур., Черкас., Корсун., Звениг., Анноп., Славут., Старокост., Красил., Дикан. рр., м. Канів, с. Завалля Манаст. р.), шанта (с. Самчинці Брацл. р.), глуха кропива (Батур. р.), глуха кропива пахуча (с. Зубриха Манаст. р.), біла кропива (с. Самчинці Брацл. р.), маточник (Полон. р.).

Nepeta pannonica L. = N. nuda, non L. **Котяча м'ята паннонська.** Фл. У. **Котяча м'ята гола.** М.н.: маточник (Христ., Троїц. рр.), жаб'яче зілля (Бабан. р.), минтэ кряцэ (молдав. наз. — Анан. р.).

---

[56] Українські назви подані до **Ajuga chia** (Poir.) Schreb. стосуються до **A. pseudochia Shost. Горлянка несправжньохіоська. Фл.У.**, бо **Ajuga chia** росте на приморських пісках, і в степу дуже рідко (Фл.У., т. IX, стор. 19, 20), наші рослини ростуть на кам'янистих степових схилах в Донецькому Лісостепу, Правобережному Лісостепу та Півобережному Злаково-Лучному степу.

Nepeta parviflora M.B. = N. ucrainica auct. fl. ucr., non L. **Котяча м'ята дрібноцвіта. (Котяча м'ята дрібноквіткова.** Фл.У.). М.н.: маточник (Чаплин. р.).

Glechoma hederacea L. = Nepeta glechoma Benth. **Розхідник звичайний.** М.н.: розхідник (Містк. р.), бишишник (Троян., Літин., Лятич., м. Красилів), котики (Теофіп., Полон. рр., с. Шелепухи Черкас. р.), шандра (Слов'ян. р.), чистотіл, чистарь (Брацл. р.), тяглик (с. Циценівка Красил. р.), вторичні мудики (с. Будище Черкас. р.), складник, окладник (Дубов. р.).

Glechoma hirsutum W. et K. **Розхідник шерсткий. (Розхідник волосистий.** Фл.У.). М.н.: розхідник (Комишн. р.), простудник (Ладиж. р.), грудний чай (Котов. р.), будра (Дикан. р.), расход (Куп'ян. р.).

Dracocephalum moldavica L. **Маточник городній. (Змієголовник молдавський.** Фл.У.). М.н.: маточник (Анноп., Заслав. рр.).

Dracocephalum Ruyschiana L. **Мирзілля. (Змієголовник Рюйша.** Фл. У.). М.н.: кудрявець (Чопов. р.).

Prunella vulgaris L. **Суховершки звичайні.** М.н.: суховершки (Бердич., Лятич., Літин., Вінниц., Комишн., Ляхів., Заслав., Полон., Старокост., Манаст., Брацл., Савран., Дикан. рр.), горлянка (Христ., Боров. рр.), кріваавник (Корост. р.), качанчики (Троян. р.), любка (Богусл. р.), братики (Савран. р.), паршивець (Черкас. р.), толстяк (с. Хоровиці Славут. р.), Мар'янка (м. Славута).

Prunella grandiflora (L.) Jacq. emend. Moench. = P. vulgaris var. grandiflora L. = Brunella grandiflora Moench. **Суховершки великоцвіті. (Суховершки великоквіткові.** Фл.У.). М.н.: суховершки (Базал. р.).

Melittis melissophylum L.[57] **Кадило.** М.н.: кадило (Олев., Славут., Полон., Корост., Старокост., Вінниц. рр.).

Phlomis pungens Willd. **Залізняк козацький. (Залізняк колючий.** Фл.У.). М.н.: залізняк (Врадіїв., Куп'ян., Будьон., Волнов., Бердян., Чаплин. рр.), маточник (Котов. р.), медове зілля (Троїц. р.).

Phlomis tuberosa L. **Залізняк бульбистий.** М.н.: залізняк (Боров., Ново-Троїц. рр.), глуха кропива (Бабан. р.), польові васильки, кінські бабки (Староб. р.), степовий черешник (Ново-Троїц. р.).

Galeopsis pubescens Bess. **Жабрій пухнатий.** М.н.: жабрій (Анноп. р.), страх (Славут. р.).

Galeopsis speciosa Mill. **Жабрій пишний.** М.н.: жабрій (Троян. р.).

Lamium maculatum L. s. l.[58] **Глуха кропива плямиста.** М.н.: яснотка, глуха кропива (Дикан. р.).

---

[57] За Фл.У. т. IX, стор. 101-104 справжня **Melittis melissophylum** L. не росте на Україні. Наші знахідки рослин. до яких відносяться ці назви, належать до **Melittis sarmatica** Klok. **Кадило сарматське.** Фл.У.

[58] **Lamium maculatum** L.s.l. є тепер збірний вид, що має західно-европейський ареал розповсюдження. Наша рослина також ие є типова **Lamium maculatum** s. str. (Вона зустрічається тільки в Італії.) Наші назви відносяться, мабуть, до **Lamium laevigatum** L. **Глуха кропива гладенька.** (Фл.У., т. IX, стор. 138-139).

Lamium album L. **Глуха кропива біла.** М.н.: біла глуха кропива (Старокост., Базал., Боров. рр., с. Мачуха Брацл. р.), глуха кропива (Полон. р., Лемківщ.), кропива (Ляхів. р.), кінська кропива, кінська м'ята (с. Самчинці Брацл. р.).

Leonurus cardiaca L.[59] **Собача кропива.** М.н.: глуха кропива (Аннoп. р.).

Leonurus quinquelobatus Gilib.[59] = Leonurus villosus Desf. **Собача кропива п'ятилопатева.** Фл.У. М.н.: глуха кропива (Містк., Бабан., Троян. рр.), шандра (Черкас. р.).

Leonurus marrubiastrum L. = Chaiturus marrubiastrum Rchb. **Кошачий хвіст. (Котячий хвіст шандровидний.** Фл.У.). М.н.: шанта (Балт. р.).

Ballota nigra L. **М'яточник. (М'яточник чорний.** Фл.У.). М.н.: глуха кропива (Аннoп., Бердич., Лятич. рр., с. Шелепухи Черкас. р.), шандра (села: Шелепухи, Будище Черкас. р.), шанта (Анан. р.).

Betonica officinalis L. = Stachys officinalis L.[60] **Буквиця. Буквиця лікарська** (Сл. 1962). М.н.: буквиця (Чопов., Троян., Містк. рр.), бетоніка (Аноп. р.), бетонія (Полон. р.), маточниця (Базал. р.), грудний чай (Житом. р.), репуха (Корост. р.), свиндюха (Бердич. р.), свинюха (Брацл. р.), сердечник (Улан. р.), матка (Христ. р.), жидки (Ладиж. р.).

Stachys germanica L. **Чистець німецький. (Чистець германський.** Фл.У.). М.н.: шальвія (Базал. р.), ранник (Савран. р.), глуха гропива (Корсун. р.), сухітник (Брацл. р.), шандра (Манаст. р.).

Stachys sylvatica L. **Чистець лісовий.** М.н.: кадило (Старокост., Лятич. рр.).

Stachys palustris L. **Чистець болотяний.** М.н.: болотяні васильки (Боров. р.), хлопчаче зілля (Лятич. р.), колюшина, колюшинка (Бердич. р.).

Stachys recta L. **Чистець прямий.** М.н.: чистець (Анан., Савран., Троїц., Куш'ян., Слов'ян., Бердян. рр.), чистяк (Будьон. р.), липник (Котов. р.), гостець (Хмільн. р.).

---

[59] **Leonurus cardiaca** L., **Leonurus quinquelabatus** Gilib. Не маючи можливості перевірити наші гербарні матеріяли з оригіналами екземплярів нововиділених видів, ми залишаємо латинські назви за давнішим визначенням. Більшість наших українських назв належить до **Leonurus quinquelobatus** Gilib. **Собача кропива п'ятилопатева.** Фл.У.).

[60] Рід **Betonica** ділиться на 2 секції, з яких на території Радянського Союзу, зокрема на Україні, зустрічається лише одна. Наші види належать до складного ряду **Officinales** Klok. (**Betonica officinalis** sensu amplo). В розробці систематики цього роду виявились протилежні погляди різних авторів. Серед українських форм Клоков відрізняє (Фл.У., т. IX, стор. 184-191) три види:

1. карпатський гірський **Betonica brachydonta** Klok. sp. nova **Буквиця короткозуба. Фл.У.**

2. гірський кримський **B. fusca** Klok sp. nova. **Буквиця темнувата. Фл.У.**

3. рівнинний, дуже поширений в більшості районів европейської СРСР, **B. peraucta** Klok sp. nova = B. officinalis Кнорринг, non L. **Буквиця перебільшена. Фл.У.**

Stachys annua L. **Чистець однорічний.** М.н.: чистець (Брацл., Заслав., Богусл. рр.), зілля від ряботиння (Ляхів. р.), конячий васильок (Балт. р.), жебрій (Манаст. р.).

Salvia aethiopis L. **Ведмеже вухо. (Шавлія ефіопська.** Фл.У.). М.н.: ведмеже вухо (Боров., Мангуш., Будьон. рр.), медвеже вухо (Врадіїв., Ново-Троїц. рр.), медвеже вушко (Троїц., Маріюп. рр.), заяче вухо (Будьон. р.), свиняче вухо, перекотиполе (Волнов. р.), медвежа лапа (Слов'ян. р.), мечео (болгар. наз. — Бердян. р.).

Salvia pratensis L. **Шавлія лучна.** М.н.: копитки (Лятич. р.), зубник, дідове сало (Ладиж. р.), буквиця (Батур. р.), мороїдник (Брацл. р.), півники (Старокост. р.).

Salvia nemorosa L. = S. silvestris Jacq.[61] **Польові васильки.** М.н.: васильки (Боров., Черкас., Звениг., Бердян., Мангуш., Ново-Троїц., Опішн. рр.), польові васильки (Манаст., Боров. рр.), польовий васильок (Троїц., Печен. рр.), свинюхи (Балт. р.), чистець (Савран. р.), шальвія (Бабан. р.).

Salvia nutans L. **Бабки. (Шавлія поникла.** Фл.У.). М.н.: бабки (Слов'ян. р.).

Salvia verticillata L. **Шавлія кільчаста.** М.н.: бабка (Слов'ян. р.), медове зілля (Троїц. р.), польовий васильок (Печен. р.), свинюха (Старокост. р.), буквиця (Містк. р.).

Salvia officinalis L. **Шавлія лікарська.** М.н.: шальвія (Полон. р., Лемківщ.), шальва (Полон. р.), шоловія (Перемишль).

Melissa officinalis L. **Ройовик. (Меліса справжня,** або лимонна м'ята, Фл.У.). М.н.: маточник (Лемківщ.).

Satureja hortensis L. **Щебрушка городня. (Чабер садковий.** Фл.У.). М.н.: щебрець (Батур. р.).

Clinopodium vulgare L. = Saturepa vulgaris Fritch. = Calamintha Clinopodium Benth. **Жаб'яча м'ята. (Пахучка звичайна.** Фл.У.). М.н.: лісова м'ята (с. Воробіївка Полон. р., Бердич. р.), ночничник (с. Коща Троян. р.), залізнюк (Улан. р.), лишайник (с. Чорнодуб Троян. р.), шандра (Вінниц. р.), шанта (Анан. р.), безвершки, жебрій (с. В. Березна Полон. р.).

Acinos arvensis (Lam.) Dandy = Thymus acinos L. = Satureja acinos Scheele. = Calamintha arvensis Lam. = C. Acinos Clairv. = Acinos thymoides Moench. **Щебрушка польова.** М.н.: юзефки (Житом. р.).

Hyssopus officinalis L. **Гісоп лікарський.** М.н.: юзефки (Манаст., Заслав. рр.), юзефок, гісоп, св. Юзефа зілля (Лемківщ.).

---

[61] За Фл.У., т. IX, стор. 226-240 **Salvia nemorosa** L. **Шавлія затінкова.** Фл.У. на Україні ще не знайдена, але зустрічається в суміжних районах Молдавської республіки. Деякі наші зразки визначені в Фл.У., наприклад, з Опішн. р. як **Salvia tesquicola** Klok. et. Pobed. = S. nemorosa auct. fl. ucr. p.p. **Шавлія сухостепова,** із Звениг. та Слов'ян. рр., як **Salvia illuminata** Klok. sp. nova = S. nemorosa auct. fl. ucr. et ross. pro max parte, non L. **Шавлія освітлена.** Фл.У.

Origanum vulgare L. s. l.[62] **Материнка. (Материнка звичайна** Сл. 1962). М.н.: материнка — всюди, катеринка (с. Вербка Лятич. р.), грудна трава (с. Марківці Лятич. р.).

Thymus ucrainicus (Klok. et Shost.) Klok. = Th. pulegioides ssp. ucrainicus Klok. et Shost. **Чебрець український.** М.н.: чебрець (Літин., Базал. рр., с. Райки Бердич. р.), польовий чебрець (Вінниц. р.), цебрики (Полон. р., села: Коща, Чорнодуб Троян. р., Марківці Лятич. р., Дубовець Житом. р.), цебрик (с. Буки Житом. р., с. Чорнодуб Троян. р.), чебрики польові (Чопов. р.), чебрик (с. Чехи Бердич. р.), чебрій (с. Вербка Лятич. р.), щебрець (Хмільн., Комсом., Теофіп., Заслав. рр.), щербець, чепчики (Комсом. р.), пристрітник (Славут. р.).

Thymus dimorphus Klok. et Schost. **Чебрець діморфний. (Чебрець двовидний.** Фл.У.). М.н.: чебрець (Будьон. р., с. Осипенко Бердян. р.), щебрець (Волнов. р., с. Чермалик Маріюп. р.), чебрик (с. Трояни Бердян. р.), чепчик (х. Азів Яким. р.), чубричка (болгар. наз. — с. Трояни Бердян. р.).

Thymus podolicus Klok. et Schost. **Чебрець подільський.** М.н.: чебрець (Хмільн. р.).

Thymus Loevyanus Opiz. **Чебрець Леві. (Чебрець Львівв.** Фл.У.). М.н.: щебрець (Старокост. р., с. В. Мацевичі Гриців. р.), чепчик (села: В. Мацевичі, М. Шкарівка Гриців. р.).

Thymus latifolius (Bess.) Andrz. **Чебрець широколистий.** М.н.: чебрець (Полон. р., с. Антоніни Манаст. р.), чебрик (Вінниц. р., с. Бугаків Брацл. р.), щибрець (Бабан. р.), щебрик (с. Жеребки Старокост. р.), щербець (Красил. р.), цебрики (с. Калинівка Старокост. р.), цебрик (с. Завалля, х. Покровський Манаст. р., села: Самчинці, Сільниця Брацл. р.), чепчик (села: Зубриха, Антоніни Брацл. р., Бабан. р.).

Thymus Marschallianus Willd. **Чебрець Маршаллів.** Фл.У. **Чебрець степовий.** М.н.: чербець (Слов'ян., Котов. рр., х. Іжняки Оппішн. р., Боров. р., с. Диканька Дикан. р.), щербець (Куп'ян. р., с. Диканька Дикан. р.), чепчик (Корсун., Звенит. рр.), цебрик (Балт. р.), цибрик (Савран., Троїц. рр.), чебрик, чебрик лісовий (Савран. р.), чембрик польовий (Анан. р.).

Thymus serpyllum L. **Чебрець боровий. (Чебрець плазкий.** Фл.У.). М.н.: чебрець (Славут. р.), чобрик (Чопов. р.).

Thymus Pallasianus H. Braun = Th. odoratissimus M.B., non Mill. **Чебрець Палласів.** Фл.У. **Чебрець пахучий.** М.н.: щебрець (Охтир., Печен., Куп'ян. рр.), чепчик (Черкас. р.), чебрик степовий (Савран. р.).

Thymus Czernjaevi Klok et Schost. × **Th. Pallasianus** H. Br. М.н.: чебрець, цебрик, чепчик (Богусл. р.).

---

[62] Клоков подає (Фл.У., т. IX, стор. 291-192), що в гербарному матеріялі по **Origanum vulgare** L.s.l. (збірного виду) не можна знайти жодного екземпляру, який можна було б з певністю віднести до **Origanum vulgare** L. s. str. (в вузькому розумінні). Наші зразки рослин з поданими до них назвами належать до **Origanum puberulum** (Beck.) Klok. = O. vulgare var. puberulum G. Beck. **Материнка пухната.** Фл.У.

Thymus vulgaris L. Чебрець городній. М.н.: чепчик (Звениг. р.).

Thymus sp. М.н.: чебрець (Мангуш., Зіньк., Теофіп., Котов. рр.), щебрець (Базал. р.), чепчик (Славут. р.), чабрик, матижанка, мацержанка (Лемківщ.).

Lycopus europaeus L. **Драголюб. (Вовконіг європейський.** Фл.У.). М.н.: зілля від зубів (Звениг. р.).

Lycopus exaltatus L. fil. **Вовконіг. (Вовконіг високий.** Фл.У.). М.н.: мороїдник (Балт. р.), зюзник (Врадіїв. р.), кропива (Троїц. р.).

Mentha arvensis L. = M. austriaca Jacq. **М'ята польова.** М.н.: м'ята (Черкас. р.), м'ятка (Короет. р., с. Буки Житом. р.), берегова м'ята (Богусл. р.), м'ятка берегова, м'ятка лісова (с. Райки Бердич. р.), болотна м'ята (Чопов. р.), енгельська м'ята (с. Чехи Бердич. р.), ангельська м'ята (Улан. р.), коняча м'ята (Звениг. р.), кобиляча м'ята (Лятич. р.), водяна м'ята (Літин. р.), драголюб (с. Буки Житом. р.).

Mentha aquatica L. **М'ята водяна.** М.н.: чорна м'ята (Анноп. р.), м'ята (Полон. р.).

Mentha spicata L. emend. Huds. = M. viridis L. **М'ята колосиста. (М'ята колосиста** або зелена. Фл.У.). М.н.: м'ята холодна (Староб., Будьон. рр.), м'ята, ангельська м'ята, коняча м'ята (Красил. р.), довга м'ята (Гриців. р.), кінська м'ята (с. Гаврилівка Теофіп. р.), жаб'яча м'ята (Бабан. р.), садова м'ятка (с. Полянівка Теофіп. р.), холодна м'ятка (Балт. р.), драголюб (Манаст. р.).

Mentha longifolia (L.) Huds. = M. silvestris L. **М'ята лісова. (М'ята довголиста.** Фл.У.). М.н.: берегова м'ятка (Звениг., Ладиж. рр.), берегова м'ята, водяна м'ята, чорна м'ята, орна м'ята (Літин. р.), лісова м'ята (с. Івахни Манаст. р.), кінська м'ята (Старокост. р., с. Западинці Красил. р.), коняча м'ята (Вінниц. р.), холодна м'ята (Анноп. р.), м'ята (м. Красилів, с. Завалля Манаст. р., Брацл., Ляхів. рр.), м'ятка (Троян. р.), драголюб (Короет. р.), боголюб (Бабан. р.).

Mentha crispa L. **М'ята кучерява.** М.н.: кучерява м'ята, кучерявая м'ята (Манаст., Красил., Староб., Ново-Троїц. рр.), правдива м'ята (Анноп. р.), городня м'ятка (Балт. р.), м'ятка (Анан., Троїц., Балт. рр.).

Mentha piperita L. **М'ята холодна. (М'ята перечна,** або холодна. Фл.У.). М.н.: холодна м'ята (Полон., Брацл., Манаст. та інші рр.), чорна м'ята (Анноп., Заслав. рр.), боголюб (Бабан. р.).

Elsholzia Patrini (Lepech.) Garcke = E. cristata Willd. **Бджоляна трава. (Ельшольція Патрена,** або гребінчаста шандра. Фл.У.). М. н.: маточник (Дубов. р.), глухі коноплі (Батур. р.), троян-зілля (Манаст. р.), свінтійське зілля, Почаївське зілля (Славут. р.).

Ocimum basilicum L. **Васильки. (Васильки справжні.** Фл.У.). М.н.: васильки (Староб., Хмільн. рр.).

Rosmarinus officinalis L. **Розмайрин лікарський. (Розмайрин справжній.** Фл.У.). М.н.: розмарин (Лемківщ.).

Род. **Solanaceae. Пасльонуваті. (Пасльонові.** Фл.У.).

Nicandra physaloides (L.). Gaertn. **Городній хміль. (Нікандра мохункоподібна.** Фл.У.). М.н.: сердечник (Корост., Гриців. рр.), перелета — скрізь в Манаст. та Брацл. рр.

Lycium barbarum L. = L. halimifolium Mill. **Повій-дереза. (Повій звичайний.** Фл.У.). М.н.: дереза (Черкас., Богусл., Ново-Троїц. рр.), лицій (Анан., Бабан. рр.), лаціон (Савран. р.), повій (Бабан., Манаст. рр.), байбарис (Ново-Троїц. р.).

Atropa belladonna L. **Белядона. (Белладонна звичайна.** Фл.У.). М. н.: атропа (Лемківщ.).

Scopolia tubiflora Kreyer. Галасове зілля. **(Скополія трубкоцвіта.** Фл.У.). М.н.: дика бараболя (Літин. р.).

Hyoscyamus niger L. **Блекота чорна.** М.н.: німиця (Балт., Корсун., Звениг., Врадіїв., Троїц., Бердич., Хмільн., Манаст., Брацл., Полон., Анноп., Гриців., Славут., Комсом., Христ., Бабан. рр., с. Григорівка Чаплин. р.), блекота (Черкас., Корсун., Врадіві., Теофіп., Мангуш., Дикан., Печен., Боров., Слов'ян. рр., с. Громівка Ново-Троїц. р., с. Миколаївка Чаплин. р.), блекот (Печен., Містк. рр.), блекіт (Полон. р.), люльок (с. Сахнівці Старокост. р., с. Циценівка та Западинці Красил. р.), люлик (Теофіп. р., с. Циценівка Красил. р., с. Жеребки Старокост. р.), нечипападея (болгар. наз. — Бердян. р.).

Physalis alkekengi L. **Мохунка. (Фізаліс звичайний.** Фл.У.). М.н.: сердечник (Теофіп. р.), дзвоники (Звениг. р.).

Physalis peruviana L. **Фізаліс перувіанський,** перувіанська вишня. Фл.У. М.н.: Еспанський помідор (Охтир. р.).

Solanum dulcamara L. **Глисник. (Паслін солодко-гіркий.** Фл. У.). М.н.: глистник (Лятич., Вінниц., Черкас., Богусл., Корсун. рр.), глисник (Ляхів. р., с. Мачуха Брацл. р.), триглисник (с. Вишківці Брацл. р.), декохт (Чопов. р.), паслін (Корост., Староб. рр.), паслін червоний (с. Мачуха Брацл. р.), жорсть (Звениг. р.), калина жаб'яча (Богусл. р.).

Solanum nigrum L. **Паслін чорний.** М.н.: паслін (Анноп., Корост., Черкас., Богусл., Брацл. рр.), паслін чорний (Староб. р.).

Solanum tuberosum L. **Картопля.** М.н.: картопля, бараболя — всюди, картошка (Славут. р.).

Datura stramonium L. **Дурман звичайний.** М.н.: дурман (Христ., Анан., Врадіїв., Дикан., Мангуш., Куп'ян., Слов'ян. рр.), дивдерево (Славут., Брацл., Манаст., Комсом., Старокост., Теофіп. рр., с. Лабунь Полон. р., с. Ляхівці Лахів. р.), дурзілля (с. В. Мацевичі Гриців. р.), дуріля (Зіньк. р.), диндерево (Анноп. р., с. Лабунь Полон. р., с. Семенів Ляхів. р., с. Макіївці Гриців. р.), диндир (Красил. р.), дивдерина (с. Буртин Полон. р.), коров'як (Славут., Теофіп., Старокост., Анноп., Опішн., Комишн., Манаст., Брацл. рр., с. Лабунь Полон. р., с. Семенів Ляхів. р., села: В. Мацевичі, Макіївці Гриців. р., с. Шелепухи Черкас. р.), коровки (Звениг. р., с. Будище Черкас. р.), червишник, великі колючки (Батур. р.), будяк (Врадіїв. р.), матрагура (молдав. наз. — Анан. р.).

Nicotiana rustica L. **Тютюн простий. (Махорка.** Фл.У.). М.н.: махорка — всюди.

Capsicum annuum L. **Червоний перець. (Стручковий перець однорічний.** Фл.У.). М.н.: червоний перець (Зіньк. р.).

Род. **Scrophulariaceae. Ранникуваті. (Ранникові.** Фл.У.).

Verbascum thapsiforme Schrad. **Дивина великоцвіта. (Дивина скіпетровидна.** Фл.У.). М.н.: коров'як (Корсун., Звениг., Літин., Гриців., Дикан., Печен. рр.),

Verbascum phlomoides L. **Дивина звичайна. (Дивина залізняковидна.** Фл.У.). М.н.: коров'як (Старокост., Миргор., Красил., Бердич., Літин., Лятич., Батур., Богусл., Звениг. рр., с. Хоровиці Славут. р., с. В. Березна Полон. р., села: Зубриха, Антоніни, Попудня Манаст. рр.), коров'як мужеський (Звениг. р.), коровник (м. Славута), дивина (с. Буртин Полон. р., с. Родашівка Славут. р., с. Завалля Манаст. р., села Сільниця, Мачуха, Гриненки, Самчинці Брацл. р.), люлюк (Заслав. р.), медвеже око, лопух (Батур. р.), будяк (Черкас. р.).

Verbascum ovalifolium Don. = V. compactum М.В. **Дивина овальнолиста.** М.н.: коров'як (села: Григорівка Чаплин. р., Громівка Ново-Троїц. р.), дивина (Чаплин., Маріюп. рр.), кияшник (с. П. Константинівка Чаплин. р.).

Verbascum lychnitis L. **Дивина волотиста. (Дивина борошниста.** Фл. У.). М.н.: коров'як (Старокост., Лятич., Волнов., Куп'ян., Боров. рр.), дивина (м. Котовськ, Черкас., Любаш., Врадіїв., Троїц., Брацл. рр.), люминареа домнулуй (молдав. наз. — Котов. р.).

Verbascum nigrum L. **Дивина чорна.** М.н.: коров'як (Полон., Охтир., Лятич., Зіньк. рр.), чорний коров'як (Христ. р.), дивина (села: Смолянка, Лісничівка Балт. р.), дивина чорна (с. Смолянка Балт. р.), золотник (Ладиж. р.), ванна панна (Комсом. р.).

Verbascum orientale М.В. **Дивина східня.** М.н.: коров'як (Будьон. р.).

Verbascum phoeniceum L. **Дивина фіялкова. (Дивина фіолетова.** Фл. У.). М.н.: простіл (Староб. р.).

Verbascum sp. М.н.: дивина (Лемківщ.).

Linaria vulgaris Mill. **Льонок звичайний.** М.н.: льонок (Славут., Дикан. рр., с. Шелепухи Черкас. р.), лісовий льонок (Звениг. р.), дикий льон (Лятич. р.), льнянка (Врадіїв. р.), чистець (Бердич., Дубов. рр., с. Будище Черкас. р., с. Бугаків Брацл. р.), чистик (Батур. р.), остудник (с. Бугаків Брацл. р.), простудник (Дубов. р.), жовте зілля (Ляхів. р.), медунка (Корост. р.), жовті панчішки (Чопов. р.), зілля від малярії (Житом. р.), матьян (Улан. р.), судді (с. Вишківці Брацл. р.).

Chaenorrhinum viscidum (Moench) Simk. = Linaria minor Ldb. **Льонок малий. (Хенориум клейкий.** Фл.У.). М.н.: зілля від сухот (Бердич. р.).

Scrophularia alata Gilib. = S. aquatica Ledeb. **Ранник крилатий.** Фл. У. **Ранник водяний.** М.н.: чорне свиняче зілля (Вінниц. р.).

Scrophularia nodosa L. **Ранник бульбистий. (Ранник шишкуватий.** Фл.У.). М.н.: чорне зілля (Красил., Старокост., Ладиж., Звенигор. рр., села: Вишківці, Бугаків, Гриненки, Мачуха, Самчинці Брацл. р.), чорнозілля (с. Мачуха Брацл. р.), свиняче зілля (Житом., Чопов., Троян., Зіньк., Лятич., Комишн. рр., села: Бугаків, Гриненки, Мачуха Брацл. р.), свиняче вухо (с. Бугаків Брацл. р.), свинюшниця (с. Сільниця Брацл. р.), старовина (Батур., Слов'ян., Богусл., Анноп. рр.), собача рожа (Житом. р.), твердий корінь (Чопов. р.), бульба (Троян. р.), пропасник (с. Воронівці Улан. р.), норичник (с. Лозна Улан. р.), вонюча трава (Літин. р.), стягній (м. Ляхівці), бишишник (Полон. р.), чорногір (с. Будище Черкас. р.), зілля від лихорадки (Савран. р.), патинник (м. Містки Містк. р.), курятина (Черкас. р., подав Ю. Д. Клеопів).

Gratiola officinalis L. **Авран. (Авран лікарський.** Фл.У.). М.н.: хинник (Черкас. р.), гірчак (Слов'ян. р.).

Veronica spicata L. **Вероніка колосиста.** М.н.: подорванник (Чопов. р.).

Veronica paniculata L. = V. spuria M.B. **Вероніка розгалужена.** Фл. У. М.н.: череда (Будьон. р.).

Veronica longifolia L. **Вероніка довголиста.** М.н.: цинга зілля (Чопов. р.), отхисник (Богусл. р.), лісовий маточник (Бердич. р.), троян (Гриців. р.), прилюбник (Базал. р.).

Veronica teucrium L. = V. latifolia L. **Вероніка широколиста.** М.н.: вероніка (Ладиж., Куп'ян. рр.), глисник (Ладиж. р.), троян (Полон. р.), трава од гадюки (Куп'ян. р.).

Veronica officinalis L. **Вероніка лікарська.** М.н.: вразник (Славут., Анноп., Полон. рр.), уразник (с. Чорнодуб Троян. р.), чоловіче зілля (с. Коща Троян. р.), очисник (Полон. р.), Петрові батоги (Корост. р.), укладник (Чопов. р.), підірванець жіночий (Житом. р.).

Veronica chamaedrys L. **Безвершки. (Вероніка дібровна.** Фл.У.). М.н.: одкасник (Троян. р.), троян (Полон. р.), зілля від підвію (Чопов. р.).

Digitalis grandiflora Murr. = D. ambigua Murr. **Наперсник жовтий. (Наперстянка великоквіткова.** Фл.У.). М.н.: натягач (Троян., Славут., Бердич., Брацл., Ляхів. рр., с. В. Вонсовича Базал. р.), напальки (Ляхів. р., с. В. Зозулинці Базал. р.), наперстянка (Старокост., Комсом. рр.), дзвоники (Звенигор. р.), тифун, живокон, коровник (Чопов. р.), Маріяннині глазки (рос. наз. — Лятич. р.).

Digitalis purpurea L. **Наперсник червоний. (Наперстянка червона.** Фл.У.). М.н.: наперсник, наперстниччє (Лемківщ.).

Melampyrum cristatum L. **Перестріч гребенястий. (Перестріч гребінчастий.** Фл.У.). М.н.: братки (с. Містки Містк. р)., братики (Брацл. р.).

Melampyrum arvense L. **Перестріч польовий.** М.н.: краснопер (Заслав. р.).

Melampyrum nemorosum L. **Перестріч гайовий.** М.н.: братики (Чопов., Бердич., Комсом., Калин., Ладиж., Черкас., Славут., Полон., Старокост., Богусл., Корсун., с. Трибухи Лятич. р., с. Хлипнівка Звениг. р., Манаст. та Брацл. рр. майже всюди), братики лісові (Вінниц. р.), братики чоловічі (Троян. р.), братики жіночі (Бердич. р.), братик і сестричка (Черкас., Корсун. рр.), брат та сестра (с. Антоніни Манаст. р.), брат та сестричка (с. Козацьке Звениг. р.), братки (Чопов., Троян. рр.), братки лісові (Комсом. р.), братчики (Улан. р., с. Вербка Лятич. р.), польові васильки (Христ. р.), Яким та Ганна (с. Сільниця Брацл. р.).

Melampyrum pratense L. **Перестріч лучний.** М.н.: братики білі (Славут. р.), братики жіночі (Троян. р.), братики чоловічі (Бердич. р.).

Euphrasia tatarica Fisch. **Очанка татарська.** М.н.: очанка (Брацл. р.).

Euphrasia condensata Jord. = E. stricta Host. **Очанка стиснута.** Фл.У. М.н.: очанка (Заслав., Вінниц. рр.), зілля від бородавок (Житом. р.).

Odontites serotina (Lam.) Dum. = O. serotina (Lam.) Rchb. = Euphrasia Odontites L. = O. rubra Pers. var. serotina (Lam.) Prantl. **Кравник пізній.** Фл.У. **Кравник червоний.** М.н.: сердечник (Троян. р.), польові юзефки (Заслав. р.).

Rhinanthus aestivalis (Zing.) B. Schischk. et Serg. = Alectrolophus major subsp. aestivalis Zing. = Rh. major subsp. aestivalis Soo. **Дзвінець літній.** Фл.У. **Дзвінець великий.** М.н.: тарахкельце (Вінниц. р.).

Pedicularis Kaufmannii Pinzger = P. comosa Шмальг. auct Fl. Ross., p.p., non L. **Шолудивник Кауфмана.** Фл.У. **(Шолудивник чубатий).** М.н.: зубник (Брацл. р.), вразник (Комсом. р.).

Lathraea squamaria L.[63] **Петрів хрест. (Петрів хрест лускатий.** Фл. У.). М.н.: Петрові пальці (Корсун. р.), кремена (Балт. р.).

Род. **Orobanchaceae. Вовчкуваті. (Заразихові.** Фл.У.).

Orobanche cumana Wallr. = O. cernua Loefl. var. cumana (Wallr.) G. Beck. **Вовчок сонячниковий. (Заразиха соняшникова. Вовчки.** Фл.У.). М.н.: вовчки (Богусл., Звениг., Дикан., Волнов. рр.), вовчок (Староб. р.), сосуни (Черкас. р.).

---

[63] Як було зазначено передніше (стор. 33) родини, роди та види розміщено в цій праці за системою Engler'a і подано за визначником Федченка і Флерова (62), де **Lathraea L.** віднесено до родини **Orobanchaceae вовчкуватих** (стор. 887, 895). За Шмальгаузеном (67) рід **Lathraea,** як і рід **Orobanche L.,** входить до родини **Scrophulariaceae ранникуватих** (т. II, стор. 254, 292). Згідно з Фл.У. ми вміщаємо **Lathraea squamaria L.** до родини **Scrophulariaceae,** Фл.У., т. IX, стор. 405, 629, і **Orobanchaceae,** як окрему родину, Фл.У., т. X, стор. 8.

Род. **Plantaginaceae. Подорожникуваті. (Подорожникові.** Фл. У.).

Plantago major L. **Подорожник великий.** М.н.: подорожник (Манаст., Полон., Славут., Гриців., Батур., Дубов., Черкас., Богусл., Звениг., Врадіїв., Маріюп., Мангуш., Зіньк. рр., с. Бугаків Брацл. р. та інші рр.), бабка (Лятич., Балт., Врадіїв. рр.), с. Гриненки Брацл. р.), бабки (Котов., Анан., Савран., Троїц. р.), свинжильник (Маріюп. р.), жиловик (болгар. наз. — Бердян. р.).

Plantago steposa Kupr. = P. media var. Urvilleana Rap. **Подорожник степовий.** Фл.У. М.н.: подорожник (Балт., Будьон., Староб., Бабан. рр.), подорожник степной (Куп'ян. р.), своб (Бабан. р.), дідок (Слов'ян. р.), свинячі бурячки (Котов. р.).

Plantago media L. **Подорожник середній.** М.н.: подорожник (Троян., Бердич., Комишн., Бабан., Полон., Манаст. рр., с. Бугаків Брацл. р. та інші), бабка, бабки (Хмільн., Базал. рр., с. Сільниця Брацл. р.), котики (Старокост., Манаст. рр., с. Бугаків Брацл. р.).

Plantago lanceolata L. **Подорожник ланцетуватий. (Подорожник ланцетолистий.** Фл.У.). М.н.: подорожник (Лятич., Ладиж., Полон., Будьон., Чаплин., Ново-Троїц. рр.), батіжки (Лятич. р.), бабочки (Славут. р.), ранник (Маріюп. р.), язички (Перемишль), бабка ліченувата (Лемківщ.), бричка (Балт. р.).

Plantago lanuginosa Bastard = P. lanceolata L. var. lanuginosa Schmalh. **Подорожник шерстистий.** Фл.У. М.н.: натягач (Черкас. р.).

Plantago indica L. = P. arenaria W. et K. = P. ramosa Aschers. **Подорожник індійський.** Фл.У. **Подорожник пісковий.** М.н.: сухітник (Черкас. р.).

Plantago sp. М.н.: бабка (Лемківщ.).

Род. **Rubiaceae. Маренуваті. (Маренові.** Фл.У.).

Asperula cynanchica L. **Маренка рожева.** М.н.: простудник (Старокост. р.).

Asperula odorata L. **Маренка пахуча. (Маренка запашна.** Фл.У.). М.н.: сухітник (Базал. р.), приворотне зілля (Старокост. р.), остудник (м. Красилів), люб-зілля (Брацл. р.).

Galium boreale L.[64] **Підмаренник північний.** М.н.: веснушки (Комсом. р.), золототисячник (Черкас. р.).

---

[64] **Galium boreale L. Підмаренник північний** за Фл.У., т. X, стор. 181, відомий із Закарпаття, Західн. і Правоб. Полісся. В Зах. Лісостепу зустрічається поодиноко. Наші находки в с. Чехи Бердич. р. та в с. Кутище Комсом. р. (тепер Любарс. р.) дозволяють ці рослини віднести скоріше до **Galium praeboraie** Klok. sp. nova = G. boreale auct. fl. ucr. pro max parte, haud L. **Підморенник пребореальний.** Фл.У., який росте в півд. частині Правоб. і Лівоб. Полісся, в сх. част. Правобереж. та по всьому Лівобер. Лісостепу і Лівобер. Злаково-Лучному Степу. (Фл.У., т. X, стор. 183).

Galium Schultesii Vest.[65] **Підмаренник Шультесів.** Фл.У. М.н.: липняк (Анан. р.).

Galium mollugo L.[66] **Підмаренник м'який.** М.н.: липчиця (Балт. р.), липник (Савран. р.), простудник (Ляхів. р.).

Galium palustre L. **Підмаренник болотяний. (Підмаренник болотний.** Фл.У.). М.н.: коклюшник (Черкас. р.), зілля від простуди Полон. р.).

Galium verum L. **Медівник. (Підмаренник справжній.** Фл.У.). М.н.: золотничек (Черкас. р.), чистотіл (Савран. р.), простудник (Плуж. р.), вітренник (Заслав. р.), апис, пчелиний яд (Дикан. р.), жовтяниці (Чопов. р.), зілля від пароксів (Житом. р.), червишник (Бердич. р.), дрібненьке зілля (Хмільн. р.), Петрів цвіт (Христ. р.), кашка, березка, дикий кріп (Ладиж. р.).

Galium Vailantii DC. = G. aparine *β*. Vailantii (DC.) Schmalh. **Підмаренник Вайланта.** Фл.У. **Липчиця.** М.н.: липчиця (Полон., Старокост., Літин., Бабан. рр.).

Galum vernum Scop. **Підмаренник весняний.** М.н.: чистик (Корост. р.), чистець (Брацл. р.), простудник (Славут., Полон., Гриців. рр.), поносниця (Старокост. р.).

Род. **Caprifoliaceae. Козолисті. (Жимолостеві.** Фл.У.).

Sambucus ebulus L. **Бузина ялова. (Бузина трав'яниста.** Фл.У.). М.н.: ялова бузина (Красил., Балт., Лятич. рр., с. Зубриха Манаст. р., с. Шелепухи Черкас. р., Лятич. р.), дика бузина (Хмільн., Житом., Літин., Вінниц., Заслав., Гриців. рр.), бузина смердяча (Звениг. р., с. Антоніни Манаст. р.), бузина (Славут., Савран., Слов'ян. рр., села: Антоніни, Завалля Манаст. р., Самчинці Брацл. р., с. Гута Межирівська Черкас. р.), бузина одностайна (с. Попудня Манаст. р.), польова бузина (Ладиж. р.), бузник (с. Сільниця Брацл. р., Ладиж. р.), хобзина (Лемківщ.).

Sambucus nigra L. **Бузина чорна.** М.н.: бузина, бузина чорна — всюди, дерев'яна бузина (Звениг., Красил., Ладиж. рр.), садова бузина, звичайна бузина (Калин., Врадіїв. рр.), сичак (Дикан. р.).

Viburnum opulus L. **Калина. (Калина звичайна.** Фл.У.). М.н.: калина — всюди.

Viburnum lantana L. **Гордовина. (Калина цілолиста.** Фл.У.). М.н.: гордовина (Бабан., Ладиж. та інші рр.), гордина (Манаст., Савран., Брацл. рр.), ордовина (Балт. р.), ордина (Бабан. р.), калина (Анан. р.).

---

[65] **Galium Schultesii** Vest. подає Клоков під назвою **G. intermedium** Schult. = G. Schultesii Vest. **Підмаренник посередній.** Фл. У., т. X, стор. 193, 194.

[66] Клоков вважає, що справжній **Galium mollugo** L. s. str. дуже рідко трапляється на крайньому заході СРСР, а в нас по лісах і степових і сухих луках росте G. **pseudomollugo** Klok. sp. nova = G. mollugo auct. fl. ucr. pro parte = G. erectum auct. fl. ucr., non Huds. **Підмаренник несправжньом'який.** Фл.У., т. X, стор. 199-201.

Род. **Valerianaceae. Овер'януваті. (Валеріанові.** Фл.У.).

Valeriana officinalis s.l.[67] **Овер'ян лікарський.** М.н.: овер'ян (Полон., Старокост., с. В. Вонсовича Базал. р., с. Ляхівці Ляхів. р.), валер'ян (с. Сільниця Брацл. р., с. Антоніни Манаст. р.), валер'яна, валер'янка (Ляхів. р., м. Славута, с. Западинці Базал. р.), вар'ян, вар'янт — всюди в Манаст. та Брацл. рр., лавер'ян (с. Вишківці Брацл. р.), болячкове зілля (Лемківщ.).

Valeriana palustris Kr.[68] = V. exaltata Mikan. = V. officinalis Грубов pro min. parte, non L. **Овер'ян болотяний. (Валеріана болотна.** Сл. 1962). **(Валеріана висока.** Фл.У.). М.н.: валері'янів корінь (Корост., Житом. рр.), валер'ян (Комсом. р.), валер'яна (Вінниц. р.), овер'ян (Комишн. р.).

Valeriana stolonifera Czern.[69] = V. ucrainica Demjan. = V. officinalis var. sambucifolia Mikan. = V. officinalis var. typica S. Korshinsky = V. officinalis Грубов pro min. parte, non L. **Овер'ян український, овер'ян повзучий. (Валеріана пагоноиосна.** Фл.У.). М. н.: валер'яна (Корост., Христ. рр., с. Лісничівка Балт. р.), валер'янка (Богусл., Звениг. рр.), валер'ян (Савран. р.), вар'ян (Хмільн. р., с. Смолянка Балт. р.), вер'ян (Троїц. р.).

Valeriana nitida Kr. = V. officinalis Грубов pro min. parte, non L. **Овер'ян блискучий.**[70] **(Валеріана блискуча.** Фл.У.). М.н.: овер'янка (Слов'ян. р.).

Valeriana wolgensis Kazak. = V. officinalis Грубов pro min. parte, non L. **Овер'ян волзький.**[70] **(Валеріана волзька.** Фл.У.). М.н.: овер'янка (Слов'ян. р.), Адамове ребро (Волнов. р.).

Valeriana sp. М.н.: овер'янка, Адамове ребро (Волнов. р.), валер'яна (Улан. р.), валер'ян (Врадіїв. р.).

Род. **Dipsacaceae. Черсакуваті. (Черсакові.** Фл.У.).

Dipsacus fullonum L. = D. silvester Huds. **Черсак лісовий.** Фл.У. **Черсак.** М.н.: ворсянка (Ладиж. р.), страхополох (Славут. р.), ростошун (Чопов. р.), вогник (Балт. р.), будяк (Брацл. р.).

---

[67] Не маючи можливости визначити точніше наші давні гербарні зразки рослин по **Valeriana, подаємо** назви до старого збірного виду **Valeriana officinalis** s. l. Пізніше гербарні матеріяли було визначено, згідно розчленуванню збірного вида **Valeriana officinalis** L. s. l., і подаються тут за відповідними назвами, як: **V. nitida** Kr., **V. stolonifera** Czern., **V. wolgensis** Kazak. (Див. стор. 15). Фармакопія не розрізняє видів овер'яну, і різні види, як **V. nitida, V. stolonifera, V. wolgensis** йдуть як **V. officinalis L.**

[68] Наші рослини визначені, як **Valeriana palustris** Kr., Фл.У., т. X., стор. 322, приводить, як **Valeriana exaltata** Mikan. = V. palustris Kr. **Валеріана висока.**

[69] Назви: овер'ян український взято з визначника Станкова и Талиева (55); овер'ян повзучий — з Энциклопедич. Словаря (68) і перекладено на українську мову.

[70] Назви: овер'ян блискучий, овер'ян волзький — наші переклади з латинської мови на українську. (Н. О.-Я.).

Dipsacus laciniatus L. Черсак торочкуватий. **(Черсак розрізнолистий.** Фл.У.). М.н.: страхополох (Красил., Старокост. рр.), будячок від кольок (Літин. р.).

Succisa pratensis Moench = S. praemorsa (Gilib.) Aschers. = Scabiosa succisa L. **Комонник лучний. Фл.У. Комонник.** М.н.: прикусник (Чопов., Троян., Житом., Улан. рр.), прикусень (Чопов. р.), покісник (Житом. р.), повнячки лісові, вищипус (Бердич. р.), кам'яниці, каменица, ночліжник (Корост. р.), п'ятисильник (Улан. р.).

Knautia arvensis (L.) Coult. **Свербіжниця звичайна. (Свербіжниця польова.** Фл.У.). М.н.: красне (красиве) зілля (Манаст. р.), цуцики (Корсун. р.), спада поднебіння (Ладиж. р.).

Scabiosa ochroleuca L. **Скабіоза жовта.** М.н.: дика скабіоза (Літин. р.), однозірки (Улан. р.), роман-зілля (Хмільн. р.), марцизки лісові (Черкас. р.).

Род. **Cucurbitaceae. Гарбузуваті. (Гарбузові.** Фл.У.).

Bryonia alba L. **Переступень чорноягідний. (Переступень білий.** Фл.У.). М.н.: переступень — всюди, вовчий переступень, вовчі ягоди (Батур. р.), перелитень (Чопов. р.), переступ (Лемківщ.).

Cucumis sativus L. **Огірок. (Огірок посівний.** Фл.У.). М.н.: огірки — всюди.

Melo sativa (L.) Sag. = Cucumis melo L. **Диня. (Диня посівна.** Фл. У.). М.н.: диня — всюди.

Citrullus vulgaris Schrab. **Кавун. (Кавун звичайний.** Фл.У.). М.н.: кавун — всюди.

Cucurbita pepo L. = C. ovifera L. **Гарбуз звичайний.** М.н.: гарбуз — всюди, кабак, гульдид (М-грец. наз. — Мангуш. р.).

Род. **Campanuaceae. Дзвоникуваті. (Дзвоникові.** Фл.У.).

Campanula glomerata L. **Дзвоник скучень. (Дзвоники головчасті.** Фл.У.). М.н.: дзвоники (Звениг. р.), терлич (Славут. р.), чорнопад (Заслав. р.), повнячки (Бердич. р.).

Campanula trachelium L. **Дзвоник кропиволистий. (Дзвоники кропиволисті.** Фл.У.). М.н.: дзвоники (Хмільн., Корсун., Звениг., Манаст. рр., с. Марківці Лятич. р.), маточник (с. Вербка Лятич. р.), темне зілля (Ладиж. р.), снитки (Старокост. р.).

Campanula rapunculoides L. **Дзвоник дзбаночкуватий. (Дзвоники ріповидні.** Фл.У.). М.н.: стегнячка (Дикан. р.).

Campanula persicifolia L. **Дзвоник броскволистий. (Дзвоники персиколисті.** Фл.У.). М.н.: дзвонки (Корост. р.), колокольчики (Бабан. р.), тирлич (Ладиж. р.).

Campanula patula L. **Дзвоник розлогий. (Дзвоники розлогі.** Фл.У.). М.н.: звоники (Лятич. р.), колокольчик (Житом. р.).

Adenophora lilifolia (L.) Bess. Дроб. **(Аденофора лілієлиста.** Фл.У.). М.н.: зілля від пропасниці (Бердич. р.), коров'ячі дійки (Комсом. р.).

Jasione montana L. **Агалик-трава. (Агалик-трава гірська.** Фл.У.). М.н.: сині польові маківки (Чопов. р.).

Род. **Compositae. Кошичкоцвіті. (Складноцвіті.** Фл.У.).

Eupatorium cannabinum L. **Сідач. (Сідач коноплевий.** Фл.У.). М.н.: сідаш (Черкас., Богус., Корсун. рр.), семивихрик (Троян. р.), різак (Лятич. р.), лугова материнка (Брацл. р.).

Solidago virgaurea L. **Золотушник. (Золотушник звичайний.** Фл. У.). М.н.: лісова лоза (Хмільн. р.), золотая розга (Комсом. р.), зілля від бородавок (Брацл. р.), жовтий жіночий буркун (с. Мачуха Брацл. р.).

Solidago canadensis L. **Золотушник канадійський. (Золотушник канадський.** Фл.У.). М.н.: Покрова (Манаст. р.).

Aster amellus L. **Волове око. (Айстра степова.** Фл.У.). М.н.: морозенко (Манаст. р.), дівоцьке зілля (Брацл. р.).

Aster salignus Willd. = A. salicifolius Schell. **Гайстра вербинка. (Айстра вербовидна.** Фл.У.). М.н.: рута, мороз (Черкас. р.), бабин вік (Дубов. р.).

Linosyris villosa DC. = Aster villosus (L.) Schultz. Bip. **Грудниця. (Грудниця шерстиста.** Фл.У.). М.н.: грудний чай (Бердян., Куп'ян., Врадіїв., Троїц., Ново-Троїц. рр., села: Григорівка, Ново-Миколаївка Чаплин. р.), степовий чай (Троїц., Ново-Троїц. рр., с. Григорівка Чаплин. р.), шалфей (Волнов. р.), горлянка (с. Містки Містк. р.).

Stenactis annuus Nees = Erigeron annuus (L.) Pers. **Злинка однорічна. (Стенактис однорічний.** Фл.У.). М.н.: лісова марона (м. Ляхівці Ляхів. р.), жовтяниці, котки (Чопов. р.).

Filago arvensis L. **Грудна травка звичайна. (Жабник польовий.** Фл. У.) М.н.: грудний чай (Балт. р.).

Antennaria dioica (L.) Gaertn. = Gnaphalium dioicum L. **Котячі лапки. (Котячі лапки дводомні.** Фл.У.). М.н.: дубові лапки (Теофіп. р.).

Gnaphalium silvaticum L. **Сухоцвіт лісовий.** М.н.: кудрявці (с. Райки Бердич. р.), нечуйвітер (с. Чехи Бердич. р.).

Helichrysum arenarium (L.) DC. = Gnaphalium arenarium L. **Цмин. (Цмин піщовий.** Фл.У.). М.н.: безсмертник (Миргор., Дикан., Охтир., Печен., Містк. рр., с. Головеньки Батур. р., Звениг. р., м. Канів, с. Гута Межірівська Черкас. р.), цмінь (м. Конотіп, с. Шевченкове Дубов. р.), цінь (села: Шелепухи, Гута Межирівська Черкас. р.), цинь (Бердян. р.), чмін (Куп'ян. р.), маренка (Маріюп. р.), сіре зілля (с. Міньківці Славут. р.), нечуйвітер (м. Бердичів, с. Родашівка Славут. р.), Марія (Заслав. р.), сухий цвіт (с. Будище Черкас. р.), бородавник (Богусл. р.), сварка (Звениг. р.), котячі лапки (Корост., Калин. рр.), котки, одмін-зілля (Чопов. р.), зілля від різачки (с. Дубовець Житом. р.), підбіл, сухоцвітки (с. Буки Житом. р.), суховершки (с. Чехи Бердич. р.), смертельник (м. Берди-

чів), могильник (с. Головеньки Батур. р.), свари-баба (Вінниц. р.).

var roseum Trautv. М.н.: Марія (Заслав. р.).

Inula britannica L. **Оман заболоточник. (Оман британський.** Фл.У.). М.н.: арніка (м. Славута), арнік (Житом. р.), зілля від жовтяниці (Чопов. р.), залізняк (с. Коща Троян. р.), ростропша (с. Чорнодуб Троян. р.), польовий тулигуз (Черкас. р.), Іванзілля, топілька (Ново-Троїц. р.), бабишник (Анноп., Заслав. рр.), жовта цвенторія (Полон. р.), жовті квіти (Манаст. р.).

Inula salicina L. **Оман верболистий.** М.н.: лісні пагнистки (Христ. р.), ляшки (Базал. р.), різець (Балт. р.), зілля від жовтяниці (Анан. р.).

Inula aspera Poir. = L. cordata Шмальг. **Оман шорсткий.** Фл.У. М.н.: Іван-трава, Іван-зілля (Будьон. р.).

Inula germanica L. **Оман німецький.** М.н.: різак (с. Григорівка Чаплин. р.), Іван-зілля (с. Іванівка Чаплин., Мангуш. рр.), солодке зілля (Староб. р.).

Inula helenium L. **Оман правдивий. (Оман високий.** Фл.У.). М.н.: дев'ясил (Савран., Полон., Корост., Літин., Брацл. рр.), подсолнечний дев'ятисил (Літин. р.), дев'ятисильник (Батур., Будьон., Комишн. рр., с. Старий Крим Маріюп. р.), омен (Печен., Боров. рр.), уман (Дикан., Черкас., Комишн. рр.), гоман (с. Івахни Манаст. р.), бандак (с. Антоніни Манаст. р.), стожильник (Комишн. р.), дуже (М-грец. наз. — с. Чермалик Маріюп. р.), андузтамру (М-грец. наз. — с. Старий Крим Маріюп. р.), самир (Савран. р.).

Pulicaria vulgaris Gaertn. = P. prostrata Asch. **Блошниця звичайна.** М.н.: товстушки (Батур., Калин., Комишн., Дубов. рр.), бебешник (Печен. р.), зноски (Бердич. р.), зілля від бородавок (Чопов. р.), бородавник (м. Канів), селянський тулигуз (с. Шелепухи Черкас. р.), реп'яшки (с. Гута Межирівська Черкас. р.), репиуз (Корсун. р.).

Xanthium strumarium L. **Овечий реп'яшок. (Нетреба звичайна.** Фл. У.). М.н.: реп'яшки (Славут., Комишн., Печен., Слов'ян. рр.), реп'яхи (Манаст. р.), будячки (Улан., Звениг. рр.), дурнишник (с. Будище Черкас. р.), свинюхи (Балт. р.), коровки (с. Шелепухи Черкас. р.), чертополох (Савран. р.), кольки (Комишн. р.).

Xanthium spinosum L. **Колючки. (Нетреба колюча.** Фл.У.). М.н.: колючки (Маріюп., Куп'ян., Боров., Черкас., Бердич., Манаст. рр., с. Лісничівка Балт. р.), жах (Ладиж., Савран. рр.), не тронь мене (Будьон. р.), кольки (Богусл. р.), коровки (Манаст. р.), реп'яшки (Брацл. р.), будячки (Гриців., Савран. рр., с. В. Березна Полон. р.), три кольки (с. Смолянка Балт. р.), страхополох (с. Воробіївка Полон. р.).

Rudbeckia laciniata L. **Рудбекія. (Рудбекія розсічена.** Фл.У.). М.н.: зимова ґорґонія (Полон. р.).

Helianthus annuus L. **Сонячник. (Соняшник однорічний.** Фл.У.). М.н.: сояшник (Бердян. р.), сонях (Ляхів., Полон. рр.), соняшник (Дубов. р.), подсолнух (Опішн., Дикан., Охтир. рр.,

с. Трояни Бердян. р.), сенет (болгар. наз. — с. Трояни Бердян. р.).

Helianthus tuberosus L. **Волоська ріпа. (Соняшник бульбистий. Земляна груша. Топінамбур.** Фл.У.). М.н.: топінамбур (Зіньк. р.), бульба (Полон. р.).

Bidens tripartitus L. **Череда звичайна. (Череда трироздільна.** Фл.У.). М.н.: череда (Улан., Літин., Ляхів., Печен., Опішн., Батур., Дубов., Богусл., Миргор., Зіньк., Корсун. рр., с. Шелепухи Черкас. р., с. Хлипнівка Звениг. р.), вовчки (Корост., Чопов., Печен., Містк. рр.), собачки (Печен., Куп'ян., Слов'ян. рр., с. Будище Черкас. р.), реп'яхи (Дубов., Батур. рр.), реп'яшки (Полон., Старокост., Печен. рр.), стрілки (Охтир., Гадяч., Опішн. рр.), дідові вощі — скрізь в Манаст., Брацл. рр.

Bidens cernuus L. **Череда поникла.** М.н.: вовчки (Корост., Житом., Чопов. рр.).

Tagetes patula L. **Чорнобривці. (Чорнобривці розлогі.** Фл.У.). М.н.: чорнобривці (Анноп., Дубов., Опішн., Комишн. рр.).

Tagetes erecta L. **Повняки. (Чорнобривці прямостоячі. Повняки.** Фл.У.). М.н.: повняки (Лятич., Славут., Полон., Звениг. рр., с. Мачуха Брацл. р.), гвоздики (Староб., Дубов. рр., с. Мачуха Брацл. р.), гвоздик (Черкас. р.), кабачки (с. Мачуха Брацл. р.), шелудівці (Звениг. р.).

Anthemis tinctoria L.[71] **Жовтило.** М.н.: жовтяниці (Котов. р.), сон (Троїц. р.), ляшки (Старокост. р.), польові гвоздички (Боров. р.).

Anthemis ruthenica M.B. = A. arvensis L. B. ruthenica Schmalh. **Роман український. (Роман руський.** Фл.У.). М.н.: ромашка (Бердян., Мангуш. рр., села: Чермалик Маріюп. р., Іванівка, Григорівка Чаплин. р.), майська ромашка (с. Ново-Миколаївка Чаплин. р.), зілля від курячої сліпоти (Котов. р.), біяз чичего (М-грец. наз. — с. Ст. Крим Маріюп. р.).

Anthemis cotula L. = A. foetida Lam. **Роман собачий.** М.н.: ромашка (Боров., Теофіп., Звениг. рр.), ром'янок (Калин., Анноп. рр.), ромен-зілля (с. Івахни Манаст. р.), ромен (с. Зубриха Манаст. р.), великий ромен (Брацл. р.).

Ptarmica cartilaginea Ledeb. = Achillea Ptarmica var. cartilaginea Schmalh. **Торгун. (Чихавка хрящувата.** Фл.У.). М.н.: деревій (Черкас. р.).

Achillea millefolium L. **Деревій звичайний. (Деревій тисячолистий.** Фл.У.). М.н.: кріавник (переважно на Правобережжі в Кам'янець-Поділ. та Житом. областях: м. Житомір, с. Дубовець, с. Буки Житом. р., Троян., Полон., Анноп., Улан., Хмільн., Комсом., Лятич., Літин., Калин., Вінниц., Брацл., Котов. рр., села: Райки, Чехи, м. Бердичів Бердич. р., Лемківщ.), деревій (Манаст., Брацл., Богусл., Корсун., Батур., Бабан.,

---

[71] За Фл.У., т. XI, стор. 213 типової **Anthemis tinctoria** L., яка описана Ліннеєм з Швеції і властива Скандинавії, на Україні немає. На степах, степових схилах, відслоненнях і як бур'ян, по всій Україні росте звичайно **Anthemis subtinctoria** Dobrocz. **Роман напівкрасильний.** Фл.У.

Опішн., Охтир., Печен., Куп'ян., Слов'ян., Дикан., Черкас., Печен., Гадяч. рр., с. Райки Бердич. р.), деревій мужеський (Дубов. р.), серпорізник (Містк. р.), підбіл (Корост. р.).

Achillea inundata Kondr. sp. nova = A. millefolium L. var. magna Schmalh. **Деревій заплавний.** Фл.У. М.н.: деревій (Черкас., Печен., Гадяч. рр.), серпорізник (с. Містки Містк. р.).

Achillea setacea Waldst. et Kit. = A. millefolium L. var. setacea Koch. **Деревій щетинуватий. (Деревій щетинистий.** Фл.У.). М.н.: деревій — майже скрізь, деревій білий (Чаплин., Ново-Троїц. р.), степовий деревій (Врадіїв. р.), вінички (Троїц. р.), кріввавник (Анноп., Красил. рр.), назар чичего (М.-грец. наз. — Маріюп. р.), рибичке (болгар. наз. — Бердян. р.).

Achillea nobilis L. **Деревій шляхетний. (Деревій благородний.** Фл. У.). М.н.: деревій — всюди, степовий деревій (Бабан. р.), деревій женський (Дубов. р.), білий деревій (Бердян. р.).

Achillea micranthoides Klok. = S. micrantha auct. fl. ucr., non M.B., nec Willd. **Деревій подовий.** Фл.У. М.н.: деревій жовтий (Чаплин. р.).

Achillea micrantha Willd. = A. Gerberi Willd. Шмальг. var leptophyla (M.B.) Schmalh. **Деревій дрібноцвітий. (Деревій дрібноквітковий.** Фл.У.). М.н.: деревій (Боров. р.), жовтий деревій (Слов'ян. р.).

Achillea leptophylla M.B. = A. Gerberi M.B. var leptophylla (M.B.) Schmalh. **Деревій м'яколистий.** Фл.У. **(Деревій тонколистий** Сл. 1962). Деревій жовтий. М.н.: деревій (Чаплин. р.), жовтий деревій (с. Ст. Крим Маріюп. р.).

Matricaria inodora L.[72] Chrysanthemum inodorum L. **Ромашка польова.** М.н.: ромашка (Вінниц., Мангуш., Бердян. рр.), берегові ромашки (Троїц. р.), степна ромашка (Будьон. р.), романзілля (Балт. р.), роман (Ладиж. р.).

Matricaria chamomilla L.[73] = Chrysanthemum chamomilla P.M.E. Schmalh. **Ромашка лікарська.** М.н.: ромашка (Дубов., Батур., Балт., Черкас., Бердян., Богусл., Куп'ян., Староб., Христ., Троїц. рр., села: Ново-Троїцьке, Громівка Ново-Троїц. р., с. Іванівка Чаплин. р., м. Котовськ, м. Канів), ромашка городня (Любаш. р.), панські ромашки (х. Отрада Ново-Троїц. р., с. Григорівка Чаплин. р.), ром'янок (Анноп., Славут., Полон., Плуж., Ляхів., Заслав., Гриців., Теофіп., Красил., Старокост., Бердич., Христ., Брацл., Манаст. рр.), ромнянок (Анноп., Славут., Полон., Плуж., Ляхів., Заслав., Гриців., Теофіп., Красил., Старокост., Брацл., Манаст. рр.), рум'янок (Балт., Врадіїв. рр., с. Григорівка Чаплин. р., Лемківщ.).

---

[72] Назву **Matricaria inodora** L. у Фл.У. т. XI, стор. 281 тепер змінено на **Tripleurospermum inodorum** (L.) Schultz Bip. = M. inodora L. **Триреберник непахучий.** Фл.У.

[73] **Matricaria chamomilla** L. у Фл.У. т. XI, стор. 277 наводиться під назвою **Matricaria recutita L. Ромашка обідрана.** Фл.У. Секція **Matricaria** представлена в СССР на території України двома видами: **Matricaria recutita** L. = M. chamomilla L., що росте, як бур'ян, по всій Україні та **Matricaria Tzvelevii** Pobed. = M. chamomilla L. p.p. auct. fl. ucr. p.p. **Ромашка Цвелева.** Фл.У., яка трапляється по схилах в Криму.

Matricaria discoidea D.C.[74] = M. suaveolens Aschers. **Ромашка запашна.** Фл.У. **Ромашка без'язичкова,** ромашка американська (Кат.). М.н.: ром'янок (с. Зубриха Манаст. р., Анноп., Славут., Полон., Красил. рр., с. Вербка Лятич. р.), ром'яночок (Троян. р.), ромашка (Куп'ян., Староб. рр., с. Марківці Лятич. р., с. Івахни Манаст. р.).

Leucanthemum vulgare Lam. = Chrysanthemum leucanthemum L. **Королиця. (Королиця звичайна.** Фл.У.). М.н.: ром'янець (с. Марківці Лятич. р.), дикий ромашок (с. Вербка Лятич. р.), ромашка (Ладиж., Зіньк. рр.), ранник (Чопов. р.), салда-балда (Троян. р.), пригортень (Улан. р.), австрейки (Полон. р.).

Pyrethrum corymbosum (L.) Willd. = Chrysanthemum corymbosum L. **Маруна велика. (Маруна щиткова.** Фл.У.). М.н.: лісове пижмо (Бердич., Комсом. рр.), пижмо (Улан. р.), дике пижмо (Полон. р.), собача пижма (Ладиж. р.), біле пижмо (Базал. р.), романець (Лятич. р.), спирт (Комсом. р.), маруна (Анан. рр.), ромашка (с. Жеребки Старокост. р., Бабан. р.), романка (Бабан. р.), приворотень (Брацл. р., с. Калинівка Старокост. р.), перевертень (Христ. р.), дев'ять косарів (Манаст. р.), розмай-зілля (Теофіп. р.).

Pyrethrum parthenium (L.) Smith. = Chrysanthemum parthenium (L.) Pers. **Маруна городня. (Маруна дівоча.** Фл.У.). М.н.: маруна (Ляхів., Манаст., Брацл., Лятич., Балт. рр., села: В. Березна Полон. р., Жеребки Старокост. р., с. Западинці Красил. р., м. Котовськ), марунка (м. Красилів, с. Семеринки Старокост. р.), марона (Гриців., Теофіп. рр., с. Майдан Старо-Лабунський Полон. р.), руман (Хмільн. р.), персидська ромашка (Дикан. р.).

Chrysanthemum balsamita L.[75] **Канупер.** М.н.: канупер — всюди, канупір (Бабан. р.).

Tanacetum millefolium (L.) Tzvel. = Pyrethrum millefoliatum Willd. = Chrysanthemum millefoliatum L. **Пижмо кучеряве.** Фл.У. **Маруна кучерява.** М.н.: деревій жовтий (с. Строганівка Чаплин. р.), деревій (села: Громівка, Ново-Троїцьке Ново-Троїц. р., Іванівка, Григорівка, Ново-Миколаївка, ПершаКонстантинівка Чаплин. р.), серпоріз (с. Ново-Троїцьке того ж р.).

Tanacetum vulgare L. = Chrysanthemum tanacetum Vis. **Пижмо. (Пижмо звичайне.** Фл.У.). М.н.: пижмо (Корост., Чопов., Хмільн., Бердич., Чаплин., Черкас., Богусл., Комишн. рр. і по багатьох інших місцях), приворотень (Троїц., Балт., Звениг., Полон., с. Малий Правутин Анноп. р.), маруна (Врадіїв. р.), купавки (Звениг. р.), алтарник (Літин. р.), дике пижмо, дика

---

[74] **Matricaria discoidea** DC. у Фл.У. т. XI, стор. 280 наводиться під назвою **M. matricarioides** (Less.) Porter ex Britton = Artemisia matricariodes Less. = M. discoidea DC. **Ромашка запашна.** Фл.У.

[75] Ми визначили рослини, як **Chrysanthemum balsamita** L., тепер у Фл.С. т. XXVI, стор. 196, 198 і у Фл.У. т. XI, стор. 286, 287 розрізняють: **Pyrethrum balsamita** (L.) Willd. = Chrysanthemum balsamita L. **Маруна бальзамічна** і **P. majus** (Desf.) Tzvel. = P. tanacetum DC = Chrysanthemum balsamita Шмальг. **Маруна велика. Канупер (колупер).** Фл.У.

несіяна рослина (Лятич. р.), польове пижмо (Христ. р.), пижма (с. Осипенко Бердян. р.), жовтий деревій, дизель (Будьон. р.), жовта ромашка (с. Трояни Бердян. р.), пизмо (Манаст., Брацл. рр.).

Artemisia campestris L.[76] **Нехворощ. (Полин польовий.** Сл. 1962). М.н.: нехворощ (Звениг., Бердян., Корост., Чопов., Богусл. рр.), нехвороща (Заслав. р., с. Самчинці Брацл. р.), нехвороста (с. Мачуха Брацл. р.), чорна нехворощ (Звениг., Бердян. рр.), нефорощ (Бердян. р.).

Artemisia procera Willd. = A. paniculata Lam.[77] **Боже дерево. (Полин високий.** Сл. 1962). М.н.: Боже дерево (Христ., Врадіїв. рр.), Боже деревко, деревко сивеньке (Корост. р.), Боже древко (Брацл. р.), Боже деревце (Заслав. р., с. Ляхівці Ляхів. р.), кудрявеньке деревце, деревко (Лятич. р.), Єрусалимське дерево (Христ. р.), чупрун (Манаст. р.), ципрус (Гриців. р.).

Artemisia austriaca Jacq.[78] **Полинець. (Полин австрійський.** Сл. 1962). М.н.: вінички (Печен., Балт., Котов., Черкас., Звениг., Савран., Троїц. рр.), польові вінички (Врадіїв. р.), віниччя (Троїц. р.), полинець (Куп'ян. р.), полин (Брацл. р.), полинь (Ново-Троїц., Мангуш., Чаплин. рр.), полинь степова (Боров. р), біле зілля (Черкас. р.), горлянки (Містк. р.).

Artemisia vulgaris L. **Чорнобиль. (Полин звичайний.** Фл.У.). М.н.: чорнобиль — майже всюди і Лемківщ., забудьки (Дубов. р.), забудька (Печен. р.), кінський полин (Котов. р.).

Artemisia salina Keller.[79] **Полин солончаковий.** (Стан., Тал.). М.н.: полинь (Троїц. р.).

Artemisia annua L. **Полин однорічний.** М.н.: рута (Полон., Гриців. р., с. Янушівка Анноп. р.), різета (с. М. Правутин Анноп. р.), Боже деревце (Чопов. р.), дзінзірове насіння (Черкас. р.), кавалерія (Балт. р.).

---

[76] Наші рослини було визначено, як **Artemisia campestris** L. **Полин польовий** за Сл. 1962. Клоков наші рослини з назвами **нехворощ** (Чопов. р. і Богусл. р.) визначив (Фл.У., т. XI, стор. 330-332), як Artemisia **dniproica** Klok. = A. campestris Ledeb., non L. s. str. Шмальг. **Полин дніпровський.** Фл.У. Назви рослин **чорна нехворощ** та **нефорощ** (Бердян. р.), що ростуть на степах і пісках Лівобережного Злаково-Лучного Степу, можуть бути віднесені тепер до **Artemisia Marshalliana** Spreng. = A. campestris (haud. L.) Шмальг. (Фл. У., т. XI, стор. 328-329) **Полин Маршаллів.** Фл.У.

[77] Наші рослини було визначено, як **Artemisia procera** Willd. = A. paniculata Lam., але за Клоковим, Фл.У., т. XI, стор. 319-321, обидві ці назви стосуються західноєвропейських форм б.-м. відмінних від нашої. Тому ці рослини Клоков відносить до **Artemisia eiatior** Klok. sp. nova = A. procera Ledeb. = A. paniculata auct. fl. ross. nonnull. p.p. haud Lam. **Полин високий.** Фл.У.

[78] **Artemisia austriaca** Jacq. s. str., за Клоковим Фл.У., т. XI, стор. 318-319, поширена в області паннонської флори — в Нижній Австрії, звідки й описана, особливо ж в Угорщині. Тому рослини визначені як **A. austriaca** Jacq. мусять бути віднесені до **A. repens** Pall. = A. austriaca γ. repens DC. = A. austriaca auct. fl. ucr. et ross., non Jacq. Шмальг. **Полин повзучий.** Фл.У.

[79] Рослини цього виду віднесено тепер до **Artemisia praticola** Klok. = A. salina auct. fl. ucr., non Willd., nec Keller. Фл.У., т. XI, стор. 346.**Полин лучний. Полинок.** Фл.У.

Artemisia absinthium L. **Полин звичайний. (Полин гіркий.** Фл.У.). М.н.: полинь (Славут., Полон., Базал., Старокост., Манаст., Брацл., Балт., Котов., Анан., Черкас., Богусл., Корсун., Звениг., Врадіїв., Троїц., Опішн., Дикан., Охтир., Печен., Куп'ян., Боров., Староб., Містк., Слов'ян., Комишн., Волнов., Будьон., Бердян. рр., с. Новоселиця Гриців. р.), полинь пахнюча (с. Макіївці Гриців. р.), полин (Дубов., Корост., Бердич., Літин., Манаст., Брацл., Батур., Балт., Котов., Анан., Черкас., Богусл., Корсун., Звениг., Врадіїв., Троїц. рр.), полинець (Мангуш. р.), адже пелин (М-грец. наз. — Маріюп. р.).

Tussilago farfara L. **Підбіл. (Підбіл звичайний. Мати-й-Мачуха.** Фл. У.). М.н.: підбіл (Анноп., Ляхів., Гриців., Полон., Базал., Красил., Канів., Корсун., Черкас., Богусл., Куп'ян., Містк., Боров., Житом., Бердич., Троян., Улан., Хмільн., Лятич., Манаст., Брацл. рр., Лемківщ.), підбіл, кінське копито (с. Мачуха Брацл. р.), ранник (с. Попудня Манаст. р., с. Мачуха Брацл. р.), мать і мачиха (Літин., Дикан. рр.), мати-мачуха (Ляхів. р.), мороїдник (Улан. р.), білий копит (Христ. р.), білокопитник (м. Канів.).

Petasites hybridus (L.) Gaertn., Mey. et Schreb. = P. officinalis Moench. **Кремена лікарська. (Кремена гібридна.** Фл.У.). М.н.: кременина (Гриців., Брацл. рр.), підбіл (м. Красилів), цар-зілля (Житом. р.).

Petasites spurius (Retz.) Reichenb. = P. tomentosus DC. **Кремена волохата. (Кремена несправжня, білокопитник.** Фл.У.). М.н.: підбіл (Печен. р.), білий лопух (Староб. р.), бишишник (Слов'ян. р.).

Petasites sp. М.н.: кременина (Брацл. р.).

Arnica montana L. **Скусівник. (Арніка гірська.** Фл.У.). М.н.: арніка (Лемківщ.).

Senecio vernalis Waldst. et Kit. **Жовтозілля весняне.** М.н.: ганза (Бабан. р.).

Senecio erucifolius L. **Жовтозілля гірчичнолисте.** М.н.: жовта ромашка (Маріюп. р.).

Senecio jacobaea L. **Жовтозілля лучне. (Жовтозілля Якова.** Фл. У.). М.н.: бишишник (Базал. р.).

Ligularia glauca (L.) O. Hoffm. = Senecio senecillis Maxim.[80] **Жовтозілля сизе.** М.н.: капусник (Базал. р.).

Calendula officinalis L. Нагідки городні. (Нагідки лікарські. Фл.У.). М.н.: нагідки (Черкас., Звениг., Корост., Дубов. рр.), крокіш (Троїц., Балт., Котов. рр.), ногітки (Полон. р.), панюта Анноп., Славут. рр.), панюстки, панюсточки (Манаст. р.), гнибики (Базал. р.).

Echinops sphaerocephalus L. **Головатень звичайний. (Головатень круглоголовий.** Фл.У.). М.н.: страхополох (Манаст. р.), вог-

---

[80] Рослини було визначено, як **Ligularia glauca** (L.) O. Hoffm., тепер їх відносять — Фл.У., т. XI, стор. 371 — до **Ligularia carpatica** (Schott, Nym., Kotschy) Pojark. = Senecio senecillis auct., non Maxim. Шмальг. **Язичник карпатський.** Фл.У.

ник (Троїц. р.), будячки (Бабан. р.), баранчик синій (Комишн. р.), вовче жито (Зіньк. р.).

Xeranthemum annuum L. Безсмертки однорічні. М.н.: безсмертник (Мангуш. р.).

Carlina vulgaris L.[81] **Відкасник звичайний. (Одкасник звичайний.** Фл.У.). М.н.: одкасник (Чопов. р.), будячок (Манаст. р.).

Carlina longifolia Rchb.[82] **Відкасник довголистий.** М.н.: відкасник (Анноп. р.).

Carlina acaulis L.[83] **Відкасник безбилий. (Одкасник безстебловий.** Фл.У.). М.н.: страхополох (Базал. р.), Божої матері крісло (Полон. р.).

var. caulescens Lam. М.н.: громовик (Комсом. р.).

Arctium tomentosum Mill. = Lappa tomentosa Lam. **Лопух повстистий.** М.н. лопух — всюди, липух — рідше (Манаст., Брацл., Улан., Лятич., Балт., Анан. рр.), брустир (молдав. наз. — Анан. р.).

Arctium lappa L. = Lappa major Gaertn. **Лопух великий. (Лопух справжній.** Фл.У.). М.н.: лопух (Звениг., Черкас., Зіньк., Троян., м. Житомир), реп'ях (Лятич. р.), гіркий лопух (Улан. р.), липух (Черкас., Любаш. рр.).

Arctium nemorosum Lejeune = Lappa nemorosa Koernicke. **Лопух гаєвий (Лопух дібровний.** Фл.У.). М.н.: лопух (Звениг. р.).

Arctium minus Bernh. = Lappa minar Hill. **Лопух малий.** М.н.: лопух (Маріюп., Улан., Житом., Ладиж. рр.), реп'ях (Лятич. р.), маточний корінь (Мангуш. р.).

Arctium sp. М.н.: лопух — всюди, кулабахи (М.-грец. наз. — Маріюп. р.).

Carduus nutans L. **Будяк поникли́й.** М.н.: корінь сифіліс (Вінниц. р.).

Carduus acanthoides L.[84] **Будяк звичайний.** М.н.: будяк (Базал. р.).

Carduus crispus L. **Будяк кучерявий.** М.н.: будячки (Черкас. р.), коровник (с. Містки Містк. р.).

Cirsium polonicum (Petrak.) Iljin = C. eriophorum var. spathulatum auct., non Griseb. Шмальг. = C. eriophorum subsp. decussatum

---

[81] У Фл.У., т. XI, стор. 426-429 зазначено, що **Carlina vulgaris** L. відома лише в Прикарпатті. Для інших районів наводиться помилково, замість широколистих форм **C. Biebersteinii** Bernh. = C. vulgaris, (non L.) Schmalh. **Одкасник Біберштейна.** Фл.У., який росте в Поліссі та в Лісостепу досить звичайно, в лісових і північностепових районах розсіяно.

[82] Нами було віднесено рослини до **Carlina longifolia** Reichb., але в Фл. У., т. XI, стор. 428-429 подається під назвою **C. Biebersteinii** Bernh. = C. longifolia Reichenb. **Одкасник Біберштейна,** про нього зазначено, що рослина досить мінлива: варіюють розміри, а почасти і форми листків, а через те і раніше визначались рослини, як різні види. (Див. попередню примітку).

[83] **Carlina acaulis** L. росте тільки на Карпатах (Фл.У., т. XI, стор. 425, 426). Наші рослини зібрано в Комсом. та Базал. районах, визначені як **Carlina cirsioides** Klok. **Одкасник осотовидний. Страхополох.** Фл.У., що росте в північн. частині Полісся, в Західньому та Правобережному Лісостепу, спорадично (Фл.У., т. XI, стор. 422-425).

[84] **Carduus acanthoides** L., за Фл.У., т. XI, стор. 504-506, росте тільки в Зах. Європі. Наші рослини відносяться до **Carduus fortior** Klok. sp. nova = C. acanthoides auct. fl. ucr. et ross., non L. **Будяк дужчий.** Фл.У.

Petrak. var. polunicum Petrak. **Осот польський.** Фл.У. М.н.: переляк (Брацл. р.), будяк (Корсун., Бердян. рр.).

Cirsium lanceolatum (L.) Scop. **Дід. (Осот ланцетолистий.** Фл.У.). М.н.: будяк (Полон., Старокост. рр.), будячок (Житом. р.).

Cirsium canum (L.) All. **Осот сірий.** М.н.: будячки (Корсун. р.), хинник (с. Гута Межирівська Черкас. р.), хробуст (с. Будище Черкас. р.), собачий язик, песій язик (Богусл. р.), поручейник (Савран. р.), самир (Троїц. р.), двигун (Заслав. р.).

Cirsium oleraceum (L.) Scop. **Осот жовтявий. (Осот городній.** Фл. У.). М.н.: гуман (Лятич. р.).

Cirsium rivulare (Jack.) Link. **Осот прибережний.** М.н.: красноголовник (Житом. р.), одкасник (Корост. р.), зілля від підвію (Чопов. р.).

Cirsium arvense (L.) Scop.[85] **Осот польовий.** М.н.: осот (Літин., Троян. рр. і багато інших), госет (Улан., Літин. рр.), цуна (М.-грец. наз. — Маріюп. р.).

Cirsium incanum Fisch. = C. arvense B. incanum Lebed. **Осот білоповстистий. (Осот сивий.** Фл.У.). М.н.: осот (Троян. р.).

Onopordon acanthium L. **Татарник. (Татарник звичайний.** Фл.У.). М.н.: будяк (Полон. р.), будяк широколистий (Базал. р.).

Serratula inermis Gilib. = S. tinctoria auct., non L. sensu proprio, Шмальг. **Серпій неозброєний.** Фл.У. **Серпій красильний.** М.н.: сині метелики (Чопов. р.).

Centaurea jacea L. **Наголоватки. (Волошка лучна.** Фл.У.). М.н.: волошки (Брацл. р.), перелесник (с. Дубовець Житом. р.), зілля від скаженини (с. Буки Житом. р.), нищі будяки (Улан. р.), копитки (Лятич. р.), берегові волошки (Богусл. р.).
var. lacera Koch. М.н.: перелесник (Житом. р.).

Centaurea pseudophrygia C.A.M. = C. stenolepis auct. fl. ross. p. p., non Kern. **Волошка несправжньофрігійська.** Фл.У. М.н.: зілля від скаженини (Житом. р.), фрибрик (Троян. р.).

Centaurea sumensis Kalen. = C. Marschaliana DC. = C. Marschalliana f. Ledebourii Korsh. **Волошка сумська.** Фл.У. М.н.: золотник (Черкас. р.).

Centarea cyanus L. **Волошка синя.** М.н.: волошки — всюди, патолошки (с. Хлипнівка Звениг. р.), патлачок (с. Козацьке Звениг. р.).

Centaurea maculosa Lam.[86] = C. Biebersteinii DC. **Волошка плямиста.** М.н.: Божі пали (Старокост. р.).

---

[85] З старого збірного вида **Cirsium arvense auct.** тепер виділено (Фл.У., т. XI, стор. 535-538): **Cirsium arvense** (L.) Scop. = C. arvense A. horridum Koch. = C. horridum Stank. **Осот польовий.** Фл.У. М.н.: осот (Старокост. р.): C. setosum M.B. = C. arvense auct. fl. ucr. pro max. parte. **Осот щетинистий.** Фл.У. та **C. incanum** Fisch. **Осот сивий.** Фл.У.

[86] **Centaurea maculosa** Lam. s. str. є західньоевропейський вид. Наші рослини, що ростуть на крутому березі річки Случ (с. Калинівка Старокост. р.), видимо, належать до **Centaurea rhenana** Boreau = C. maculosa subsp. rhenana Gugler = C. maculosa Шмальг., non Lam. (Фл.У., т. XII, стор. 116-118). **Волошка рейнська.** Фл.У.

Centaurea diffusa Lam. **Волошка верблюдка. (Волошка розлога.** Фл.У.). М.н.: дюгмебаш (М-грец. наз. — Маріюп. р.).

Centaurea scabiosa L. **Труслин. (Волошка скабіозовидна.** Фл.У.). М.н.: параліжник (Базал. р.), зглавез (молдав. назв. — Котов. р.).

Centaurea orientalis L. **Волошка східня. (Волошка східна.** Фл.У.). М.н.: наголоватки (Троїц. р.), зглавозь (молдав. наз. — Котов. р.).

Carthamus tinctorius L. **Крокіс. (Сафлор красильний.** Фл.У.). М.н.: крокіс (Звениг. р.), крокос (Ново-Троїц. р.), світлушка (Чаплин. р.).

Cichorium intybus L. **Петрові батоги. (Цикорій дикий, Петрові батоги.** Фл.У.). М.н.: Петрові батоги (Чопов., Житом., Бердич., Літин., Лятич., Христин., Анноп., Плуж., Ляхів., Гриців., Заслав., Старокост., Черкас., Богус., с. Лозни Улан. р., с. Вербка Лятич. р.), Петрів батіг (Хмільн., Вінниц. рр., с. Трибухи Літин. р. і по багатьох селах на Правобережжі, як і на півдні України (Ново-Троїц., Чаплин. рр.), Петрів батіжок (с. Воронинці Улан. р.), батоги (Дубов. р.), довгий батіг (Богусл., Звениг. рр.).

Achyrophorus maculatus Schp. = Hypochaeris maculata L. Шмальг. **Поросинець полосатий. (Ахирофорус плямистий.** Фл.У.). М. н.: коров'ячий молочій (Балт. р.).

Leontodon autumnalis L. **Любочки осінні.** М.н.: любочки (Звениг. р.), лісовий гарлик (Бердич. р.), молочай (Чопов. р.).

Leontodon hispidus L. = L. hastilis L. b. hispidus (L.). Schmalh. **Любочки списуваті. (Любочки щетинисті.** Фл.У.). М.н.: молочаєць (Базал. р.), нечуйвітер (Ладиж. р.).

Tragopogon major Jacq. **Козелець великий. (Козельці великі.** Фл. У.). М.н.: молочій (Корост. р.), пристріл (Ляхів. р.).

Tragopogon podolicus Bess. = T. brevirostris γ. podolicus Schmalh. **Козелець подільський. (Козельці подільські.** Фл.У.). М.н.: козелець (Комсом. р.).

Tragopogon pratensis L.[87] **Козелець лучний.** М.н.: молочний корінь (Манаст. р.), зілля для корів (с. Бугаків Брацл. р.), кукурузка (с. Вишківці Брацл. р.).

Taraxacum serotinum (Waldst. et Kit.) Poir. **Кульбаба пізня.** М.н.: кульбаба (Балт., Слов'ян., Зіньк. рр.), бабки (Анан. р.).

Taraxacum officinale Web. ex Wigg. **Кульбаба звичайна. (Кульбаба лікарська.** Фл.У.). М.н.: кульбаба — всюди, одуванчик (Богусл. р.), молочій (Перемишль), май (Лемківщ.).

Sonchus arvensis L. **Молочак мольовий. (Жовтий осот польовий.** Фл.У.). М.н.: молочак (Манаст. р.), молочай (Анноп., Полон., Славут., Троян. рр.), молочійка (Улан. р.), гладишник (Троян. р.), польовий гарник (Бердич. р.).

---

[87] **Tragopogon pratensis** L. є балтійський вид (Фл.У., т. XII, стор. 223). Наші рослини належать до **Tragopogon melanantherus** Klok. sp. nova = T. pratensis B. orientalis Schmalh. (Фл.У., т. XII, стор. 226-228). **Козельці темнопилякові.** Фл.У.

Lactuca serriola Torner = L. scariola L. **Какиш. (Латук дикий.** Фл. У.). М.н.: гірчак (Дикан. р.), молочай хазяйський (Комишн. р.).

Crepis tectorum L. **Скереда звичайна. (Скереда покрівельна.** Фл.У.). М.н.: жовтушка (Ладиж. р.).

Hieracium pilosella L. **Нечуйвітер волосистий. (Нечуйвітер волохатенький.** Фл.У.). М.н.: нечуйвітер (Славут., Комишн., Корост., Троян., Житом., Манаст., Вінниц. рр. і багато інших), волосник, волосничок (Славут. р.), зілля від уразу (Полон. р.), молочний молочай (Лятич. р.), товарячий молочай (Чопов. р.).

Hieracium pratense Tausch. **Нечуйвітер лучний.** М.н.: жовтоцвіт (Брацл. р.).

Hieracium flagellare (Willd.) N.P. **Нечуйвітер вусиковий.** Фл.У. М. н.: чоловічий вразник (Полон. р.), мишаче вушко (Брацл. р.).

Hieracium echioides Lime. **Нечуйвітер синякуватий. (Нечуйвітер синяковидний.** Фл.У.). М.н.: зілля від сказу (Куп'ян. р.).

Hieracium virgultorum (Jhrd.) Juxip. **Нечуйвітер гіллястий.** М.н.: нечуйвітер (Брацл. р.).

Hieracium umbellatum L. **Нечуйвітер окружковий. (Нечуйвітер зонтичний.** Фл.У.). М.н.: зілля від пропасниці (Бердич. р.).

VIII. ІНШОМОВНІ НАЗВИ РОСЛИН

Під час експедиційних обслідувань при розпитуванні населення про вживання рослин записувались і народні назви рослин.

Всього було записано біля 4.000 назв до 810 видів рослин; траплялись назви з інших мов: молдавські (румунські), болгарські, назви маріюпільських греків, одна татарська, одна чеська.

Було записано всього 57 іншомовних назв рослин. Подавали іноді й російські назви.

1. Молдавські (румунські) народні назви рослин.

Молдавські назви записані серед населення Молдавської Республіки (частини Басарабії) в Ананьївському районі — с. Байтали, в Котовському р. — м. Котовськ (кол. Бирзула), в селах: Любомирка, Липецьке, Косси 2-і, та в Балтському р. — с. Ліснічівка.

Молдавська Автономна РСР, автономна республіка в складі УРСР у 1924-1940 рр., а від 1940 р. — МРСР, положена на лівобережжі Дністра. До її складу належали частини Балтської, Тульчинської й Одеської округи УРСР.

В МАРСР за переписом з 1926 року всього населення було 572.300, з цього: 48,5% українців, 30,1% молдаван-румунів, 8,5% росіян, 8,5% жидів, 1,9% німців і 2,5% інших. Головним містом була Балта (до 1929), пізніше Тираспіль.

Молдавани (Moldoveni), стара українська назва — волохи, яка стосується до всіх сучасних румунів. Молдавани — корінне населення Молдавії, нащадки фракійських племен, які на початку нашої ери зазнали романізації.

Молдавська мова належить до східньої групи романських мов, вона є діялектом румунської мови (УРЕ, т. IX, стор. 298, Ен. У., стор. 1637-1640).

Молдавські-румунські назви переглянули та виправили проф. Олекса Горбач та Анна-Галя Горбач (народжена в Півд. Буковині).

При опрацюванні молдавських-румунських назв я користувалась літературою: 1. Гейдеман Т. С., „Определитель растений Молдавской ССР", 1954 (Гейд.). В цій праці подаються молдав-

ські назви тільки до роду рослин (genus). 2. „Русско-Молдавский Словарь", 1954 (Рус. Сл.)[88]. 3. „Молдавско-Русский Словарь", 1961 (Молд. Сл.). 4. Горбач Олекса, „Українсько-Румунський список рослин з початку 18 в.", 1962 (Горб.). 5. Удлер Р. Я., „Молдавские говоры Черновицкой области", 1964 (Удлер). 6. Анненков Н., „Ботанический Словарь", 1878 (Анн.). 7. Ляликов С. И., „Лекарственная флора Молдавии", 1968 (Лял.). 8. Makowiecki Stefan, „Słownik botaniczny łacinsko-małoruski". Polska Akademia Umiejętnosci, Kraków, 1936 (Mak.).

Asparagus tenuifolius L. Холодок тонколистий. Молдав. н. — **колибаепурлы** (с. Байтали Анан. р.)[89]. За Гейд. — спарангел. За Рус. Сл. — спарангэ одн. ф.; умбра ф.; епурелуй одн. ф. Для спаржи **Asparagus officinalis** L. Анн. подає „Молд. в Бесс. — спарангы", до цього виду Лял. дає — умбра епурелуй (спарангел).

Cannabis sativa L. Коноплі. Молдав. н. — **кыныпа** (с. Байтали Анан. р.). Гейд — кынепа. Рус. С., Молд. Сл. — кынепэ. Анн. „Молд. кыныпи, кыныпа".

Urtica urens L. Кропива жигавка. Молдав. н. — **кропива уртидзика** (с. Байтали Анан. р.). Гейд. — урзика. Рус. Сл. — урзик одн. ф. Молд. Сл. — урзик одн. ф.[90].

Urtica dioica L. Кропива велика. Молдав. н. — **урзик** (с. Байтали Анан. р.). Гейд. — урзика. Молдав. Сл. — урзикэ. Анна Горбач зазначає, що урзик, як назва, невідома, тільки, як 1-а особа дієслова урзика. Олекса Горбач подає до Urtica — оурзичи (urzica, множ. — ісі). (Горб., 13). Лял. подає — урзикэ.

Aristolochia clematitis L. Хвилівник звичайний. Молдав. н. — **куркубецикэ** (с. Липецьке Котов. р.). Гейд — кукурбецикэ. Рус. Сл. — куркубецикэ ф. Лял. — кукурбецикэ (мэрул лупулуй).

Thalictrum minus L. Рутвиця мала. Молдав. н. — **Пантрижей** (с. Байтали Анан. р.), Гейд. і Рус. Сл. — рутишор м. За Гейд. і Молдав. Сл. — пэтрынжел і за Рус. Сл. — пэтрынжей, є назви петрушки. Анн. дає назву до петрушки „Петрынжел. Патранжай". В цьому селі, де записана назва пантрижей, також цю рослину (Thalictrum minus) звуть петрушка. В інших місцях на Україні цю рослину звуть: дика петрушка, польова петрушка, степна петрушка. Це пояснюється тим, що ця рослина, як і **петрушка, Petroselinum crispum** (Mill.) Nym., має сечогінну дію.

Reseda lutea L. Резеда жовта. Молдав. н. — **бурени-ди-талан** (с. Липецьке Котов. р.). Гейд. — розэтэ сэлбатикэ. Рус. Сл. — резедэ одн. ф. Молдав. Сл. — розетэ.

Potentilla argentea L. Червишник. Молдав. н. — **бур'яник кусинсин-те-житэ** (с. Байтали Анан. р.). Гейд. — скрынтитоаря.

---

[88] Русско-Молдавский Словарь визначає рід рослин літерами: ф. — жіночий, м. — чоловічий; рослину в однині позначено — одн.

[89] Підтвердження назви — колибаепурлы в літературній мові не маємо.

[90] „а се урзыка — опечься крапивою" — Рус. Сл.

Рус. Сл. — буруянэ ф. де-чинч-дежете. Молдав. Сл. — буруянэ де-чинч-дежете (буруянэ — бур'ян).

Geum urbanum L. Гребінник звичайний. Молдав. н. — **бур'ен вэтэмэтоаре** (с. Косси 2-і Котов. р.). За Гейд. — крынгешь, куйшорица. Мабуть, помилково, була дана ця назва, бо за Молдав. Сл. — вэтэмэтоаре ф. назва другої рослини — **Anthyllis vulneraria** L.

Cerasus fruticosa (Pall.) G. Woron. Вишня степова. Молдав. н. — **зишен-де-дял** (с. Косси 2-і Котов. р.). Це діялектна форма для вышин-де-дял (ви = зи, можливе у говорах задністрянської МРСР (Горбач, Удлер.)[91]. За Гейд. — чиреш, вышин м. Молдав. Сл. — вышинел (степова вишня) або вышин сэлбатик (дика вишня). Рус. Сл. — вышин м. (дерево), вышинэ ф. (плід). За Анн. „Молдав. — Жишен, Зимие".

Trifolium arvense L. Котики. Молдав. н. — **огірочки пэпэнаш** (с. Косси 2-і Котов. р.). Гейд — трифой одн. Рус. Сл. — пепене м. (огірок), Молдав. Сл. подає для **Trifolium arvense** (під назвою „трилистник", яка є в Сл. 1928 р., пэпэнаш м. Ця рослина має поширену українську назву — огірошник, огірочна трава, огірочник, огірочки (Сл. 1928). Анн. так пояснює ці назви „Потому что подкладывают под огурцы, чтобы было меньше пустоцвету". Назву три (і) фой (Гейд.) дає також Мел., Сл. 1928.

Robinia pseudoacacaia L. Біла акація. Молдав. н. — **акацие, флоаре-де-акацие** (одна квітка) (с. Липецьке Котов. р.). Гейд. — салкым, Рус. Сл. — салкым м., акацие ф. — біла акація; салкым галбэн — жовта акація. Рус. Сл., А. Горбач — флоаре де акацие, одна квітка, флорь де акацие, квітки. Молдав. Сл. — салкым м., акацие ф.; салкым алб — біла акація.

Euphorbia virgata W.K. Молочай лозовий. Молдав. н. — **лемыкенелы** (с. Байтали Анан. р.). Гейд. — лаптеле кынелуй ф. За Рус. Сл. — для молочая подано — лэптюгэ ф., але ця назва відноситься до салати сійної **Lactuca sativa** L. Молдав. Сл. — лаптеле-кынелуй (молочай). Лапте амб. (обопільний) — молоко (Молдав. Сл.).

Rhamnus cathartica L. Жостір. Молдав. н. — **поама**[92] **кынелуй, аливець** (с. Байтали Анан. р.). Гейд. — жостер, салбэ моале. Рус. Сл. — крушина ж., крушина одн. м., лемн кынеск. Молдав. Сл. — лемнул (дерево) кынелуй. Анн. подає назву салбомоле до бирючини **Ligustrum vulgare** L. Лял. подає — веригар. В Звениг. р. крушину ламку **Frangula alnus** Miller. звуть яливець, назвою дуже близькою до аливець.

Teucrium polium L. Паклун. Молдав. н. — **мушецел**[93] (с. Косси 2-і Котов. р.). Гейд. — жугэрел м. Гейд. відносить назви мушецел, романицэ до ромашки **Matricaria** sp.

---

[91] Відносно переходу в, в ж у „Передністрянській Молдавії" див. працю Р. Я. Удлера (Удлер.).

[92] У нас були записано „рома", мабуть помилково.

[93] Мабуть подано й записано цю назву помилково.

Sideritis montana L. Залізниця гірська. Молдав. н. — **бусуйок-дедял** (с. Липецьке Котов. р.). Гейд. — урекя моаречелуй. Молдав. Сл. слово бусуйок — запашний, ароматичний.

Nepeta pannonica L. Котяча м'ята гола. Молдав. н. — **минтэ**[94] **кряцэ** (с. Байтали Анан. р.). Гейд. — минта мыцей. Молдав. Сл. — минтэ ф. (м'ята), мыщей (кішка), минтэ де мыцэ — переклад укр. назви котяча м'ята.

Datura stramonium L. Дурман звичайний. Молдав. н. — **матрагура** (с. Байтали Анан. р.). Гейд. — лаур. Анн. — дендера. Рус. Сл. — чумэ фае одн. ф., чума ф. фетей. Лял. — чумэ фае. Молдав. Сл. — мэтрэгунэ (літер. ф.), мэтрэгурэ (діялектна ф.). Ці останні назви Молдав. Сл. і Гейд. подають до белядони **Atropa belladonna** L. Анн. для русинів і Мак. зазначають для **Atropa belladonna Matraguna**. Назва **матрагура** виникла в народі за аналогічну наркотичну дію цих рослин.

Verbascum lychnitis L. Дивина волотиста. Молдав. н. — **люминареа домнулуй** (с. Липецьке Котов. р.). Лял. до інших видів **Verbascum** — лумынэрикэ. Гейд. — лумынарика. Рус. Сл. і Молдав. Сл. — домние одн. — царство, лумынаре ф. — свічка, разом — царські свічки. Румунська назва це є переклад укр. назви до різних видів роду **Verbascum** L. „царські свічки. (Мел., Сл. 1928 р., Ян. Н.).

Arctium tomentosum Lmk. Лопух повстистий. Молдав. н. — **брустир** (с. Байтали Анан. р.). Гейд. — брустуреле. Рус. Сл. і Молдав. Сл. — брустур м. Лял. — брустуре пэрос.

Centaurea scabioca L. Труслин (волошка). Молдав. н. — **зглавез** (с. Косси Котов. р.). Гейд. — албэстреле. Рус. Сл. — албэстрицэ ф. Молдав. Сл. — зглэбок — волошка. Лял. подає до Centaurea cyanus L. — албэстрицэ.

Centaurea orientalis L. Волошка східня. Молдав. н. — **зглавозь** (с. Косси 2-і Котов. р.). Гейд. до роду Centaurea L. — албэстреле. Рус. Сл. — албэстрицэ ф.

2. Болгарські народні назви рослин.

Болгарські народні назви записані в Бердянському (Осипенківському) районі — м. Бердянськ, села: Осипенко, Трояни, в Маріюпільському р. — с. Ст. Крим і в Мангушському р. — с. Ялта.

Болгарські колонії в півд. Україні повстали в наслідок новішої колонізації, спричиненої релігійним та національним і соціяльним гнобленням болгарського населення турками на південь від Дунаю. Такі переселення були зв'язані з рос.-турецькими війнами (болгари, намагаючись визволитися, допомагали російській армії) та з бажанням російської влади найшвидше заселити півд.-українські степи („Новоросію").

---

[94] У нас було записано (пінта кряць", мабуть, помилково.

З 1752 року почали оселюватися болгари по різних місцях України. Після того, як за паризькою умовою 1856 року до Молдавії мала відійти майже половина заселеної болгарами басарабської території, в 1861-62 рр., близько 30.000 болгар звідти переселилися на Бердянщину й Маріюпільщину; тоді ж прибуло деяке число болгар з-за Дунаю (Ен. У., стор. 152-153).

Мова — болгарська, південно-слов'янської групи, походить від слов'янських племен східн. частини Балкан. п-ва, які в 7-9 ст. асимілювали кочові племена булгар (т. зв. протоболгар), перейнявши їх етнічну назву. В сумі своїх говорів болгарська мова є найближчою до македонської, яка має особливо багато спільного із західд.-болгарським наріччям (УРЕ, т. П, 1960).

При опрацюванні болгарських назв рослин і порівнянні їх з назвами в болгарській літературі я користувалася працями: 1. Козаровъ, Б., „Български народни названия на растенията", 1925 (Коз.). 2. Давидовъ, Б. и Явашевъ, А., „Материали за български ботаниченъ речникъ", 1939 (Дав.). 3. Стефановъ, К., „Пъленъ Българо-Английский рѣчникъ", 1914 (БА). 4. Стефановъ, К., „Англо-Българский Речникъ", 1929 (АБ).

Болгарські назви переглянули й з'ясували їх походження **проф. Аків Гурський, проф. Омелян Пріцак** і **проф. Ю. Шевельов.** Серед цих назв виявилися такі, що не вживаються в болгарських говірках, а походять з тюркських мов.

Cannabis ruderalis Janisch. Коноплі, дикі коноплі. Болгар. н. — **конопа** (с. Трояни Бердян. р.). До конопель звичайних **Cannabis sativa** L. Коз. подає — конопъ, конопъль, конопаво, купопъ та ін., як гореница, гъреница. Дав. — гърсти, канапъ, конопа, конопаво, конопе, конопи, конопъ, коноп(ъл)ъ. АБ, БА — коноп (ъл) ъ. За проф. Ю. Шевельовим в болгарській літературній мові вживається **конопи** в множині. Проф. Я. Гурський висловлюється, що в болгарській мові вживається **і однина** форма **коноп,** що є чоловічого роду. Він переконаний, що „це слово чоловічого роду навіть у говірці, де воно у нас записано, але з постпозитивним членом на кінці". Він думає, що нам довелось почути членну форму, і ми її записали, але від тих же мовців ми могли б напевно почути і нечленну форму **коноп".** Проф. Я. Гурський вважає, „що **конопа** — болгар. назва, правдоподібно з постпозитивним членом (**а**), що відповідає сучасному літературному (ъ) **а** або (**ът**) ът (у функції підмета: **конопът;** у функції додатка: **конопа**)".

Rumex confertus Willd. Щавель купчастий. Болгар. н. — **чефель лапат** (с. Трояни Бердян. р.). Коз. подає для **R. acetosella** L. „и други **кисели видове",** щавель, подцърненци, киселъ-лопушъ, киселъ лютежъ; до **R. obtusifolius** Willd. лападецъ, лопушъ; „названия за разни видове" — кравекъ, лападъ, лапатникъ. Дав. до **Rumex** L.: киселецъ, конски киселецъ, лапатъ, щавелъ; до **R. patientia** L.: градински лападъ, лападъ. АБ — щавелъ, киселецъ. За Шевельовим болгарська літературна назва буде **киселецъ.** Наша назва за Гурським є говірковою

назвою. Перше слово назви рослини **чефель лапат — чефель** за Гурським і Пріцаком — турецького походження, що значить — „темноцвітний, брудний, бридкий, злий".

Polygonum aviculare L. Спориш звичайний. Болгар. н. — **кукош трава** (куряча трава) (с. Трояни Бердян. р.). Коз. — пачетрѣва[95], почина, троскотъ, кокоша билка, кокошатина та ін. Дав. — пача-трева, кокоша билка, пачина та ін. АБ — пача-трева, БА — кокоши-трева. За Шевельовим в болгарській мові пишеться **кокош.** За Гурським „в сучасній болгарській мові **кокоша трева.** Ненаголошене **о** в болгарській мові часто вимовляється як (у). За Гурським по аналогії до цього, існують такі македонські географічні назви: м. Кукуш чи Кукош і гора Кукуш планина чи Кукош планина; подібно до укр. кугут і когут".

Lepidium ruderale L. Вонючка. Болгар. н. — **гарджама** (с. Ст. Крим Маріюп. р.). За Коз. і Дав. — мундарлива трѣ(е)ва, мурдалива трѣ(е)ва. Дав. — гроница. Шевельов вважає, що це може бути діялектний тюркізм, хоч, імовірніше, що це не болгарське слово. За Гурським, **гарджама,** правдоподібно, тюркського походження.

Rosa sp. Шипшина, роза, троянда. Болгар. н. — **трандафил** (с. Ялта Мангуш. р.). За Коз. — **R. damascena** Mill і **R. centifolia** L. — культурні види — трандафилъ гюлъ, гюлъ трандафилъ та ін. **R. canina** L. „и други відове" шипка, шипокъ, шипъкъ. Дав. — гюлъ, роза, ружа, трандафилъ, тръндафилъ, шипка. АБ. — роза, трендафилъ. БА — роза. За Гурським — **трандафил** — болгарська назва грецького походження. В сучасній болгар. мові пишеться **трендафил,** але в говірковій мові вимовляється з (е) і (а) в першому складі.

Malva pusilla Sm. Калачики круглолисті. Болгар. н. — **камбулбаба** (с. Трояни Бердян. р.). За Коз. — **M. pusilla (M. rotundifolia** L.), **M. silvestris** L. „и други видове" камбулешъ (Тракія), камилякъ, слѣсъ, слясь, слѣзенъ, камилка, камбулишакъ та ін. Дав. до **Malva** L. — камбулешникъ, камбулешъ, камбуляшникъ, камилекъ, камилякъ, слѣзъ; **M. vulgaris** Tenore **(M. neglecta** Wallr.) — камбула. БА — камилякъ. АБ — слезь, слѣзъ, камилякъ. За Гурським назва **камбулбаба,** правдоподібно, тюркського походження, невідомо щоб ця назва і **гарджама** (див. стор. 127) вживались в болгарських говірках. За Пріцаком **камбул** перекладається з турецької мови, як „горбатий батько".

Hypericum elegans Steph. Заяча крівця струнка. Болгар. н. — **калачка** (с. Трояни Бердян. р.). Коз. падає до **H. perforatum** L. „и други видове" — звоника, жълтъ кантарион, русиче, кантарионъ, калжчъ, желтъ, сѣчено-билье. Дав. — дзуника, звъника, жълт кантаріон, калъчево, порзниче. АБ — магарешки полипъ. Шевельов вважає, що за болгарським право-

---

[95] У Козарова трѣва пишеться через м'яке е — ѣ, у Давидова через е.

писом мусить бути калъчка. За Гурським назва **калъчка** турецького походження (значить „шабля"): це може бути зболгаризована російська або ж українська назва **калачики**[96].

Goniolimon tataricum (L.) Boiss. Кермек татарський. Болгар. н. — **мундернак** (с. Трояни Бердян. р.). Коз. до **Goniolimon** sp. — маясълива трѣва, зжмска трѣва. Дав. — гърлиця, масълива трева, гърличева трева, зъмска трева. Гурський вважає, що назва **мундернак,** правдоподібно, тюрко-татарського походження. За Пріцаком назва **кермек** тюркського походження, значить „гіркий". **Мундернак** — тюркського походження, визначає „велике зібрання, збори". Хоч ця назва була записана серед болгар, але її можна б віднести й до назв маріюпільських греків.

Salvia aethiopis L. Ведмеже вухо. Болгар. н. — **мечео** (с. Трояни Бердян. р.). За Коз. — мечо ухо (в кількох місц.). БА — мечи уши. АБ — градински чай. За Гурським **мечео** — болгарська говіркова назва, що пішла від **мечево ухо.**

Thymus dimorphus Klok. et Schost. Чебрець діморфний. Болгар. н. — **чубричка** (с. Трояни Бердян. р.). Коз. подає до **Th. serpyllum** L. — мащерика, материна душа, овчарска чубрица. Дав. до **Thymus** sp. — бабина душица, майчина ду-ца, мащерка, чобрица, чубрика, чюбриця. АБ — чубрица. За Гурським, **чубричка** — здрібніла болгарська назва від **чубрица** (діял. **чубрика**). Шевельов, зазначає, що за болгар. правописом буде **чубричка.**

Hyoscyamus niger L. Блекота чорна. Болгар. н. — **нечипападея** (с. Трояни Бердян. р.). Коз., Дав. — блѣ(е)нъ, буника, попадійка, попъ-попъ-попадийка. АБ — блѣнъ, попадия, БА — попадия, блѣнъ. Гурський вважає, що **нечипападея,** правдоподібно, грецького походження. Невідомо, чи вживається в болгарських говірках.

Plantago major L. Подорожник великий. Болгар. н. — **жиловик** (с. Трояни Бердян. р.). Коз. — жиловлякъ, жилоглавъ, жиловникъ, тжчи-тжчи-платно, петрожилка, жиливецъ, живовлакъ, живовлекъ, жиловникъ. Дав. — жилавецъ, живовлекъ, жиловлекъ, жиловникъ. АБ — жиловлакъ, петожилка. БА — петожилка, живовлѣкъ. Шевельов зазначає, що літературне болгарське слово **живовлекъ.** За Гурським **жиловикъ** — болгарська говіркова назва, що походить від слова **жила.** Від цього такі форми: **жиловникъ, жиловлакъ, жиловлякъ** і т. п.

Achillea setacea W. K. Деревій. Болгар. н. — **рибичке** (с. Трояни Бердян. р.). Коз. до різних видів деревія — равнецъ, посѣчена трѣва, бѣлъ равнецъ, желтъ, раванецъ. Дав. — бел равнецъ, раванецъ, посечена трева, равнецъ. АБ — до **A. millefolium** L. — хилядолистникъ. БА — равнецъ. За Гурським — **рибичке** — болгарська говіркова назва, що становить собою кличну

---

[96] Але ж назва **калачики** властива різним видам роду **Malva** L. Калачики (Н. О.-Я.).

форму від **рибичка.** Відомо, що часто кличні форми вживаються у функції підмета. О. П. Попов у своїй книжці „Лікарські рослини в народній медицині" (49, стор. 80) подає народну назву для деревія звичайного — рипка. Гурський пише: „Гадаю, що автор неправильно записав або ж мовці вимовляли **рипка замість рибка**"[97].

Helianthus annuus L. Сонячник. Болгар. н. — **сенет** (с. Трояни Бердян. р.). Коз. — слънчогледъ, слънчова майка, слънчева любовница, слжнгльод. Дав. подає ті назви, що й Коз.: слънгльодъ, слънгледъ, сонцогледъ. АБ, БА — слънчогледъ. За Анн. — болг. — солнцева любовница. Гурський вважає, що **сенет** не болгарське слово і не вживається воно в болгарських говірках.

Народні назви рослин маріюпільських греків.

Ці назви записано в Маріюпільському районі в селах: Чермалик, Ст. Крим; в Мангушському р. в селах: Ялта, вис. Юр'ївка; в Бердянському р. с. Трояни і в Волноваському р. с. Гнатівка.

Греки на українських землях з'явилися в дуже давні часи: від початку 7 в. до Христа грецькі купці стали доїздити до півн. берегів Чорного моря, провадячи торгівлю з місцевим населенням. В кінці 7 в. до Христа була заснована перша грецька колонія на о. Березань, на початку 6 в. виникли Ольвія на Бозі й Тира на Дністрі, в першій полов. в Криму — Теодосія. З 9 в. відомі походи Руси на Візантію; з того ж часу розвинулися й торговельні українсько-грецькі зв'язки. Але більшого значення набули вони в кінці 16 й у 17 вв.

Збільшилося число греків на Україні в кінці 18 в. в зв'язку з тим, що російський уряд після тривалих воєн із Туреччиною опанував простори Півд. України й почав їх колонізацію, надаючи пільг чужинцям. Після закінчення російсько-турецької війни 1768-74 рр. уряд провів переселення з турецьких і татарських володінь греків, скомпромітованих співчуттям до Росії. З Криму (в 1774-83 рр. номінально незалежного) була переселена в 1779-83 рр. велика група греків — давніх кримських мешканців до Озівської губ., на Озівське узбережжя та по рр. Солоній і Кальміусу. Вони заснували м. Маріюпіль і створили 20 селищ.

Відрізняючись своєю мовою, вони до 20 ст. зберегли й оригінальні побутові особливості, зумовлені тривалим перебуванням серед кримських татар (Ен. У., стор. 429, 430).

За переписом 1926 року в УРСР було 124,000 греків, з них 97,000 на Маріюпільщині. До багатолюдних, переважно чисто грецьких сіл належали: а) в півд.-зах. надморській частині — Ял-

---

[97] На жаль О. П. Попов в своїй книжці не пише звідки він брав народні назви, з літературних джерел, чи сам записав ці назви і саме в яких місцевостях вживають їх.

та, Мангуш, Ст. Крим та ін., б) в схід. частині над р. Кальміюсом — Сартана, Карань, Чермалик та ін.; в) в півн.-зах. частині — Велика Янісоль, Гнатівка та ін. Разом греки на Маріюпільщині становили 1/5 всього населення (Ен.У., стор. 430).

Спочатку ці назви переглянули **д-р Олександер Домбровський, сл. п. проф. Андрій Коцевалов** і **проф. Юрій Перхорович** і виявили, що тільки деякі назви можуть бути визнані за грецькі. Тоді я звернулась з проханням до **проф. Омеляна Пріцака** переглянути усі назви й пояснити їх походження. Проф. О. Пріцак, аналізуючи ці назви, знаходить, що половина (7) з них турецькі або з тюрських мов. І тому цю групу назв пропонує назвати „Назви маріюпільських греків" (Меотів)[98]. Проф. О. Пріцак дає таке пояснення: „Назви маріюпільських греків" походять часто від тюрських мов, бо в часи Катерини II їх предки переселилися з Криму. Вони віддавна культурно спілкували з народами степу: половцями, татарами, турками і т. д.".

Lepidium ruderale L. Вонючка. М-грец. — **гарджама** (с. Ст. Крим Маріюп. р.). Ця назва входить і до групи болгарських назв. Шевельов, переглядаючи болгарські назви, висловився, що це може бути діялектний тюркізм, хоч, імовірніше, це не болгарське слово. Гурський припускає, що це слово, правдоподібно, тюркського походження.

Robinia pseudoacacia L. Біла акація. М-грец. — **акація чичатта,** для квіток (с. Ст. Крим Маріюп. р.). Домбровський і Перхорович вважають слово **акація** за грецьке. Пріцак про чичатта, що це — тюркське слово, що значить „квітка". Словник Б. Грінченка подає до „чичка" — квітка. Перхорович думає, що це група квіток.

Euphorbia stepposa Zoz. Молочай степовий. М-грец. — **галатина** (с. Чермалик Маріюп. р.). Усі вважають назву галатина за грецьке слово. Коцевалов пише: „Грецька назва походить від грецького **„гала"** (молоко), родовий відмінок галатінос, таким же чином, як і укр. назва „молочай", зв'язана з подібною до молока рідиною, що витікає з зрізаного стебла рослини".

Rhamnus cathartica L. Жостір. М-грец. — **жорстір** (с. Трояни Бердян. р.). Коцевалов вважає, що грецька назва **жорстір** є фонетичним варіянтом укр. назви **жостір,** яку, здається, грецька назва запозичила з української.

Eryngium campestre L. Миколайчики польові. М-грец. **ханьда** (с. Чермалик Маріюп. р.), **читенник** (с. Гнатівка Волнов. р.). Домбровський припускає, що **ханьда** нагадує грецьке слово хандакс — „рів". Перхорович думає, що **ханьда** має зв'язок з грецьким **хандою** — „орати землю", але сумнівається.

Cucurbita pepo L. Гарбуз звичайний. М-грец. — **кабак, гульдид** (с. Ялта Мангуш. р.). **Кабак** (назва рослини) за Пріцаком і Пер-

---

[98] Меоти, хліборобське плем'я, що за часів Геродота (5 в. до Хр.) жило на сх. березі Меотіди (сучасного Озівського м.). (Ен. У., стор. 1520.).

хоровичем турецьке слово. За Анн. — **кабак,** узбекська назва. **Гульдид** — Домбровський і Перхорович вважають, що це не грецьке слово.

Inula helenium L. Оман правдивий. М-грец. — **дуже** (с. Чермалик), **андузтамру** (с. Ст. Крим, обидва села Маріюп. р.). За Пріцаком **дуже** — назва рослини, **андуз** — назва рослини і **тамру** — з турецької мови „корінь, корінь рослини".

Artemisia absinthium L. Полин звичайний. М-грец. — **аджи пелин** (с. Ст. Крим Маріюп. р.). За Пріцаком **аджи** — турецьке слово, що значить „гіркий". Назву **пелин** за Budziszewsk'ою (Bud. Sl., 71) вживають для полину в сербсько-хорватській мові (pelin), в болгарській (пелин) і албанській (pelin) мовах.

Arctium sp. Лопух. М-грец. — **кулабалахи** (с. Чермалик Маріюп. р.). За Пріцаком **кула** — „жовто-вірий", **балахи** — „штани", турецькі слова.

Cirsium arvense s.l. Осот польовий. М-грец. — **цуна** (с. Чермалик Маріюп. р.). До якої мови належить ця назва невідомо.

Centaurea diffusa Lam. Волошка верблюдка. М-грец. — **дюгмебаш** (с. Ст. Крим Маріюп. р.). За Пріцаком **дюгмебаш** — турецьке слово, значить „голова гудзика".

Zea mays L. Кукурудза. М-грец. — **кукуруджа** (с. Ялта Мангуш. р.). За Перхоровичем **кукуруджа** і укр. кукуруза — те саме слово. Походить, правдоподібно, від османського (тур.) kokoros в тому самому значінню (за Фасмером). На турецьке походження вказує теж італійська назва "grano turco" — „турецьке зерно".

Achillea setacea W.K. Деревій. М-грец. — **назар чичего** (с. Ст. Крим Маріюп. р.). Що до слова **назар** — невідоме його походження. Пріцак вважає, що **чичего** є тюркське слово — „квітка".

Anthemis ruthenica M.B. Роман український. М-грец. — **біяз чичего** (с. Ст. Крим Маріюп. р.). Пріцак вважає цю назву турецькою, що значить „біла квітка".

Татарська назва

Peganum harmala L. Ребрик. Татар. н. — **артеган бузурлюк** (с. Чаплі Ново-Троїц. р.).

Чеська назва

Symphytum officinale L. Живокіст звичайний. Чеськ. н. — **коптивал** (с. Криниця Лемківщ.).

IX. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. АННЕНКОВ, Н., Простонародныя названія русских растеній, 1858; Ботаническій Словарь, Изд. 1-е, Москва, 1859, Изд. 2-е, С.-Петербург, 1878, 645 стор.

2. АРХІМОВИЧ, О., Ботаніко-географічні зміни в розташуванні рослинности в Україні за останні 50 років, Доповідь на засіданні УВАН 11 листопаду 1967 р. і праця — О. АРХІМОВИЧ, Зміни в географічному розташуванню зернових культур в Україні під час існування советської влади, Наукові Записки, Мюнхен, 1967, т. XII (XV), стор. 30-55.

3. АРХІМОВИЧ, О., Матеріяли до вивчення культурної флори Білоцерківщини (колоскові хліба), Труди Білоцерківського Краєзнавчого Т-ва, т. IV, вип. 4, 1928, стор. 101-112.

4. АРХІМОВИЧ, О., Культура льону довгунця в УССР, Український Збірник Інституту для вивчення СССР, Мюнхен, 1958, кн. 12, стор. 153-171.

5. БІЛИК, Г. І. і БРАДІС, Е. М., Геоботанічне районування Укр. РСР, Український Ботанічний Журнал, Київ, 1962, т. XIX, ч. 4, стор. 23-33.

6. БОРОВСКИЙ, М., Українське місцеве й особове назовництво в інтернаціональній ботанічній термінології, Onomastica, ч. 9, Укр. Академія Наук, Вінніпеґ, Канада, 1955, 64 стор.

7. ВАВИЛОВ, Н. И., Научные основы селекции пшеницы, 1-е вид. надруковано в кн. Теоретические основы селекции растений, т. II, Сельхозизд., М.-Л., 1935, 259 стор. Передруковано: Н. И. ВАВИЛОВ, Избранные произведения в 2-х т., изд. Наука, Ленинград, 1967, 469 стор.

8. ВОРОБИОВ, Д. В., і ПОГРЕБНЯК, П. С., Лісовий типологічний визначник Українського Полісся, типи умов місцевиростання, типи лісу та типи деревостанів, Труди з лісової досвідної справи на Україні, Харків, 1929, вип. XI, 164 стор.

9. ВОРОШИЛОВ, В. Н., Лекарственная валериана, Академія Наук СССР, изд. Академія Наук СССР, Москва, 1959, 159 стор.

10. (**Гейд.**). ГЕЙДЕМАН, Т. С., Определитель растений Молдавской ССР, Академія Наук СССР, Молдавский филиал, Всесоюзное Ботаническое Общество, Москва-Ленинград, 1954, 456 стор.

11. (**Горб.**). ГОРБАЧ ОЛЕКСА, Українсько-Румунський список рослин з початку 18 в., Наукові Записки Українського Вільного Університету, Мюнхен, 1962, ч. 4-5, 16 стор.

11а. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ФАРМАКОПЕЯ СОЮЗА ССР, вид. VIII, М., Медгиз, 1946, 1952.

12. (**Дав.**). ДАВИДОВЪ, Б. и ЯВАШЕВЪ, А., Материали за български ботаниченъ речникъ, допълнени и редакторани отъ А. Ахтаровъ, Българска Академия на наукитѣ, София, 1939, 575 стор.

13. (**Ен. У.**). ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА, Словникова частина, Наукове Товариство ім. Шевченка, Сарсель, Франція, стор. 152-153, стор. 430, стор. 1637-1640, стор. 1520.

14. ЖУКОВСКИЙ, П. М., Видовой состав и новый вид пшеницы, Доклад Академии Наук СССР, Москва, 1949, т. LXIX, стор. 261-263.

15. ЗЕМЛИНСКИЙ, С. Е., Лекарственные растения СССР, Медгиз, Москва, 1958, 610 стор.

16. (**Кат.**). КАТІНА, З. Ф., ІВАШИН, Д. С., АНІСІМОВА, М. І., Дикорослучі лікарські рослини УРСР, вид. Здоров'я, Київ, 1965, 309 стор.

17. КЛЕОПОВ, Ю., Про геоморфогенетичні мотиви розвитку рослинного вкриття УССР, Журнал Інституту Ботаніки УАН, 1935, ч. 5 (13), стор. 13-44.

18. КЛЕОПОВ, Ю. і ЛАВРЕНКО, Є., Легенда до карти рослинности УРСР, Геоботанічний Збірник Академії Наук УРСР, Київ, 1938, стор. 3-13.

19. КОЖЕВНИКОВ, П. П., Типи лісу та лісові асоціяції Поділля, Всесоюзн. Інститут Лісового Господарства та агромеліорації, Харків, 1931, вип. X, стор. 121-162.

20. (**Коз.**). КОЗАРОВЪ, П., Български народни названия на растенията, Българска Академия на Наукитѣ, София, 1925, Сборникъ, кн. XX, стор. 1-90.

21. КОТОВ, М. І., Систематика вищих рослин і вивчення флори на Україні за роки радянської влади, Український Ботанічний Журнал, т. XIV, ч. 3, Академія Наук Укр. РСР, Київ, 1957, стор. 6-11.

22. ЛАВРЕНКО, Є., Гео-ботанічна районізація України, (з мапою під. ред. проф. О. Янати), Харків, 1927.

23. ЛАВРЕНКО, Є., Нарис рослинности України, Збірник, Грунти України, проф. Г. Махова, Харків, 1930, стор. 58-112.

24. ЛАВРЕНКО, Є., Рослинність України, Вісник Природознавства, Харків, 1927, ч. I, стор. 24-45, ч. 2, стор. 77-94.

25. ЛАВРЕНКО, Є. М., Характеристика ботаніко-географічних районів УРСР, Флора УРСР, т. I, 1937-1938.

26. ЛАВРЕНКО, Є. і ПОГРЕБНЯК, П., Карта геоботанічного районування України, Харків, 1930.

27. ЛАВРЕНКО, Є. М. і ПОГРЕБНЯК, П. С., Матеріяли до детальної геоботанічної районізації України, Вісник Прикладної Ботаніки, Харків, 1930, вип. 5-6, стор . 83-99.

28. ЛЕВЧЕНКО, А. П., Почвенная карта Шепетівського Округа, вид. Земельн. Відд. Шепетівського Окр. Викон. Комітету, 1926.

29. ЛЕКАРСТВЕННЫЕ РАСТЕНИЯ ДИКОРАСТУЩИЕ, Академия Наук БССР, Институт Экспериментальной Ботаники и Микробиологии, Минск, 1965, 379 стор.

29а. ЛІВШИЦ, Я. І., ЧЕРКЕС, О. І., До лікарів, ветеринарних лікарів, фармацевтів та інш., Експериментальна медицина, Харків, 1935, ч. 11, стор. 111-112.

29б. (**Лял.**). ЛЯЛИКОВ, С. И., Лекарственная флора Молдавии, Кишинев, 1968, 239 стор.

30. МАЕВСКИЙ, П., Флора Средней России, Госуд. изд., Колх. и Совхоз. литературы, Л.-М., 1933, 759 стор.

31. МАХОВ, Г., Грунти України, нарис грунтів, методика дослідження, визначник грунтів. Короткий нарис геології та рослинности України, вид. Радянський Селянин, Харків, 1930, 330 стор., з мал. та 45 фотогр.

32. МАХОВ, Г., Карта грунтів України, Склала Секція грунтознавства Сільсько-Господарського Наукового Комітету України під редакцією проф. Г. Махова, вид. НКЗС УССР, 1926.

33. МЕЛЬНИК, М., Українська номенклатура висших ростин. Наукове Т-во ім. Шевченка, Львів, 1922, 356 стор.

34. (**Молд. Сл.**). МОЛДАВСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ, Госуд. изд. Иностр. и Национ. Словарей, Москва, 1961, 777 стор.

34а. НИКОЛАЕВ, М. П., Четверть века советской фармакологии, Фармакология и Токсикология, 1942, т. V, вып. 6, стор. 6-25.

34б ОБУХОВ, А. Н., Лекарственные растения, сырье и препараты, изд. 3, Краснодарское книжное издательство, 1960, 292 стор.

35. ОСАДЧА-ЯНАТА, НАТАЛІЯ, Антибіотики у вищих рослин, Наукові Записки, Укр. Технічно-Господарський Інститут, Мюнхен, 1966, т. IX (XII), стор. 92-114.

36. ОСАДЧАЯ, Н., Ботаническое изучение Азалии Azalea pontica L. в условиях Олевского района Киевской области в 1934 г., Эфиромасличная промышленность, Всесоюзный Научно-исследовательский Институт Эфиро-масличной промышленности, „ВИЭМП", вып. 33 (13), Пушкино, Москва, 1935, стор. 8-23.

37. ОСАДЧА, Н., Про Гармалу Peganum harmala L. на Україні та використання її, як лікарської рослини, Вісник Прикладної Ботаніки, вип. 1, Харків, 1930, стор. 98-105.

38. ОСАДЧА, Н., До фльори лікарських рослин Конотопщини, Труди С.-Г. Ботаніки, т. II, вип. 2, Харків, 1929, стор. 267-278.

39. ОСАДЧА-ЯНАТА, Н., Українська народна медицина, Лікарський Вісник, Нью Йорк, 1954, ч. 2, стор. 19-25; 1955, ч. 1 (3), стор. 9-15; 1955, ч. 2 (4), стор. 14-18, 1956, ч. 2 (6), стор. 8-15, 1957, ч. 1 (7), стор. 17-23.

40. ОСАДЧА, Н., Про заведення нових лікарських рослин у медицину та культуру, Збірник Нові технічні культури, Харків, 1933, вип. I, Держсільгоспвид., стор. 197-203.

41. ОСАДЧА, Н., До лікарської фльори Присивашшя, Обслідування Катедри С.-Г. Ботаніки в 1928 р., Харків, рукопис.

42. ОСАДЧА, Н., КУЧЕРЯВА, М., МОРОЗОВА, Л., Лікарська фльора Шепетівщини, Обслідування Українського н.-д. інституту Прикладної Ботаніки в 1930 р., Харків, рукопис.

43. ОСАДЧА, Н., КУЧЕРЯВА, М., Дикі лікарські рослини Манастирищинського та Брацлавського районів на Вінниччині, Обслідування УІР-а в 1932 р., Харків, рукопис.

44. ОСАДЧА, Н., МИХАЙЛЕНКО, М., Обслідування Українського н.-д. інституту експериментальної медицини в 1936 р., Харків, рукопис.

45. ОСАДЧА, Н., МИХАЙЛЕНКО, М., Лекарственная флора УССР (Одесская, Киевская, Черниговская области; МАССР (Котовский, Балтский, Ананьивский районы), Обслідування Укр. н.-д інституту експериментальної фармації в 1937 р., Харків, рукопис.

46. ОСАДЧА, Н., ПАРШІНА, О., Лекарственные растения Полтавской, Харьковской, Сталинской, Ворошиловградской областей, Обслідування Укр. н.-д. інституту експериментальної фармації в 1938 р., Харків, рукопис.

47. ОСАДЧА, Н., МИХАЙЛЕНКО, М., Лекарственные растения Полтавской, Запорожской, Сталинской областей, Обслідування Укр. н.-д. хемічко-фармацевтичного інституту в 1939 р., Харків, рукопис.

48. ПОГРЕБНЯК, П. С., Лісорослинні умови Поділля, Всесоюзн. наук.-дослід. інститут лісового та агро-лісової меліорації, Харків, 1931, вип. X, стор. 5-121.

49. ПОПОВ, О. П., Лікарські рослини в народній медицині, вид. Здоров'я, Київ, 1965, 345 стор.

50. (**Сл. 1962**). РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК БОТАНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ І НОМЕНКЛАТУРИ, Академія Наук УРСР, Укладачі: Афанасьев, Д. Я., Барбарич, А. І., Зеров, Д. К., Клоков, М. В., Оксіюк, П. Ф., Щитківська, В. Л., вид. Академії Наук УРСР, Київ, 1962, 340 стор.

51. (**Рус. Сл.**). РУССКО-МОЛДАВСКИЙ СЛОВАРЬ под редакцией А. Т. Борща, Н. Г. Карлетяну, Е. М. Русева, Молдавский филиал Академии Наук СССР, Институт истории, языка, литературы, Москва, 1954, 835 стор.

51а. САЛО, В. М., Растения и медицина, Москва, 1968, 157 стор.

52. (**Сл. 1928**). СЛОВНИК БОТАНІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ, Проєкт, Матеріяли до української термінології та номенклатури, т. VII, Українська Академія Наук, Інститут Української Наукової Мови, Держ. В-цтво України, Київ, 1928, 313 стор.

53. СОКОЛОВА, В., Льны Украинского Полесья, Вестник Льняного и Пенькового Дела, 1930, апрель, стор. 306-311.

54. СПЕЦІЯЛІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ (районування), вид. Укр. н.-д. інститут соціял. реконструкції економіки с.-г., Радянський селянин, Харків, 1930, 444 стор.

55. (**Стан., Тал.**). СТАНКОВ, С. С. и ТАЛИЕВ, В. И., Определитель высших растений Европейской части СССР, Москва, 1949, 1150 стор.

56. (**АБ**). СТЕФАНОВЪ, К., Англо-Български Речникъ, София, 1929, 1063 стор.

57. (**БА**). СТЕФАНОВЪ, К., Пъленъ Българо-Английски Рѣчникъ, София, 1914, 902 стор.

58. ТАЛИЕВ, В. И., Определитель высших растений Европейской части СССР, Москва, 1932, 645 стор.

59. ТУТКОВСЬКИЙ, П., Природня районізація України, окреме вид. з І т. Збірника Матеріяли до районізації України, вид. НКЗС, С.-Г. Наук. Ком. України, Київ, 1929, 79 стор., з 12 мал. та картами.

60. (**Удлер**) УДЛЕР, Р. Я., Молдавские говоры Черновицкой области, Консонантизм, Кишинев, 1964, мапи чч. 39-49, стор. 222-227.

61. (**УРЕ**). УКРАЇНСЬКА РАДЯНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ, т. II, 1960, т. IX, 1962.

62. ФЕДЧЕНКО, Б. А. и ФЛЕРОВ, А. Ф., Флора Европейской России, Определитель дикорастущих растений Европейской России и Крыма, в 3-х частях, с иллюстр., изд. А. Ф. Девриена, С. Петербург, 1910, 1199 стор.

63. (**Фл. С.**). ФЛОРА СССР, Ботанический Институт Академии Наук СССР, Ленинград, т. I, 1934 — т. XXLI, 1961.

64. (**Фл.У.**). ФЛОРА УРСР, Український н.-д. Інститут Рослинництва, Харків, т. I, 1935, т. II, рукопис.

64а. (**Фл. У.**). ФЛОРА УРСР, Інститут Ботаніки Академії Наук УРСР, Київ, т. I, 1938, т. II, 1940, т. III, 1950, т. IV, 1952, т. V, 1953, т. VI, 1954, т. VII, 1955, т. VIII, 1957, т. IX, 1960, т. X, 1961, т. XI, 1962, т. XII, 1965.

65. ФЛОРА ЮГО-ВОСТОКА ЕВРОПЕЙСКОЙ ЧАСТИ СССР, вып. 1-4 изд. Главн. Ботанического Сада АН СССР, Ленинград-Москва, 1927-1936.

66. ФОМІН, О., Флора України, ч. I, Pteridophyta, УАН, Київ, 1926, т. II, вип. 4, 66 стор.

67. (**Шмальг.**). ШМАЛЬГАУЗЕН, И., Флора Средней и Южной России, Крыма и Северного Кавказа, Киев, 1895, т. I, 486 стор., Киев, 1897, т. II, 747 стор.

68. (**Энц. Сл.**). ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ЛЕКАРСТВЕННЫХ, ЭФИРОМАСЛИЧНЫХ И ЯДОВИТЫХ РАСТЕНИЙ, Гос. Изд. Сельскохозяйств.. Литературы, Москва, 1951, 486 стор.

69. (**Ян. Н.**). ЯНАТА, О., Народні українські назви рослин Північної Таврії, Збірник Наук.-Літ. від. Т-ва ім. Квітки-Основ'яненка у Харкові, Харків, 1916, т. I, стор. 1-58.

70. ARCHIMOVICH, A., Botanical-Geografical Changes in the Distribution of the Field Crop of the Ukraine during the last Fifty Years, Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S., New York, vol. XI, 1964-1968.

70a. BRITTON, N. L. and ROSE, J. N., The Cactaceae. Descriptions and illustrations of plants of the cactus Family, New York, 1963, Ed. Dover publication, vol. I, pp. 139-144.

71. BUDZISZEWSKA, WANDA, Słowianskie Słownictwo dotyczące przyrody żywej, Monografie Slawistyczne 6, Komitet Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965, 357 pp.

72. HARLAN, JACK, R., and ZONARY, DANIEL, The distribution of Wild Wheats and Barley, The present distribution of wild forms may provide clues to the regions of early cereal domestication, Science, 1966, vol. CLIII, No. 3740, pp. 1074-1079.

73. LAJNERT, JAN, Rostlinske mjena, serbske-němske-lačanske: rjadowane po přirodnym systemje, Berlin, Volk und Wissen volkseiner Verlag, 1954, 136 pp.

74. MACHEK VACLAV, Tři jména rostlin, Listy filologické, Praha, Rocnik 63, Sesit 2, 1936, pp. 129-133.

75. MACHEK, VACLAW, Česka a Slovenská jména rostlin, Československá Academie Věd, Praha, 1954, 366 pp.

75a. MADJALAH ILMU UNTUK INDONESIA (Indonesian Journal for Natural Sciences), Jakarta, Volum 109, Nr. 4, 5 and 6, July-December 1953, page 242 and 243, Review by D. De V. S. on "Herbs Used in Ukrainian Folk Medicine" by Natalia Ossadcha-Janata, New York, December 1952.

76. MAJEWSKI, ERAZM, Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich, Warszawa Не маючи можливости встановити точно роки видання Словника Маєвського, яким користувалися автори: Machek, Makowiecki, Wallmen, подаємо за ними: Machek-Majewski, I-II, 1889, 1894; Makowiecki-Majewski, 2 tomy, 1889-98; Wallmen-Majewski, I-II, 1894-98.

77. (**Mak.**). MAKOWIECKI, STEFAN, Słownik botaniczny łacińsko-małoruski, Polska Akademia Umiejętności, Kraków, 1936, 408 pp.

78. NOVACKY, JÁN MARTIN, Slovenská botanicka nomenclatúra, Paprodorasty (Pteridophyta) a semenne rostliny (Spermatophyta), Bratislava, Vydavatelstvo Slovenskej Akademie Vied, 1954, 227 pp.
79. OSSADCHA-JANATA, NATALIA, Herbs Used in Ukrainian Folk Medicine, Research Program on the USSR and New York Botanical Garden, New York, 1952, 114 pp.
80. SHETLER, STANWYN G., The Komarov Botanical Institute, 250 Years of Russian Research, Smithsonian Institution Press., Washington, D.C., 1967, XIV, 240 pp., illus., Science, 31 May 1968, Vol. 160, pp. 979-980, No. 3831. Review in Botanical Center in Russia by ANTON LANG, MSU/AEC Plant Research Laboratory Michigan State University, East Lansing.
81. WALLMEN, OLOF, Alte tschechische Pflanzennamen und Recepten im Botanicon Dorstens, Eine Kulturgeschichtliche und sprachliche Untersuchung, Etudes de philologie slave, publiées par l'institute russe de l'universite de Stockholm, Uppsala, 1954, v. V, 176 pp.

X. ІНДЕКС УКРАЇНСЬКИХ ТА ІНШОМОВНИХ НАЗВ РОСЛИН

СКОРОЧЕННЯ: (Б) БОЛГАРСЬКА НАЗВА; (МГ) МАРІЮПІЛЬСЬКИХ ГРЕКІВ; (М) МОЛДАВСЬКА; (Т) ТАТАРСЬКА; (Ч) ЧЕСЬКА; (Р) РОСІЙСЬКА[100]

Абрикос звичайний 75. Абрикоса 75. Авран 105; а. лікарський 105. Австрейки 115. Авязь 95. Агалик-трава 111; а.-т. гірська 111. Адамів корінь 54. Адамове ребро 54, 55, 95, 100, 109. Аденофора лілієлиста 110. Адже пелин (МГ) 117, 131. Азалія 91. А. понтійська 91. Аїр звичайний 53. Аїрний корінь 53. Айстра вербовидна 111. А. степова 111. Акације (М) 79, 124. Акація 79. Акація чичатта (МГ) 79, 130. Аконіт гайовий 65; а. зубчастотичинковий 65; а. шерстистовустий 65. Актея колосиста 64. Аливець (М) 84, 84, 124. Алое деревовидне 55. Алоїсъ 55. Алоя 55; а. деревувата 55. Алтарник 115. Алтейний корінь 84. Алтея лікарська 84. Аляр 53. Альтей 84. Амарилісові 55. Американський клен 83. Американський столітник 55. Ангеліка 90. Ангельська м'ята 102, 102. Андромеда 91; а. білоповстиста 91. Андузтамру (МГ) 112, 131. Анемона жовтецева 65; а. лісова 65. Аницький солод 48, Аніс звичайний 90. Аніш 90. Анютині глазки (Р) 86. Апис 108. Аралієві 88. Арнік 112. Арніка 112, 117; а. гірська 117. Ароїдні 53. Арон 53. Арум 53. Артеган бузурлюк (Т) 81, 131. Артишок 72. Астрагал еспарцетний 77; а. солодколистий 77. Атропа 103. Афина 92. Афіон 78. Ахірофорус плямистий 120. **Бабешник** 68. Бабин вік 111. Бабині вощі 95. Бабишник 68, 112. Бабівник 68. Бабій 68. Бабка 12, 100, 107, 107. Б. ліченувата 107. Бабки 50, 92, 100, 100, 107, 107, 120. Бабник 68, 94, 96. Бабочки 107. Багатоніжка звичайна 48. Багно 91, 91, 91; б. звичайне 91. Багниця 91. Багун 91. Байбарис 103. Балабан 72, 72, 72. Балабани 72. Балабанчик 72. Балабанчики 72. Балабон 72. Балабони 72. Балабончики 72. Бальзамінові, бальзамінуваті 83. Бальзан 90, 90, 90. Бандак 112. Баньки 41, 63; б. білі 63; б. жовті 63. Бараболя 103. Баранчик синій 118. Баранчики 76, 77, 92. Барбадинки 92. Барвінкові 94. Барвінкуваті 17, 17. Барвінок 17, 94, 94; б. лісовий 94; б. малий 94; б. степовий 94; б. трав'янистий 94; б. хрещатий 94. Батіжки 107. Батоги 120. Бджоляна трава 102. Бебешник 68, 112. Бедран 90. Бедрина 89. Бедрене зілля 89. Бедренець 71, 72, 89. Бедринець 73, 89, 89, 90; б. звичайний 89; б. ломикамінь 89. Без 93. Безвершки 100, 100, 105. Безсмертки однорічні 118. Безсмертник 111, 118. Безщитник жіночий 48. Белладонна звичайна 103. Белозор 69. Белядона 103. Берегова м'ята 102, 102; б. м'ятка 102; б. петрушка 66. Береговий мокрець 66; б. хвощ 49; б. щавель 59; б. щавій 59. Берегові васильки 87; б. волошки 119; б. ромашки 114. Береза 57; б. бородавчаста 57. Березка 108; б. польова 94. Березкові 94. Березові, березуваті 57. Берест 57, 57, 57, 57. Берестоk 57. Берізка 57, 94, 94; б.

[100] В індексі подано українські та іншомовні назви рослин записані під час експедицій. Решту іншомовних назв, узятих з літератури й поданих в розділі VIII „Іншомовні назви рослин", в індексі не вміщено.

польова 94. Берізкуваті 94. Берула 90. Бетоніка 99. Бетонія 99. Бешишник 61, 105.
Билина 90. Бишишник 50, 61, 85, 86, 98, 117, 117. Бишник звичайний 50. Бишникуваті 50. Бишняк 50.
Бібник 95. Біла акація 40, 79, 79, 79, 79, 124, 130; б. вакація 79; б. верба 56; б. вокація 79; б. гива 56; б. гірчиця 67; б. глуха кропива 98; б. горошина 77; б. зірка 63; б. конюшина 76, 76, 77, 77; б. конюшина польова 76; б. конюшинка 77; б. кропива 97; б. певонія 64; б. садова рожа 74. Біле жіноче латаття 41, 63; б. зілля 72, 116; б. пижмо 115; б. свентоянське зілля 66. Біленькі квітки 63. Білий без 93; б. буркун 89; б. деревій 114; б. дрік 75, 75; б. копит 117; б. корінь 95; б. лопух 117; б. мак 67. Білі косничкі 77. Білозір 39, 69; б. болотний 39, 69. Белозор 69. Білокопитник 117. Білокрильник болотний 53. Білоложе 56. Білотал 56. Біяз чичего (МГ) 113,131.
Блекіт 103. Блекот 89, 103. Блекота 34, 89, 103; б. чорна 34, 103, 128. Блошниця звичайна 112.
Боби 78. Бобик 68. Бобівник 53, 94; б. лісовий 90; б. трилистий 94. Бобовник 50, 88, 94. Бобові 75. Бобовчик 94. Бобовчук 94. Бобони 72. Бобрівка 72. Бобчук 74, 74. Боголюб 102, 102. Божа крівця 85. Боже деревко 116; Б. дерево 116, 116; Б. деревце 116, 116; Б. древко 116. Божі пали 119. Божої Матері крісло 118; Б. М. ребра 54. Болиголов 89, 89; б. плямистий 89. Болотна м'ята 102; б. папороть 47. Болотник 50. Болотні васильки 95, 99. Болотяна бузина 72; б. папороть 47. Болотяний щавель 59. Болотяні васильки 95. Болячкове зілля 109. Боровик запашний 87. Боровинка 87. Боровник 87. Боровничок 87. Борода 42, 94. Бородавник 66, 68, 73, 95, 111, 112. Бородач 42, 94. Борщевик 90. Борщівник звичайний 39, 90; б. сибірський 90. Борщик 90.
Брат та сестра 106; б. та сестричка 106. Братик і сестричка 106. Братики 62, 86, 86, 98, 105, 106; б. білі 106; б. жіночі 106, 106; б. лісові 106; б. польові 86; б. чоловічі 106, 106. Братки 86, 87, 105, 106; б. городні 86; б. лісові 106; б. польові 86, 86; б. трибарві 86; б. триколірні 86: Братські пальчики 72. Братчики 86, 86, 106. Брилики 48. Бричка 107. Бродка 67. Бронза 68. Брукова 68, 68. Бруславина 83. Бруслина 82, 83; б. бородавчаста 83; б. европейська 82. Бруслини 92. Бруслинка 83. Бруслинник 82, 92. Бруслинові, бруслинуваті 82. Бруснецеві 92. Брусника 92. Брусниці 92. Брусниця 92. Брусничник 92. Брусничні 92. Брустир (М) 118, 125.
Бугила 89, 90, 90; б. лісова 89; б. річная 90. Будра 98. Будяк 103, 104, 109, 118, 119, 119; б. дужчий 118; б. звичайний 15; б. кучерявий 118; б. пониклий 118; б. широколистий 119. Будяки 89. Будяхи 92. Будячки 88, 112, 112, 118, 118, 119. Будячок 118, 119; б. від кольок 110. Бужевельник 41, 49. Буз 93. Бузок 93; б. звичайний 93; б. красний 93. Бузина 93, 108, 108; б. одностайна 108; б. смердяча 108; б. трав'яниста 108; б. чорна 108; б. ялова 108. Бузник 108. Бузок красний 93. Бузьків вогонь 62, 80. Бук лісовий 22. Буквиця 12, 68, 92, 99, 99, 100, 100; б. короткозуба 99; б. лікарська 99; б. перебільшена 99; б. темнувата 99. Букетна трава 50. Буков., букуваті 57. Булиголова 90. Бульба 105, 113. Бульбашки 62. Буран 97. Буранчики 73. Бур зілля 73. Бурени-ди галан (М) 68, 123. Буркун 76,76; б. білий 76, 76; б. білий жіночий 76; б. жіночий 76; б. жовтий 39, 76, 76. Буркунець 77. Буркунчик 76. Бурунчук 76. Буряк 55, 60, 60; б. звичайний 60; б. столовий 60. Буряки звичайні 60. Буряковий корінь 59. Бурячки 88. Бур'ен вэтэмэтоаре (М) 72, 124. Бур'яник кусинсин-де-житэ (М) 71, 123. Бусуйок-де-дял (М) 97, 125. Бутень бульбистий 89; б. пахучий 89. Буйки 92. Буяхи 92, 92.
Вакація 79. Валеріана блискуча 109; в. болотна 109; в. висока 109; в. волзька 109; в. пагоносна 109. Валеріанові 109. Валер'ян 54, 109, 109, 109, 109. Валер'яна 109, 109, 109, 109. Валер'янка 109, 109. Валер'янів корінь 109. Ванна панна 104. Вараксія польова 78. Варварина коса 77. Вар'ян 109, 109. Вар'янт 109. Васильки 12, 34, 60, 61, 87, 102, 102; в. справжні 102. Ваточник 17, 17, 99; в. сірійський 99.
Вдарник 54.
Ведмеже вухо 100, 100, 128. Ведмежина 70, 70. Великий ромен 113. Великі колючки 103. Верба 56, 56, 56; в. біла 56, 56; в. жовта 56, 56; в. козяча 56; в. кошикарська 56;

в. крихка 56; в. ламка 56; в. попелиста 56; в. прутовидна 56; в. п'ятичинкова 56; в. сіра 56; в. тритичинкова 56; в. червона 56, 56. Вербена лікарська 96. Вербенові, вербенуваті 96. Вербина 73. Вербич 73, 92. Вербичка 60. Вербові 59. Вербозілля звичайне 92; в. лучний чай 92. Верболіз 56, 56, 56, 87, 88. Верболоз 56, 56. Вербуваті 56. Верес 91, 91; в. звичайний 91. Вереск 92. Вересові, вересуваті 91. Верест 92. Вересь 92. Вероніка 105; в. дібровна 105; в. довголиста 105; в. колосиста 105; в. лікарська 105; в. розгалужена 105; в. широколиста 105. Вер'ян 109. Веселкуваті 47. Веснівка дволиста 54. Веснушки 107. Вех 89, 90; в. вузьколистий 90; в. ланцетолистий 90; в. сиразовидний 90; в. широколистий 90.
Вика волохата 78. Вимник 68. Витка гречка чагарникова 60. Вищипус 110. Вишня 74, 74; в. антипка 74; в. звичайна 74; в. степова 74, 124.
Вівсюг 50, 50; в. звичайний 50. Відкасник 118; в. безбилий 118; в. довголистий 118; в. звичайний 118. Відьмине сало 68. Вільха 57; в. звичайна 57, 57; в. клейка 57. Вільчастий лісовий барвінок 91. Віночки 114, 116. Віниччя 61, 116; в. правдиве 61; в. справжнє 61. Віскарія 40; в. клейка 62. Вітка 71. Вітренник 108. Вітряний декохт 65, 71. Віха 89.
Вовкобой 65. Вовконіг 102; в. високий 102; в. європейський 102. Вовцюг 79. Вовцюга 75. Вовча лапа 64, 80; в. л. європейська 64. Вовча стопа 80; в. ступа 66, 80. Вовче жито 71, 118; в. лико 71, 80, 83, 83, 87, 87; в. личко борове 87; в. л. звичайне 87; в. тіло 71; в. т. болотяне 71. Вовчивня 75. Вовчий 75. Вовчий зуб 56; в. переступень 110; в. сон 65; в. табак 65. Вовчинник 75. Вовчі лапи 65; в. ягоди 110. Вовчки 106, 106, 113, 113. Вовчкуваті 33, 106, 106. Вовчок 106; в. сонячниковий 106. Вовчуг 72, 75, 80; в. вонючий 75; в. польовий 75. Вовчуга 75. Вогник 109, 117. Водолисті 95. Водопериця кільчаста 88; в. кругоцвітна 88. Водяна м'ята 102, 102. Водяний корінь 41, 63; в. мак 69; в. перець 60. Водяні батожки 50. Волове око 111. Воловий язик 95, 96, 96. Воловик високий 95; в. звичайний 95; в. лікарський 95. Волові очки 63, 64, 72. Волосінь 52. Волосник 80, 101. Волосничок 121. Волоська ріпа 113. Волоський горіх 56; в. щавель 60, 60. Волошка 125; в. верблюдка 120, 131. Волошка лучна 119; в. несправжньофригійська 119; в. плямиста 119; в. рейнська 119; в. розлога 120; в. синя 119; в. скабіозовидна 119; в. сумська 119; в. східна 120, 125; в. східня 120. Волошки 77, 119, 119. Волошський горіх 57. Вонюча веселка 47; в. лобода 81; в. трава 105. Вонюче зілля 67. Вонючка 18, 34, 64, 67, 80, 127, 130. Ворванець 71. Воронець 91. Вороняче масло 68; в. око 55; в. сало 68. Воронячі ягоди 64. Ворсянка 109. Вощанка 96; в. мала 96; в. менша 96.
Вразник 71, 72, 78, 78, 80, 89, 92, 105, 106; в. водяний 92. Вторичні мудики 98.
Вужина 70, 70.
В'яз 57, 57, 78; в. гладенький 57; в. листуватий 57; в. шорсткий 57. В'язіль 70; в. різнобарвний 78. В'язові, в'язуваті 57.

Гав'язь 95. Гадюче зілля 97. Гадючий бур'ян 95; г. горох 77; г. молочай 82. Гадючник 72, 80. Гадяча цибуля 54. Гайдури 58. Гайстра вербинка 111. Галасове зілля 102. Галатина (МГ) 95, 130. Галдан 72. Ганза 117. Ганус 90, 90. Гарбуз 110; г. звичайний 110, 130. Гарбузики 76. Гарбузові, гарбузуваті 110. Гарджама (МГ), (Б) 67, 127, 127, 130. Гармала звичайна 16, 80. Гачки 55.
Гвоздик 113. Гвоздика армерійовидна 63; г. Борбаша 63; г. бородчаста 63; г. дельтовидна 63; г. перетиначаста 63. Гвоздики 113; г. перепончасті 63, 113; г. пучкуваті 63; г. рябі 63; г. темночервоні 63. Гвоздичка 63, 63, 62. Гвоздички 63, 63. Гвоздичні 62.
Геліотроп Стевенів 95. Геранійові 79. Герань 79; г. болотна 80; г. болотяна 80; г. горбкова 79; г. кривавочервона 79; г. лучна 80; г. низенька 79; г. Робертова 79.
Гива 56, 56. Гивина 56. Гикавка 68; г. сіра 68. Гижавка 58.
Гіацинтик блідий 54. Гіпокріїві 47. Гісоп 100; г. лікарський 100. Гірке зілля 90, 97. Гіркий лопух 118; г. щавель 59. Гіркокаштан звичайний 83. Гіркокаштанові 83. Гірчак 60, 60, 60, 67, 82, 105, 121; г. водяний перець 60; г. зарісниковий 60; г. повстистий 60; г. почечуйний 60; г. східний 60; г. шорсткий 60. Гір-

чиця 67, 67, 67; г. біла 67; г. лубенська 67; г. польова 67; г. чорна 67. Гіяцинтик блідий 54.
Гладишник 54, 73, 120. Гладушник 73. Глазун 62. Глечики жовті 34, 63. Глисник 48, 66, 94, 103, 103, 105. Глистник 103. Глід 69, 70, 70; г. гладенький 70; г. заокруглений 70; г. зігнутостовпчиковий 69; г. Липського 70; г. несправжньо-кривостовпчиковий 70; г. обманливий 70; г. одноматочковий 70; г. український 70. Глод 69, 70. Глодина 69, 70. Глуха кропива 97, 98, 98, 99, 99, 99, 99, 99; г. к. біла 99; г. к. гладенька 98; г. к. пахуча 97; г. к. плямиста 98. Глухі коноплі 102.
Гнибики 116. Гніздівка 56; г. звичайна 56.
Говес 50. Головатець звичайний 116; г. круглоголовий 116. Голомша 51, 52. Голубиця 92. Гоман 112. Гомела 58. Гоніолімон Бессерів 93; г. кримський 93; г. татарський 93. Горда 85. Гордина 108. Гордовина 108, 108. Горицвіт 66,66; г. весняний 66; г. волзький 66. Горілочка 54. Горілочки 54, 73. Горіх 57; г. волоський 56, 56; г. грецький 56. Горіхові, горіхуваті 56. Горішина 57; г. трилистник 76. Горішки 77. Горішок 72. Горлянка 98, 111; г. женевська 97; г. несправжньо-хіоська 97; г. пальчатолиста 97; г. повзуча 97; г. синя 97; г. хіоська 97. Горлянки 116. Горобина 70; г. звичайна 70. Горобиний горошок 12, 78; г. горох 62. Горобій 85. Городні волошки 61; городній кмин 89; г. хміль 89, 103. Городня берізка 94; г. лобода 61; г. м'ятка 102; г. рожа 84. Горошок 77, 77, 78, 78, 78, 78; г. бульбистий 78, г. весняний 78; г. волохатий 78; г. лісовий 78; г. лучний 78; г. мишачий 78; г. угорський 79. Горчак 97. Горубка 67, 67. Горькая трава 66. Госет 119. Госика 56, 56, 56. Гостець 75, 80, 99.
Граб 57; г. звичайний 22, 57. Грабельки звичайні 80. Грабельник 80. Грабки 80, 80; г. польові 80. Гравилат 72; г. алепський 79; г. міський 72; г. річковий 72. Гребінник 72; г. звичайний 72, 124; г. прибережний 72; г. прямий 72. Гребінчаста шандра 102. Грецький горіх 56, 56, 57; г. орех 56. Гречечка 34, 67. Гречички 68. Гречка 60, 60; г. звичайна 60; г. сійна 60. Гречкові, гречкуваті 59. Гриби 47. Гризник 71. Гризник-зілля 79. Грижниця багатошлюбна 62; г. приємна 62, г. Бессера 62. Грицики 68; г. звичайні 68. Громобой 85. Громовик 118; г. красильний 96; г. Липського 96; г. напівкрасильний 96, 96; г. несправжньокрасильний 96. Грудна трава 101. Грудна травка звичайна 111. Грудний чай 78, 94, 97, 98, 99, 111, 111. Грудниця 111; г. шерстиста 111. Груша 69, 69; г. звичайна 69. Грушанка однобока 91. Грушанкові, грушанкуваті 91. Грушки 92.
Губка луската 47. Губоцвіті 97. Гульдид (МГ) 110, 130, 131. Гуман 96, 119. Гуньба 75; г. голуба 75. Гусиний молочай 64. Гусині лапки 72. Гусятник 72. Гусяча лапка 72. Гусячі лапки 72, 72, 72.

Данник (од данння) 81.
Двигун 119.
Дев'ясил 112. Дев'ятижильник 54. Дев'ятисильник 73, 78, 112. Дев'ятосильник 73. Дев'ять косарів 115. Дегтярник 74. Декохт 49, 52, 52, 71, 71, 73, 75, 79, 79, 80, 103; д. польовий 89. Дельфіній клиновидний 64. Денник 72. Денська губка 47. Денський гриб 47. Деревій 113, 113, 114, 114, 114, 114, 114, 115, 128, 131; д. білий 114; д. благородний 114; д. дрібноквітковий 114; д. дрібноцвітий 114; д. женський 114; д. жовтий 114, 114, 115; д. заплавний 114; д. звичайний 113; д. мужеський 114; д. м'яколистий 114; д. подовий 114; д. тисячолистий 113; д. тонколистий 114; д. щетинистий 114; д. щетинуватий 114; д. шляхетний 114. Деревко 116; д. сивеньке 116. Дерев'яна бузина 108. Дереза 49, 49, 49, 75, 77, 77, 77, 92, 103; д. звичайна 49. Дерен 91, 91; д. звичайний 91. Деренуваті 91.

Джигавка 58.

Дзвінець великий 106; д. літній 106. Дзвоник бросквolистий 110; д. дзбаночкуватий 110; д. кропиволистий 110; д. розлогий 110; д. скучень 110. Дзвоники 65, 81, 92, 103, 110, 110; д. головчасті 110; д. кропиволисті 110; д. персиколисті 110; д. ріповидні 110; д. розлогі 110. Дзвоникові, дзвоникуваті 110. Дзвонки 110. Дзенґель 90, 90, 90. Дзіндзівер 79, 80, 84, 84, 84. Дзіндзірове насіння 116.
Дивина 104, 104, 104, 104, 104; д. борошниста 104; д. великоцвіта 104; д. волотиста 104, 125; д. залізня-

ковидна 104; д. звичайна 104; д. овальнолиста 104; д. скипетровидна 104; д. східня 104; д. фіолетова 104; д. фіялкова 104; д. чорна 104, 104. Дивдерево 42, 103. Дивдерина 42, 103. Дизель 116. Дика бараболя 103; д. березка 60; д. біла рожа 84; д. бузина 108; д. гречка 60; д. груша 69; д. малина 70; д. морква 91; д. петрушка 66; д. скабіоза 110; д. слива 74, 69; д. смородина 69; д. цибуля 54; д. яблуня 69. Дике жито 51; д. пижмо 115, 115; д. червоне просо 61. Дикий василько 61; д. горошок 77; д. клевер польовий 77; д. кріп 108; д. льон 104; д. мак 67; д. ромашок 115; д. хміль 57, 77; д. чай 77, 97; д. часник 54; д. щавель 59. Дикі коноплі 58, 126. Димочки 62. Диндерево 42, 103. Диндир 103. Диня 110, 110; д. посівна 110.

Дібрівка 71. Дівоцька честь 91. Дівоцьке зілля 94, 111. Дівоча вітка 71. Дівчаче зілля 88. Дівчачий знітинник 88. Дід 119. Дідові воші 82, 95, 113. Дідове сало 68, 100. Дідок 107.

Доброчинник 69. Довга м'ята 102. Довгий батіг 120. Довгунець 80. Довжик 80, 88. Дойка 56. Доктор 55.

Драголюб 102, 102, 102, 102. Драпаки 70. Драпоштан 91. Дрібна кропивка 58. Дрібненьке 97; д. зілля 108. Дрік 66, 75, 75, 75, 90; д. германський 75; д. жовтий 75; д. колючий 75; д. красильний 75. Дрок 75, 81, 81. Дрочиця 75, 75. Дряпаки 96. Дряпчики 96.

Дуб 57; д. звичайний 57; д. зимній 57; д. осенчук 57; д. сидячецвітий 57; д. скельний 57; д. ярий 57. Дубова омела 58. Дубові лапки 111. Дубрівка 71. Дубровка 97. Дудник лікарський 90; д. лучний 90; д. лісовий 90. Дуже (МГ) 112, 131. Дуржілля 103. Дурілля 103. Дурман 103; д. звичайний 42, 103, 125. Дурнишник 112.

Дюгмебаш (МГ) 120, 131.

Дягіль 90; д. лікарський 90.

Європейська лілія 49.

Ель 49. Ельшольція Патрена 102.

Емела 58. Еммер 51.

Енгельська м'ята 102, 102. Енотера дволітня 88; е. дворічна 88.

Еспанський помідор 103. Еспарцет виколистий 78, 78; е. донський 78; е. піщаний 78; е. сійний 78.

Ефедра 49; е. двоколоса 49. Ефедрові, ефедруваті 17, 49.

Єличе 49.

Жабник польовий 111. Жабрій 98, 98; ж. пишний 98; ж. пухнатий 98. Жабурник 50; ж. звичайний 50. Жабурникові, жабурникуваті 50. Жаб'яча м'ята 100, 102. Жаб'яче зілля 65, 97. Жаб'ячий ліс 69. Жалива 58. Жарка льонцевата 40. Жарновець віничковий 75. Жасмин 69. Жах 112.

Жебрій 100, 100. Женська петрушка 66.

Живе зілля 66, 83. Живожил 95. Живокіст 95, 95, 95; ж. звичайний 95, 131; ж. лікарський 95; ж. чоловічий 95. Живокість 95, 95, 95. Живокон 105. Живокост 95. Жигавка 58. Жигалка 58, 58. Жигалочка 58. Жижавка 58. Жидки 99. Жилове зілля 95. Жиловик (Б) 107, 128, 128. Жильник 55. Жимолостеві 108. Жирицвіт 86. Жирна трава 68. Житні сокирки 64. Жито 51, 51; ж. дике 51; ж. посівне 51.

Жіноча папороть 48, 48. Жіночий бедренець 73; ж. вараз 80, 80.

Жнитий 88.

Жовта польова рожа 84. Жовта рожа 84; ж. ромашка 116, 117; ж. цвенторія 112. Жовтвило 59. Жовте зілля 66, 77, 85, 104; ж. свентоянське зілля 85. Жовтець 66, 66; ж. багатоквітковий 66; ж. вогнистий 65, 66; ж. гострий 66; ж. їдкий 66; ж. несправжньобульбистий 66; ж. отруйний 65; ж. повзучий 66; ж.-пшінка 65; ж. сардинський 66; ж. ряснощвітий 66. Жовтецеві 64. Жовтий деревій 114, 114, 116; ж. дрік 75; ж. жіночий буркун 111; ж. осот польовий 120. Жовтило 15, 113. Жовті зозулині черевички 86; ж. квіти 112; ж. квітки 92; ж. квіточки 66; ж. панчишки 104. Жовто-зілля 66. Жовтозілля весняне 117; ж. гірчичнолисте 117; ж. лучне 117; ж. сизе 117; ж. Якова 117. Жовток 66. Жовтоцвіт 121. Жовтушка 121. Жовтцюваті 64. Жовтяниці 108, 111, 113. Жорстіл 83. Жорстіль 69. Жорстір 83 (МГ) 130. Жорсть 103. Жостерові 83. Жостіль 83. Жостір 83, 124, 130, 130; ж. проносний 83. Жостіруваті 83.

Журавельник 80. Журавець болотяний 80; ж. горбковий 79; ж. дрібний 79; ж. кривавий 79; ж. лучний 80; ж. смердючий 79. Журавина 92. Журавлина чотирепелюсткова 92. Журавлиний горох 78; ж. горошок

78. Журавцюваті 79. Журахвина 92.

Забій-кручa 65. Забудька 116. Забудьки 116. Загранічна акація 77. Залізниця гірська 97, 125. Залізнюк 100. Залізняк 87, 88, 98, 98, 112; з. бульбистий 98; з. козацький 98; з. колючий 98. Заложник 95. Замінник 97. Занігтиця волосинчаста 48. Зараза 86. Заразиха соняшникова 106. Заразихові 106. Засмір 69. Заяча капуста 68, 69, 96; з. к. велика 42, 68. Заяча капустка 68; з. картопля 68; з. конюшина багатолиста 77; з. крівця 34, 85; з. крівця звичайна 34, 85; з. к. кошлата 85; з. к. струнка 85, 127; з. кровця 85; з. кукурудзка 54; з. петрушка 66; з. сосна 75. Заяче вухо 100; з. сало 42, 68. Заячий холодок 54, 54, 90; з. щавель 66. Заячі вінички 67.

Зверобой 34, 85. Зверобойник 34. Звичайна бузина 108; з. сосна 75. Звіробій 34, 66, 85; з. волосистий 85; з. звичайний 85; з. струнки 85. Звіробійні 85. Звіробой 85, 85; з. тонколистий 85. Звіробойові 85. Звоники 110. Зв'язний корінь 72.

Зглавез (М) 120, 125. Зглавозь (М) 120.

Земляна грабинка 72; з. груша 113; з. жовч 63; з. трава 63. Земляне серце 47, 73. Земляника 70, 71. Земляні горішки 78. Зензіум 79.

Зимова горгонія 112. Зимолюбка зонтична 91. Зишен-де-дял (М) 74, 124.

Зілля від болю голови 87; з. від бородавок 106, 111, 112; з. від водянки 62; з. від головного болю 82; з. від дання 81, 82; з. від жовтяниці 112, 112; з. від задишки 54, 54; з. від зубів 102; з. від кольок 88, 88; з. від кровавого поносу 72; з. від курячої сліпоти 113; з. від лихоманки 19, 65; з. від лихорадки 18, 66, 71, 77, 97, 105; з. від лишаїв 82; з. від малярії 19, 104; з. від нудьги 96; з. від остуди 66; з. від падучої 54, 54; з. від пароксів 108; з. від панії-лихорадки 19, 63; з. від підвію 72, 105, 119; з. від підриву 73; з. від поганюки 79; з. від порухи 72; з. від пропасниці 19, 89, 110, 121; з. від простуди 75, 108; з. від різачки 111; з. від ряботіння 55, 100; з. від серця 79; з. від сказу 75, 76, 121; з. від скаженини 75, 75, 75, 75, 77, 85, 119, 119; з. від сухот 67, 104; з. від трясці 34, 67; з. від уразу 48, 121; з. для корів 120; з. од дання 81, 83; з. од лихорадки 79; з. од скаженини 77. Зіновать 75, 75, 75, 75, 75; з. австрийська 75, 75; з. біла 75; з. віничкова 75; з. подільська 75; з. чорнушка 75; з. українська 75. Зітельник жіночий 92; з. чоловічий 87, 87. Зірки 63, 63; з. городні 62, 62; з. польові 62. Зірочки 61. Зірочник лісовий 61; з. середній 61.

Злаки 50. Злинка однорічна 111.

Змієголовник молдавський 98; з. Рюйша 98. Зміїний корінь 60. Змійовик 60.

Зніт болотний 88; з. болотяний 88; з. вузьколистий 88; з. гірський 87; з. дрібноквітковий 87; з. дрібноцвітий 87; з. жорстководолосистий 87; з. спорідненний 87; з. чотиригранний 87; з. шерсткий 87. Знітуваті 87. Зноски 112.

Зозулині капці 65; з. черевички 78, 86, 86, 92. Зозулинець широколистий 55. Зозулинцеві, зозулинцюваті 55. Зозульник 68. Зозульчині черевички 86. Золотая розга 111. Золотник 72, 72, 72, 72, 95, 97, 97, 104, 119. Золотничек 108. Золотопупник 71. Золототисячник 40, 71, 87, 93, 107; з. гарний 93; з. дрібненький 93; з. звичайний 40, 40, 40, 93; з. зонтичний 40; з. льонолистий 40; з. малий 40, 93. Золотушник 86, 86, 111; з. канадійський 111; з. канадський 111. Зонтичні 88. Зорьки 69. Зостір 83.

Зубник 54, 54, 55, 97, 100, 106. Зубровка 50. Зубровник 55.

Зюзник 87, 102.

Ива 56, 56. Ивина 56, 56. Икавка 68. Ильха 57.

Іваи-Марія 86. Іван да Марія 86. Іван-зілля 87, 112, 112, 118. Іванрава 112. Іван-чай 88. Іванова трава 96.

Ієрусалимське дерево 116.

Ільм 57. Ільма 57. Ільмень 57.

Імела 58; і. вербова 58.

Ірга чорноягідна 69.

Йод 66.

Кабак (МГ) 110, 130, 130, 131. Кабачки 113. Кава 79, 79. Кавалерія 116. Кавун 110, 110; к. звичайний 110. Кадило 12, 98, 98, 99; к. сарматське 98. Какиш 121. Каксуль 55. Кактус 55, 61. Кактусуваті 61. Калачик 85. Калачики 84, 84, 85, 128; к. вирізні 84; к. дрібненькі 85; к.

занедбані 84; к. заячі 84; к. звичайні 84; к. круглолисті 85, 127; к. кучеряві 85; к. лісові 84; к. мавританські 84. Калачикуваті 84. Калачка (Б) 85, 127. Калган 55, 59, 71, 72, 73. Калина 108, 108, 108; к. жаб'яча 103; к. звичайна 108; к. цілолиста 108. Калюжниця болотна 64; к. звичайна 64. Камбулбаба (Б) або (МГ) 85, 127. Каменица 110. Каменці 70. Камиш 50. Камінниці 54. Камінюки 64. Кам'яниці 110. Кам'яниця 70, 70. Канупер 115, 115. Канупір 115. Кануфер (колуфер) 115. Капітон 59. Капусник 117. Капуста 68; к. городня 68. Карагана кущова 77. Карапант 71. Кардарія крупковидна 67. Картопля 103. Картошка 103. Касатик 55. Катеринка 101. Качанчики 55, 98. Кашка 67, 73, 108. Каштан 83. Каштанчики 63.

Квасеницеві, квасеницюваті 80. Квасениця борова 80; к. звичайна 80. Квасець 59, 60, 60. Квасник 80. Квасоля витка 79; к. вогняно-червона 79.

Кедра 49. Кендир конопляний 17. Кермек 93, 93, 93, 93, 93, 93, 93; к. Бессерів 93; к. кримський 93; к. Мейера 93; к. південнобузький 93; к. сарептський 93; к. сарептянський 93; к. татарський 93, 128; к. чурюцький 93; в. широколистий 98. Кермекові, кермекуваті 93.

Кизил 91; к. справжній 91. Кизилові 91. Кизильник чорноплодий 69. Кипарисові 49, кипарисуваті 33, 49. Кислиця 80. Кисло-солодкий корінь 60. Китятки 34, 60, 60; к. чубаті 81. Китяткові, китяткуваті 81. Кияшник 104.

Кыньша (М) 58, 123.

Кійло 88. Кінська кропива 99; к. м'ята 99, 102, 102. Кінське копито 117. Кінський квасець 59; к. кмин 90; к. копитень 58; к. полин 116; к. щавель 59, 59, 60; к. щавій 59. Кінські бабки 98; к. копита 59; к. копитки 59. Кіснички 77.

Клевер 76, 76, 76, 76, 76; к. білий 77; к. дикий 76; к. польовий 76; к. червоний 76. Клен 83, 83, 83; к. американський 83; к. гостролистий 83, 83; к. звичайний 83; к. неспражньоплатановий 83; к. платановидний 82; к. польовий 83, 83; к. татарський 83; к. ясенолистий 83. Кленовий лис 80. Кленок 83, 83, Кленові, кленуваті 83. Кливорот 76. Клинок 83. Клопогін вонючий 54. Кліщинець плямистий 53. Кліщинцеві, кліщинцюваті 53. Клокичка 83, 83; к. піраста 22, 83. Клокичкові, клокичкуваті 83. Ключ-зілля 63.

Кмин 89, 89; к. звичайний 89. Кминянка 89. Кмінок 89. Кмон 89.

Кобиляча м'ята 102. Ковза 68. Козелець 120, 120; к. великий 120; к. лучний 120; к. подільський 120. Козельці 64; к. великі 120; к. подільські 120; к. темнопилякові 120. Козератка 75. Козлятник 77; к. лікарський 77. Козолисті 77, 108. Коклюшник 108. Колибаєпурлы (М) 54, 121. Колокольчик 110. Колокольчики 110. Колуфер 115. Колючий будяк 88; к. дрік 75. Колючі будяки 88. Колючка 88, 88, 88. Колючки 88, 88, 88, 112, 112. Колющина 99. Колющинка 99. Коляндра 89, 89. Кольки 112, 112. Комарові носики 34, 60. Комиш 50, 51; к. морський 52. Комонник 110; к. лучний 110. Конвалія 17, 54, 55, 55. Конопа (Б) 58, 126. Коноплина 58. Коноплі 39, 57, 57, 123, 126; к. звичайні 57. Конопли дикая 58; к. жіноча 58. Конопляне сім'я 58. Кінський каштан 83. Конюшина 76, 76, 76, 77, 77; к. альпейська 76; к. альпійська 76; к. біла 77, 77; к. гібридна 77; к. гірська 76; к. дніпровська 77; к. лучна 76; к. мінлива 76; к. непевна 76; к. паннонська 76; к. повзуча 77; к. польова 77; к. рівнинна 77; к. середня 76; к. струнка 77; к. суницевидна 76; к. суничкувата 76; к. шарудлива 77; к. шведська 77, 77; к. угорська 76. Конюшинка 76, 76, 77. Конюшник від жовтяниці 77. Коняча м'ята 102, 102, 102. Конячий василько 100. Конячі копитки 59. Копитень 98; к. європейський 58. Копитки 59, 100, 119. Копитник 68, 65. Копитнички 59. Копитняк 59; к. звичайний 58. Копитці 59. Копорський чай 88, 88, 88. Коприва 58. Коприй 90; к. волоський 90. Коріяндр посівний 89. Корінь від простуди 81; к. сифіліс 118. Коровки 108, 112, 112. Коровник 104, 105, 118. Коров'як 42, 88, 103, 104, 104, 104, 104, 104, 104; к. мужеський 104. Коров'яче вим'я 68; к. масло 88. Коров'ячий молочій 120. Коров'ячі дійки 68, 110; к. пшенички 65. Королиця 115; к. звичайна 115. Королів цвіт 79, 79. Коронарія 40; к. зозулин цвіт 69. Корпус 55. Коручка широколиста 56. Косарики 34, 64, 79, 80; к. менші 55; к. черепичасті 55. Косарці 80. Коси 78. Ко-

сирки 34, 42, 64. Коситень 55. Косиці 55, 55, 59. Косміжки 69. Костяника 70. Костоправ 90, 96. Котики 34, 60, 76, 76, 76, 98, 107, 124. Котки 111, 111. Котові яйця 59. Коточки 76. Котяча м'ята гола 97, 125; к. м. дрібноквіткова 98; к. м. дрібноцвіта 98; к. м. звичайна 97; к. м. паннонська 97; к. м. справжня 97. Котячий хвіст шандровидний 99. Котячі лапки 111, 111; к. л. дводомні 111. Кошачий хвіст 99. Кошичкоцвіті 111. Коштивал (Ч) 95. Кошульник 60, 67; к. червоний 106.

Кравник пізній 106. Краса 61. Красне (красиве) зілля 110. Красний дерен 91. Красні васильки 87. Красноголовник 119. Краснокорінь 96. Краснопер 105. Красолеві 80, 80. Красоля 80; к. велика 80. Кремена 106; к. волохата 117; к. гібридна 117; к. лікарська 117; к. несправжня 117. Кременина 117, 117. Крементуля 72. Кресс 67. Крівавець 85. Крівавник 34, 65, 72, 78, 78, 85, 85, 88, 98, 113, 114. Крівці 85. Крівцюваті 85. Крівця 85. Кріп 39, 90, 90; к. пахучий 90. Кровавець 85, 85. Кровавник 85. Кроволин 85. Кровопій 85. Кровопійка 73. Крокіс 120, 120. Крокіш 117. Крокос 120. Кроп 90. Кропива 58, 58, 99, 102; к. велика 39, 58,58; к. дводомна 58; к. дрібна 58; к. дрібненька 58; к. жалка 58, 58; к. жалюча 58; к. жгуча 58; к. живуча 58; к. жигавка 58, 123; к. жижавка 58; к. звичайна 58; к. листата 58; к. проста 58; к. чорна 58; к. уртидзика (М) 58, 123. Кропивка 50, 58. Кропивові, кропивуваті 58. Круглий щавель 59, 59; к. кінський щавій 59, 59. Крутиніс 65. Крушина 84, 84; к. ламка 84.

Кудрик 87. Кудрявеньке деревце 116. Кудрявець 61, 61, 98. Кудрявці 111. Кукіль 62, 62; к. звичайний 62. Куколиця звичайна 62. Кукош трава (Б) 60, 127. Кукуруджа (МГ) 52, 131, 131. Кукурудза 52, 54, 55, 131. Кукуруза 52. Кукурузка 54, 55, 120. Кулабахи (МГ) 114, 131. Кульбаба 120, 120; к. звичайна 120; к. лікарська 120; к. пізня 120. Купавки 115. Купена 54. Купина 54, 59; к. багатоквіткова 54; к. звичайна 54; к. лікарська 54; к. рясноцвіта 54; к. широколиста 54. Курай 61; к. руський 61; к. український 61. Куре зілля 72. Кур зілля 72, 73. Куркубецикэ (МГ) 59, 123. Курятина 105. Куряча сліпота 77, 95, 95, 96, 96, 96; к. с. звичайна 96; к. с. російська 96. Курячий поміт 34, 67. Курячі очки 92; к. о. польові 92. Кучерява медунка 98; к. м'ята 102. Кучерявая м'ята 102. Кучерявець Кітайбелів 89. Кучерявий горошок 78. Кучина 74, 74. Кушильник дівочий 60; к. хлоп'ячий 92. Кушир 88. Куцівник 75.

Лабазник в'язолистий 72; л. шестипелюстковий 72. Лаватера тюрингська 84. Лавер'ян 109. Ладан 97. Ладишник 73. Лазорики 61. Лазурник трилопатевий 90. Лакориця 78. Лакричка 48. Лакричник 78. Ландаш 55. Ландиш 55. Ландуш 55. Ланташ 55. Лапчатка 71. Ласка 94. Ласкавець 61, 65, 89, 94; л. круглолистий 89. Ластівнюваті 17, 17, 94. Ластовень 17, 42, 94; л. звичайний 17, 42, 94; л. лікарський 94. Ластовневі 94. Латаки білі 63. Лататник 63. Лататтеві, лататтюваті 63. Латаття 63, 64; л. біле 34, 41, 63, 63; л. жовте 63. Латахи 63. Латач білий 63. Латук дикий 121. Лацон 103.

Лебеда 90. Лемботропіс чорніючий 75. Лемыкенелы (М) 82, 124. Лепех 53. Лепеха 53, 53; л. звичайна 53. Лепешняк високий 51; л. водяний 51; л. звичайний 51; л. очеретяний 51. Лещина 57.

Лимон 81, 81, 81. Лимонна м'ята 100. Липа 84; л. звичайна 84. Липник 99, 108. Липняк 108. Липові, липуваті 84. Липух 118, 118. Липчиця 108, 108, 108. Липучка звичайна 95; л. їжакова 95. Листвениця 49. Лихоманник 94. Лихорадник 18, 66. Лихорадочна трава 18, 77. Лихорадочник 18, 18, 66, 67. Лицій 103. Лишайник 77, 95, 100. Лиця степова 63.

Лізочки 54. Лілійник рудий 55; л. рудуватий 55. Лілійні 53, лілієваті 17, 53. Лілія 55; л. лісова 54. Лісна блекота 89; л. конюшина 76; л. малина 70; л. полуниця 70. Лісний горошок 78. Лісні пагністки 112. Лісова берізка 94; л. конюшина 76; л. лоза 111; л. марона 111; л. м'ята 100, 102. Лісове пижмо 115. Лісовий бальзан 90; л. гарлик 120; л. горіх 57; л. коров'як 73; л. льонок 104; л. маточник 105; л. хинник 97; л. хвощ 49. Лісові дзвоники 94; л. півники 54, 54; л. реп'яшки 96. Ліщина 57; л. звичайна 57.

Лобода 61, 61, 61, 89; л. багатонасінна 61; л. біла 61; л. вонюча 61; л. гібридна 61; л. доброго Генріха 61; л. клейка 61; л. кудрявець 61; л. многонасінна 61; л. перелета 61. Лободові, лободуваті 61. Ложечки 65, 66. Ложки 50. Лоза 56, 56; л. жовта 56. Ломиз 65. Ломикаменеві 69. Ломиніс 65, 65; л. прямий 65; л. суцільнолистий 65. Ломинос 65. Ломинус 65. Ломка крушина 56. Ломоніс 65. Ломонос 65. Ломинуваті 69. Лопух 104, 118, 118, 118, 118, 118, 131; л. великий 118; л. гаєвий 118; л. дібровний 118; л. малий 118; л. справжній 118; л. повстистий 118, 125. Лопуцьки 67. Лопуцьок 92. Лотаки жіночі 63. Лотать 64. Лотаття 64. Лотач 64. Лох 87. Лохина 92, 92.

Лубняк 79. Лугова материнка 111; л. трава 73. Лугові рачки 53. Лук 53, 54; л. польовий 53, 53, 54. Лукова папороть 48. Лупин довгорічний 79; л. ряснолистий 79. Лутига садова 61; л. татарська 61. Лучок 53, 54. Лущик 80.80.

Люб-зілля 107. Любисток 39, 90, 90; л. лікарський 39, 90. Любка 54, 55, 56, 98; л. зеленоцвіта 55. Люблин 90. Любочки 34. 120; л. осінні 34, 120; л. списуваті 120; л. щетинисті 120. Любчик 90. Люлик 34, 103. Люлюк 104. Люльок 34, 103. Люминареа домнулуй (М) 104, 125. Люпин багатолистий 79; л. багаторічний 79. Люта травка 66. Люцерна жовта 76; л. серпата 75; л. серповидна 76; л. хмелевидна 76; л. хмелик 76.

Лядвенець звичайний 77; л. рогатий 77. Ляшки 112, 113.

Льон 80; л. жилкастий 80; л. жилкуватий 80; л. звичайний 80; л. сійний 80, 80; л. степний 80. Льонок 104; л. звичайний 80, 104; л. малий 104. Льнянка 104. Льонові, льонуваті 80.

Маголетка 74. Май 120. Майник 95. Майоні губки 48. Майська ромашка 113. Майський бальзан 73. Мак 67, 67; м. городній 67, 67; м. самосійка 67; м. сіяний 67; м. скакун 67; м. снотворний 67. Маківки 63; м. білі 63. Макові, макуваті 17, 66. Маленький деревієць 68. Малина 70, 70. Малинник 70. Мальва 84. Мальвові 84. Манжетка близька 73; м. блискуча 73; м. гострокутна 73; м. пастушача 73. Маренка 111; м. запашна 107; м. пахуча 107; м. рожева 107. Маренові 107. Маренуваті 17, 107. Марилкуваті 55. Марія 111, 112. Маріяннині глязки (Р) 105. Марона 115. Маруна 115, 115, 115; м. бальзамична 115; м. велика 115, 115; м. городня 115; м. дівоча 115; м. кучерява 115; м. щиткова 115. Марунка 115. Мар'янка 98. Марцизи 55. Марцизки лісові 110. Масельник 68. Маслинка вузьколиста 87. Маслинкові, маслинкуваті 87. Маслинові, маслинуваті 93. Маслянка 54, 54. Материнка 97, 101, 101; м. звичайна 101; м. пухнаста 101. Мати-мачуха 117. Мати - й - мачуха 117. Матижанка 102. Матері Божої коси 77; М. В. крісло 65; М. В. п'ятка 71. Матірка 58. Матка 66, 72. Маточне зілля 68. Маточний корінь 118. Маточник 48, 62, 63, 64, 72. 72, 73, 79, 80, 97, 97, 97, 97, 98, 98, 98, 100, 102, 110; м. городній 98; м. болотний 90. Маточниця 80, 99. Матошник 64. Матрагура (М) 103, 125, 125. Мать і мачуха 117. Матьян 104. Махорка 104, 104. Мацержанка 102. Маціцник 54. Мацьки 64. Мачок 66, 92; м. дикий 66; м. рогатий 66.

Медвежа лапа 100. Медвеже вухо 100; м. вушко 95, 96, 100, 121; м. око 104. Медівник 108. Медове зілля 98, 100. Медунка 95, 96, 104; м. звичайна 96; м. темна 96. Медяник 95. Межіпереницця 54. Меландріум 40; м. білий 62. Меліса справжня 100. Метлюг 50; м. звичайний 50. Мітлиця 50. Мечео (Б) 100, **128.**

Мигдаль низький 74. Мирзілля 98. Миколаївки 88. Миколайки 88, 88, 92. Миколайчики 72, 88; м. плоскі 88; м. польові 88, 130; м. сині 88. Мило 62, 63. Мильний корінь 63. Мильнянка лікарська 63. Минтэ кряцэ (М) 97, 125. Мишаче вушко 121.

Мірабіліс ялапа 61. Мівлиця 60.

Млеколива 90.

Могильник 112. Модрина 49; м. європейська 49; м. сибірська 49. Можевельник 41, 49. Мокрець 62, 62, 62, 92. Молочай 12, 81, 81, 81, 81, 82, 82, 82, 82, 120; м. блискучий 82; м. болотний 81; м. болотяний 81; м. верболистий 82; м. високий 81; м. глянсуватий 82; м. гострий 82; м. гостролистий 82; м. дикий 82, 82; м. досонячний 81; м. Калиниченка 82; м. кипарисовидний 82; м. лозовий 82, 124; м. напівмохнатий 81, 81; м. несправжньомохнатий 81, 81;

м. прутовидний 82; м. Сегвієрів 82; м. сонцегляд 81; м. сосонка 82; м. степовий 82, 130; м. хазяйський 121. Молочайні 81. Молочаєць 120. Молочак 82, 82, 120; м. польовий 120. Молочаюваті 81. Молочій 81, 82, 82, 120, 120. Молочійка 81, 120. Молочко 82. Молочне зілля 66. 81. Молочний корінь 120; м. молочай 121. Момич 63; м. білий 34, 63; м. білий жіночий 63; м. жіночий 34, 63; м. жовтий 34, 63; м. чоловічий 34, 63. Мореля 75. Морква 91, 91; м. дика 91, 91; м. звичайна 91; м. посівна 91, 91. Морквяник бульбистий 89; м. пахучий 89. Морковка польова 66. Мороз 111. Морозенко 111. Мороїдник 100, 102, 117. Моруг 72. Мох 47. Мохи 47. Мохунка 103.

Мудики 86, 96. Мундернак (МГ), (Б) 93, 128. Мученик 91. Мучниця 91; м. звичайна 91. Мушецел (М) 97, 124. Мушка 66.

М'ята 102, 102, 102, 102, 102; м. водяна 102; м. зелена 102; м. довголиста 102; м. колосиста 102; м. кучерява 39, 102; м. лісова 102, 102; м. перечна 102; м. польова 102; м. холодна 39, 102, 102. М'ятка 102, 102, 102; м. берегова 102; м. лісова 102. М'яточник 99; м. чорний 99.

Наворотень 73. Нагідки 117; м. городні 117; н. лікарські 117. Наголоватки 119. Назар чичего (МГ) 114, 131. Нагут 79. Напальки 105. Наперсник 17, 105; н. жовтий 105; с. червоний 105. Наперстниччє 105. Наперстянка 105; н. великоквіткова 105; н. червона 105. Нарциз 55; н. білий 55. Нарцизи 53. Нарцис білий 55. Насінні рослини 49. Натягач 54, 88, 95, 105, 107. Нашатир 65.

Не-знай вітер 68. Не тронь мене 83, 112. Небесна зорька 90. Негундо 83. Незабудка 96, 96; н. болотна 96; н. дерниста 96; н. лісова 96. Незабудька болотяна 96; н. дерниста 96; н. лісова 96. Неклен 83. Нетреба звичайна 112; н. колюча 112. Нефорощ 116, 116. Нехвороста 116. Нехворощ 116, 116, 116; н. польова 67. Нехвороща 116. Нечипадея (Б) 103, 128, 128. Нечоса 64. Нечуйвітер 67, 86, 97, 111, 111, 120, 121, 121; н. волосистий 121; н. волохатенький 121; н. вусиковий 121; н. гіллястий 121; н. зонтичний 121; н. лучний 121; н. окружковий 121; н. синяковидний 121; н. синякуватий 121.

Ницелоза 88. Ницлоза 88.

Нікандра мохунковидна 103. Ніктагінові 61. Німиця 103. Нічна краса 61.

Ногітки 117. Норичник 105. Ночліжник 110.

Ночничник 100.

Нут 79; н. звичайний 79.

Образки 34, 53.

Овер'ян 109, 109; о. блискучий 109, 109; о. болотяний 109; о. волзький 109, 109; о. лікарський 15, 15, 109; о. повзучий 109, 109; о. український 109. Овер'янка 109, 109. Овер'януваті 109. Овес 50; о. звичайний 50; о. з. посівний 50; о. сійний 50. Овечий реп'яшок 112. Огірки 73, 110. Огірок 110; о. посівний 110. Огірочки пэпэнаш (М) 76, 124. Огірочник 72, 73, 92.

Ограб 70.

Одинарник 92; о. європейський 92. Одкасник 76, 87, 105, 118, 119; о. безстебловий 118; о. Біберштейна 118, 118; о. звичайний 118; о. осотовидний 118. Одмінзілля 111. Однозірки 110. Однюягідник 55. Одуванчик 120.

Ожина 70, 70; о. звичайна 70; о. несійська 70; о. сиза 70. Ожини — Петрів батіг 70. Ожинина 70. Ожинник 70.

Окладник 98. Окріп 90. Окружкові 88.

Олеандер 17, 94. Олеандр 94. Олеандра 94. Ольха 57.

Оман британський 112; о. верболистий 112; о. високий 112; о. заболоточник 112; о. німецький 112; о. правдивий 112, 131; о. шорсткий 112. Омела біла 58; о. дубова 58; о. звичайна 58. Омелуваті 58. Омен 112.

Онагрові 87.

Опунція каманська 61. Опуцьки 89.

Ордина 108. Ордовина 108. Орех 57. Орешки 74. Орішина 77; о. біла 77. Орляк 48, 48; о. звичайний 48. Орна м'ята 102. Оробина 70.

Осика 56, 56, 56. Оситна 53. Оситняг прибережний 52. Ослинник 88. Осока 12, 51, 52; о. болотна 52; о. гайова 52; о. Мікелі 52; о. колхидська 52; о. лисяча 53; о. мохната 52; о. піскова 15; о. приболотна 52; о. сіро-зелена 52; о. стиснена 53; о. трясучковидна 52; о. трясучкувата 52; о. шершава 52. Осокір 56. Осокові 52. Осокор 56. Осот 119, 119;

о. білоповстистий 119; о. городній 119; о. жовтявий 119; о. ланцетолистий 119; о. польовий 119, 119, 131; о. польський 119; о. прибережний 119; о. сивий 119, 119; о. сірий 119; о. щетиниcтий 119. Остудник 104, 107; о. багатошлюбний 61; о. Бессера 62; о. Бессерів 62; о. приємний 62.
Отхисник 105.
Оцтове дерево 82.
Очанка 106, 106; о. стиснута 106; о. татарська 106. Очеремша 75. Очерет 50, 50. Очеретянка 50. Очисник 105. Очитки-розхідник 69. Очиток 69; о. болонський 69; о. гострий 69; о. їдкий 69; о. шестирядний 69.

Павонія 64. Паклен 83. Паклун 97, 124. Палки 50. Панські ромашки 114. Пантрижей (М) 66, 123, 123. Панша 68. Панюстки 117. Панюсточки 117. Панюта 117. Паперушина крихка 47. Папороті 47. Папоротник 47, 48, 48, 48. Папороть 47, 47, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48; п. болотна 47; п. болотяна 47; п. глисник 48, 48; п. гребеняста 48; п. жіноча 48; п. остиста 48; п. правдива 39, 48, 48; п. самча 48. Параліжник 120. Паралистові, паролистуваті 90. Париж 72. Парило 73; п. звичайне 73. Парій 62. Парник 50, 73. Паровишник 55. Парцет 77. Паршивець 98. Паршишник 97. Паслін 103, 103; п. солодко-гіркий 103; п. червоний 103; п. чорний 103. Пасльонові, пасльонуваті 103. Паталошки 119. Патинник 105. Патлачок 119. Пахучка звичайна 100.
Первонія 64. Первоцвіт 92; п. весняний 92; п. лікарський 92. Первоцвіті, первоцвітні 92. Первоцвіточник красний 88. Перевертень 115. Перевійка 71, 72. Перекотиполе 61, 89, 108. Перелесник 119, 119. Перелет 61, 77, 77, 89. Перелета 61, 103. Перелитень 110. Переліска 65. Переляк 119. Перерва 92. Перерви-гарячка 92. Перестріч гайовий 106; п. гребенястий 105; п. гребінчастий 105; п. лучний 106; п. польовий 105. Переступ 110. Переступень 110; п. білий 110; п. чорноягідний 110. Персидська ромашка 115. Перстач білий 71; п. гусяча лапка 72; п. зав'язник 71; п. пісковий 71; п. повзучий 72; п. прямий 33, 71; п. прямостоячий 71; п. сріблястий 71; п. східній 71; п. темний 71. Перувіанська вишня 103. Перчик 67. Песій язик 119. Петрів батіг 120. Петрів батіжок 120. Петрів хрест 33, 106; П. х. лускатий 106. Петрів цвіт 108. Петрові батоги 105, 120, 120, 120; П. пальці 106. Петрушка 66, 89, 123, 123; п. кучерява 89. Печіночниця звичайна 65.
Пивонія 64. Пижма 116. Пижмо 115, 115, 116; п. звичайне 115; п. кучеряве 115. Пизмо 116. Пипики 77. Пирей 51, 51. Пирій 51; п. звичайний 51; п. повзучий 51; п. середній 51; п. сизий 51. Пирійка 51, 51.
Підвередник 71, 97; п. чоловічий 91. Півник 59, 64. Півники 55, 55, 55, 100; п. болотяні 55; п. німецькі 55, 55; п. садові 55; п. солончакові 51; п. угорські 55. Півникові, півникуваті 55. Півонія 64; п. білоцвіта 64; п. Віттмана 64; п. коралева 64; п. коралова 64; п. лікарська 15, 64; п. кущовидна 64; п. Млокосевича 64. Підбіл 63, 111, 114, 117, 117, 117, 117, 117; п. звичайний 117. Підгрудник 72, 80. Підддубень 47. Підірванець жіночий 105. Підлісник 88; п. європейський 88. Підмаренник 107; п. болотний 108; п. болотняний 108; п. Вайланта 108; п. весняний 108; п. м'який 108; п. несправжньом'який 108; п. північний 107, 107; п. посередній 108; п. пребореальний 107; п. справжній 108; п. Шультесів 108. Підойма 92. Підроман 81. Підсалат 92. Пінка 63. Піон 64. Пісчанка українська 62. Піщалка українська 62. Плакун верболистий 87; п. лозовий 87; п. прутовидний 87; п.-трава 87, 87. Плакунові, плакунуваті 87. Плаун колючий 49, П.-п'ядич булавовидний 49. Плаунові 49. Плетенець 92. Плетуха звичайна 94. Плісянівка 80. Пловник 63. Плоскінь 57. Плющ звичайний 88.
Поама кьнелуй (М) 124. Побел 76. Побережник 87. Повилиця 94. Повитиця 94. Повій 92, 103; п.-дереза 103; п. звичайний 103. Повійка 94. Повітряний бальзам 65. Повняки 113, 113, 113. Повнячки 110; п. лісові 110. Подорванник 105. Подорожник 60, 107, 107, 107, 107; п. великий 39, 107, 128; п. індійський 107; п. ланцетолистий 107; п. ланцетуватий 107; п. пісковий 107; п. середній 39, 107; п. степной 107, 107; п. степовий 107; п. шерстистий 107. Подорожникові, подорожникуваті 107. Подсолнечний дев'ятисил 112. Подсолнух 112. Пожарниця 85. Позьомки 70, 71, 71. Покісник 110.

Покотиполе 68. Покрова 111. Покровка 85. Полба 51, 51, 52, 52. Полевий хвощ 48. Полин 40, 40, 116, 117; п. австрійський 116; п. високий 116, 116; п. гіркий 40, 117, 131; п. дніпровський 116; п. звичайний 40, 40, 116, 117, 131; п. лучний 116; п. Маршалів 116; п. однорічний 116; п. повзучий 116; п. польовий 116, 116; п. солончаковий 116. Полинець 15, 116, 116, 117. Полинок 116. Полинь 116, 116, 117; п. пахнюча 117; п. степова 116. Полуниці 70, 70, 71, 71. Полуниця 71; п. звичайна 71; п. садова 70. Полуничник 70, 71, 71, 71. Полуцвіт 86. Полуцвітки 86, 86. Польова бузина 108; п. горубка 67; п. квасолька 75; п. кротовина 72; п. крутовина 77, 77; п. малина 70; п. морква 91; п. петрушка 66, 66; п. рожа 84, 84; п. рута 71. Польове пижмо 116. Польовий васильок 97, 100, 100; п. гарник 120; п. горошок 78; п. декохт 65; п. клевер 77; п. мак 67; п. маточник 97; п. різак 89; п. тулигуз 112; п. хвощ 54; п. хмелик 77; п. чебрець 101. Польовики братки 86. Польові васильки 87, 97, 98, 100, 106; п. вишні 74; п. вінички 116; п. гвоздички 113; п. качанчики 55; п. лісові калачики 86; п. повнячки 87; п. юзефки 106. Помилля 55. Поносниця 108. Попилюха 71. Порван-зілля 90. Порванець 86. Пориш 60. Порічки 69; п. звичайні 69; п. пухнаті 69; п. червоні 69. Поросинець полосатий 120. Порпличник 96. Портулак городній 62. Портулакові 62. Портуляка звичайна 62. Портулякуваті 62. Порусина 82. Поруха 97. Поручейник 119. Порушник 71, 73, 90, 91. Почаївське зілля 102. Починки 60. Починочки 34, 73.

Права середа 72. Правдива м'ята 102. Приворотень 73, 115, 115; п. звичайний 33, 73. Приворотне зілля 50, 107. Пригортень 115. Прикусень 110. Прикусник 110. Прилюбник 105. Пристріл 120. Пристрітник 51, 66, 92, 101; п. коров'ячий 66. Прищинець 66. Пропасник 18, 34. Пропуск 63. Проскурина 82, 83. Проскурняк 84. Пропасник 67, 105. Просо 50; п. посівне 50; п. сійне 50. Простіл 104. Простріл 72. Простудник 71, 72, 98, 104, 107, 108. Простужена кость 71. Прочитан 88, 88. Прочитануваті 88. Прядиво 57.

Пужички 69. Пухирник крихкий 47. Пчелиний яд 108.

Пшениця 51, 51, 51; п. двозерна 51, 51; п. звичайна 51, 51; п. літня 51, 52; п. м'яка 51, 52; п. озима 51; п. спельта 51; п. тверда 51; п. яра 51, 51. Пшеничка 52. Пшено 50. Пшінка 52, 52; п. весняна 65.

П'ядич звичайний 49; п. колючий 49. П'ядичеваті 49. П'ятижильник 71. П'ятилисник 71. П'ятилистка 72. П'ятипальник 71, 71. П'ятиперсник 71. П'ятирик 71. П'ятирка 71. П'ятірник 71. П'ятірник 71. П'ятирушник 71. П'ятисильник 71, 77, 110. П'ятолистенник 71. П'ятопал 71. П'ять пальців 71, 79.

Райдерево 82, 82. Радка 79. Радочка 79. Ракита 56. Ракові очі 83; р. шийки 54, 60, 60, 60, 61, 73. Рамішія однобока 91. Ранненик 95. Ранник 55, 66, 68, 69, 71, 73, 80, 86, 94, 96, 97, 99, 107, 115, 117; р. бульбистий 105; р. водяний 105; р. крилатий 105; р. шишкуватий 105. Ранникові, ранникуваті 33, 104. Расход 98. Рачки 73. Рашпіль 55.

Рдесник блискучий 50. Рдесникові 50. Рдесникуваті 50.

Ребрик 16, 16, 80, 131. Ребро 54, 55. Ревіль 60. Ревінь 60. Ревкорінь 60. Редька 68; р. городня 68; р. посівна 68; р. чорна 68. Резеда жовта 68, 123. Резедові, резедуваті 68. Ремнецвіт європейський 58. Ремнецвітові 58. Репиуз 112. Репуха 99. Реп'ях 118, 118. Реп'яхи 112,113. Реп'яшки 65, 73, 112, 112, 113. Реп'яшник 95. Реп'яшок Ай 65; р. звичайний 65; р. пряморогий 65.

Рибичке (Б) 114, 128, 128. Рибка 129. Рипка 129.

Ріжечки 77. Ріжки 47, 47; Різак 50, 53, 55, 73, 85, 87, 89, 89, 92, 92, 111, 112; р. веховий 89. Різета 116. Різець 55, 89, 112. Ріпак 67, 67, 68, 68, 68; р. звичайний 68. Ріпиця довгорічна 68.

Робінія звичайна 40, 79. Рогач 62. Рогачка 39. Рогіз вузьколистий 50; р. широколистий 50. Рогоза 50. Рогозові, рогозуваті 49. Родовик звичайний 73; р. лікарський 73. Рододендрон жовтий 91. Рожа 73, 74, 84, 84, 84; р. городня 73, 84; р. дерев'яна 74; р. дика 84; р. жовта 84; р. зморшкувата 84; р. рожева 84; р. чорна 84. Рожева конюшина 76, 76, 77. Рожочки 78. Роза 73, 74, 127; р. дика 74. Розмай-зілля 115. Розмайрин лікарський 102; р. справжній 102. Розмарин 102. Розова конюшина 76, 77 Розові, розо-

цвіті 69. Розочки 77. Розрив-трава звичайна 83. Розхідник 69, 69, 98, 98; р. волосистий 98; р. звичайний 98; р. шерсткий 98. Ройовик 100. Рокита 56. Рокитник (зіновать) австрийський 75; р. білий 75; р. подільський 75; р. руський 75. Роман 114; р. напівкрасильний 113; р. руський 113; р. собачий 113; р. український 113, 131. Роман-зілля 81, 82, 82, 110, 114. Романець 82, 115. Романів корінь 73. Романка 115. Ромашка 113, 113, 114, 115, 115, 115; р. американська 115; р. безязичкова 115; р. городня 114; р. запашна 115, 115; р. лікарська 29, 114; р. обідрана 29, 114; р. польова 29, 114; р. Цвелева 114. Ромен 113. Ромензілля 113. Ромнянок 114. Ром'янець 115. Ром'янок 113, 114, 115. Ром'яночок 115. Росадка 87. Росечка 50. Росичка 47. Ростороппа 66, 67. Ростопун 109. Ростропша 112.

Рубанець 88. Рубашишне 77. Рубашник 60. Рудбекія 112; р. розсічена 112. Ружа 72, 74, 74. Руман 115. Рум'янок 114. Рунянка звичайна 47. Руські васильки 61. Рута 81, 111, 116; р. городня 81; р. пахуча 81. Рутвиця блискуча 66; р. вузьколиста 66; р. мала 66, 123. Рутка 81. Рутові, рутуваті 81.

Рябина 70. Рябинка 70. Рябчики 54. Ряска 53; р. корінчаста 53. Ряскові, рясктуваті 53.

Сабур 55. Садич 75. Садова бузина 108; с. м'ятка 102. Садовая трава 50. Садовий жасмин 69. Салда-балда 115. Самир 112, 119. Самосил 97; с. гайовий 97; с. повстистий 97. Сафлор красильний Ю . Сахват-трава 87.

Св. Юзефа зілля 100. Свари-баба 112. Сварка 11. Свекла (Р) 61. Свентоянське зілля 34, 85. Свербигуз 74. Свербиус 73, 74, 74, 90. Свербіжниця звичайна 110; с. польова 110. Свидина 91, 91; с. кривавочервона 91. Свиндуха 99. Свинжильник 107. Свинюха 99, 100. Свинюхи 100, 112. Свинюшниця 105. Свиняче вухо 100, 105; с. зілля 92, 105. Свинячі бурячки 107. Свиріпа 39, 67. Свінтійське зілля 102. Свінтоянське зілля 85. Свістоянське зілля 34, 85. Світлушка 120. Світоянське зілля 85, 85. Світянське зілля 85. Своб 107.

Селянський тулигуз 112. Семибратная трава 49. Семивихрик 111. Семижильник 77. Семисильник 71, 77. Сенет (Б) 113, 129. Сенець 64. Сердечник 54, 71, 72, 85, 85, 88, 92, 99, 103, 103, 106; с. польовий 77. Серпики 42, 64. Серпій неозбросний 112; с. красильний 119. Серпоріз 64, 96, 115. Серпорізник 114, 114.

Сива лоза 56. Сивий бальзан 90. Сильник 79. Синецвіт 80. Сині метелики 119. Синій косатник 55; с. перельотник 89. Сині польові маківки 111. Синюха 95; с. голуба 95. Синюхові, синюхуваті 95. Синотка 96. Синя вода 64; с. гірчиця 67. Синяк 89, 95, 96; с. звичайний 96; с. золотий 96. Синьоцвіт 72. Сирень (Р) 93. Сисай 68. Сита трава 68. Ситник 53; с. пониклий 53; с. сизий 53; с. розкидистий 53. Ситникові, ситникуваті 53. Сичак 82, 108.

Сідач 111; с. коноплевий 111. Сідаш 111. Сідерітіс гірська 97. Сіре зілля 71, 75, 79, 95, 111. Сірка 62.

Скабіоза жовта 110. Скереда звичайна 121; с. покривельна 121. Складник 98. Складноцвіті 111. Скомпія 82. Скополія трубкоцвіта 103. Скорода 52. Скумпія 82. Скусівник 117.

Слабник 62; с. водяний 62. Слива 74, 74; с. звичайна 74. Слідочки цапові 67. Сліпота 64, 92, 95; с. борова 66. Сляз 84.

Смердюха 81. Смерека 49; с. біла 49. Смеречина 49. Смертельник 111. Смикалочка 50. Смілка 62, 63; с. українська 62; с. херсонська 62; с. широколиста 62. Смовдь 89, 90; с. гірська 90; с. оленяча 90; с. руська 90; с. українська 90. Смолка 62. Смолянка 62. Смородина 69, 69; с. чорна 69.

Снитка 89. Снитки 110. Снитник хлопчачий 87; с. дівоцький 87.

Собакарій 81. Собача кропива 99; с. к. п'ятилопатева 99, 99. Собача пижма 115; с. рожа 84, 84, 84, 105. Собаче дерево 84; с. мило 62, 63. Собачий перець 60; с. холодок 81; с. язик 95, 119. Собачки 113. Сокирки 39, 41, 64, 64; с. високі 64; с. волотисті 64; с. польові 34, 41, 64; с. синенькі 64. Соколів горошок 55. Солодець голий 78. Солодиця 48; с. звичайна 48. Солодка гола 78; с. яблунька 91. Солодке зілля 112. Солодкий корінь 48, 78, 78. Сон 65, 65, 65, 65, 113; с. білий 65; с. лучний 65; с.-трава 65, 65, 65; с. український 65; с. чорніючий 65; с. широколистий 65. Сонцецвіт великоквітковий 86; с. жорстководолосистий 86; с. звичайний 86. Сонцецвіт (сонянка) звичайний 86. Сонянка

звичайна 33, 86, 86. Сонях 112. Сонячник 112; с. бульбистий 113; с. однорічний 112. Соняшник 112, 129; с. однорічний 118. Сопушники 47. Сосна 49; с. звичайна 49. Соснина 49. Соснові 49. Соснуваті 33, 49. Сосонка 48, 48, 49, 49, 49; с. польова 39, 48, 48, 49. Сосуни 106. Сояшник 112.

Спада поднебіння 110. Спинки 72. Спиродела багатокоренева 53. Спирт 54, 65, 115. Сплавник 63, 63, 92. Спорині 47. Спориш 47, 60, 60, 60; с. занедбаний 60; с. звичайний 60, 60, 127; с. непомітний 60; с. розлогий 60; с. розчіпирений 60. Спорові рослини 47. Справжні папороті 47. Справжня лобода 61; с. папороть 48, 48.

Ставовий буряк 53. Станівник 96. Стара кропива 58. Старовина 105. Стародуб 72, 80, 90, 90, 93; с. широколистий 90. Стегнячка 110. Стелюшки 92. Стенактис однорічний 111. Степна петрушка 66; с. ромашка 114. Степний горошок 78. Степова вишня 74; с. морква 89. Степовий деревій 114, 114; с. мигдаль 74; с. чай 111; с. черешник 98. Стоголовник 63; с. посівний 63. Стожильник 72, 72, 112. Стоколос безостий 57. Столетник 55. Столисникові, столисникуваті 88. Столітник 55, 61; с. американський 55. Страх 98. Страхополох 109, 110, 112, 117, 118, 118. Стрілець 50, 62. Стрілиця 50; с. звичайна 50. Стрілки 113. Стрілолистинник 50. Строфант 17. Студник 87. Стручковий перець однорічний 104. Стручкові 75. Стягач 87. Стяглич 95. Стягній 105.

Судці 104. Сумах волосистий 82. Сумахові, сумахуваті 82. Суниці 70, 70, 71, 71; с. зелені 71; с. лісові 70; с. мускусні 70. Суниця 70. Суничник 70. Сурепа 67. Суріпка польова 67. Суріпок 67. Сусак 50; с. звичайний 50. Сусакові, сусакуваті 50. Сухітник 71, 99, 107, 107. Суховершки 78, 96, 97, 98, 111; с. великоквіткові 98; с. великоцвіті 98; с. звичайні 98. Сухоребрик волзький 67; с. звичайний 67; .с лікарський 67. Сухий цвіт 111. Сухоцвіт лісовий 111. Сухоцвітки 111. Сцикун 66.

Тайний декохт 79. Талабан 72; т. польовий 67. Тарахкало 67. Тарахкельце 106. Тародай 77. Татар-зілля 53. Татарка 53. Татарник 119; т. звичайний 119. Татарове зілля 53. Татарське зілля 53. Татарська картошка 80. Татарське мило 62. Татарський корінь 53.

Тверде зілля 87. Твердий корінь 105.

Темне зілля 110. Терен 74, 74, 74; т. колючий 74; т. молдавський 74; т. степовий 74; т. чорний 74. Терлич 63, 110. Терментилля 71. Терминтилька 71. Герметелька 72. Терметиля 72. Терметулька 72. Термотеля 72. Термутелія 71. Термутеля 72. Термутель 72. Термутелька 72. Териов корінь 74. Тернослива 74.

Тимелейові, тимелеюваті 87. Тимпончики 61. Типчак борознистий 57. Типчина 51. 51. Тирлич 52, 63, 63, 65, 77, 94, 99, 110; т. вузьколистий 94; т. голубий 94; т. лихоманник 94. Тирличеві, терличуваті 93. Тифун 105.

Тлуста Іван 42, 68. Тмін 89.

Товарячий молочай 94, 121. Товстолисті 68. Товстушки 112. Толстяк 98. Топілька 112. Топінамбур 113. Топінанбур 113. Тополя 56; т. біла 56; т. чорна 56. Торгун 113. Ториця 95. Ториліс японський 89. Тойка 65. Тоя 65, 65, 94, 95; т. берегова 80; т. дрібнолиста 65; т. польова 64.

Трава для свиней 71; т. од гадюки 105; т. од лихорадки 67. Трави 50. Трав'яна папороть 19, 92. Трав'янка 62. Трандафил (Б) 74, 127. Триглисник 103. Трилисник 94. Трилистник 76, 94. Тринія багатостебла 89; т. щетинистоволосиста 89; т. українська 89. Три кольки 112. Трипереберник непахучий 29, 114. Тропар 54. Троян 105, 105, 105. Троян-зілля 102. Троянда 127; т. столиста 73. Труслин 120, 125. Трутуваті 47. Трьохлистник 94.

Турецький горох 79, 79. Турицяя 95. Турчин 80.

Тютюн простий 104.

Тяглик 98. Тягун 84.

Удобниця 72.

Укладник 105. Укріп 90. Укроп 90. Уксусне дерево 82.

Уман 112.

Ураз жіночий 92. Уразник 73, 79, 90, 105. Урван 72. Урван-зілля 90. Урзик (М) 58, 123.

Устюкове зілля 92.

Утрясник 92.

Ушанка херсонська 62.

Фацелія 95, 95; ф. пижмолиста 95.

Фенхель звичайний 90.

Фіалка волосиста 86; ф. дивовижна 86; ф. запашна 86; ф. лісова 86; ф. польова 86, 87; ф. ранкова 87; ф. триколірна 86. Фіалкові 86. Фізаліс звичайний 103; ф. перувіанський 103.
Філільник 59. Філійник 59. Фіялка 86, 86, 86, 86; ф. дивовижна 86; ф. мохната 86; ф. лісова 86; ф. пахуча 86. Фіялкуваті 86. Фіялочки 86.
Флоаре де акацие (М) 79, 124.
Формулівка 73.
Фрибрик 69, 119.

Хаменерій вузьколистий 88. Ханьда (МГ) 88, 130, 130, 130.
Хвилейник 59, Хвилильнік 59. Хвилійник 59, 59. Хвилівник 59; х. звичайний 59, 123. Хвилівникові, хвилівникуваті 58. Хвилінник 59. Хвіщ 48. Хвостачі 87. Хвощ 49; х. багновий 49; х. болотний 49; х. болотяний 49; х. гіллястий 49; х. гільчастий 49; х. лісовий 49; х. польовий 48. Хвощанка 49. Хвощеві, хвощуваті 48.
Хенорінум клейкий 104.
Хинник 97, 105, 119.
Хлопунець 62. Хлопчаче зілля 87, 99. Хлопчачий знітинник 87.
Хмелик польовий 77. Хміль 57, 57; х. звичайний 57.
Хобзина 108. Холодна м'ята 102, 102; х. м'ятка 102. Холодок 54; х. звичайний 54; х. лікарський 54; х. тонколистий 54, 123.
Хрестоцвіті 67. Хрін 68, 68; х. звичайний 68. Хріниця воноча 67; х. жовта 67; х. сіра 67; х. пронизанолиста 67; х. широколиста 67. Хробуст 89, 119. Хрон 68. Хрост 48.

Цап 89. Цап-зілля 89. Цапове зілля 67. Цар-зілля 64, 117.
Цвентарія 94. Цвентурія 94. Цвінтурія 93.
Цебрик 101, 101, 101, 101. Цебрики 101, 101. Целідоній 66. Целідонія 66. Центорія 94. Центурія 93. Цецель 42, 68.
Цибрик 101. Цибуля 54; ц. болотиста 54; ц. гадюча 53; ц. гірська 54; ц. городня 54; ц. кругла 53; ц. круглоголова 53; ц. польова 54; ц. рокамболь 53. Цикорій дикий 120. Цикута отруйна 89. Цинга зілля 105. Цинь 111. Ципрус 116. Цитрина 81; ц. звичайна 81.
Цінь 111.
Цмин 111; ц. пісковий 111. Цмінь 111.
Цуна (МГ) 119, 131. Цуцики 110.

Чабрик 102. Чаполоч запашна 50; ч. пахуча 50. Часник 53, 53, 54; ч. гірський 54; ч. городній 54; ч. еспанський 53; ч. круглоголовий 53; ч. мітелкуватий 54; ч. польовий 54. Часничок 54. Частуха 50; ч. Лезеля 50; ч. подорожникова 50. Частухові 50.
Чебрець 101, 101, 101, 101, 101, 101, 101, 102; ч. боровий 101; ч. городній 102; ч. двовидний 101; ч. діморфний 101, 128; ч. Леві 101; ч. Льовіїв 101; ч. Маршалів 101; ч. Палласів 101; ч. пахучий 101; ч. плазкий 101; ч. подільський 101; ч. степовий 101; ч. широколистий 101; ч. український 101. Чебрик 101, 101, 101; ч. лісовий 101, 101; ч. степовий 01. Чебрики польові 101. Чебрій 101. Чембрик польовий 101. Чемериця 17, 53, 53, 53, 56; ч. Льобелієва 53; ч. чорна 53. Чепчик 101, 101, 101, 101, 101, 101, 102, 102. Чепчики 101. Червець однорічний 62. Червичник 71. Червишник 67, 68, 71, 103, 108, 123. Червона конюшина 76; ч. лісова конюшина 76; ч. півонія 64; ч. рожа 74; ч. смородина 69; ч. щариця 61; ч. щириця 61. Червоне зілля 88; ч. просо 61. Червоний дерен 91; ч. перець 104; ч. щир 61. Червоні бульбашки 34, 60; ч. васильки 61, 87; ч. ягоди 70, 71. Червонохвіст 87. Черевички 86, 86. Череда 60, 72, 75, 105, 113; ч. звичайна 39, 113; ч. поникла 113; ч. трироздільна 113. Черемуха 75. Черемха 74, 74; ч. звичайна 74. Черемша 75, 84. Черемшина 75, 83, 84. Черешня 74, 74. Чернець 64. Черниця 92. Черсак 109, 110; ч. лісовий 109; ч. розрізнолистий 110; ч. торочкуватий 110. Черсакові, черсакуваті 109. Черсики 74. Чертополох 112. Чеснок 39, 54. Чефель лапат (Б) 59, 126, 127.
Чина австрійська 79; ч. бульбиста 78; ч. весняна 78; ч. лісова 78; ч. лучна 78; ч. молочно-біла 79; ч. різнобарвна 79; ч. чорна 78. Чистарь 98. Чистець 62, 62, 62, 64, 72, 72, 97, 97, 99, 100, 100, 104, 108; ч. болотяний 99; ч. германський 99; ч. лісовий 99; ч. німецький 99; ч. однорічний 100; ч. прямий 99. Чистик 96, 104, 108. Чистотіл 39, 55, 66, 66, 69, 98, 108; ч. більший 39, 66. Чистові, чистуваті 86. Чистяк 66, 99. Читенник (МГ) 88, 130. Чихавка хрящувата 113. Чичего (МГ) 131.
Чмин 111.
Чобрик 101. Чоловіча папороть 48.

Чоловіче зілля 105; ч. латаття 63. Чоловічий бедринець 72; ч. вразник 91, 121. Чоловічі суховершки 97. Чорна гірчиця 67; ч. лоза 56; ч. м'ята 102, 102, 102; ч. нехворощ 116, 116; ч. папороть 48; ч. редька 68; ч. смородина 69. Чорне зілля 77, 78, 95, 105; ч. свиняче зілля 105. Чорний горошок 78; ч. корінь 59, 73, 95; ч. коров'як 104. Чорниці 92. Чорниця 92. Чорнички лісові 64. Чорничник 92. Чорнобиль 40, 40, 116, 116; ч. звичайна 40. Чорнобривці 65, 66, 113, 113; ч. прямостоячі 113; ч. розлогі 113. Чорногір 105. Чорнозілля 78, 105. Чорноклен 83, 83, 83, 83. Чорнокорінь 73, 95; ч. лікарський 95. Чорнопад 110. Чорнушка 64, 64; ч. дамаська 64; ч. нечоса 64; ч. польова 64; ч. посівна 64; ч. сійна 64, 64; ч. сіяна 64. Чортов зуб 77. Чортова борода 48, 48. Чортове зілля 67; ч. сало 68. Чортополох 76.
Чубричка (Б) 101, 128, 128. Чупрун 116.

Шавлія затінкова 100; ш. кільчаста 100; ш. лікарська 100; ш. лучна 100, 100; ш. освітлена 100; ш. поникла 100; ш. сухостепова 100. Шалфей 111. Шальва 100. Шальвія 99, 100, 100. Шандра 97, 97, 97, 98, 99, 99, 99, 100; ш. звичайна 97; ш. рання 97. Шанта 97, 97, 99, 99, 100. Шарило 96. Шафран сійний 55. Шахран 55.
Шведина 56, 91. Швидина 91.
Шелудівці 113. Шелудова рожа 84. Шерстколисті 95.
Шильник 50, 50. Шиповник 73, 74. Шипшина 37, 73, 73, 73, 73, 74, 127; ш. звичайна 73; ш. корична 73; ш. м'яка 73; ш. повстиста 73; ш. рівнянкова 73; ш. собача 73; ш. столиста 73; ш. цинамонова 73; ш. щитконосна 73; ш. яблонювата 73; ш. яблучна 73.
Шнирка 90.
Шовкова трава 50. Шовковицеві, шовковицюваті 57. Шовковиця біла 57; ш. чорна 57, 57, 57. Шоловія 100. Шоломниця висока 97. Шолудивник Кауфмана 106; ш. чубатий 106. Шорстколисті 95.
Шпора 94. Шпориш 60.
Штанодран 91. Штанодрап 91. Шток-роза 84.

Щавель 59, 59, 59, 59, 60; щ. береговий 59; щ. горобиний 59; щ. гороб'ячий 59; щ. звичайний 60; щ. кислий 60, 60, 60; щ. кінський 59; щ. купчастий 59, 126; щ. кучерявий 59; щ. лісовий 59; щ. людський 59; щ. морський 59; щ. пірамідальний 60; щ. прибережний 59. Щавій 59, 59, 59, 60; щ. конячий 59; щ. польовий 59.
Щебрець 101, 101, 101, 102. Щебрик 101. Щебрушка городня 100; щ. польова 100. Щербець 100, 100, 101, 101. Щибрець 101.
Щир 61. Щирий клен 83. Щирицеві, щирицюваті 61. Щириця 61; щ. біла 61, 61; щ. волотиста 61; щ. садова 61; щ. хвостата 61. Щитник болотний 47; щ. гольчастий 48; щ. гребенястий 48.
Щіточки 69.

Юзефки 100. Юзефок 100.

Яблуня 69; я. дика 69; я. домашня 69; я. солодка 69. Яблучка 97.
Явір 56, 83, 83, 83. Явор 53.
Ягель 90. Ягідник 70, 71. Яглиця 90, 90; я. звичайна 90. Ягоди 70, 71.
Язички 107. Язичник 95; я. карпатський 117.
Яким та Ганна 106.
Ялилас 93. Ялина 49; я. звичайна 49. Ялинка 48. Ялиця біла 49. Ялівець 84. Ялова бузина 108. Яловець 41, 49, 49; я. звичайний 33, 41, 49.
Ямурка 76.
Ярий ріпак 67.
Ясен звичайний 93. Ясень звичайний 93. Ясенець 81, 81; я. білий 81; я. голостовпчиковий 81. Ясинець 73.
Ясінь 93.
Яснотка 98.

РОСІЙСЬКІ НАЗВИ В ТЕКСТІ ВЖИВАНІ В ЛІТЕРАТУРІ

Эспарцет виколистный 78; э. посевной 18.
Прыщинец 66.

XI. ІНДЕКС ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ РОСЛИН

Abies alba 49
Acer campestre 83
— negundo 83
— platanoides 83
— pseudoplatanus 83
— tataricum 83
Aceraceae 83
Achillea Gerberi var. leptopylla 114, 114
— inundata 114
— leptophylla 114
— micrantha 114
— micranthoides 114
— millefolium 113
— millefolium var. magna 114
— millefolium var. setacea 114
— nobilis 114
— Ptarmica var. cartilaginea 113
— setacea 114, 128, 131
Achyrophorus maculatus 120
Acinos arvensis 100
— thymoides 100
Aconitum anthora 65
— lasiostomum 65
— lycoctonum 65
— nemorosum 65
— odontandrum 65
— Stoerkeanum 65
Acorus calamus 53
Actaea cimicifuga 64
— spicata 64
Adenophora lilifolia 19, 110
Adonis vernalis 66
— wolgensis 66
Aegopodium podagraria 90
Aesculus hippocastanum 83
Agave americana 55
Agrimonia eupatoria 73
Agropyrum intermedium 51
— repens 51
Agrostemma githago 62
Ajuga chia 97, 97, 97
— genevensis 97
— reptans 97
— pseudochia 97
Alcea ficifolia 84
— rosea 84
— rugosa 84
Alchemilla acutangula 73
— micans 73
— pastoralis 73
— propinqua 73
— vulgaris 33, 73, 73
Alectrolophus major ssp. aestivalis 106
Alisma arcuatum 50
— Loeselii 50
— Michaletii 50
— plantago-aquatica 50
Alismataceae 50
Allium cepa 54
— fallax 54
— montanum 54
— oleraceum var. angustifolium 54
— paniculatum var. longispatum 54
— rotundum 53
— sativum 54
— scorodoprasum 53
— senescens var. glaucum et serotinum 54
— sphaerocephalum 53
Alnus glutinosa 57
Aloe arborescens 55
Altaea officinalis 84
— rosea 84
Amaranthaceae 61
Amaranthus albus 61
— caudatus 61
— paniculatus 61
Amaryllidaceae 55
Amygdalus nana 74
Anacardiaceae 82
Anagalis arvensis 92
— arvensis var. phoenicea 92
Anchusa officinalis 95, 95
— procera 95
Andromeda polifolia 91
Anemone hepatica 65
— patens 65
— pratensis 65
— ranunculoides 65
— silvestris 65
Anethum graveolens 39, 90
Angelica Archangelica 90

— pratensis 90
— silvestris 90
Anisum vulgare 90
Antennaria dioica 111
Anthemis arvensis B. ruthenica 113
— cotula 113
— foetida 113
— ruthenica 113, 131
— subtinctoria 113
— tinctoria 15, 113, 113
Anthriscus silvestris 89
Anthyllis polyphylla 77
— vulneraria 77, 124
Antitoxicum officinale 94
Apera spica venti 50
Apocynaceae 17, 94
Apocynum cannabinum 17
Araceae 53
Araliaceae 88
Archangelica officinalis 90
Arctium lappa 118
— minus 118
— nemorosum 118
— tomentosum 118, 125
— sp. 118, 131
Arctostaphylos uva ursi 91
Arenaria graminifolia 62
— ucrainica 62
Aristolochia clematitis 59, 123
Aristolochiaceae 58
Armeniaca vulgaris 75
Armoracia rusticana 68
Arnica montana 117
Artemisia 40
— absinthium 40, 40, 40, 117, 131
— annua 116
— austriaca 116
— austriaca γ. repens 116
— campestris 116, 116, 116
— elatior 116
— Marschalliana 116
— matricariodes 115
— paniculata 116, 116
— praticola 116
— procera 116, 116, 116
— repens 116
— salina 116
— vulgaris 40, 40, 40, 116
Arum maculatum 53
Asarum europeum 58
Asclepiadaceae 17, 94
Asclepias cornuti 17, 94
— syriaca 17, 94
Asparagus officinalis 54, 123
— tenuifolius 54, 123
Asperula cynanchica 107
— odorata 107
Aspidium thelypteris 47
Asplenium filix femina 48
— trichomanes 48
Aster amellus 111
— salicifolius 111
— salignus 111
— villosus 111
Astragalus glycyphyllus 77
— onobrychis 77
Athyrium filix femina 48
— filix femina f. multidentatum 48
— — — — f. versus multidentatum 48
Atriplex hortensis 61
— laciniatus 61
— tataricus 61
Atropa belladonna 103, 125, 125
Avena fatua 50
— sativa 50
Azalea pontica 91

Ballota nigra 99
Balsaminaceae 83
Bellevalia leucophaea 54
— leucophaca α. scabra 54
Berteroa incana 68
Berula angustifolia 90
— erecta 90
Beta vulgaris 61
Betonica 99
— brachydonta 99
— fusca 99
— officinalis 99, 99, 99
— peraucta 99
Betula verrucosa 57
Betulaceae 57
Bidens cernuus 113
— tripartitus 39, 113
Bolboschaenus maritimus 52
Borraginaceae 95
Brassica alba 67
— campestris 67
— napus 68
— napus var. esculenta 68
— napus var. oleifera 68
— napus subsp. rapifera 68
— nigra 67
— oleracea 68
— rapa var. campestris 67
— rapa var. oleifera f. annua 67, 68
— Sinapistrum 67
Bromus inermis 57
Brunella grandiflora 98
— **vulgaris 98**
Bryonia alba 110
Bupleurum rotundifolium 89
Butomaceae 50
Butomus umbellatus 50

Cactaceae 61
Calamintha Acinos 100
— arvensis 100
— Clinopodium 100
— vulgare 100
Calendula officinalis 117
Calla palustris 34, 53
Calluna vulgaris 91
Caltha palustris 64

Calystegia sepium 94
Campanula glomerata 110
— patula 110
— persicifolia 110
— rapunculoides 110
— trachelium 110
Campanulaceae 110
Cannabis ruderalis 58, 126
— sativa 39, 57, 123
Caprifoliaceae 108
Capsella bursa pastoris 68
Capsicum annuum 104
Caragana frutex 77
Cardaria draba 67
Carduus acanthoides 15, 118, 118
— crispus 118
— fortior 118
— nutans 118
Carex acutiformis 52
— **arenaria 15, 52, 52, 52**
— brizoides 52
— canescens 52
— colchica 52
— compacta 53
— hirta 52
— ligerica 52
— Michelii 52
— vulpina var. orientalis 53
Carlina acanthoides 118, 118
— acaulis 118, 118
— acaulis var. caulescens 118
— Biebersteinii 118, 118
— cirsioides 118
— longifolia 118. 118, 118
— vulgaris 118, 118
Carpinus betulus 22, 57
Carthamus tinctorius 120
Carum carvi 89
Caryophyllaceae 62
Celastraceae 82
Centaurea 125
— Biebersteinii 119
— cyanus 119
— diffusa 120, 131
— jacea 119
— jacea var. lacera 119
— maculosa 119, 119
— Marchaalliana 119
— Marschalliana f. Ledebourii 119
— orientalis 120, 125
— pseudophrygia 119
— rhenana 119
— scabiosa 120, 125
— stenolepis 119
— sumensis 119
Centaurium 40
— minus 40, 40, 93
— pulchellum 93
— umbellatum 40, 40, 93
— vulgare 40, 40
Cerasus avium 74
— fruticosa 74, 124
— mahaleb 74
— vulgaris 74
Ceratocephalus orthoceras 65
Cerinthe minor 96
Chaenorrhinum viscidum 104
Chaerophyllum aromaticum 89
— bulbosum 89
Chaiturus marrubiastrum 99
Chamaenerium angustifolium 88
Chelidonium majus 31, 66
Chenopodiaceae 61
Chenopodium album 61
— Bonus Henricus 61
— botrys 61
— foetidum 61
— hybridum 61
— polysperum 61
Chimaphila umbelata 91
Chrysanthemum balsamita 115, 115, 115
— chamomilla 114
— corymbosum 115
— inodorum 114
— leucanthemum 115
— millefoliatum 115
— parthenium 115
— tanacetum 115
Cicer arietinum 79
Cichorium intybus 120
Cicuta virosa 89
Cimicifuga foetida 64
— europaea 64
Cirsium arvense 119, 119, 119, 119, 131
— arvense α. horridum 119
— arvense β. incanum 119, 119
— canum 119
— eriophorum subsp. decussatum 118
— eriophorum var. spathulatum 118
— horridum 119
— incanum 119, 119
— lanceolatum 119
— oleraceum 119
— polonicum 118
— rivulare 119
— setosum 119
Cistaceae 86
Cistus grandiflorus 86
— hirsutus 86
— nummularius 86
Citrullus vulgaris 110
Citrus limon 81
— medica var. limon 81
Claviceps purpurea 47
Clematis integrifolia 65
— recta 65
— sp. 65
Clinopodium vulgare 100
Cochlearia Armoracia 68
Comarum palustre 71
Compositae 111
Conium maculatum 89
Consolida arvensis 34, 39, 42, 64

— paniculata 64
Convallaria majalis 17, 55
Convolvulaceae 94
Convolvulus arvensis 94
Coriandrum sativum 89
Cornaceae 91
Cornus mas 91
— sanguinea 91
Coronaria 40
— flos cuculi 62
Coronilla varia 18
Corylus avellana 57
Cotinus coggygria 82
Cotoneaster melanocarpa 69
Crassulaceae 68
Crataegus fallacina 70
— kyrtostyla 69, 70, 70, 70
— leimonogyna 70
— Lipskyi 70
— monogyna 70, 70, 70, 70, 70
— pseudokyrtostyla 70
— subtrotunda 70
— ucrainica 70
— sp. 70
Crepis tectorum 121
Crocus sativus 55
Cruciferae 67
Cucumis melo 110
— sativus 110
Cucurbita ovifera 110
— pepo 110, 130
Cucurbitaceae 110
Cupressaceae 33, 49
Cynanchum vincetoxicum 17, 42, 94
Cynoglossum officinale 95
Cyperaceae 52
Cystopteris fragilis 47
— fragilis var. anthriscifolia 47
— fragilis var. cynapifolia 47
Cytisus albus 75
— austriacus 75
— austriacus β. leucanthus 75
— biflorus 75
— leucanthus 75
— nigricans 75
— podolicus 75
— ruthenicus 75
— scoparius 75
— sp. 75

Daphne cneorum 87
— mezereum 87
Datura stramonium 42, 103, 125
Daucus 91
— carota var sativa 91
— sativus 91, 91
— silvestris 91
Delphinium consolida 64
— cuneatum 64
— elatum 64
— paniculatum 64
Dianthus armeria 63
— barbatus 63
— Borbasii 63
— carthusianorum f. borysthenica 63
— carthusianorum var. glomeratus 63
— deltoides 63
— mebranaceus 19, 63
Dictamnus albus 81, 81, 81, 81
— albus ssp. gymnostylis 81, 81
— Fraxinella 81
Digitalis ambigua 105
— grandiflora 105
— purpurea 105
Digraphis arundinacea var. picta 50
Dipsacaceae 109
Dipsacus fullonum 109
— laciniatus 110
— silvester 109
Dracocephalum moldavica 98
— Ruyschiana 98
Dryopteris cristata 18
— euspinulosa 48
— filix mas 39, 48
— filix mas var. crenata 48
— filix mas var. deorsolobata 48
— spinulosa 48
— thelypteris 47

Echinops sphaerocephalus 117
Echinospermum lappula 95
Echium vulgare 96
Elaeagnaceae 87
Elaeagnus angustifolia 87
Elsholtzia cristata 102
— Patrini 102
Ephedra distachia 49
— vulgaris 49
Ephedraceae 17, 49
Epilobium adnatum 87
— angustifolium 88
— hirsutum 87
— montanum 87
— palustre 88
— parviflorum 87
— tetragonum 87
Epipactis helleborine 56
— latifolia 56
Equisetaceae 48
Equisetum arvense 39, 48
— arvense var. adscendens 49
— arvense var. nemorosum 48
— arvense var. ramulosum 48
— heleocharis 49
— palustre 49
— ramosissimum var. procerum 49
— silvaticum 49
Ericaceae 91
Erigeron annuus 111
Erodium cicutarium 80
Eryngium campestre 88, 130
— planum 88
Erythraea centaurium 40, 93
— linariaefolia 40

— pulchella 93
— ramosissimum var. pulchella 93
Euonymus europaea 82
— verrucosa 83
Eupatorium cannabinum 111
Euphorbia 19
— cyparissias 82
— esula 82, 82
— Gerardiana 82
— glareosa var. elatior 82
— helioscopia 81
— Kaleniczenkii 82
— lucida 82
— palustris 81
— pannonica 82
— procera 81, 81, 81
— pseudovillosa 81, 81
— salicifolia 82
— Seguieriana 82
— semivillosa 81, 81, 81
— stepposa 82, 130
— virgata 82, 82, 82, 82, 124
— virgultosa 82
— sp. 82
— sp. 82
Euphorbiaceae 81
Euphrasia condensata 106
— odontites 106
— stricta 106
— tatarica 106
Eutodon Schreberi 47

Fagaceae 57
Fagopyrum esculentum 60
— sagittatum 60
Fagus silvatica 22
Falcaria Rivini 89
— sioides 89
— vulgaris 89
Festuca sulcata 51
Ficaria verna 65
Filago arvensis 111
Filipendula hexapetala 72
— ulmaria 72
Foeniculum officinale 90
— vulgare 90
Fragaria collina 71
— elatior 70
— moschata 70
— vesca 70
— viridis 71
Frangula alnus 84, 124
Fraxinus excelsior 93
Fungi 47

Galega officinalis 77
Galeopsis pubescens 98
— speciosa 98
Galium aparine B. Vaillantii 108
Galium boreale 107, 107, 107
— erectum 108
— intermedium 108
— mollugo 108, 108, 108
— palustre 108
— praeboreale 107
— pseudomollugo 108
— Schultesii 108, 108, 108
— Vaillantii 108
— vernum 108
— verum 108
Genista germanica 75
— tinctoria 75
Gentiana cruciata 94
— pneumonanthe 94
Gentianaceae 93
Geraniaceae 79
Geranium collinum 79
— collinum f. glandulosum 79
— collinum var. englandulosum 79
— palustre 80
— pratense 80
— pusillum 79
— Robertianum 79
— sanguineum 79
— sp. 80
Geum allepicum 72
— rivale 72
— strictum 72
— urbanum 72, 124
Gladiolus imbricatus 55
Glaucium corniculatum 66
Glechoma hederacea 98
— hirsutum 98
Glyceria aquatica 51
— arundinacea 51
Glycyrriza glabra 78
— sp. 78
Gnaphalium arenarium 111
— dioicum 111
— silvaticum 111
Goniolimon Besserianum 93, 93
— tataricum 93, 127
— tataricum B. angustifolium 93
— tauricum 93
— sp. 128
Gramineae 50
Gratiola officinalis 105
Guttiferae 85
Gypsophila stepposa 63

Halorrhagidaceae 88
Hedera helix 88
Helianthemum chamaecistus 86
— chamaecistus var. hirsutum 86
— chamaecistus subsp. nummularium
— var. tomentosum 86
— grandiflorum 86
— hirsutum 86
— vulgare B. grandiflorum 86
— vulgare B. hirsutum 86
— vulgare subsp. nummularium 86
Helianthus annuus 112, 129
— tuberosus 113
Helichrysum arenarium 111

— arenarium var. roseum 112
Heliotropium europaeum var micranthum 95
— europaeum var. Stevenianum 95
Hemerocallis fulva 55
Hepatica nobilis 65
— triloba 65
Heracleum sibiricum 39, 90
Herniaria Besseri 62
— glabra 62
— incana 62
— odorata 62
— polygama 62
— suavis 62
Hieracium flagellare 121
— echioides 121
— pilosella 121
— pratense 121
— umbellatum 12, 121
— virgultorum 121
Hierochloe odorata 50
Hippocastanaceae 83
Humulus lupulus 57
Hyacinthella leucophaea 54
Hyacynthus leucophaeus 54
Hydrocharis morsus ranae 50
Hydrocharitaceae 50
Hydrophyiaceae 95
Hyoscyamus niger 34, 103, 121
Hypericum elegans 85, 127
— hirsutum 85
— perforatum 34, 85, 127
Hypochaeris maculata 120
Hypocreaceae 47
Hyssopus officinalis 100

Impatiens noli tangere 83
Inula aspera 112
— birtannica 112
— cordata 112
— germanica 112
— helenium 112, 131
— salicina 112
Iridaceae 53
Iris aphylla subsp. hungarica 55
— germanica 55
— halophila 55
— hungarica 55
— pseudacorus 55
Ityphallus impudicus 47

Jasione montana 111
Juglandaceae 56
Juglans regia 56
Juncaceae 53
Juncus effusus 53
— glaucus 53
— inflexus 53
Juniperus communis 33, 41, 49
— sp. 49

Knautia arvensis 110
Kochia scoparia 61

Labiateae 97
Lactuca sativa 124
— scariola 121
— serriola 121
Lamium album 98
— laevigatum 98
— maculatum 98
Lappa major 118
— minor 118
— nemorosa 118
— tomentosa 118
Lappula echinata 95
— Myosotis 95
Larix decidua 49
— europaea 49
— sibirica 49
Laser trilobum 90
Laserpitium latifolium 90
Lathraea squamaria 33, 33, 106, 106
Lathyrus 12
— austriacus 79
— lacteus 79
— niger 78
— pannonicus 79, 79
— pannonicus A. austriacus 79
— pratensis 78
— silvestris 78
— silvestris var. oblongus 78
— tuberosus 78
— vernus 78
— versicolor 79, 79
Lavatera thuringiaca 84
Ledum palustre 91
Leguminosae 75
Lembotropis nigricans 75
Lemna polyrriza 53
Lemnaceae 53
Leontodon autumnalis 34, 120
— hastilis b. hispidus 120
— hispidus 120
Leonurus cardiaca 99, 99
— marrubiastrum 99
— quinquelobatus 99, 99
— villosus 99
Lepidium draba 67
— latifolium 67
— perfoliatum 67
— ruderale 18, 34, 67, 127, 130
Levisticum officinale 39, 90
Leucanthemum vulgare 115
Ligularia carpatica 117
— glauca 117, 117
Ligustrum vulgare 124
Liliaceae 17, 53
Lilium martagon 54
— martagon f. hirsutum 54
Limonium czurjukiense 93
— hypanicum 93
— latifolium 93
— Meyeri 93

— sareptanum 93
Linaceae 53, 80
Linaria minor 104
— vulgaris 19, 104
Linosyris villosa 111
Linum nervosum 80
— usitatissimum 80
Loranthaceae 58
Loranthus europaeus 58
Lotus corniculatus 77
Lupinus perennis var. gracilis 79
— polyphylus var. tricolor 79
— sp. 79
Lychnis alba 62
— chalcedonica 62
— flos cuculi 62
— viscaria 62
— viscosa 62
Lycopodiaceae 49
Lycopodium annotinum 49
— clavatum 49
Lycopus europaeus 102
— exaltatus 102
Lycium barbarum 103
— halimifolium 103
Lysimachia nummularia 19, 92
— vulgaris 92
Lythraceae 87
Lythrum salicaria 87
— virgatum 87

Majanthemum bifolium 54
Malachium aquaticum 62
Malus communis 69
— dasyphylla 69
— dasyphylla var. domestica 69
— domestica 69
— pumilla 69
— pumilla var. domestica 69
— silvestris 69
Malva 127
Malva Alcea 84
— borealis 85
— crispa 85
— excisa 84
— mauritiana 84
— neglecta 84, 127
— pusilla 85, 127
— rotundifolia 84, 85, 127
— rotundifolia B. pusilla 85
— silvestris 84, 127
— silvestris B. mauritiana 84
— sinensis 84
— verticillata var. crispa 85
— vulgaris 84, 127
Malvaceae 84
Marrubium praecox 97
— vulgare 97
Matricaria 114
— chamomilla 29, 114, 114, 114, 114
— discoidea 115, 115, 115
— inodora 29, 114, 114
— matricarioides 115
— recutita 29, 114, 114
— suaveolens 115
— Tzvelevii 114
— sp. 124
Medicago falcata 76
— lupulina var. Willdenovii 76
Melampyrum arvense 105
— cristatum 105
— nemorosum 106
— pratense 106
Melandrium 40
Melandrium album 62
— pratense 62
Melilotus albus 76
— officinalis 39, 76
Melissa officinalis 100
Melittis melissophyllum 98, 98
— sarmatica 98
Melo sativa 110
Mentha aquatica 102
— arvensis 102
— austriaca 102
— crispa 39, 102
— longifolia 102
— piperita 39, 102
— silvestris 102
— spicata 102
— viridis 102
Menyanthes trifoliata 94
Mespilus oxyacantha var. monogyna 70, 70
Mirabilis jalapa 61
Moraceae 57
Morus alba 57, 57, 57, 57
— nigra 57
Musci 47
Myagrum perenne 68
Myosotis caespitosa 96
— palustris 96
— silvatica 96
Myriophyllum verticillatum 88

Narcissus poeticns 55
Nasturtium armoracia 68
Neottia nidus avis 56
Nephrodium Filix mas 48
Nepeta cataria 97
— glechoma 98
— nuda 97
— pannonica 97, 125
— parviflora 98
— ucrainica 98
Nerium oleander 17, 94
Nicandra physaloides 103
Nicotiana rustica 104
Nigella arvensis 64
— damascena 64
— sativa 64
Nonnea pulla 96, 96
— pulla var. rossica 96, 96
— rossica 96, 96

Nuphar luteum 34, 63
Nyctaginaceae 61
Nymphaea alba 34, 41, 63
Nymphaeaceae 63

Ocimum basilicum 102
Odontites rubra var. serotina 106
— serotina 106, 106
Oenothera biennis 88
Oleaceae 93
Onagra biennis 88
Onagraceae 87
Onobrychis arenaria 78, 78
— sativa 78
— sativa var. arenaria 78, 78, 78, 78
— tanaitica 78
— viciaefolia 78, 78, 78
— viciifolia 78, 78, 78, 78
Ononis arvensis var. inermis 75
— hircina 75
Onopordon acanthium 119
Onosma Lipskyi 96
— pseudotinctorium 96, 96
— subtinctorium 96, 96
— tinctorium 96, 96, 96, 96
Opuntia camanchica 61
— phaeacantha 61
Orchidaceae 55
Orchis latifolia 55
Origanum puberulum 101
— vulgare 101, 101, 101
— vulgare var. puberulum 101
Orobanchaceae 33, 33, 106, 106
Orobanche 106
— cernua var. cumana 106
— cumana 106
Orobus albus 79
— lacteus 79
— niger 78
— pannonicus 79
— vernus 78
— versicolor 79
Ostericum palustre 90
Otites chersonensis 62
Oxalidaceae 80
Oxalis acetosella 80
Oxycoccus palustris 92
— quadripetalis 92

Padus racemosa 74
Paeonia albiflora 64
— corallina 64
— Mlokosewitschi 64
— officinalis 15, 64
— suffruticosa 64
— Wittmanniana 64
Panicum miliaceum 50
Papaver rhoeas 67
— somniferum 67
Papaveraceae 17, 66
Paris quadrifolia 55
Parnassia palustris 39, 69
Pedicularis comosa 106
— Kaufmannii 106
Peganum harmala 16, 39, 80, 131
Petasites hybridus 117
— officinalis 117
— spurius 117
— tomentosus 117
— sp. 117
Petroselinum crispum 89, 123
— hortense 89
— sativum 89
Peucedanum cervaria 90
— oreoselinum 90
— ruthenicum 90
Phacelia tanacetifolia 95
Phallaceae 47
Phallus impudicus 47
Phaseolus coccineus 79
— multiflorus 79
Philadelphus coronarius 69
Phlomis pungens 98
— tuberosa 98
Phragmites communis 50
Physalis alkekengi 103
— peruviana 103
Picea excelsa 49
Pimpinella anisum 90
— saxifraga 19, 89
— sp. 90
Pinaceae 33, 49
Pinus silvestris 49
Plantaginaceae 107
Plantago arenaria 107
— indica 107
— lanceolata 107
— lancealata var lanuginosa 107
— lanuginosa 107
— major 39, 107, 128
— media 39, 107
— media var. Urvilleana 107
— ramosa 107
— stepposa 107
— sp. 107
Platanthera chlorantha 56
Plumbaginaceae 93
Polemoniaceae 95
Polemonium coeruleum 95
Polygala comosa 81
Polygalaceae 81
Polygonaceae 59
Polygonatum latifolium 54
— multiflorum 54
— officinale 54
— sp. 55
Polygonum aviculare 60, 127
— bistorta 60
— dumetorum 60
— esculentum 60
— Fagopyrum 60
— hydropiper 60
— lapathifolium 60
— neglectum 60

— orientale 34, 60
— patulum x P. aviculare 60
— persicaria 60
— scabrum 60
— tomentosum 60
Polypodiaceae 47
Polypodium vulgare 48
— vulgare f. commune 48
— vulgare f. rotundatum 48
Polyporaceae 47
Polyporus squamosus 47
Polytrichum commune 47
Populus alba 56
— nigra 56
— tremula 56
Portulaca oleracea 62
Portulacaceae 62
Potamogeton lucens 50
Potamogetonaceae 50
Potentilla alba 71
— anserina 72
— arenaria 71
— argentea 18, 71, 123
— bifurca 71
— erecta 71
— obscura 71
— orientalis 71
— palustris 71
— recta 31, 71, 71
— reptans 72
— silvestris 71
— Tormentilla 71
Primula officinalis 92
— veris 92
— veris var. officinalis 92
Primulaceae 92
Prunella grandiflora 98
— vulgaris 98
— vulgaris var. grandiflora 98
Prunus Armeniaca 75
— avium 74
— cerasus 74
— Chamaecerasus 74
— domestica 74, 74
— fruticosa 74
— insititia 74
— mahaleb 74
— moldavica 74, 74
— nana 74
— padus 74
— spinosa 74, 74, 74
— spinosa a. dasyphylla 74
— spinosa c. dasyphylla 74
— stepposa 74, 74
Ptarmica cartilaginea 113
Pteridium aquilinum 48
Pteris aquilina 48
Pulicaria prostrata 112
— vulgaris 112
Pulmonaria obscura 96
— officinalis 96, 96, 96
— officinalis subsp. obscura 96
— officinalis var. J. 96
Pulsatilla latifolia
— nigricans 65
— pratensis 65
— ucrainica 65
Pyrethrum corymbusum 115
— balsamita 115
— majus 115
— millefoliatum 115
— parthenium 115
— tanacetum 115
Pyrolaceae 91
Pyrola secunda 91
— umbellata 91
Pyrus aucuparia 70
— communis 69
— malus 69

Quercus petraea 57
— robur 57
— sessiliflora 57
Ranunculaceae 64
Ranunculus acer 18, 66
— flammula 66
— Ficaria 65
— nemorosus 66
— orthoceras 65
— polyanthemus 66
— pseudobulbosus 18, 66
— repens 18, 66
— Sardous 66
— sceleratus 19, 65
Ramischia secunda 91
Raphanus sativus 68
— sativus subsp. niger 68
Rapistrum perenne 68
Reseda lutea 68, 123
Resedaceae 68
Rhamnaceae 83
Rhamnus cathartica 83, 130
— Frangula 84
Rheum sp. 60
Rhinanthus aestivalis 106
— major subsp. aestivalis 106
Rhododendron flavum 91
— luteum 91
Rhus Cotinus 82
— hirta 82
— typhina 82
Ribes domesticum 69
— nigrum 69
— olidum 69
— pubescens 69
— rubrum 69
— rubrum B. pubescens 69
— rubrum B. silvestre 69
— silvestre 69
— vulgare 69
Robinia pseudoacacia 40, 79, 124, 130
Rosa canina 73, 127
— centifolia 73, 127
— cinnamomea 74

— corymbifera 73
— damascena 127
— dumetorum 73
— gallica β. centifolia 73
— mollis 73
— mollissina 73
— pomifera 73
— tomentosa 73
— sp. 74, 127
Rosaceae 69
Rosmarinus officinalis 102
Rubiaceae 17, 107
Rubus caesius 70
— idaeus 70
— nessensis 70
— saxatilis 70
— suberectus 70
Rudbeckia laciniata 112
Rumex 126
— acetosa 60
— acetosa var. auriculata 60
— acetosella 59, 126
— confertus 59, 126
— crispus 59
— haplorhisus 60
— hydrolapathum 59
— maritimus 59
— obtusifolius 59, 126
— patientia 126
— sylvestris 59
— thyrsiflorus 60
— sp. 60
Ruta graveolens 81
Rutaceae 81

Sagittaria sagittifolia var. terrestris 50
Salicaceae 56
Salix alba 56
— caprea 56
— cinerea 56
— fragilis 56
— fragilis var. latifolia 56
— pentandra 56
— triandra var. viridis 56
— viminalis 56
— sp. 56
Salsola ruthenica 61
Salvia aethiopis 100, 128
— illuminata 100
— nemorosa 100, 100, 100, 100
— nutans 100
— officinalis 100
— pratensis 100
— silvestris 100
— tesquicola 100
— verticillata 100
Sambucus ebulus 108
— nigra 108
Sanguisorba officinalis 73
Sanicula europaea 88
Saponaria officinalis 63
Sarothamnus scoparius 75
Satureja Acinos 100
— hortensis 100
— vulgaris 100
Saxifragaceae 69
Scabiosa ochroleuca 110
— succisa 110
Scirpus maritimus 52
Scleranthus annuus 62
Scopolia tubiflora 103
Scrophularia alata 105
— aquatica 105
— nodosa 105
Scrophulariaceae 33, 104, 106
Scutellaria altissima 97
Secale cereale 57
— fragile 57
— silvestre 57
Sedum acre 69
— boloniense 69
— maximum 42, 68
— sexangulare 69
— sp. 69
Senecio erucifolius 117
— jacobaea 117
— senecillis 117
— vernalis 117
Serapias Helleborine A. latifolia 56
Serratula inermis 119
— tinctoria 119
Siderites montana 97, 125
Silene chersonensis 62
— densiflora var. f. chersonensis 68
— inflata 62
— latifolia 62
— longiflora 62
— ucrainica 62
— venosa 62
Siler trilobum 90, 90
Sinapis alba 67
— arvensis 39, 67
— nigra 67
Sisymbrium altissimum 39
— officinale 67
— wolgense 67
Sium angustifolium 90
— lancifolium 90
— latifolium 90
— sisaroideum 90
Solanaceae 103
Solanum dulcamara 103
— nigrum 103
— tuberosum 103
Solidago canadensis 111
— virga aurea 111
Sonchus arvensis 120
Sorbus aucuparia 70
Spartium scoparium
Spermatopyta 49
Spiraea Filipendula 72
— Ulmaria 72
Spirodela polyrrhisa 53
Sporophyta 47

Stachys annua 100
— germanica 99
— officinalis 99
— palustris 99
— recta 99
— sylvatica 99
Staphylea pinnata 22, 83
Staphyleaceae 83
Statice latifolia 93
— Meyeri 93
— sareptana 93
— tatarica 93
— tschurjukiense 93
Stellaria aquatica 62
— holostea 62
— media 62
Stennactis annuus 111
Strophanthuus hispidus 17
— Kombe 17
Succisa praemorsa 110
— pratensis 110
Symphytum officinale 95, 131
Syringa vulgaris 93

Tagetes erecta 113
— patula 113
Tanacetum millefolium 115
— vulgare 115
Taraxacum officinale 120
— serotinum 120
Teucrium chamaedrys 18, 97
— polium 97, 124
Thalictrum angustifolium 66
— collinum 66
— lucidum 66
— minus 66, 123
Thelycrania sanguinea 91
Thlaspi arvense 67
Thymelaceae 87
Thymus acinos 100
— Czernjaevi x T. Pallasianus 101
dimorphus 101, 128
— latifolius 101
— Lovyanus 101
— Marschallianus 101
— odoratissimus 101
— podolicus 101
— pulegioides ssp. ucrainicus 101
— serpyllum 101, 128
— ucrainicus 101
— vulgaris 102
— sp. 102, 128
Tilia cordata 84
— europaea 84
— parvifolia 84
Tiliaceae 84
Torilis anthriscus 89
— japonica 89
Tragopogon brevirostris Y. podolicus 120
— major 120
— melanantherus 120
— podolicus 120
— pratensis 120
— pratensis B. orientalis 120
Trifolium agrarium 77
— alpestre 76
— ambiguum 76
— arvense 76, 124
— borysthenicum 77
— campestre 18, 77
— fistulosum 77
— hybridum 77
— fragiferum 76
— hybridum 77
— hybridum B. elegans 77
— elegans 77
— medium 76
— montanum 76
— pallidum 77
— pannonicum 76
— pratense 76
— procumbens 77
— repens 77
— strepens 77
— sp. 18, 77
Trientalis europaea 92
Trigonella coerulea 75
— sp. 75
Trinia Henningii 89
— hispida 89
— Hoffmannii 89, 89
— Kitaibelii 89, 89, 89
— multicaulis 89
— ucrainica 89
Tripleurospermum inodorum 29, 114
Triticum 51, 51, 51
— aestivum 51, 51, 51, 52, 52, 52
— armeniacum 52
— dicoccum 51, 52
— durum 51, 51, 51, 51
— spelta 51, 52
— vulgare 51, 51, 51, 51, 52, 52
Trollius europaeus 64
Tropaeolaceae 80
Tropaeolum major 80
Tussilago farfara 117
Typha angustifolia 50
— latifolia 50
Typhaceae 49

Ulmaceae 57
Ulmaria Filipendula 72
Ulmus campestris 57
— effusa 57
— foliacea 57
— glabra 57
— laevis 57
— pedunculata 57
— scabra 57
Umbelliferae 88
Urtica dioica 39, 58, 123
— urens 58, 123
— sp. 58

Urticaceae 58

Vaccaria pyramidata 63
— segetalis 63
Vacciniaceae 92
Vaccinium myrtillus 92
— Oxycoccus 92
— uliginosum 92
— vitis idaea 92
Valeriana 109
— exaltata 109, 109
— nitida 109, 109
— officinalis 15, 15, 109, 109, 109, 109, 109, 109, 109, 109
— officinalis var. sambucifolia 109
— officinatis var. typica 109
— palustris 109, 109
— stolonifera 109, 109, 109
— ucrainica 109
— wolgensis 109, 109, 109
— sp. 109
Valerianaceae 109
Veratrum 17
— Lobelianum 53
— sp. 53
Verbascum 125
— compactum 104
— lychnitis 104, 105
— nigrum 104
— orientalis 104
— ovalifolium 104
— phlomoides 104
— phoeniceum 104
— thapsiforme 104
— sp. 104
Verbana officinalis 96
Verbenaceae 96
Veronica chamaedrys 105
— latifolia 105
— longifolia 105
— officinalis 105
— paniculata 105
— spicata 105
— teucrium 105
Viburnum lantana 108
— opulus 108
Vicia cracca 78
— faba 78
— villosa 78
Vinca herbacea 94
— minor 94
— sp. 17
Vincetoxicum officinale 17, 94
— vulgare 94
Viola arvensis 86, 87
— hirta 86
— matutina 87
— mirabilis 86
— odorata 86
— Reichenbachiana 86
— silvatica 86
— sylvestris 86
— tricolor 86, 87
— tricolor f. lutescens 86
Violaceae 86
Viscaria 40
— viscosa 62
— vulgaris 62
Viscum album 58

Xanthium spinosum 112
— strumarium 112
Xeranthemum annuum 118

Zea mays 52, 53, 131
Zygophyllaceae 80

SUMMARY

This book gives the Ukrainian names of 810 plant species. It is mainly based on materials from Ukrainian vernacular recorded in 158 Ukrainian localities and it supplements *Slovnyk botanichnoyi nomenklatury* (Dictionary of the Botanical Nomenclature) published in Kiev, 1928, by the Ukrainian Academy of Sciences. The entries of Latin plant names are followed by the principal Ukrainian names approved by the Botanical Section of the Institute of Ukrainian Scientific Terminology and taken from the *Slovnyk* of 1928. In cases, where these names differ from those listed in the *Flora URSR*, 1935-1965, also names from this book are given (designated Фл.У.). They are followed by the local plant names (designated М.н.) with the indication of the district in which a certain name was recorded.

The author outlines the sequence of events which led to the accomplishment of her work. The Revolution of 1905 brought the annulment of the prohibition of the printing in the Ukrainian language in the Russian Empire and Ukrainian publications sprang up throughout the Ukraine. Very soon a lack of dictionaries was being felt in many fields, including agriculture and natural sciences, specifically botany. Then voluntary committees and groups attached to different institutions were formed in Kiev (1910), Moscow (1911), and Kharkiv (1912). Around 150 persons were engaged in the work of extracting botanical terms and plant names from Ukrainian publications (226 were used) and in recording plant names from people speaking Ukrainian vernacular. In 1917 all the materials acquired were submitted to the Ukrainian Scientific Society in Kiev. In 1921, they were transferred to the Natural Science Department of the Institute of Ukrainian Scientific Terminology, affiliated with the Ukrainian Academy of Sciences in Kiev. In 1922 the compilation of a dictionary of botanical nomenclature began with a basis of 66,000 cards with Ukrainian plant names. Olexander Janata and Natalia Ossadcha-Janata were invited to lead the work. Olexander Janata left soon for Kharkiv and Ossadcha-Janata was in charge of the work which involved checking of each card and determining Latin names of plants. Prokhir Masyuk (beginning with 1924) and Basil Drydovsky (beginning with 1925) participated. Philologist Olena Kurylo went over all the cards. At first the second Ukrainian-Latin part of the dictionary was compiled because many plants have several

names used in the Ukrainian vernacular. The compilers had to select the Ukrainian names to be considered the principal ones. Later the main Latin-Ukrainian part was compiled. The selection of principal names of plants was approved or recommended by conferences of the Botanical Section of the Institute's Natural Science Department where Ossadcha-Janata presented her suggestions. In February 1926, Ossadcha-Janata left the work due to illness, and D. Zerov and P. Oksiyuk were appointed to complete the work on the dictionary which was published in 1928 under the title *Slovnyk botanichnoyi nomenklatury* (Dictionary of the Botanic Nomenclature). This dictionary has one shortcoming. While it was based on the plant names from the Ukrainian vernacular, some areas of the Ukraine were not covered at all, such as south-eastern Ukraine, and very few plant names came from the left-bank Ukraine. This had to be improved in the second edition, but the Institute of Ukrainian Scientific Terminology did not have funds for a systematic recording of plant names from vernacular throughout the Ukraine. Then other scientific institutions sending expeditions to the rural areas came to help. Voluminous material on plant names was collected in 1927-1939 by ten expeditions studying herbs, their occurrence throughout the Ukraine, and their usage in the folk medicine. These expeditions were organized by the Ukrainian Research Institute of Applied Botany (1927-1933), Ukrainian Institute of Experimental Medicine (1936), and Ukrainian Research Institute of Experimental Pharmaceutics (1937-1941). Expeditions of the scientific-research institutes were carried out under the guidance and close participation of the botanist of said institutes Natalia Ossadcha-Janata and she also collected material on plant names. Plants in the areas around 158 villages were studied in the provinces of Kamenets-Podolsk, Zhytomyr, Kiev, Vynnytsya, Odessa, Mykolayiv, Poltava, Kharkiv, Stalino, Voroshylovhrad, Zaporizhzha, and Sumy, also in the Moldavian SSR. Visited areas were previously selected in order to cover various botanical-geographical provinces. The herbarium material brought by the expeditions was identified prior to 1941. Data on the usage of some 650 plant species in folk medicine were collected and partly published. Data on the recorded plant names Ossadcha-Janata used in pursuing her work on the Ukrainian botanical nomenclature which led to the completion of this book.

During the last thirty years much work was done by the botanists-systematists in the Soviet Union and the Ukraine. Therefore the author checked and corrected all the Latin plant names against those in recent publications. A special chapter reviews the *Flora URSR*, 1935-1965; Russian-Ukrainian Dictionary, 1962; *Slovnyk botanichnoyi nomenklatury*, 1928, and M. Melnyk's *Ukrainska nomenklatura vysshykh rostyn* (Ukrainian Nomenclature of Higher Plants), Lviv, 1922.

A chapter in this book reviews works in Slavic languages (Bulgarian, Serbian, Slovak [Slovene], Czech, Ukrainian, and Russian which deal with the botanical nomenclature. The Bulgarian Academy

of Sciences published the following works: Kozarov, P., *Blgarski narodni nazvaniya na rasteniyata* (Plant Names in Bulgarian Vernacular), 1925, and B. Davidov and A. Yavashev, *Materiali za blgarski botanichen rechnik, 1929* (Materials from Bulgarian Botanical Annual, 1929). In 1954 the work by Jan Lajnert appeared in Berlin; *Rostlinske mjená, serbske-némske-łacánske* (Serbian, German, and Latin Plant Names). The Slovak Academy of Sciences published in Bratislava the work by Jan Martin Novacky, *Slovenská botanická nomenklatúra* (The Slovak Botanical Nomenclature), 1954. While Bulgarian, Serbian, and Slovak scientists compiled dictionaries of botanical names, the Czech workers studied the structure of names and their origin, comparing the Czech and Slovak names with names of corresponding plants in other Slavic languages. Ossadcha-Janata reviews two books by Václav Machek, *Tři jména rostlin* (Three Plant Names), Prague, 1936, and *Česká a slovenská jména rostlin* (The Czech and Slovak Nomenclature), Prague, 1954. In the later work the author clarifies the etymology of plant names and their origin; he compares plant names used in twenty languages including Ukrainian and Russian. For the Ukrainian names he used the following: *Botanicheskiy slovar'* (Botanical Dictionary) by N. Annenkov, Moscow, 1859, in Russian; *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich* (Dictionary of Zoological and Botanical Polish Names) by Erasm Majewski, Warsaw, 1889-1898, and *Słownik botaniczny laciński-małoruski* (Latin-Littlerussian Botanical Dictionary) by Stefan Makowiecki, Cracow, 1936, both in Polish. In 1878 Annenkov published the second edition of his dictionary which included plant names used by 53 peoples living within the Russian Empire. In 1922 the Shevchenko Scientific Society published a dictionary by M. Melnyk, *Ukrainśka nomenklatura vysshykh rostyn* (Ukrainian Nomenclature of Higher Plants).

The Bulgarian authors, as well as the Czech scientist Václav Machek used Ukrainian plant names in their works selected from Annenkov's *Botanicheskiy slovar'* and from dictionaries by Majewski and Makowiecki. Both Melnyk's dictionary and *Slownyk botanichnoyi nomenklatury*, 1928, in Ukrainian, were omitted. Olof Wallmen in his dissertation, *Alte tschechische Pflanzennamen und Rezeppten in Botanicon Dorstens* (Old Czech Plant Names and Recepies in Dorsten's *Botanicon*), Uppsala, 1954, presented an etymological study of old Czech plant names. The author studied their origin and compared them to plant names in 30 languages, including Ukrainian and Russian. He used Annenkov's and Majewski's dictionaries. Vanda Budzijszewska in her book *Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej* (Slavic Names Related to Nature), Warsaw, 1965, used only Borys Hrinchenko's and Makowiecki's dictionaries.

Chapter VIII of Ossadcha-Janata's book, "Foreign Plant Names" presents Moldavian (Roumanian), Bulgarian, and Greek plant names recorded in the Moldavian Republic, and in the Berdyansk and Mariupol areas. Several Russian names were also recorded, as well as one Tartar and one Czech name. These names are also listed in the main

part of the book in corresponding entries. In her work on this chapter the author was assisted by linguists, O. Horbach, A. Horbach, J. Hursky, A. Dombrovsky, A. Kocevalov, Yu. Perkhorovych, O. Pricak, and G. Shevelov.

Indexes of Ukrainian, English, and other plant names are presented. Six maps indicate areas where plant names were recorded. Also the map of the botanical-geographical provinces of the Ukraine is included.

ZUSAMMENFASSUNG

Dieses Werk wurde als eine Ergänzung zum *Словник ботанічної номенклатури* (Wörterbuch der botanischen Nomenklatur) von der Akademie der Wissenschaften (Kiew, 1928) herausgeben.

Während der Revolution in den Jahren 1904-1905 wurde das Verbot für den Druck von Veröffentlichungen in ukrainischer Sprache aufgehoben. Zu dieser Zeit enstand eine grosse Nachfrage in verschiedenen Wissenschaftszweigen, nämlich Naturwissenschaft, Landwirtschaft, besonders jedoch der Botanik, nach Wörterbüchern in ukrainischer Sprache.

Deswegen bildeten sich Gruppen und Kommissionen in Rahmen von mehreren Institutionen: Kiew 1910, Moskau 1911 und Charkow 1912. Die Aufgabe dieser Kommissionen war es, einerseits aus der einschlägigen Fachliteratur die botanischen Fachausdrücke herauszuschreiben, anderseits die volkstümlichen Bezeichnungen der Pflanzen in Erfahrung zu bringen.

Sämtliche von diesen Kommissionen erarbeiteten Unterlagen wurden 1917 dem Ukrainischen wissenschaftlichen Verein in Kiew übergeben und gelangten im Jahre 1921 an die Botanische Sektion der Naturwissenschaftlichen Abteilung des Institutes der ukrainischen wissenschaftlichen Sprache der Akademie der Wissenschaften in Kiew.

Im Jahre 1922 beauftragte die Botanische Sektion des Institutes der ukrainischen wissenschaftlichen Sprache Herrn Alexander Janata und Frau Natalia Ossadcha damit, ein *Wörterbuch der botanischen Nomenklatur* zu erstellen. Nach der beruflich bedingten Übersiedlung von Herrn Janata nach Charkow, setzte diese Arbeit Frau Ossadcha bis Februar 1926 fort. Ihre Mitarbeiter waren von 1924 an P. Massjuk und von 1925 an W. Dyrdowski.

Anfangs wurde eine Kartei ukrainischer Pflanzenbezeichnungen aus sämtlichen verfügbaren Unterlagen angelegt. Diese Kartei umfasste 66.000 Stück Karten. Jede einzelne dieser Karteikarten wurde bearbeitet, um den lateinischen Namen der entsprechenden Pflanze zu bestimmen. Die ukrainische Pflanzenbezeichnung wurde durch den Philologen O. Kurylo durchgeführt.

Zunächts wurde die Zusammenstellung des zweiten, des ukrainisch-lateinischen Teiles in Angriff genommen. Die Begründung hierfür war, dass im Volksmund mehrere Bezeichnungen für ein und die-

selbe Pflanze gebräuchlich waren. Der Hauptteil, die lateinisch-ukrainische Fassung wurde anschliessend zusammengestellt. Während dieser Zeit fanden Sitzungen der Sektion statt, deren Zweck es war, einen Hauptnamen aus mehreren ukrainischen Bezeichnungen für dieselbe Pflanze zu bestimmen. Konnte keine Einigung auf diesen Sitzungen auf einen Hauptnamen (auch phonetischen) aus den vorhandenen Möglichkeiten erzielt werden, so wurde lediglich ein Vorschlag eingebracht. Bis zu ihrer Erkrankung und des damit bedingten Ausscheidens aus der Sektion, hielt die Verfasserin die Referate zu 26 der insgesamt 38 durchgeführten Sitzungen. Die Sektion betraute D. Zerow und P. Oksjuk mit der Weiterführung der Arbeiten. Die Herausgabe des *Wörterbuches der botanischen Nomenklatur* erfolgte im Jahre 1928.

Bei der Zusammenstellung der Unterlagen wurden 226 literarische Quellen verwendet. Etwa 150 Personen waren damit beschäftigt, diese Quellen zu sichten, und sämtliche volkstümlichen Bezeichnungen zu erforschen und festzuhalten. Eine Fülle von Material wurde aus den verschiedenen Regionen der Ukraine zusammengetragen. Auffällig wenige Bezeichnungen stammen aus dem Gebiet links des Dnjepr und fast gar keine aus der südöstlichen Ukraine. Diese Tatsache erklärt sich durch die nur begrenzt zur Verfügung stehenden finanziellen Mittel, die es dem Institut nicht erlaubten, die ganze Ukraine systematisch zu bereisen, und alle im Volksmund vorkommenden Bezeichnungen zu erfassen.

Ergänzt wurden die eigenen Untersuchungen durch Ergebnisse von Forschungsreisen, welche von anderen wissenschaftlichen Instituten durchgeführt wurden. Im Verlauf von 13 Jahren (1927-1939) wurden 10 Forschungsreisen mit folgender Themastellung durchführt:

a) Verbreitung von wildwachsenden Heilpflanzen, und deren Anwendung in der Volksheilkunde.

b) Beschaffungsmöglichkeiten dieser Heilpflanzen.

c) Entdeckung neuer Heilpflanzen und Möglichkeit ihrer Anwendung.

Während dieser Forschungsreisen wurden gleichzeitig von den Einheimischen, die im Volksmund gebräuchlichen Bezeichnungen der Pflanzen, erfragt und schriftlich festgehalten. Durchgeführt wurden die oben erwähnten Reisen von den nachfolgend aufgeführten Instituten: Ukrainisches forschungswissenschaftliches Institut für angewandte Botanik (1927-1933), Ukrainisches Institut der experimentellen Medizin (1935-1937), Ukrainisches forschungswissenschaftliches Institut der experimentellen Pharmazie (1937-1941).

Die Forschungen umfassten 158 Orte der Ukraine einschliesslich deren Umgebungen in verschiedenen Regionen: Kamjanetz-Podilskyj, Zhytomyr, Kiew, Winniza, Odessa, Mykolajiw, Poltawa, Charkow, Stalino, Woroschilowgrad, Zaporoschje, Sumy, und Moldawische Republik. Vorbereitet wurden diese Reisen durch genaues Studium der Fachliteratur über die Bodenbeschaffenheit und Verbreitung von Pflanzen in den jeweilig geplanten Zielgebieten, sowie die Festlegung

der Reiserouten. Um möglichst vielseitige Unterlagen zu erhalten, wurden jedes Jahr Orte bestimmt, die in botanisch und geographisch verschiedenartig gelagerten Gebieten der Ukraine lagen. Die Forschungsteams bestanden aus zwei Botaniker, einem Arzt und einem Laboranten. Die Forschungsreisen wurden unter der Führung und persönlicher Teilnahme von Botaniker N. Ossadcha-Janata der genannten Instituten durchgeführt. Reichliches Material über fast 650 Pflanzenarten und deren Verwendung in der Volksheilkunde wurde von diesen Forschgruppen gesammelt. Teile davon wurden auch veröffentlicht. Sämtliche Herbarien-Muster, mit Namensschildern versehen die von diesen Gruppen gesammelt worden waren, befanden sich bis zum Jahr 1941 in Charkow.

In den seither vergangenen 30 Jahren haben die Systematik-Botaniker der Sowjetunion, insbesonders aber die Botaniker der Ukraine eine Fülle von Material neu gesammelt und gesichtet um einen Überblick und eine Lehrgrundlage der Pflanzenwelt in den sowjetischen Republiken zu schaffen. Auf Grund dieser Arbeit entstand das Bedürfnis, die lateinischen Bezeichnungen zu überprüfen und auf den neuesten Stand der botanischen Fachliteratur zu bringen.

Ein besonderes Kapitel ist dem Überblick zu den Werken der botanischen Nomenklatur der letzten 90 Jahre der verschiedenen slawischen Völker, nämlich der Bulgaren, Serben, Slowaken (Slowenen), Tschechen, Ukrainer und Russen, gewidmet.

Die bulgarische Akademie der Wissenschaften gab im Jahr 1925 das Werk von P. Kosarow *Volkstümliche bulgarische Pflanzenbezeichnungen* (Козаровъ, П.: Български народни названия на растенията) und 1929 von P. Dawidow und A. Jawaschew das Werk *Unterlagen zum bulgarischen botanischen Wörterbuch* (Давидов, Б. і Явашев, А.: Материали за български ботаниченъ речникъ) heraus.

1954 erschien in Berlin die Arbeit von J. Leinert *Namen der Pflanzen: serbische, deutsche und lateinische* (Lainert, Jan: Rostlinske mjená, serbske-némske-łacánske).

Die Slowakische Akademie der Wissenschaften veröffentlichte 1954 die Arbeit von J. Nowatzki *Slowakische botanische Nomenklatur* (Novacký, Ján Martin: Slovenská botanická nomenklatůra).

Zur gleichen Zeit, als die bulgarischen, serbischen und slowakischen Wissenschaftler die Zusammenstellung von botanischen Wörterbüchern unternahmen, befassten sich tschechische Gelehrte damit, die Zusammensetzung von Pflanzennamen, deren Ursprung, und deren Verwandschaft in slawischen Sprachen und Sprachen anderer Völker zu erforschen. Hierzu erschien 1936 und 1954 die Arbeiten von Waclaw Machek *Drei Namen der Pflanzen* (Machek, Václav: Tři jména rostlin) und *Tschechische und slowakische Pflanzennamen* (Machek, Václav: Česka a slovenská jména rostlin). In der letztgenannten Arbeit erläutert der Verfasser den Ursprung der Namen, sowie deren etymologische Beziehung, indem er sie mit den Bezeichnungen in 20 anderen Sprachen, besonders aber der ukrainischen und russischen Sprachen vergleicht. Waclaw Machek entnahm die ukra-

inischen Bezeichnungen dem *Botanischen Wörterbuch* von Annenkow, Moskau, 1859 (Анненков, Н.: Ботаническій Словаръ), stützte sich ausserdem auf folgende Quellen: *Wörterbuch der botanischen und zoologischen Bezeichnungen*, in polnisch, von Erasmus Majewski (Majewski, Erasm: Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych), Warschau, 1889-1898, sowie auf das ebenfalls in polnischer Sprache erschienene Wörterbuch von S. Makowietzki (Makowiecki, Stefan: Słownik botaniczny łacińsko-małoruski), Krakau, 1936. Eine zweite Auflage des Wörterbuches von N. Annenkov erschien im Jahre 1878. In dieser Ausgabe führt der Verfasser (in russisch) Bezeichnungen von 53 Völkern auf, die im Bereich des damaligen russischen Reiches lebten.

1922 wurde von dem Wissenschaftlichen Verein T. Schewtschenko das Wörterbuch von M. Melnyk *Ukrainische Nomenklatur der höheren Pflanzen* (Мельник, М.: Українська номенклятура висших ростин) in Lemberg veröffentlicht.

Von der Polnischen Akademie der Wissenschaften wurde 1936 in Krakau das Wörterbuch von Stefan Makowetzki *Botanisches Wörterbuch: latainisch-kleinrussisch* (Makowiecky, Stefan: Słownik botaniczny łacińsko-małoruski) in polnischer Sprache herausgegeben.

1928 erschien dann das *Wörterbuch der botanischen Nomenklatur* (Словник ботанічної номенклатури). Herausgeber war die Ukrainische Akademie der Wissenschaften in Kiew.

Bulgarische Gelehrte, wie auch W. Machek bedienten sich des Wörterbuches von N. Annenkow in russischer Sprache und der Wörterbücher von Majewski und Makowetzki in polnischer Sprache als Quellen. Das Wörterbuch von Melnyk und *Akademisches Wörterbuch* von 1928 waren diesen Forschern nicht bekannt.

Die gelehrte Abhandlung von Olof Wallmen *Alte tschechische Pflanzennamen und Rezepten in Botanicon Dorstens* erschien 1954 in Uppsala und hatte zum Gegenstand die etymologische Erforschung alt-tschechischer Namen. Der Autor untersucht Entstehung und Bildung von alt-tschechischen Pflanzenbezeichnungen und vergleicht sie mit Bezeichnungen in 30 anderen Sprachen, hierunter auch der ukrainischen und russischen. Als Quellen benützte er die Wörterbücher von N. Annenkow und E. Majewski.

1965 erschien die Arbeit von Wanda Budzischewska *Slawische Namen der lebendigen Natur* (Budziszewska, Wanda: Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej) in Warschau. Im Quellenverzeichnis werden nur die Wörterbücher von Hrintschenko und Makowetzki angegeben.

Die Autoren des Werkes *Unterlagen zum bulgarischen botanischen Wörterbuch* B. Dawidow und J. Jawaschew äusserten darin: "Die volkstümlichen Pflanzenbezeichnungen werden nicht nur von den Fachwissenschaftlern verwendet, die neben den latainischen Namen diese volksmündlichen Bezeichnungen verwenden, sondern auch von Ärzten, Apothekern, Agronomen, Förstern, Schriftstellern, Poeten und Dolmetschern."

Aus dem Überblick zu den Arbeiten der botanischen Nomenklatur ist zu ersehen, dass die Autoren als Quellen das russische Wörterbuch von Annenkow, die polnischen Wörterbücher von Majewski und seltener Makowetzki verwendeten. Die Wörterbücher von Melnyk, sowie das *Akademische Wörterbuch* waren ihnen unbekannt. Hieraus darf man ableiten, dass ukrainische volkstümlichen Pflanzenbezeichnungen nicht nur von Ukrainern verwendet wurden, sondern auch als Lehnworte Einzug in andere Sprachen fanden.

Obwohl das vorliegende Werk lediglich die Namen von 810 Pflanzenarten nennt, so ist es doch eine willkommene Ergänzung zum *Akademischen Wörterbuch der botanischen Nomenklatur* von 1928.

Ein Kapitel widmet die Verfasserin einem kurzem Abriss zu den folgenden Wörterbüchern: *Akademisches Wörterbuch der botanischen Nomenklatur* von 1928, *Wörterbuch* von Melnyk, *Flora der UdSSR*, sowie *Russisch-Ukrainisches* von 1962.

Ein wesentlicher Teil dieser Arbeit stützt sich auf das Material, das wie schon erwähnt, in 158 verschiedenen Orten der Ukraine bei den Ermittlungen nach volkstümlichen Bezeichnungen der Pflanzen, anfiel. Im Text sind den lateinischen Namen die von der Sektion des Institutes der ukrainischen wissenschaftlichen Sprache anerkannten ukrainischen Hauptnamen der Pflanzen gegenübergestellt, wie sie sich auch im Wörtebuch von 1928 Verwendung fanden. In den Fällen, in denen sich unterschiedliche Bezeichnungen gegenüber den in *Flora UdSSR* genannten finden, sind diese mit dem Zeichen Фл.У. vermerkt. Weiterhin sind volkstümliche Namen mit dem Zeichen М.н. kenntlich gemacht, sowie der Ort und der Verwaltungsbezirk genannt, in denen diese Bezeichnungen festgestellt wurden.

In der Moldawischen Republik, in Bezirken Berdjansk und Mariupol stiess man bei den Forschungen auf moldawische (rumänische), bulgarische und griechische Bezeichnungen (Mariupol-Griechen). Auch russische, ja sogar eine tatarische und tschechische Bezeichnungen kamen hier vor. Diese Bezeichnungen sind jeweils bekennzeichnet und finden sich ausserdem in einer Gruppenaufstellung im Kapitel VIII "Andersprachige Namen" an. Das letzgenannte Kapitel VIII enstand mit Unterstützung und Beratung der nachfolgend genannten Spezialisten für diese Sprachen: Prof. O. Horbatsch, A. Horbatsch, J. Husky, A. Dombrowski, G. Perchorowytsch, O. Pritzak, G. Scheweljow und des leider inzwischen verstorbenen A. Kozewalow.

Nach der Quellenangabe folgen ausserdem noch alphabetische Verzeichnisse zu den ukrainischen, anderssprachigen, sowie den englischen Namen der Pflanzen.

Aus den 6 beigefügten Karten mit Anmerkungen in Ziffern werden die von Forscherteams bereisten Gebiete ersichtlich. Die Ziffern mit ihren zugehörigen Notizen erläutern die Karte "Botanisch-Geographische Regionen der Ukraine".

■

Це видання „Українські народні назви рослин" видано з сум заповіту сл. п. Якова Кралько (Англія).

Автор дякує за пожертву на видання цієї праці п.п.: Володимирові Мосорі (100 дол.), Софії Гаєвській (20 дол.) та Людмилі Грицак (10 дол.).

■

Керівник друкарні: Анатоль Домарацький

Складачі: Ярослав Сидоряк, Роман Ференцеви

Верстальник: Мілан Печіва

Друк: Роман Падковський

Наклад: 1 000 прим.